

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDA DİSTOPYA: MİYASE SERTBARUT'UN
KİTAPLARINDA DİSTOİK İZLER**

Sibel ALBAYRAK BOYACI

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN**

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi, Tezli Yüksek Lisans Programı

Ekim, 2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Sibel ALBAYRAK BOYACI tarafından, **Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN** danışmanlığında hazırlanan "**Türk Çocuk Edebiyatında Distopya: Miyase Sertbarut'un Kitaplarında Distopik İzler** " başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından **11/10/2023** tarihinde yapılan sınav sonucunda **oy birliği** ile başarılı bulunarak **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi		
	İmza	Sonuç
DANIŞMAN	Prof. Dr. Selahattin	
	Dilidüzgün	
	İstanbul Üniversitesi	☐
	Cerrahpaşa	Kabul
	Türkçe ve Sosyal Bilimler	☐
	Eğitimi Anabilim Dalı	Ret
ÜYE	Doç. Dr. Nuray Küçükler	
	Kuşçu	
	İstanbul Üniversitesi	☐
	Cerrahpaşa	Kabul
	Türkçe ve Sosyal Bilimler	☐
	Anabilim Dalı	Ret
ÜYE	Doç. Dr. Sedat Karagül	
	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi	☐
	Türkçe ve Sosyal Bilimler	Kabul
	Anabilim Dalı	☐
		Ret
ÜYE	Prof. Dr. Xxxx XXXX	
	 Üniversitesi	☐
	 Anabilim Dalı	Kabul
		☐
		Ret

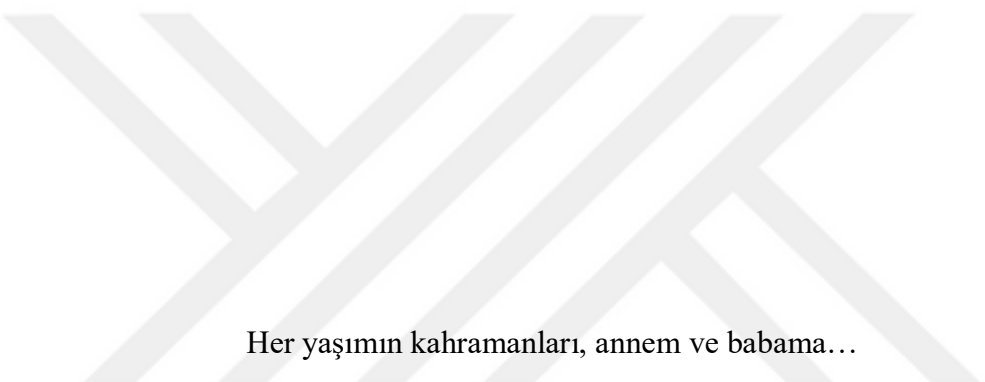
	Prof. Dr. Xxxx XXXX	☐
ÜYE	 Üniversitesi	Kabul
	 Anabilim Dalı	☐
		Ret

X X X X

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve bilimsel etik kuralları içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını ve her türlü hukuki sorumluluğu aldığımı kabul ederim.

Sibel ALBAYRAK BOYACI

Her yaşımin kahramanları, annem ve babama...

BÜTÇE DESTEKLERİ

TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDA DİSTOPYA: MİYASE SERTBARUT’UN KİTAPLARINDA DİSTOPİK İZLER

Bu tez çalışması için herhangi bir kurumdan bütçe desteği alınmamıştır.

TEŞEKKÜR

İçine bir güneş sığdırmış sevgili danışman hocam Prof. Dr. Selahattin Dilidüzgün'e bu masalı bana armağan ettiği için teşekkür ederim. Tavşan deliğinden düştüğümde yanımda bulunanlara, gözyaşı havuzunda çırpınırken o anları deli dolu çay partilerine dönüştürenlere minnettarım. Annemden hayallerimin peşinden koşmayı ama koşarken ayakkabımın düşen tekini kendim almayı, babamdan gerektiğinde bir balkabağını bir arabaya dönüştürmeyi, Ahmet'ten beyaz tavşan gibi zamanı yanımda taşımayı, Melek'ten pamuk kalpli olup yedi soruna yedi ayrı çözüm bulmayı, Emel'den kral çıplak demeyi, Sevil'den herkesin sihirli bir lambası olduğunu öğrendim. Bütün öğrendiklerimle karşıma çıkan Tırtıl'ın kimsin sen sorusuna belki bir gün yanıt verebilirim. Bütün masal kahramanlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Ekim 2023

Sibel ALBAYRAK BOYACI

1. İÇİNDEKİLER TABLOSU

1.1. GİRİŞ	1
1.2. PROBLEM DURUMU	1
1.3. AMAÇ/HİPOTEZLER/PROBLEMLER VE ALT PROBLEMLER.....	2
1.4. ÖNEM.....	3
1.5. SAYILTILAR (VARSAYIMLAR).....	3
1.6. SINIRLILIKLAR	3
1.7. TANIMLAR.....	3
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. KUSURSUZ DÜNYA: ÜTOPYA KAVRAMI	4
2.1.1. Ütopyanın Tarihsel Gelişimi.....	12
2.1.2. Bir Yazınsal Tür Olarak Ütopyaların Özellikleri.....	23
2.2. DİSTOPYA KAVRAMI.....	32
2.2.1. Distopya Kavramı: İlerleme mi, Evcilleşme mi?.....	32
2.2.2. Distopyanın Tarihsel Gelişimi	38
2.2.3. Distopyaların Özellikleri	43
2.3. EDEBİYAT VE ÇOCUK EDEBİYATI.....	55
2.3.1. Edebiyatın Tanımı, Amacı ve İşlevi.....	55
2.3.2. Çocuk ve Çocukluk	60
2.3.3. Çocuk Edebiyatı.....	62
2.3.3.1. Çocuk Edebiyatının Amacı ve İşlevi	64
2.3.3.2. Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri.....	65
3. YÖNTEM	68
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	68
3.2. ÇALIŞMA GRUBU	68
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	68
3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENİŞİ.....	72
4. BULGULAR.....	74
4.1. BİRİNCİ BÖLÜM: KAPİLAND'IN KOBAYLARI ADLI KİTAPTAKİ DİSTOİK ÖGELER.....	74
4.1.1. KAPİLAND'IN KOBAYLARI KİTAP ÖZETİ.....	74

4.1.2. KAPILAND'IN KOBAYLARI KİTABI İLE İLGİLİ BULGULAR	76
4.2. İKİNCİ BÖLÜM: KAPILAND'IN KARANLIK YÜZÜ ADLI KİTAPTAKİ DİSTOPİK ÖGELER	100
4.2.1. KAPILAND'IN KARANLIK YÜZÜ KİTAP ÖZETİ.....	100
4.2.2. KAPILAND'IN KARANLIK YÜZÜ KİTABI İLE İLGİLİ BULGULAR.....	112
4.3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KAPILAND'IN KIYAMETİ ADLI KİTAPTAKİ DİSTOPİK ÖGELER.....	120
4.3.1. KAPILAND'IN KIYAMETİ KİTAP ÖZETİ	120
4.3.2. KAPILAND'IN KIYAMETİ KİTABI İLE İLGİLİ BULGULAR	120
4.4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: KAPILAND'IN KÜLLERİ ADLI KİTAPTAKİ DİSTOPİK ÖGELER.....	143
4.4.1. KAPILAND'IN KÜLLERİ KİTAP ÖZETİ.....	143
4.4.2. KAPILAND'IN KÜLLERİ KİTABI İLE İLGİLİ BULGULAR	145
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	164
6. ÖNERİLER	168
7. KAYNAKÇA.....	171
8. EKLER	174
8.1. İNTİHAL RAPORU	174
8.2. ÖZGEÇMİŞ	177

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1.2.1: Okuma Kültürü Edinme Süreci.....1

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 3.3.1: Distopyaların Genel Özellikleri.....69

.

SİMGE VE KISALTMA LİSTESİ

Kısaltmalar	Açıklama
Ö.1	:Birinci Özellik
Ö.2	:İkinci Özellik
Ö.3	:Üçüncü Özellik
Ö.4	:Dördüncü Özellik
Ö.5	:Beşinci Özellik
Ö.6	:Altıncı Özellik
Ö.7	:Yedinci Özellik
Ö.8	:Sekizinci Özellik
Ö.9	:Dokuzuncu Özellik
Ö.10	:Onuncu özellik
Ö.11	:On Birinci Özellik
Ö.12	:On İkinci Özellik
Ö.13	:On Üçüncü Özellik
Ö.14	:On Dördüncü Özellik
Ö.15	:On Beşinci Özellik
Ö.16	:On Altıncı Özellik
Ö.17	: On Yedinci Özellik
Ö.18	:On Sekizinci Özellik
Ö.19	:On Dokuzuncu Özellik
Ö.20	: Yirminci Özellik
Ö.21	:Yirmi Birinci Özellik
Ö.22	:Yirmi İkinci Özellik
Ö.23	:Yirmi Üçüncü Özellik
Ö.24	:Yirmi Dördüncü Özellik
Ö.25.	:Yirmi Beşinci Özellik
Ö.26.	:Yirmi Altıncı Özellik

Kısaltmalar	Açıklama
-------------	----------

A.1	:Açıklama Bir
A.2	: Açıklama İki
A.3	: Açıklama Üç
A.4	: Açıklama Dört
A.5	: Açıklama Beş
A.6.	: Açıklama Altı
A.7	: Açıklama Yedi
A.8	: Açıklama Sekiz
A.9	: Açıklama Dokuz
A.10	: Açıklama On
A.11	: Açıklama On Bir
A.12	: Açıklama On İki
A.13	: Açıklama On Üç
A.14	: Açıklama On Dört
A.15	: Açıklama On Beş
A.16	: Açıklama On Altı
A.17	: Açıklama On Yedi
A.18	: Açıklama On Sekiz
A.19	: Açıklama On Dokuz
A.20	: Açıklama Yirmi
A.21	: Açıklama Yirmi Bir
A.22	: Açıklama Yirmi İki
A.23	: Açıklama Yirmi Üç
A.24	: Açıklama Yirmi Dört
.A.25	: Açıklama Yirmi Beş
A.26	: Açıklama Yirmi Altı

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINDA DİSTOPYA: MİYASE SERTBARUT’UN KİTAPLARINDA DİSTOPİK İZLER

Sibel ALBAYRAK BOYACI

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi, Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman : Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN

Bu araştırmanın amacı, Miyase Sertbarut’un ilk gençlik romanlarından Kapiland Serisinin tamamı olan dört kitabın distopya edebiyatının özelliklerini taşıyıp taşımadığını ortaya koymaktır. Bunun için adı geçen kitapların distopya edebiyatının belirlenen özelliklerini yansıtan kesitleri olup olmadığı saptanmıştır. Çalışmanın deseni nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesidir. Bu yolla elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Çalışmanın sonunda Kapiland Serisinin dört kitabının da distopya türünün özelliklerini ağırlıklı olarak yansıttığı belirlenmiştir.

Ekim 2023 , 195 sayfa.

Anahtar kelimeler: Çocuk Edebiyatı, distopya, ilk gençlik romanları, Miyase Serbarut, Kapiland

ABSTRACT

M.Sc. THESIS

DISTOPIA IN TURKISH CHILDREN'S LITERATURE: DISTOPIC TRACES IN MİYASE SERTBARUT'S BOOKS

Sibel ALBAYRAK BOYACI

İstanbul University-Cerrahpaşa

Institute of Graduate Studies

Department of Turkish and Social Sciences Education

Turkish Education, Thesis Master's Program

Supervisor : Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN

Abstract

The purpose of this study is to determine whether Misaye Sertbarut's four part youth novel series Kapiland has the characteristics of dystopian literature. To this end, we tried to determine if the aforementioned books have sections capturing specific features of dystopian literature. The method of the study is qualitative document analysis. The data gathered was put to descriptive analysis. As a result it was determined that all four books of the Kapiland series has the characteristics of dystopian literature.

October 2023, 195 pages.

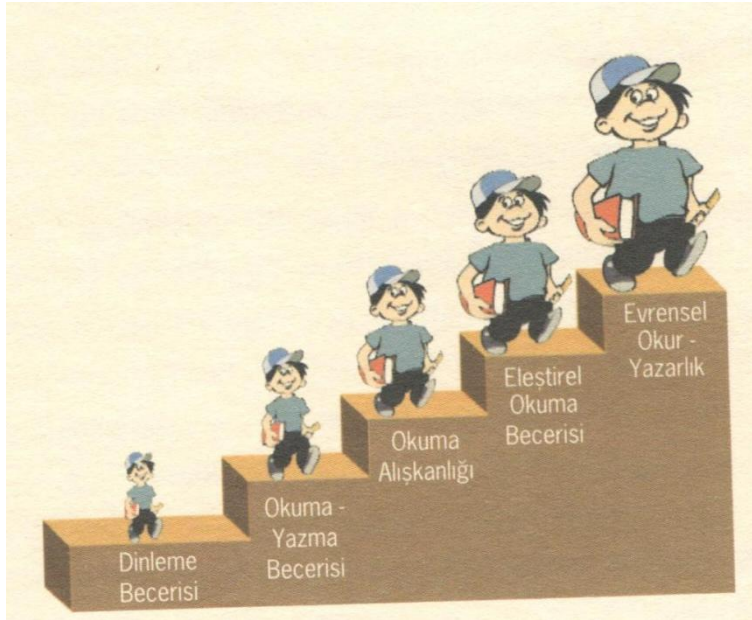
Keywords: Children's literature. Dystopia, juvenile fiction, "Kapiland", Miyase Sertbarut

1.1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu belirlenmiş; amaç, önem, sınırlılıklar ve sayıtlılar açıklanmıştır. Ayrıca araştırmada sıklıkla karşılaşılan terimlerin anlamlarına yer verilmiştir.

1.2. PROBLEM DURUMU

Çocuk kitapları, çocuk ve hayat arasında bir köprü kurulmasını sağlayan araçlardır. Nitelikli çocuk yapıtlarıyla karşılaşan çocuk, okuma kültürü edinme sürecine katkı sağlamanın yanında hayata dair farkındalıklar kazanır. Bu sebeptendir ki çağdaş çocuk edebiyatı “Hayatta ne varsa çocuk kitaplarında da olmalıdır.” anlayışını benimser. Elbette ki bu anlayışı ortaya koyarken yazarın yolu çocuk edebiyatının temel ilkelerinden geçmelidir. Gerçek hayat bir kurmacayla çocuğa sunulurken çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkeleri yolun aydınlatıcıları olacaktır. Temel ilkelere uygun yazılan kitaplar bireyi “evrensel okuryazarlık” aşamasına götüren araçlara dönüşür.

Şekil 1.2.1. Okuma Kültürü Edinme Süreci (Sever, 2021, syf.28)

Çocuk edebiyatının odağındaki 0-18 yaş aralığının önemli aşamalarından birisi de ergenlik dönemidir. Sever’in de belirttiği gibi okuma kültürü edinme aşamalarında “eleştirel okuma evresine” karşılık gelen bu evre, okumanın bir alışkanlığa dönüşmesinin ardından

keyfinin yaşandığı ve aynı zamanda da hayata dair farkındalıkların en yoğunlaştığı evredir (2021, syf.28). Çünkü bu evre gelişim psikolojisi bağlamında kimlik bulma dönemini işaret eder. Bu bağlamda 12-18 yaş arası bireyin hayatı sorgulamasına aracı olabilecek yapıtlarla karşılaşması son derece kıymetlidir. Miyase Sertbarut'un, Kapiland Serisi adeta bu sorgulamayı gerçekleştirmek için yazılmıştır. Hayatın pembe bulutlardan ibaret olmadığını pek çok açıdan gözler önüne süren bu yapıtlar, bireye içinde bulunduğu şartları sorgulamak ve eleştirel bir bakış açısı kazandırmak için olanak sağlar. Tabii olarak bu nitelikleri taşıyan kurgunun kusursuz bir hayattan söz etmesi beklenemez. Araştırmaya konu olan seri kitapların bu bağlamda distopya edebiyatına bir örnek oluşturup oluşturmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmada serinin dört kitabında da ayrı ayrı distopya türünün genel özellikleriyle ilişkilendirilebilecek bölümlerin bulgulanması öncelenmiştir. Çalışmanın amacı ve araştırma soruları belirlenirken de bu durum yönlendirici olmuştur.

1.3. AMAÇ/HİPOTEZLER/PROBLEMLER VE ALT PROBLEMLER

Bu çalışmada Miyase Sertbarut'un 12-18 yaşlarındaki çocuklara yönelik yazdığı Kapiland serisinin distopya edebiyatının genel özelliklerini yansıtır yansıtmadığı incelenmiştir. Türk çocuk edebiyatında distopya örneği olarak yorumlanabilecek bu kitapların, çocuk okurları hayatın olumsuz yanlarıyla karşılaştırması bakımından önemli bir yer tuttuğu düşünülmektedir.

Çalışmanın araştırma sorusu/soruları şöyledir:

- 1.Kapiland'ın Kobayları adlı kitap distopyanın genel özelliklerini ne ölçüde yansıtmaktadır?
- 2.Kapiland'ın Karanlık Yüzü adlı kitap distopyanın genel özelliklerini ne ölçüde yansıtmaktadır?
3. Kapiland'ın Kıyameti adlı kitap distopyanın genel özelliklerini ne ölçüde yansıtmaktadır?
- 4.Kapiland'ın Külleri adlı kitap distopyanın genel özelliklerini ne ölçüde yansıtmaktadır?

1.4. ÖNEM

Bu çalışmanın, çocuk edebiyatına distopya türünü örneklemesi açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca söz konusu kitapların ergenlik dönemi bireylerine

dünyanın distopik yüzünü edebiyat aracılığıyla göstermek bağlamında bir seçenek oluşturacağı ön görülmüştür. Distopya edebiyatı eserleri okurun içinde yaşadığı dünyayı yeni bir açıdan görmesini sağlayan eleştiri dozu yüksek yapıtlardır. Bu edebiyata örnek oluşturan eserlerin temel amacı, toplumun yanlışları düzeltilmediği takdirde uygarlığın varacağı kötü sonları yüksek sesle dile getirmesi olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda hisseden ve düşünen bireylerin varlığını hedefler. Okur da bu yolla gelecek hakkında söylenenlere kulak verir. Distopik eserler çocuklar ve gençler tarafından okunduğunda çok katmanlı yapısı ile okurun duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirecektir. Yarının insanını biçimlendiren en önemli araçlardan biri olan edebiyat ile okur, yorum gücü kazanarak kendi zamanına ait problemleri birer soru cümlesine çevirecek onları çözme yolunda adım atacak ve dış dünya gerçeklerinin farkına vararak kendi iç gerçeklerini özgürce oluşturabilecektir.

Ayrıca altını çizmek gerekir ki, Kapiland kitapları serisi yazarı Miyase Sertbarut'un yazar kişiliği dışında eğitimci geçmişi bakımından da çocuk edebiyatında önemli bir yer tutar. Seçtiği zor konular dolayısıyla (çocuk istismarı, sokak çocukları vb.) cesaret gösteren yazarlar arasında görülmektedir. Öte yandan entelektüel birikimini eserlerine yansıtan bir tutuma sahip olması kitaplarının seçiminde etkili olmuştur.

1.5. SAYILTILAR (VARSAYIMLAR)

Bu çalışmada kitaplarda yer alan bazı olayların ve kişilerin bir kurmacanın parçası olmasına karşın gerçek hayatta karşılıklarının yer aldığı var sayılmıştır.

Kapiland serisi romanlarının distopya edebiyatı eserlerinin temel öğelerini karşılayabileceği varsayılmıştır.

1.6. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma Miyase Sertbarut'un Kapiland Serisi romanlarıyla ile sınırlıdır. Distopya edebiyatının temel özellikleri bu çalışmanın sınırlarını oluşturmaktadır. Ayrıca kitaplar konu, ileti, kurgu gibi başka öğeler açısından ele alınmamıştır.

1.7. TANIMLAR

Çocuk Edebiyatı: 3-4 ile 12-13 yaşlar arasına yönelik, yazınsal ve düşünsel nitelik taşıyan ürünleri kapsayan edebiyattır (Dilidüzgün, 2018, syf.19).

Ütopya: “Düşte ve düşüncede kurulmuş eşitlikçi, doğru, mutlu ve güzel bir toplum düzenidir” (Bezel, 1984, syf.7).

Distopya: “Siyasi yozlaşma, kadın haklarının yok edilmesi, yabancılaşma, totaliter yapı, bürokrasi, toplumsal tabakalaşma, teknolojik ve sosyal kontrol gibi konuların ne sonuç doğurduğunu ve gelecekteki boyutunu öne çıkaran kurgusal bir dünya tasviridir” (Gürdal, 2018, syf.13).

Bilim Kurgu: “Bilimsel buluşların sağladığı yeni olanakları düşsel bir biçimde yorumlayan, gerçek zaman ve yer dışında, çoğunlukla ileri düzeyde gelişmiş bilimsel tekniklerin yer aldığı, düş gücüne dayanan, konuları geleceğin dünyasını ele alan ama çoğu zaman bugünü eleştirmeye yönelik, çoğunlukla gelecekte yer alan ama genellikle geçmiş zamanda aktarılan, kurgusal yer ve zamanda gelişen bir olay örgüsü, az çok akla yatkın bir öyküleme çizgisi izleyen, günümüzdekinden bütünüyle farklı bilimler, teknikler ve koşullar ortaya koyan öyküler ve bi edebiyat türü şeklinde tanımlanır” (Akın, 2009, syf.16).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.KUSURSUZ DÜNYA: ÜTOPYA

İnsan yaşamsal seçenekler arasında daima ileriye yönelir. Geleneksel değerler ve düşüncelerin tekdüzeliğini sıra dışı düşüncelere eğilim göstererek aşmaya çalışır. Bütün bu arayışta kendisi için en iyi seçenekleri üretmeye çabalarken beklenmedik kötü sonuçlarla karşılaşması olasıdır.

Dünyanın olduğu haliyle başarılı olmadığı düşüncesi insanı yeniden kurma isteğine götürür. Bunun sonucunda sıfırdan bir dünya inşa etmeye çalışan insan, ilk ütopyasını da oluşturmuş olur. Ütopya en genel tanımıyla bir mutluluk vaadidir. Mutlu yaşam hakkına aranan bir yanittir. Oscar Wilde “Ütopyayı içermeyen dünya haritası insanlığın her zaman yer bulduğu

o ülkeyi dışarıda bıraktığı için göz atmaya bile değmez.” Diyerek ütopya düşüncesinin daha iyi bir dünya beklentisinin yansıması olduğunu açıkça ortaya koyar (Bauman, 2016, syf.9).

Toplumsal bir varlık olan insana, mevcut sistemin aksayan yönlerini eleştiren ve ideal hayat tarzını anlatan toplumsal mutluluk projeleri ütopyanın başka bir ifadesi olarak görülebilir (Yumuşak, 2011, syf.9). Yaşam ve edebiyat arasındaki yakın bağ ütopya düşüncesinin de yazınsal metinlere yansımasını kaçınılmaz kılar. Platon’un Devlet adlı eseri bu türün ilk örneği olarak görülür. Ancak Platon bu eseri “Ütopya” başlığı altında ortaya koymamıştır. Bu metinlere ortak bir tür adı armağan eden ise Rönesans düşünürü Thomas More’dur. “Güneş Ülkesi” adlı eseri ile Thomas More’u, “Campanella” izlemiş ve Bacon’un “Yeni Atlantis” adlı eseri ilk yazınsal ütopyalar kanonunda yer almıştır (Yumuşak, 2011, syf.9).

Köken olarak Yunancada “yer” anlamında kullanılan “topos” ifadesi “eu” takısı ile birleşince iyi yer anlamındaki eutopos kavramını; “ou” takısıyla birleşince de hiçbir yer anlamını taşıyan outopos kavramını oluşturmaktadır. Bu iki kavramın birleşiminden meydana gelen ütopya hem “iyi yer” hem de “olmayan yer” anlamlarını yansıtır. Mümkün olmayan, fakat insanın arzuladığı bir dünyada yaşamaktır ütopya (Kumar, 2006, syf.9). Thomas More’un, türe adını veren “Ütopya” adlı romanı ütöpik bir devlet-toplum tasarımı ortaya koyar. “...Thomas More, yalnızca iki Yunan kelimesinin (eutopos=’iyi yer’, outopos= ‘hiçbir yer’) tipik nükteli bir birleştirilmesiyle ‘ütopya’ kelimesini icat etmedi, şeyin kendisini de icat etti. Bu yeni şeyin bir kısmı yeni bir edebi form ya da janr; diğer, daha önemli kısmı ise, insani ve toplumsal dönüşümün olanaklarına yönelik yeni ve geniş kapsamlı bir anlayıştı...” (Kumar, 2006, syf.46).

Ütopya kavramı zaman içerisinde farklı bakış açılarıyla tanımlanmıştır. Örneğin, Cioran’a göre ütopya, “Çocuksu bir akılcılıkla dinden bağımsızlaşmış bir meleklik karışımıdır” (2020, syf.87). Bezel’e göre ise yeryüzünde devam eden koşullardan dolayı insan bilinci ve emeği ile yaratılmış eşitlikçi, adil ve mutlu ideal toplumun hem düşte hem de düşüncede kurulmasıdır. Fredrich Jameson da “Var olan tüm dertlerimizi anında çözecek ısrarlı ve saplantılı bir arayıştır.” şeklinde ütopyayı tarif etmiştir (Jameson, 2009, syf.30). Tüm bu tanımların ortak olarak birleştiği nokta ütopya kavramının bir iyi hal durumunu yansıtmaması yönündedir. Eğer ütopyadan söz ediliyorsa bakış açısı iyimser olma eğiliminde demektir.

İnsanlar, olduğu yerde kalmak istememiş ve ölümsüzlük iksirini arayan Gılgamış gibi mükemmel yaşamı aramaya başlamışlardır. Kurulmuş düzenden memnun olmayan insan,

kendini tarihten, gelenekten, kültürel kodlarından sıyırmış ve düş dünyasına yeni bir bakışla kapı aralamıştır.

“...Başka bir yaklaşım, ütopayı bilinçli bir şekilde tarih dışı bir düşünce biçimi olarak ele almaktır. Buradaki temel espri, ütopyanın zamansız ve mükemmel düzeniyle tarihi kapı dışarı etmesidir. Fakat bu yaklaşımın, ütopayı tarihten ve içine doğduğu toplumsal değişimlerden soyutlayan bir etkisi de olmaktadır... Aynı zamanda bu tür bir ütopyacılık o en iyi yaşam modelinin daima bir yerlerde, ebedi bir âlemde bulunduğunu ve akıl yoluyla keşfedilmeyi beklediğini farz eder. Çeşitli nedenlerle tarihin belirli bir anında keşfedilebilir de olabilirdi. Ütopya, tarihi kendi kurgusal dünyasından kovmakla kalmıyor, kendisini Kolomb’unu bekleyen ebedi bir düşünce alanı olarak sunuyor...” (Kumar, 2006, syf.71-72).

Mükemmel yaşam, uçsuz bucaksız denizlerde keşfe çıkan Kolomb gibi aranmış, çoğu zaman bir adada yahut dünyayla bağı kopmuş bir kara parçasının üzerinde bulunmuştur. Göktürk’ün de belirttiği gibi, “Ada’nın ‘dünyadan’ daha iyi bir yer, daha mutlu bir yaşama ortamı olarak düşünülmesi ile ütopya ortaya çıkar.” Ütopya yazarı, “...önerdiği örnek yaşama düzenini, tepkiyle karşıladığı gerçek düzenden elinden geldiğince apayrı, uzak, soyut düşünmek, örnek-toplumunu okurun kafasında çok kesin, kalıcı çizgilerle yerleştirmek ister” (Göktürk, 2020, syf.17). Bu sebeplerle ütopyalar çoğunlukla başka bir zamanda ve mekânda mutlu yaşama buluşu olarak belirir. Mutlu yaşam, henüz tam anlamıyla var olmadığı için de bugünden başka bir yerdedir. Geçmişte olmadığı da yaşamla deneyimlendiğine göre ütopyanın zamanı geleceği işaret eder. “Ütopik kurgu, çoğunlukla geleceği konu edinen öykülerle ilişkilidir” (Güney, 2007, syf.61). Bu da bugünden ve buradan uzak çok uzak bir yerdir.

“İnsanoğlunu öteki canlı akrabalarından ayıran en tipik özeliğinin ‘yapmadan önce tasarlamak’ olduğu vurgulanmıştır. Bu elbette üretimin ivmesine uygun, görece hızlı işleyen bir süreçtir ama bir bakıma ütopyaların beslendiği zemini de gösterir. Gelgelelim, bu kertede ütopya ayrıksı tutulur, ‘toz pembeliğe’ atanır, o tür bir tasarımın belki şimdilik belki hiçbir zaman ‘gerçekçi’ olmayacağı düşünülür” (Abacı, 2011, syf.3).

Geçmiş ile geleceğin sarkacındaki insan, yarını düşlerken geçmişin olumsuzluklarından çıkarımlarda bulunur, dersler çıkarır. Bu nedenle insanoğlu yaşadığı toplumdaki adaletsizlikler,

eşitsizlikler, mutsuzluklar nedeniyle daha iyi bir yerin özlemine yaşatmaya çalışır. Ütopyasını kurarken geçmişin olumsuzluklarını eleyip olumlu seçenekleri arttırarak ideal dünyayı çizer. Böylece yukarıda sözü edilen “toz pembelik” içinde yaşamak olanaklı hale gelir.

İdeal dünyayı çizme ihtiyacının nedenlerini Cevizci, şöyle sıralar: Entelektüelin ya da filozofun dünya ya da dünyalar yaratma isteği, bu maddelerin başında gelir. Bu bağlamda bir ütopya düşlemek bunu kâğıt üzerinde somutlaştırmak bir bakıma tanrısal bir faaliyettir. İkinci olarak, toplumu ve kurumlarını eleştirmek ve onları aşma isteği gelmektedir. Rousseau, Marx, Engels gibi düşünürler bu tür ütopyacılığın temsilcileri olarak görülebilir. Burada tasarlanan toplumun özelliği var olanın tam karşısı bir toplum düzeninden oluşmasıdır. Üçüncü ve son madde ise, kusursuz bir toplum düzeninin gereklerini bildiğine inanan kişi ya da kişilerin bu bilgilerin ışığında yetkin bir toplum düzeni kurmaya dair iyimser bir inanç taşımalarıdır (Akt. Çakmak, 2016, syf.8).

Yukarıdaki özelliklerden yola çıkılarak ütopyaların hayalci bir bakış açısıyla birlikte özellikle toplumsal yanları açısından gerçekçi ögeler barındırdıkları da söylenebilir. Ütopyalar bir masal diyarını andırıyor olsa da onları masallardan ayıran ideal yaşam biçimi, içerdiği ahlak dersleridir. Ütopyalar, insanoğlunun dünyayı süslemek için değil, var olan dünyayı değiştirmek arzusuyla ona ulaşmak için yola çıktığı yeni güneşli topraklarıdır. Başka bir ifadeyle de mutluluğa giden kral yoludur. Güney, bu yolu betimlerken ütopyacı düşünüşün ‘özgürlük’, ‘mutluluk’ ya da ‘eşitlik’ gibi büyük ve çok kapsamlı kavramlara hizmet eden siyasi bir fikirle başladığını ifade eder. Güney’e göre sonrasında ütopya yazarı kafasındaki dünyayı gönlünde taşıdığı bu büyük kavramlara ayna olacak bir biçimde dokumaya çalışacaktır (2007, s.115). Çünkü her ütopyacı kendi düşünce mizacına dayalı bir dünya kuracak oranın yurttaşları da oluşan yeni iklimine uygun davranacaktır.

Ütopyacı düşünme geleneği büyük bir geçmişe sahiptir. Çünkü hammaddesini hayal gücü ve umut oluşturur. İnsanın var oluşu hayal gücünün var oluşuyla eş zamanlıdır. Her birey çeşitli derecelerde ütopyacıdır. Umut etmek, geleceği tasarlamak, yarının daha iyi olacağı duygusu ve düşüncesi insanın tabiatında rezervi kolay kolay tükenmeyecek bir kaynaktır.

“En az yirmi dört asırdır insanlar ütöpik öyküler anlatıyor; hepsi de hoşnutsuzluktan doğan, rüyalar diyarına kaçan öyküler. Hepsi de hayata duyulan belli bir iştahı dile getiriyor: keşke (şöyle olsaydı)” (Wells, 1980; Akt. Güney, 2007, syf.62) Ütopyanın kavram olarak ortaya çıkması 16. Yüzyıla dayandırılabilir ancak, ütopya tözünü taşıyan ve ona öncü olan kusursuz yaşam, eşitlikçi,

adaletli, düzenli toplum arayışı daha eski dönemlerde de görülmektedir. “...Ütopyalar 5 bin yıllık bir geçmişe sahip. Sümer’den, Mısır’dan, Yunanistan’dan çıkmış yola, Roma’ya, Çin’e, Hindistan’a uğramış, sonra duralamış bir ara ve yeniden düşmüş yollara; Ortadoğu’ya, Avrupa’ya yayılmış...” (Usta, 2005, syf.7; Akt. Kavas, 2019, syf.4). Söz konusu olan ütopya kavramı ise Sümerlere de değinmek gerekir. M.Ö. 4000-2000 yılları arasında yaşamış ve yazıyı bulmuş olan Sümerler, pek çok alanda zamanının ötesinde gelişmeler göstermiş bir uygarlıktır. Sümer tabletlerinde, klasik mitolojide Altın Çağ olarak adlandırılan dönemle ilgili betimlemelerin yer aldığı bir bölüm vardır. Altın Çağ, insanların yaşadığı mükemmel bir mutluluk çağıdır. Tablette çağın özellikleri ve bu çağın sona erışı anlatılmaktadır:

“...Bir varmış bir yokmuş, yılan yokmuş, akrep yokmuş,
Sırtlan yokmuş, aslan yokmuş,
Ne yabani köpek varmış ne de kurt,
Ne korku varmış ne de dehşet,
İnsanın rakibi yokmuş.

Bir zamanlar, Şubur ve Hamazi ülkelerinde,
Çok(?)-dilli Sümer, prensliğin kutsal yasalarının yüce ülkesi,
Uri, gerekli her şeyin sağlandığı ülke,
Güvenlik içinde dinlenen Martu Ülkesi,
Bütün evren, birlik (?) içindeki halklar,
Enlil’e tek bir dilde şükrederlermiş.

(Ama) sonra, efendibaba, prens baba, kral baba,
Enki, efendibaba, prens baba, kral baba,
Öfkeli(?) efendibaba, öfkeli(?) prens baba, öfkeli (?) kral baba,

...bolluk...

... (5 dize kırık)

...insan...” (Kramer, 2002, syf.306-307).

Sümer Tabletleri de gösteriyor ki ideal toplum ve devlet tasarımları ilk çağdan beri varlığını sürdürmektedir.

İnsanın çarpıklıklarla dolu yaşamı onu ideal ülkesini aramaya itmiştir. Daralan dünyasını genişletmek için başkaldırmış ve mutluluğu herkes için istemiştir. Bu nedenle de en doğru düzeni düşlemiştir. Dün başlayan bu düş bugün güçlenmiş olasılıkla yarın da devam edecektir.

Ütopyaların ortaya çıkışı ile ilgili Usta da (1960) şunları söylemektedir:

“...İlk ütopyalar, eski kavimlerin henüz doğayla iç içe olduğu, suyun su, toprağın toprak, ormanın orman, denizden deniz olduğu, doğal habitatın henüz bozulmadığı ilk kahramanlık çağına, insanoğlunun ortakçı yaşamına vurgu yapar, insan-insan, insan- doğa ilişkisinin ve uyumunun bir örneği olan ‘ilkel komünal düzeni’ dile getirir. Toplumsal ütopyalar tarihin her döneminde ortaya çıkamazlar. Önce bunları ortaya çıkaran toplumsal zeminin tarih-zaman içinde oluşması gerekir. Ütopyalar, toplumsal çatışmaların had safhaya vardığı, toplumsal çelişmelerin kördüğüm olduğu tarihsel olgular üzerinde boy verdiler ve devlet teorisinin edebi bir türü olarak ortaya çıktılar...” (Akt. Kavas, 2019, syf.7-8).

Yukarıda sözü edilen tüm görüşler ütopya kavramının ortaya çıkışını çok eski zamanlara dayandırır. Yine tüm görüşlerin bir başka ortak nokta ise ütopyanın geçmiş ve içinde bulunan zamanın eksikliklerinden doğan bir kavram olduğu yönündedir. Düşünceler, ütopyanın daha iyi ve güzel bir dünyayı işaret ettiği noktasında birleşir.

İnsan, uygarlık yürüyüşünde önceden ayağının bastığı yanlış yerlere basmak istememiş yeninin ve daha güzelin peşinden gitmiştir. Kolomb’un daima Batı’ya gitmek istemesi gibi, Batı da kendi ütopyasına gitmek istemiş, böylece bu yazınsal türün ortaya çıkışı Batı’da olmuştur. “Yunanlıların dünyaya kozmos, yani güzellik ya da düzen adı verdikleri rivayet edilir.” (Thoreau, 2022, syf.48). Klasik mitolojide Altın Çağ temalı metinler yer almış fakat geçmişteki kusursuz toplumu anlattığı için ütopya olarak sayılmamışlardır. “Hesiod’un M.Ö. yedinci yüzyıla ait İşler ve Günler’ inde, insanların “Kalpleri bütün kederlerden uzak, zor iş ya da acı olmadan, tanrıymış

gibi yaşadıkları; bereketli toprağın bol ürününü kendiliğinden onlara verdiği ve onların da ülkelerinde birçok iyi şeyle birlikte rahat ve huzur içinde yaşadığı”, ardından derin bir matem tutulan, Kronos’ un hükümdarlığının kaybolmuş çağı, Altın Çağ’ın dinsel tasviri vardır” (Kumar, 2006, syf.15).

Ciorian, “ Bir ütopya hazırlamak, bir kıyamet hazırlamaktan daha mı kolaydır?” diye sorar(2020, syf.84). Ütopya yazılmasının nedeni cennetten kovulan insanın yeniden cennete kavuşma isteğinin bir ifadesidir çünkü yaşadığı dünya oluşumlarıyla cehennemin kötü bir kopyası olarak görülür. Bauman’a göre ütopyik edebiyat, Orta çağ’ın cehennemi yüceleştirmesi ve mutlu yaşamın ancak ölümden sonra geleceği düşüncesini eleştirmesiyle ortaya çıkar.

Ütopya mevcut düzenden daha iyi bir yapıyı içeren hayali bir dünya düzenidir. Zor zamanlarda yazılmış, yazarları tarafından olan düzene karşı seçenek sunma amacıyla kaleme alınmışlardır. Örneğin, Platon Devlet adlı eserinde ait olduğu toplumu gözlemleyerek, toplumu savaşılar, din adamları, el işçileri ve köleler adlı kategorilere ayırmış ve her bir insanın bulunduğu bölüme göre üzerine düşen görevleri en iyi şekilde yerine getirdiğinde ideal bir toplum düzenine kavuşulabileceğini belirtmiştir.

Ütopya edebiyatının doğuşunu hazırlayan şartlar orta çağı sona erdiren Rönesans, reform, aydınlanma çağı ile birlikte doğan hümanizm düşüncesidir. Hümanizm Avrupa’da kiliseye dair inançların sarsılmasıyla ortaya çıkmıştır. Kilisenin din aracılığıyla insanlar üzerinde baskı kurması, zulmetmesine karşı bir tepki olarak doğmuştur. Cioran’a göre ütopya, Tanrı’ya bir meydan okumadır: “Prometheus Zeus’tan iyisini yapmak istemiştir; irticalen yaratıcılığa soyunan bizler de Tanrı’dan iyisini yapmak, kendisinininkinden üstün bir cennetin getireceği aşağılamayı ona yaşatmak, tamiri imkansız kaldırmak; Proudhon’un sözcükleriyle söyleyecek olursak, dünyayı ‘mukadderatsız kılmak’ isteriz” (2020, syf.105).

Ütopyaların yazılmasındaki dinamiklerden biri de yeni coğrafi keşiflerdir. Yeni dünyaların keşfi, uzak yerlerde yaşayan insanlar olduğunu göstermiş ve insanların oralarda yaşayanlar hakkında merakını ve ilgisini arttırmıştır. Gezinler, denizciler gördükleri yerleri abartılı bir olumlulukla anlatmaları, insanların uzak adalarda refah içinde yaşayan topluluklar olduğuna inanmalarına yol açmıştır. İçinde yaşadığı toplumun süregiden sorunlarına, toplumların çözüm bulmuş olduklarına inanmaları bu anlatılarla etkili olmuştur (Kır, 2007, syf.8).

Hristiyan inancı konusunda çok bilgili bir şahsiyet olarak kabul gören More, düşünce tarihinde önemli bir yer edinmiş eseri olan “Utopia”yı, İsa’nın dini düşüncelerini açıkladığı

vaazlardan esinlenerek yazmıştır. Eserini, insanın sefalet içinde yaşama nedenlerinin, gerçekçi ve ciddi çözümlemeleri üzerine oturtan More, toplumsal kötülüklerin nedeninin tanrı, alın yazısı veya doğuştan gelen günahlar olmadığını, bunların insan tarafından oluşturulan toplumsal yapıdan kaynaklandığını ileri sürmüştür. Gençliğinde Aziz Augustine'in Tanrının Şehri adlı eseri üzerine konferans veren düşünür, tanrının bir süreliğine de olsa içinde yaşamaktan utanmayacağı bir İnsanlar Şehri oluşturmak istemiştir (Bronowski & Mazlish, 2012; Akt. Özsoy, 2017).

Ütopya yazarlarının hepsi de kendi döneminin sorunlarına kalıcı çözümler bulmak istemiş. Bezel' e göre;

Ütopyaların amacı, toplumsal sorunları bir kez ve tümüyle olumlu bir sonuca ulaştırmak ve toplumun son durumunu tahmin etmektir. Bu toplumsal düzen bir kez kurulduktan sonra, bir daha değişikliğe ihtiyaç duymamaktadır. Kurgulanan ütöpik düzen en mükemmeli olduğu için, üzerinde yapılacak en ufak bir değişiklik onu olumsuz bir yapıya dönüştürebilmektedir. Bu nedenle ütopyalarda özgün bireysel düşüncelere, duygulara ve davranışlara yer yoktur. Bireylerden, toplumun bütün kurumlaşmasını koşulsuz kabul etmesi beklenmektedir. Ütopya en iyiyi başardığını iddia ettiğinden, başarılı olmuş olandan başka şeyleri kavramaya çalışmak hem mantıksız hem de gereksiz olarak görülmektedir. (Bezel, 1984, syf. 9)

Ütopyalarda yazar kusursuz düzeni yarattığına inanır fakat bunu başarabilmesi için toplum üyelerinin kişisel benliklerinin kötürümleşmesi gerekir. Burada merak edilen mutluluk için özgürlüğün feda edilip edilemeyeceğidir. Ütopya adası etik içerir fakat güdülerin özgürce doyurabildiği bir alan değildir. Uyumdan başka seçenek yoktur bu da ışıldayan toplumun mumyalaşmış bireylerden meydana geldiğinin bir göstereimidir. Ütopyalar bu paradoks nedeniyle eleştirilmiş ve imkânsız sıfatını edinmiştir.

Ütopya, haksızlıklar barındıran, olumsuzluklarla kuşatılmış toplumlara bir seçenek olarak sunulur. Bu seçenek, ortak mutluluk için kesin ve katı kurallarla bezenmiş bir örgütlenmeye koşulludur. Eşit ve mutlu toplum çatısı altında bireysel yönelim ve değerlerin önemi yoktur. Bu ütopyayı ters ütopyaya eviren kritik bir adımdır. Toplum mutluluğunun ve birey özgürlüğünün çatışması halinde ortaya çıkacak sorunlara kesin ve net yanıtlar vermek zor olur. Ütopyanın ve ters ütopyanın tezi böyle sorulara bir yanıtın bulunduğudur: Toplum

mutluluğu ve bireyin özgürlüğü arasında seçim yapmak gerektiğinde seçilen toplumun mutluluğudur (Bezel, 2001, syf.7).

İnsan sahip olduğu iradesiyle daima seçim yapmakla sorumludur. Seçimlerini kendisi için en güzeline erişebilmek adına yapar. İnsan seçmek ister. O zaman kişiliğini ortaya koymuş olur. Ama ütopyalarda kişilerin seçme hakkı yoktur. Seçimlere uyma hakkı vardır. Ciorian'ın dediği gibi “Az ya da çok seçilmiş kul olmak bir yana, az ya da çok cehennemlikleriz. İnsanların artık birbirine zarar vermediği bir toplum mu kurmak istiyorsunuz? Oraya sadece irade yitimine uğramışları sokunuz” (2020, syf.109).

Ütopyanın mükemmel bir dünya kurduğu düşüncesinin bir yanılsama olduğunu ileri süren görüşler de vardır. Bu görüşler, ütopya yazarının kendine göre ideal bir ülke tasarladığını ileri sürer. Yazarın amacı daha iyi bir yer sunmaktır, kusursuz bir dünya yaratmak değildir. “Ütopyanın bir türü olarak karşılaşılan eutopia, Yunancada iyi yer anlamına gelmektedir; fakat, mükemmel bir toplum ya da yer tasarımı amaçlanmamaktadır” (Ağkaya, 2016, syf.26). Çünkü “Ütopyalar mutlu yaşama arayışının ürünüdür. Üzerinde yaşanan ülke yahut yer olumsuz bir görünüm taşıdığı için daha iyi ve güzel yaşamın mümkün olabileceği bir mekan arayışı sonucunda ortaya çıkarlar. Bu çerçevede ütopya, ortaya çıktığı ülkenin sosyal, siyasi, idari ve ekonomik düzenine, kısaca içinde bulunduğu şartlara alternatif bir mekan ve yaşama alanı sunar” (Gariper-Küçükcoşkun, 2011, syf.17).

Bir aydınlanma devrinin bir ürünü olan ütopyanın hamurunda edebiyat kadar tarih, bilim, kültür, coğrafya, felsefe de vardır. Hatta mimari de vardır. Ütopyalarda toplumsal içeriklerin yanında yaşam alanlarının fiziksel özellikleri de okuyucuya aktarılır. Çünkü ütopyalarda arzu edilen toplumun sürdürülebilmesi için fiziksel çevre de çok önemlidir. Ütopyalarda bir yaşam planı vardır. Şehirlerin yapı planları da bu yaşamın oluşmasını mümkün kılacak şekilde tasarlanır.

Bu mutlu yaşam düşü, görüldüğü üzere, sadece edebiyat alanında var olmakla kalmamış, daha nice alanda etkisini göstermiş ama özellikle toplumsal yönüyle sosyolojiye, düşünsel yönüyle felsefeye esin kaynağı olmuştur. Ne var ki, ne kadar içine gerçeklik sızmış olsa da ütopyalar birer kurgu edebiyatı ürünüdür.

Tüm ütopyalar tanım gereği kurgudur; bu bakımdan gerçek dünyayı konu alan tarih yazımından farklı olarak gerçekleşmesi mümkün olan hatta olağandışı dünyaları ele alırlar. Bu kapsamda da hayale dayalı edebiyatın tüm türlerine benzerler. Çoğunun düşüncesinde imkânsız

ya da en azından gerçekleşmesi çok zor olanları kapsayacak şekilde geleneksel kurgunun sınırlarını genişletirler. Yani kurguları, geleneksel gerçekçilik ve doğallık üzerine kurulu romandan çok, bilimkurgu türüne aittir. Ancak ne olursa olsun kurgu dünyasında kalır ve onun temel özelliklerini taşırlar. Örneğin “gerçek” ya da mantıklı olup olmadıkları, tarihe ve çağdaş yaşama doğrudan başvurarak değerlendirilemez, fakat tarih ve toplumsal gerçekliği de başka roman türlerinden daha fazla göz ardı edemezler (Kumar, 2005, syf. 44; Akt. Çakmak, syf.10).

Bertolt Brecht’in “Sezuan’ın İyi İnsanı” adlı tiyatro oyununda Sezuan kentinde yaşayan baş kişi Shen Te’nin yanına gökten üç tanrı iner. Ona bir dükkan verip bundan sonra sadece iyilik yapmasını isterler. Shen Te bunun mümkün olmadığını kısa sürede anlar. Çocuğunun yaşayabilmesi için tanrılardan ona kötü olma izni vermelerini ister (Abacı, 2011, syf.3). Gökten tanrılar da inse Güneş Ülkesi’ne varmak, Yeni Atlantis’te yaşamak insan için olanaklı olmayacaktır. Biri gidilemeyecek kadar uzak diğeri inanca göre batık ya da belki hiç gerçekleşmemiş bir rüyadır, tıpkı ütopya gibi.

2.1.1. Ütopyanın Tarihsel Gelişimi

İnsan düşler kuran bir varlıktır. Ütopya mutlu bir yaşam arayışı arzusuyla yazılmış sanatsal metinlerdir. Tarihsel olarak ütopyaların başlangıcı insanlığın ilk hikayelerine kadar geri götürülebilir. Ütopya edebiyatı Batı kültürünün bir ürünü olarak görülsede dünyanın yaşam ekseninde yer alan başka toplumlar da ideal yaşayış biçimlerine olan özlemler anlatılagelmiştir. Antik çağlardan bugünkü modern zamanlara değin mutlu insanların hüküm sürdüğü bir harikalar diyarı, ortak bir insanlık düşü olarak tarihte, edebiyatta, mimaride, felsefede, sanatta, siyasette, semavi dinlerde, kadim uygarlıkların dünyalarında bir iç deniz gibi kültür haritalarında kendine bir yer bulmuştur.

Yazınsal bir tür olarak kabul gören ütopyanın çekirdeğini oluşturan ütopik düşünmenin örneklerine Uzak Doğu’ da, Amerika’da, Hindistan’da, Avustralya’da ve daha pek çok coğrafyada rastlanır. Kayıp cennet, Altın Çağ efsaneleri gibi dinsel metinler ya da mitolojik hikayeler, ütopya olarak adlandırılmasalar da ütopya edebiyatının ana unsuru olan yeryüzünde bir cennet modeli dile getirmeleri bakımından ütopya edebiyatına esin kaynağı olmuşlardır.

En eski Yunan yazılarında bile ütopya teması taşıyan metinler vardır. M.Ö.7.y.y’ da Antik Yunan şairi Hesiodos’ un İşler ve Günler adlı eseri, anlattığı “Altın Çağ” ile bu izleği taşıyan bir mitolojik metindir. Altın Çağ efsanesi, Batı ütopya edebiyatının gelişiminde önemli bir kilometre taşıdır. Hesiodos İşler ve Günler eserinde şu sözlere yer verir:

“İnsanlar o zaman tanrılar gibi yaşıyorlardı; yüreklerinde kaygı yoktu, çalışmaktan ve acıdan uzaktılar. Hazin yaşlılık onlara hiç uğramıyordu; elleri ve ayakları tüm hayatları boyunca sağlam kaldığından da, bütün dertlerden uzakta ziyafet yaparak sevinci tadıyorlardı, Ağır bir uyku bastırıldığında uykuya dalar gibi ölüyorlardı. Bütün nimetler onlarındı. Bereketli kır zengin yiyecekleri onlara kendiliğinden sunuyordu; onlar da bundan keyiflerince istifade ediyorlardı...” (Hesiodos; Akt. Cioran, 2020, syf.100).

Biçim itibariyle ütopya sayılmayan fakat ütopya edebiyatının kökenini oluşturan Ovid’in Metamorfozlar ve Virgil’in Egloglar adlı eserleri de Altın Çağ metinleri arasında yerini alır. (Claeys, 2021, syf.316)

Altın Çağ, Ortaçağ’a gelindiğinde bolluğun, çalışmadan yaşayabilmenin, sonsuz mutluluğun ve lüksün bulunduğu Cockaigne Diyarı olarak karşılık bulur. Cokaygne, Fransızcada “coquaigne”, Almancada “Schlaraffenland”, başka dillerde “Venüsberg”, “Gençlik ülkesi” diye adlandırılan bir halk ütopyasıdır. Orta çağda, çıkış noktası din olan katı bir kurallar sisteminin ağırlığı altında sürekli yoksulluk, hastalık, sefalet ile boğuşan halk kitlelerinin özledikleri kolay yaşamın, eşitliğin, rahatlığın bu diyarda gerçekleşmesini düşlerler. Onlara göre Cokaygne, cennetten güzeldir. Irmaklarından yağ, bal, şarap, süt akar. Her yiyeceğin en lezzetlisi oradadır. Kiliselerin kuleleri pastadan yapılmıştır. Nar gibi kızarmış kazlar, “ye beni!” diyerek insanların ağzına düşüverirler (Göktürk, 2020, syf.25)

Orta Çağ’ın sonunu getiren Rönesans ve reform oluşumlarıyla Antik Yunan ve Roma eserleri yeniden okunur. Bu eserlerin okunmasıyla Antik Yunan’ da mutlu insanların yaşadığı rivayet edilen Arkadya Ülkesi ile tanışılır. Bu ülke, çok yüksek yerlerde herkesten uzakta yaşamlarında huzura ve saadete kavuşmuş insanların yaşadığı bir yerdir.

“Yunan kökenli olan Arkadia kelimesi güney Yunanistan’da Peloponez yarımadasının ortasında dağ ve yayla bölgesidir. Sicilya adasıyla zaman zaman bağdaştırılırsa da daha çok Yunanistan olduğu düşünülen bu adada antik çağda yaşayan kaba bir çoban halkının yaşadığı söylenir. Tür olarak Arkadia ile “soyutlanmış coğrafi mekânlar” kast edilir. Yunan mitolojisinde Arkadialar Altın çağı temsil eder. İnsanların sıkıntı çekmeden yaşadıkları, fazla çalışmak zorunda kalmadıkları, doğayla iç içe mutlu çobanlar olarak yaşadıkları dönem olarak tasvir edilir.” (Küçükçoşkun, 2006, syf.8)

İlahi dinlere göz atıldığında Yahudilikte bir Mesih inancı, Hristiyanlık’ ta binyıl(Milenyum) inancına tanık olunur. Mesih inancına göre Kudüs’te yıkılan tapınak yeniden

inşa edilecek ve Yahudiler sonsuz mutluluğa erişeceklerdir. Binyıl inancı ise, İsa Peygamber'in yeryüzüne inişi ile başlayacak ve binyıl sürecek bir cennet yaşamının anlatılmasıdır. İslam inancına göre ise mutluluk yaşanmıştır, peygamberin yaşadığı dönem Asr-ı Saadet' tir (Küçükçoşkun, 2006, syf.7).

Altın Çağ, Aden, binyıl inancı, Cockaigne diyarı, Arkadya Ülkesi, Yüce Akide Şekeri Dağları (Amerika kökenli bir anlatı) gibi mitolojik, dini anlatılar cenneti yeryüzünde arayan metinler de olsalar ütopya öncesi kabul edilirler. Ütopya özellikleri gösterebilir de birer ütopya değildir. Yaşanmışlık ve geçmişe özlem barındırmaları, insandan bağımsız bazı güçlerle cennetin yaratılması gibi unsurlar onları ütopya olmaktan alıkoyar. Buram buram ütopya kokular da ruhları ütopya bilinci taşımamaktadır.

“Yapısal olarak çoğu ütopyacı hikâye, var olana dair bir eleştirel diyalog ve olması istenene dair bir sunum söylemi içerir” (Güney, 2007, syf.71). Talihini kendi edimlerine bağlayan düşünür, bir mutlu yaşam teorisi ortaya koyar. İlk mutlu yaşam teorisini türün adını da koyan Thomas More kabul edilse de aydınlanma çağından önce Platon'un Devlet adlı eseri ilk ütopya metni kabul edilir.

Platon, M.Ö. 427-347, Atina' da doğar. Ülke içinde yönetim kavgalarının yaşandığı aynı zamanda Atina ile Sparta arasında Penelopez savaşları yaşanmaktaydı. Platon'un Devlet eserini yazmasında etkili olan olaylardan biri savaşın sonucunda Atina' nın yenilmesi bir diğeri ise demokrasinin hüküm sürmesine rağmen eleştirilere hoşgörü göstermeyen bir yönetimin Sokrates' i ölüm cezasına çarptırmasıdır. İkinci olay Platon' u hayal kırıklığına uğratar ve çokça etkiler. Birey ve toplumun en doğru en adaletli bir biçimde yönetilmesinde ancak felsefe yoluyla olacağını ve filozoflar yönetime gelmedikçe insanların sorunlarına çare bulamayacağına hükmeder. Bu anlayışı Devlet' in ana prensiplerini oluşturur (Bezel, 1984, syf. 15).

Platon' un eserinin ütopya tarihi için önemi kusursuz bir yönetim tasarımı önermesidir. Devlet eseri çeşitli diyaloglardan oluşur. Biçimsel olarak soru ve yanıt şeklinde sunulan anlatımda amaç doğuştan bilgiye sahip olan kişiye gerçeğin bilgisini hatırlatmaktır. “Nasıl iyi bir hayat yaşanabilir?” en temel sorudur, diğer sorular bu ana sorunun etrafında şekillenir. “İdeal bir devlet nasıl olmalıdır?”, “Birey için doğru ya da iyi olan nedir?” gibi çeşitli sorularla diyalog devam eder. On bölüme ayrılmış eserde, kullanılan başlıklar esere sinen düşünme biçimini sistemli bir biçimde ifade eder. Başlıklar,

1. Varlık, Doğruluk, Ölçülülük ve bunların karşıtları
2. Birey, Devlet ve Eğitim
3. Eğitimdeki Yöntemler
4. Zenginlik, Yoksulluk ve Erdem
5. Evlilik ve Felsefe
6. Yönetim Felsefesi
7. Eğitimdeki Gölgelemler ve Gerçekler
8. Dört Yönetim Biçimi
9. Doğru ve Yanlış Yönetimler ve Bunların Mutlulukları
10. Yaşamın Bedeli

şeklinde. “Platon’ un Devlet’inde üç sınıf vardır. Yönetenler, savaşanlar ve para kazananlar. Yönetenlerle savaşanlar, birbiriyle kenetlenmiş ayrıcalıklı bir oligarşi oluşturur. Gerçi bu seçkin azınlık, paraya el sürmeyi hor görecektir kadar erdemlidir ama, toprağı ekip biçerek ya da el emeğı gerektiren işlerde çalışarak para kazanan büyük çoğunluğun sırtından geçinmektedir aslında” (Urgan, 1984, syf.80). Platon’ un ideal toplumu sınıflardan oluşmaktadır. Demokrasiye de inanmayan Platon toplumun en üst sınıfı olarak seçkinleri görür. Platon’un devletinde seçkinler akıllı, savaşanlar duyguları, üretkenler de istekleri karşılamaktadır. “Bireyde akıl yönetmeli, istekler yönetilmelidir. Önerilen iyi toplumda da filozofların kişiliğinde akıl yönetimdedir, istekleri oluşturan kitle ise yönetilir.” (Bezel, 1984, syf.18) Bunun yanı sıra toplumda bir iş bölümü vardır. Devleti yönetecek kimseler filozofların arasından seçilmelidir. Değerli madenlere önem verilmez. Doğruluk ve adalet sistemin temel gereksinimleridir. Fakat aile, evlilik konularına sevgiye rastlanmaz. Her sınıftan insanın en iyi olanları yuva kurmalıdır. İnsanlara bir yığın gibi muamele edilir, kişiliklerden söz edilmez. İnsanların sağlıksız olmaları, ahlaksız olmaları bir sorundur bununla birlikte “Bizde her insan tek iş göreceğı için, iki ya da çok yönlü olamaz.” ifadesinden anlaşılacağı üzere sanat ve edebiyata da yer yoktur. Bir ideal yaşam niyetiyle yazılan Platon’ un Devlet eseri aydınlanma çağında belirecek edebi ütopyalara kaynaklık eder.

Aydınlanma çağının ilk ütopyası Thomas More’ un türe de adını veren Ütopya’ sıdır. “Yeniden doğuş” a tanıklık eden More, Ütopya adını verdiği eseri ile yeni bir edebi türün doğumuna baba olur. “On altıncı yüzyılda tüm Avrupa’yı etkileyen Rönesans, Hümanizm ve Reformasyon, Batı dünyasının ilk sosyalisti olan Sir Thomas More’ un kişiliğini de yoğurdu.” (Urgan, 1984, s.9) Aydınlanma çağı suya atılan bir taş misali dalgalar halinde genişler. Antik

uygarlıkların keşfedilmesi, dünyanın tanınmaya başlanması, matbaanın kullanımı ile bilgilerin çoğaltılıp paylaşılabilmesi de o çağın insanının ruhunda ve aklında dalgalar meydana getirir. “Nicholas Kopernik’ in astronomi alanında görüşleri ve uzak denizlere açılan yolcuların bilinmedik dünyalar, bilinmedik ülkeler bulmaları, Rönesans adamının yalnız iç dünyasında değil, içinde yaşadığı evrene de yeni boyutlar kazandırdı.” (Urgan, 1984, syf.9) Thomas More her yönüyle bir aydınlanma çağı insanıdır. Hümanizm ve Rönesans’ dan yanadır fakat dinsel reformlara karşı çıkışı sonunda onun ölümüne neden olacaktır.

“...Utopia’ yı yazabilmek için, hem klasik Yunan düşüncesini, Özellikle Platon’ u iyi bilmek, hem de insanın yeryüzünde geleceği konusunda orta çağın olumsuz inançlarından arınmış olmak gerekiyordu. Orta çağda benimsenen tutuma göre, insanlar yaradılıştan kötüydü; bu dünyada doğru dürüst bir düzen kurup mutlu olmaları umulamazdı; günahlarının cezasını çektikten sonra, ancak öteki dünyada mutlu olabilirlerdi belki. Oysa tüm Rönesans aydınları gibi insanın geleceğine umutla bakan Thomas More’ a göre, insan yaradılışında hiçbir kötülük yoktu. Tam tersine Tanrı’nın yarattığı ulu bir varlıktı insan ve aklını kullanarak, karşısına dikilen engelleri aşabilir, kusursuz toplumlar kurabilirdi günün birinde ” (Urgan, 1984, syf.11).

Thomas More 1478’ de Londra’ da doğar. Çok yönlü kişiliği ve olaylarla dolu yaşamı hayatını büyük bir hikaye haline getirir. Ülkesine hizmetlerinden dolayı şövalye ünvanına sahip olur, ölümünden sonra Katolik kilisesi onun bir ermiş olduğunu ilan eder. Bu onun çok yanlılığını gösteren simgelerden bazılarıdır (Bezel, 1984, syf.47). Thomas More yakın çevresinde neşesi, şakacılığı ve güler yüzlü olması sebebiyle çok sevilir. Yargıçlık yaptığı dönemde adil biri olmasıyla da halkın sevgisini kazanmıştır. Bir dönem keşiş hayatı yaşayan More bundan da bilinmeyen sebeplerle vazgeçer. Yargıçlık yaptığı dönemde yaşanan ‘Kötü mayıs günü’ denilen bir kargaşayı ustalıkla çözmesi yolunu saraya düşürür (Urgan, 1985, syf. 25-26).

Ütopya ilk kez 1516 senesinde yayımlanmıştır. O yıllarda tarım alanlarının koyunculuk için kapatılması kararıyla çok büyük çapta işsizlik, açlık beraberinde hırsızlık ve hırsızlığın cezasına verilen ölüm cezasıyla binlerce insanın asılması gerçekleşmiştir. Öncesinde varlıklı aileler için avukatlık yapan More, sonra yoksullar için davalara bakan bir yargıç olduğundan ekonomik, toplumsal ve insancıl problemler hakkında doğrudan bilgi sahibiydi. (Bezel, 1984, syf.48)

More' un ölümü de kralın onun için ölüm cezası vermesiyle gerçekleşir. Kral Sekizinci Henry, ölen kardeşinin eşiyle evlendirilir. Bu evlilik sürerken Anne Boleyn adında bir kadına âşık olan Kral, karısından ayrılmak ister. Katolik yasalarına göre boşanması yasaktır. Papa buna izin vermeyecektir. Kral bunun üzerine Katolik Kilisesi'nden bağımsız ve kendine bağlı İngiltere kilisesini kurar, kendini din lideri ilan ederek karısından boşanır. Bu süreçte herkesin onayını ister. Thomas More, kralın İngiliz Kilisesi' nin başı olarak görüldüğü yasaya açıkça karşı koymasa da onaylamaz. Sonunda Kral tarafından önce zindana atılır, tutumunu değiştirmemesinin ardından asılır (Urgan, 1984, syf.34,35).

“Utopia pek çoklarının gözündeki yanıtı olmayan bir soru halini almıştır. Bu, More' un yayımlanan ilk uzun düzyazı eseri idi; yine de Avrupa edebiyatında bir başyapıttır. Kaynağı neydi peki? More' un devlet hizmeti seçeneğiyle ters düştüğü bir an mı, yoksa Utopia' nın doğumuyla sonuçlanan uzun bir entelektüel süreç mi?” (Claeys, 2021, syf.40). Bezel, bu soruyu kendine de sormuş gibi Yeryüzü Cennetlerini Kurmak kitabında şu ifadelerle yer verir:

“Thomas More' un yaşamına Ütopya' nın içeriği bağlamında bakılabilir. Bu bağlamda, Ütopya' nın birinci kitabında değinilen önemli iki konudan biri tarım alanlarının koyun yetiştiriciliği için kapatılması, ikincisi, bilgin ve bilge kişilerin kralların hizmetine girmesindeki sorun ve sakıncalardır” (Bezel, 1984, syf.47). More, Kral'ın hizmetine girmeyi hiçbir zaman istememiştir. Statü isteği veya maddi hırsları yoktur. Bunlara önem vermemiştir. Ama yaşadığı dönemde kadınların öğrenim göresine hoş bakılmazken o kız çocuklarının hepsinin iyi öğrenim görmüş kişiler olmasını sağlamıştır. Bu konuda yakın arkadaşı Erasmus' un bile bu konudaki fikirlerini değiştirmiştir. Bir yargıç olarak da, halkın elinden alınan topraklar sebebiyle yoksulluk çektiğini ve suçun bu yoksulluktan ileri geldiğini savunmuştur.

More, hapis hanedeyken kızına yazdığı bir mektupta şu sözleri sarf eder. “Hiç kimseye kötülük etmiyorum, hiç kimse için kötü söylemiyorum, kötü düşünmüyorum herkesin iyiliğini istiyorum. Bir insanın yaşayabilmesi için bu yetmiyorsa, yemin ederim yaşamakta gözüm yok” (Urgan, 1984, syf.36). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Thomas More, kalbi hislerle tüm dünyanın iyilikle, mutlulukla kuşanmasını isteyen biridir. Vicdanına sığmayan, sağduyusuna seslenmeyen hiçbir çağrıya kulak vermez bir ütopyacı olarak hayata gözlerini yumar.

Thomas More, Ütopya eserini hapis hanedeyken yazar. Bu karanlık ortamda böyle aydınlık bir metni yazmak ancak onun özel kişiliği ile açıklanabilir. İnsana sevgisi ve umudunu hiç yitirmeyen More, bu mirasını bir eserle ardında bırakmıştır.

Ütopya metninde, başkişi Raphael More’a “Hayal gücünüz böyle bir devleti tasarlamaya yetmiyor.” dedikten sonra Ütopya adasını anlatmaya başlar. More bu mutlu adasında yer adları çok manidardır. Belki de More, böyle bir yaşamın hayal edilse de olamayacağını düşünür ya da nüktedan kişiliği nedeniyle böyle bir oyun kurmak ister.

“Ütopya sözcüğü ‘olmayan yer’ anlamını da içermektedir. Ayrıca, başkent Amautore, ‘hayal kent’ başkentten geçen ırmak Anydra ‘susuz’ kent başkanı Ademus, yani ‘halksız’ dır. More bu konuda yazdığı bir mektupta, bunların bilgili kişilere kitabın amacını belirtmek için verilmiş ipuçları olduğunu ima eder. Paradoks içeren bu sözcükler Ütopya adasının gerçek dışı özelliğini vurgular. Yine de Ütopya bir özde dünyasının, genelde acıları ve haksızlıkları giderecek bir toplumsal seçeneğin dile getirilmesi olarak görülebilir” (Bezel, 1984, syf.51).

“More hayal gücünü ve duygularının aklıyla harmanlayarak bir türün öncüsü kabul edilen zengin bir kurmaca yaratır. “More’un arzuladığı ideal toplum şu güçlüğü beraberinde getiriyordu: Hayal gücü ve duygu, her ikisini de insanın istencini yeniden şekillendirme zorunluluğu altında ezmeden, şeylerin kalbindeki büyük boşluğun aynısını üretmeden, makul bir şekilde nasıl yönetilebilirdi? Yazarın başarılı olup olmadığıysa belki de ucu açık tüm soruların arasında en ucu açık olandır ” (Claeys, 2021, syf.67). More’ un muazzam kurmacası koca sorularla birlikte koca bir yazının varlığına da rehber olmuştur.

Çok sesli bir koro haline gelen ütopya edebiyatının diğer bir üyesi Thoma Campanella tarafından yazılmış, Güneş Ülkesi’ dir (Bezel, 1984, syf.73).

Campanella, *Civitas Solis* (Güneş Ülkesi) eserinde de mutlu bir halk vardır. Başlarındaki en büyük yönetici Metafizikçi de denilen Güneş’tir. Yardımcıları da Güç, Bilgelik ve Sevgi’dir. Burada yaşayan halk bütün bilimlerden, sanatlardan, dillerden haberdardır. Dünyanın en uzak köşelerini, gökyüzünün sırlarını bilirler. Her türlü hayvanı, bitkiyi tanırlar. Kendilerine özgü ilaçları ve tedavi yöntemleri vardır. Her şeyleri ortak, bir arada yer içer, birlikte çalışır, eğlenirler (Campanella, 2022; Akt. Dürüşken, 2022, syf.8-9). Bu ülkede, sorumlulukların ortaklaşa paylaşıldığı neşe dolu bir toplum betimlenir. Campanella Güneş Ülkesi’ni anlatırken, “...günde dört saat çalışıyorlar. Kalan zamanlarını öğrenmeye veriyorlar, tartışıyorlar, okuyorlar, anlatıyorlar, yazıyorlar, yürüyüş yapıyorlar, beden eğitimi yapıyorlar, üstelik neşe içinde.” sözleriyle kitabında anlatır (Campanella, 2022; Akt. Dürüşken, 2022, syf.7).

Tommaso Campanella, 1568-1639, on beş yaşında Dominiken Manastırı’na girer. Manastırdaki tüm kitapları okur. Felsefe ve astrolojiye büyük ilgi duyar. Doğabilimci Bernardino

Telesio'nun görüşlerine bağlanır, o çağda etkin olan Aristo felsefesine karşı çıkar. Bu görüşlerinden dolayı hapse iki defa girer. Sonrasında Güney İtalya'da egemen olan İspanyol yönetimine karşı ayaklanmalara karıştığı ve kurumlaşmış dini ilkelere karşı düşünceler taşıması sebepleriyle otuz yıla yakın tutukluluk dönemi başlar (Bezel, 1984, syf.73).

Ütopya yazın türünde More'un kitabına en yakın kitap Campanela'nın Güneş Ülkesi eseridir. Güneş Ülkesi'nin vatandaşları Ütopya'daki gibi ülkenin tüm kaynaklarını tam bir eşit düzenle paylaşırlar, birlikte yaşarlar. Her iki eserde de evler, yemekler, eşyalar ortaktır. Özel mülkiyete yer yoktur. Eğitim ve iş bakımından kadın ve erkek eşitliği anlayışı her iki metine de hakimdir. Aralarındaki en büyük fark, Güneş Ülkesi yöneticisi Baş Rahip de olan Metafizikçi'dir. More'un metni bu bakımından laikdir. Din adamlarının yönetimde yeri yoktur. Astrolojiye düşkün olan Campanella'nın Güneş Ülkesi'nde evliliklerin bile yıldızların durumuna göre yapılması böyle boş inançlar barındırmayan yönüyle Ütopya'dan ayrılır. Son olarak da More'un Ütopyası'nda kadın ve erkek kendi iradeleriyle evlenecekleri kişiyi seçerken Güneş Ülkesi'nde bu birlikteliklere Sevgi adını taşıyan yönetici karar verir (Urgan, 1984, syf.90-91).

17.yy'a ait ütopyalardan bir diğeri Francis Bacon'un *Nova Atlantis* (Yeni Atlantis) adlı eseridir. Francis Bacon, 1561-1626, kendi çağında ve öncesinde gerçekleşen matbaa, pusula gibi buluşların dünyayı değiştiren büyük icatlar olduğunu düşünür, Amerika'nın keşfi, öte yandan Galileo'nun teleskopuyla gözlemlediği yeni evren düşüncesinden oldukça etkilenir (Bezel, 1984, syf.91). Bacon bir bilim insanı olmasa da on yedinci yüzyılın önemli düşünürlerinden biridir. Bilimsel çalışma yöntemlerinin önemini kavrayarak kendi yüzyılında bilimsel gelişmelerin çoğalmasına katkıda bulunur. Ancak bilimin yardımıyla mutlu bir yaşamın mümkün kılınabileceğini öngörür. "İnsanoğlunun cennetten kovulmakla yitirdiği mutlu ortamı bir yandan dinsel inanç bir yandan da bilimin nimetlerinden yararlanarak yeniden kurulabileceğini düşünmüştür." (Bezel, 1984, syf.91). Bilimi daha iyi bir yaşam için bir ön koşul kabul eder.

Bacon'un ütopyası adını Atlantik Okyanusu'nda eskiden var olduğu sanılan Atlantis Adası'ndan alır. Eserde ters rüzgarlar sonucu yolunu yitiren bir gemi Yeni Atlantis diye anılan Ben Salem Adası'na varır. Adalılar bir mucize sonucu denizden yükselen ışık sütunu içinde haç görürler ve Hristiyan olurlar. Eserde, Ben Salem'in yönetimi, yasaları, halkın yaşantıları hakkında anlatılanlar çok sınırlı kalır. Onu diğer ütopyalardan ayıran en önemli unsur metnin odağını bilimin oluşturmastır. Ada halkının yaşayışı hakkında bilgiler eser miktarda iken

yapıtın büyük bir kısmını Süleyman'ın Evi adlı bilim kurumu oluşturur. Çünkü Francis Bacon'un amacı okurlara mükemmel bir toplumsal, siyasi bir düzen sunmak değil diğer kitaplarına paralel olarak bilimin öneminin anlaşılmasını sağlamaktır. Bacon'un hayal dünyasının ürünü olan ama sonradan çoğu gerçekleşen bilimsel buluşlar Yeni Atlantis'i ilginç kılar. Eserde, suyun altında giden gemiler, kuşlar gibi uçabilen insanlar, yapay madenler, organ nakli ve daha başka birçok bilimsel buluştan söz edilir (Urgan,1984, syf.87). Bacon'un eseri bitmiş bir eser değildir, yarım kalmıştır. Daha iyi bir dünyaya bilimin yolundan giderek varılabileceğini anlattığı için eseri sanatsal bir ütopyadır. Fakat ütopyasında, More ve Campanella gibi eşitlik, adalet gibi unsurlar baskın değildir. Bilim yapan kişiler ayrıcalıklı bir sınıf gibi yansıtılır. Bilimi sadece o sınıfın elinde tutulur. Bilimle uğraşan bir azınlığın mutlu yaşam rüyasıdır.

On yedinci yüzyıldan on dokuzuncuyu yüzyıla kadar yazın anlamında ütopya türüne girebilecek nitelikte bir eser verilmez. Mutluluk içinde yaşamaya olan istek hiç eksilmez fakat yazarlar romanlar, öyküler değil de deneme yahut bilgilendirici metin türünde eserler yazmayı tercih ederler (Urgan, 1984, syf.91).

On dokuzuncu yüzyılın sonuna doğru William Morris, Thomas More'un ütopya geleneğiyle örtüşen eseri, "Hiçbir yerden Haberler"i yazar. Morris, 1834-1896, İngiltere'de varlıklı bir ailede büyür. Arkeoloji, mimarlık, edebiyat, mitoloji, resim gibi farklı alanlarda öğrenim görür. Çalışma hayatında tasarımcı, ressam, yazar, yayıncı gibi çeşitli alanlarda ürünler verir. Şehirleşmeyle birlikte doğal güzelliklerin yok edilmesine ve niteliği düşük ürünler üretimini arttıran makineleşmeye karşı çıkar (Bezel, 1984, syf.161).

Morris paranın, özgürlüğün, eğitimin ve sanatın da yalnız bir grup insana ait olması fikrini reddeder. İnsanlara ve doğaya duyduğu sıcak sevgiyle herkesin özgürlük içinde seveerek üretmesini ister. Çünkü can sıkıcı bir işte çalışmak kişinin sömürülmesidir. Morris sadece ülke servetinin eşit bölüşüldüğü bir toplum değil aynı zamanda bütün çirkinliklerden arınmış estetik bir ruh taşıyan bireylerden oluşan bir toplum hayal eder. Sanatla zanaatı birleştiren yazar, herkesin bir sanatçı duyarlılığıyla üretmesini ister (Urgan,1984, syf. 93). "Hiçbir Yerden Haberler"de şehirleşmeden vazgeçilir ve doğaya dönüş yaşanır. Sanayi üretimi yerine el sanatları ön plandadır. Mimarlıktan her türlü mal üretimine dek her alanda sanat, güzellik ve estetik değerler önde gelir. Herkes sevdiği işte çalışır, iş bir sorumluluktan çok bir haz aracına dönmüştür. İnsanlar eğlenerek çalışırlar (Bezel, 1984, syf.163).

William Morris'in Hiçbir Yerden Haberler kitabından önce Amerikalı romancı Edward Bellamy'nin Geriye Bakmak ya da 2000-1887 adlı ütopya eseri yayınlanır. Romanda 1887 yılının kargaşalıklarla dolu Amerikası'nda Julian West adında başkışı uykuya dalar. Yüz on üç yıl sonra uyanır. Uyandığında Amerika'da her şeyin yolunda olduğunu görür. Ekonomik kargaşalar, yoksulluklar, savaşlar cinayetler son bulmuştur. Büyük Tröst adı altında tüm sermaye devletin eline geçmiştir. Bir devlet kapitalizmi görünümünde olan bu düzende emekçi kitleler hor görülür. Bellamy'nin ütopyasında emekçi kişiler kırk beş yaşına kadar bir makine dişlisi gibi çalışır. Ancak kırk beşini geçen biri artık kendini eğlenceye ya da kendini geliştirmeye başlayabilir. William Morris, Bellamy'nin ütopyasını bu bakımdan eleştirir. Morris'e göre, kırk beş yaşına kadar bir makine gibi davranan biri o yaştan sonra birdenbire bir insana dönüşemez zaten bunu başarabilecek bir kafası da kalmaz. Bir sosyalist ve çok yanlı bir sanatçı olan Morris, Bellamy'nin ütopyasındaki yanlışları fark ettirmek amacıyla ve özlemini çektiği bambaşka bir yaşam için "Hiçbir Yerden Haberler"i kaleme alır (Urgan, 1984, syf. 92-93).

Bellamy'i insanlık için mutlu bir yaşamın geçmişte kaldığını düşünür. Ancak insan emeği ve toplumsal bir devrimle mutlu bir yaşama kavuşulacağına inanır. Ona göre kapitalist süreç verimliliği arttırmış fakat haksızlık ve adaletsizliği de beraberinde getirmiştir. Tüm üretimin tek bir yerde toplanmasını buna çare olarak görür. Geçmişe Bakış, 2000 yılı Amerika'sı ile 1887 yılı Amerika toplumunun karşılaştırılması üzerinedir (Bezel, 1984, syf.132-133).

Ütopyalar iyi bir yaşamın kurgusu ile ilgilenirken insan doğasını değişmez bir veri olarak kabul etme eğilimi gösterirler. Ütopya yazarı kendi çağında yaşadığı haksızlık ve kötülüklerden düzeni sorumlu tutarsa düzene yeni bir seçenek bularak bütün bunların değişeceğinin umar. Fakat yazar düzenin kusurlarının insan doğasından kaynaklandığını düşünürse, insanın soyunu iyileştirmek amacıyla başka yöntemlere başvurabilir. Düzene uyan insanı yetiştirmek için kalıtımı yönlendirici bilgi ve uygulamalara başvurabilir (Bezel, 1984, syf.10). Ütopyaların kapağı kaldırıldığında hayal edilen harika düzenlerin gerçekleşmesi halinde yaşanacak karanlıklar görülür. İnsanların iradelerini yitirdikleri, duygularının yoksullaştığı, kimliklerinin silikleştiği, itaat ve uyum çemberinden çıkmanın yasak olduğu bir dünyanın da varlığı hissedilmektedir.

İtaat çemberinin mükemmel kurulduğu bir başka psikolojik ütopya B.F.Skinner'ın Walden Two adlı yapıtıdır. Skinner, programlı öğretim yöntemini icat eden ve kişilere özgü

öğrenme süreçleri uygulayan basit makinelerin de uygulayıcısıdır. Bu ütopya Fraizer adında bir psikolog Walden “Two” adında ütöpik bir cemaat kurar. Fraizer koşullanmalar ilkesine uygun olarak düşünceleri, duyguları, davranışları pekiştirerek kontrol etmeyi sağlayan bir metod oluşturur. İstenen davranışlar ödüllendirilirken, uygun bulunmayanlar cezalandırılır. Böylece ütopya bireyler istenen davranışları göstermeleri için sistemli bir şekilde koşullanmış ve bu şekilde mutlu olacak gibi eğitilmişlerdir. Skinner’ın ütopyasında bireylerin alışkanlıklara, kişisel yargılara sahip olma güçleri yoktur. Walden, “Two”da insan, aklını kullandığı için akıllıca davranmaz, aslında otomatik davranışlarda bulunduğu için aklını yormamaktadır. Tüm davranışları koşullanmış bir bakıma robotlaşmış toplum bireylerinin bu uygulamalar ile toplumun aleyhine bir çabaya yeltenmeleri bunu düşünmeleri bile kesin olarak ortadan kaldırılmış olur. Bu şekilde iyi diktatörleri otomatik olarak meydana getirecek şekilde tasarlanır (Vexliard, 1967, syf.22-23).

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra ütopyalara geri çekilir. 1920’ler, 1930’lar, 1940’lı yıllar ütopyanın değil distopyanın klasik dönemini oluşturur. Çünkü bunlar kitlesel eziyetlerin, gaddar diktatörlerin, kitlesel işsizliklerin, sefaletlerin ve dünya savaşının yıllarıdır. (Kumar, 2006, syf.358)

“1932’de belki de distopyaların en ünlüsünü yazan Aldous Huxley’in Nicolas Berdiaff’tan alıp Brave New World’ün başına eklediği sözler, olumsuz ütopya yazarlarının tutumunu çok iyi açıklamaktadır: “Ütopyaların gerçekleşmesi, eskiden olduğundan çok daha olası artık ve bizi derinden kaygılandıran bir sorunla karşı karşıyayız şu sıralarda: Ütopyaların gerçekleştirmelerini nasıl engelleyeceğiz?... Yeni bir çağ başlamaktadır ve kültürlü sınıftan gelen aydınlar, ütopyaların gerçekleşmesini engelleyerek, ütöpik olmayan, kusursuz da sayılmayacak, ama daha çok özgürlük bağışlayan bir topluma geri dönmenin çarelerini düşüneceklerdir belki de.” (Urgan, 1984, syf.94).

2.1.2. Bir Yazınsal Tür Olarak Ütopyaların Özellikleri

“Gönül rızasıyla veya zorla, gelecek üzerine bahse gireriz, onu her derde deva haline getiririz... Daha iyi bir dünyaya dair düşlerimiz teorik bir imkansızlık üzerine kurulurlar ” (2020, syf.89). Cioran’ın da söz ettiği gibi ütopya yazarı herkes için bir mutluluk programı tasarlar. Hümanist bir yaklaşımla insana olan inancına sadık kalır. Rasyonelliğe yaslanarak adalet ve barış dolu bir yaşam biçimi oluşturur. Fakat birer *tabula rasa* gibi düşünülen bireylere aynı yolu dayatmak onlardan uslu uslu bu yolları arşınlamalarını beklemek olanaksızdır.

“İnsanlar düşünmeye başlar başlamaz daha iyi bir dünyayı düşlemişlerdi ve bugünün düşünüyün yarının geleceğine dönüştürmek umuduyla, özlemlerini insanlar arasında yaymaya çalışmışlardı. Yeryüzündeki cennet özlemi insan tarihi kadar eskidir aslında ” (1984, syf.47). Mina Urgan’ın da söz ettiği üzere ütopya yazarı, gönlündeki cenneti düşler ve mutluluk düzenini okuyucularına aktarır ve bu yolla onlara esin olmak ister. İçinde yaşadığı dünyada bir şeylerin yanlış olduğu uyarısının çanlarını çalar ve karanlık görünen bu çağı sona erdirip yeni bir sabaha uyanmak ister. Bunu da insancıl duygularla sadece insanın yapabileceğine inanır ve insanın içindeki yaratma gücünü ona hatırlatmak ister. Güneş Ülkesi’nin yazarı, Campanella, “Ben doğacak yeni sabahların çan sesiyim.” diyerek ütopya yazarlarının üstlenmek istedikleri görevlerini özetlemiş gibidir (www.insanokur.org., Erişim Tarihi: 1 Nisan 2023). Çanı çalan ütopya yazarının umut ve özlemle düşlediği yeni sabahların bazı ortak özellikleri vardır.

- **Ütopyalar eşitlikçi bir toplum anlayışı taşır.**

Eşitlikçi anlayış oluşturulurken bireyin sadece kendine odaklanmaması beklenir. Kişi bencilce düşünmek yerine özgecilik anlayışı taşır. Böylece kendi hak ve özgürlükleri kadar başkalarının da hak ve özgürlüklerini önemser. Bu bağlamda toplumsal sorumluluk üstlenir.

“Ütopyada dile getirilen özlem toplumlarının en temel özelliği eşitliktir. Hiç bir bireyin başka bir bireye acı vermediği, haksızlık edemeyeceği temel varsayımdır. Doğanın ya da Tanrı’nın nimetlerinden ve insan emeğinin ürünlerinden herkes eşit pay alır. Zaten ütopya yazarının dayandığı ve birey ve toplum için önerdiği ilke bencilik yerine özgeciliştir. Bireysel isteklerin karşılanması yerine tüm toplumun mutluluğu amaçlanır. Eşit paylaşım mutlu topluma götüren yol olarak seçilir ” (Bezel, 1984, syf.9). Ortaklaşıcılık kültürünün egemen olduğu ütopyalarda ‘ben’ değil ‘biz’ düşüncesi içselleştirilmiştir. Toplumu oluşturan bireyler ortak duyguların tutkalıyla ortak bir kadere sıkı sıkıya bağlanmış görünür.

- **Ütopyalar merkeze insanı alır.**

İyi bir toplum öncelikle iyi bir insan ile başlayacağından ütopyanın ön gördüğü özlenen toplumu oluşturmak da önce insandan geçer. Bu bağlamda ütopya düşlenen topluma giden yolda başrolü insana verir.

“Ütopyanın bir diğer özelliği de insan merkezli oluşudur; topluma düzen getirmek için rastlantıya ya da dış, ilahi güçlerin müdahalesine bel bağlamaz. Ütopyacı toplumları insanlar inşa eder ve bu toplumlar yine insanlar içindir ” (Claeys, 2021, syf.9). Bütün ütöpik eserlerde

akılcılık ön plandadır. Rasyonel düşünme, bilim ve teknolojilerdeki ilerlemelerle insanlık daima ileri gitmiş görünür. Bu ilerleyişi sağlayan insandır. Herhangi bir dış güç, boş inanç tesadüf ya da açıklanamayan olaylarla ya da unsurlarla ilgisi yoktur. Hümanizmin kumaşıyla dikilen ütopyalar insanlık tarafından gerçekleştirilmiş başarı hikayelerine benzer.

- **Ütopyalar, insanın her türlü gereksinimini önceler.**

İnsanın temel gereksinimlerini karşılamak için bir takım teknikler dolayısıyla da bilimsel bir yol söz konusudur. Ancak bilimsel anlayış salt bilgi edinmek için izlenmez.

“Ütopyalar insanın her türlü gereksinimini karşılamayı amaçladıklarından her türlü teknikle ilgilenir, tekniklere önem verirler. Bunlar genellikle meta ve hizmetlerin üretimi ve törenin aşılması ile ilgili tekniklerdir. Bilim ise ancak bu tekniklerin gelişmesine katkıda bulunacak ölçüde ve bu amaca yöneliktir. Ütopyada bilgi için, insanın düşünce ufuklarının genişlemesi amacıyla bilim yapmak ya da bilimi geliştirmek söz konusu olamaz. Bu nedenle insanın kendini, evreni ve evrendeki yerini anlamaya, bu anlayıştan yeni bir dünya ve yaşam görüşleri çıkarmaya yönelik bilim gözlenmez ütopyalarda. Bilimin bu tür işlevi ütopyanın yerleşik ve değişmez sayılan değerleri ve anlayışı ile çelişir. Aynı nedenle ütopyalarda insan yaşamını sorgulayan sanat da yoktur. Sanatın yaşamı yorumlaması soru ve eleştiriye yol açar, bu da ütopyanın kendi beğenmişliği ve değişik yaklaşımlara kapalılığı ile bağdaşmaz.” (Bezel, 1984, syf.10).

Ütopya dev bir makine gibidir, bireyler de bu makinenin dişlileridir. Makine kusursuz çalışır, herkes üzerine düşen görevi sorgulamadan en iyi biçimde yerine getirmekten sorumludur. Kişilik diye bir şey yoktur, uysal kalabalıklar vardır. Ütopyalar düşlenen toplum tasarımlarıdır fakat içinde yaşayanların düşleri yoktur. Ütopya yerlileri, hayal güçleri sönümlenmiş, arzuları küflenmiş insanlardır.

- **Ütopyalar betimleyici anlatılardır. Durağandır ve çatışma barındırmaz. Bir gözlemin aktarılması biçimindedir.**

“Bu edebi gelenek, az çok katı bir anlatı yapısına bel bağlar: Anlatı, bir adam ya da kadının bilinmeyen bir yere (bir adaya, ülkeye ya da kıtaya) yaptığı deniz, kara ya da hava yolculuğunu tasvir eder; Ütopyanın seyyahı gideceği yere vardığında genellikle rehber eşliğinde bir tura çıkarılır ve yeni toplumun toplumsal, siyasi, ekonomik ve de dinsel örgütlenmesi kendisine anlatılır. Bu yolculuk, şaşmaz bir şekilde, ütopyacı seyyahın kendi ülkesine dönüşünü beraberinde getirir; amaç, toplumu örgütlemenin ve de daha iyi

yöntemlerinin bulunduğu mesajımı geri götürebilmektir” (Claeys, 2021, syf.9). 16.yy.’daki coğrafi keşiflerde bilinmeyen yerlerde yaşayan ilkel halkların çok mutlu yaşadıkları, altın gibi değerli madenleri önemsemedikleri anlatılmıştır. Ütopya’nın yazarı Thomas More’un da Vespucci gibi o dönem gezilerini kitaplaştırmış seyyahların eserlerini okuyup etkilendiği bilinmektedir (Vieira, 2021, syf.5). Ütopyaların ilk örnekleri de bu biçimde yazılmıştır. Bir gezginin gözlemleri biçiminde bir kurguyla başkışı gördüklerini okuyucuya en detaylı şekilde aktarır. Deneyimlediklerine hayran kalan karakter tanık olduğu bu yaşam biçiminin örneğini okuyucuya tanıtır.

- **Ütopyalar kurgu anlatılar olup karakterleri de gerçeği tam olarak yansıtmaz.**

Henüz yaşanmayan bir zaman ve neredeyse kusursuz bir dünyadan söz ettiği göz önüne alındığında ütopyaların kurgu olması olağan bir özellik olarak göze çarpar. Ütopik kurguda bireysel farklılıklar neredeyse göz ardı edildiği için karakterler de gerçeği tam olarak yansıtamaz. Çünkü ütopik kurguda karakter değil toplum kurgulanır. Aslolan toplumun nasıl olduğudur.

“Ütopyalarda en çarpıcı şey psikolojik koku alma ve önsezi noksanlığıdır. Şahsiyetler robot gibidir, kurgu ürünü ya da simgelerdir.: Hiçbiri sahici değildir; işaret noktası olmayan bir evrenin ortasında yolunu yitirmiş bir fikir, bir hayalet konumunu hiçbir aşamaz.” (Ciorian, 1999, s.86). Ütopyalar siyah beyaz filmler gibidir. Kişilerin kendi renkleri duyumsanmaz. Toplumun bir rengi vardır her kişi o rengi taşır. Düzen, bir kuklalar toplumu görünümü sergiler. Toplumun karakteristik özelliklerine aşına olunur fakat kişiler tanınmaz. İki boyutlu bir manzara resmidir ütopyalar, kişiler ve derinlikleri yoktur.

- **Ütopyalarda mülkiyet kavramı ve para söz konusu değildir.**

Her ne kadar insan gereksinimlerini merkeze alsın da bunu iyi bir toplum için yaptığından ütopyalarda bireye ait hemen her şeyden uzak durulur. Çünkü ütopyalar bireyin değil insanın sahip olduklarıyla ilgilenir.

“Mülkiyetin zararlarını, temsil ettiği korkunçluğu, sebep olduğu musibetleri kınadıkları için ütopyaları ne kadar övsek azdır” (Ciorian, 2020, syf.93). Ütopyalarda mülkiyet yoktur. Herkes eşit olarak paylaşılır. Para da yoktur. Herkes kurulan pazarlardan ya da alışveriş merkezlerinden ihtiyacı kadarını alır. Fazlasını asla almaz. Başkasının hakkına girmez. Aç gözlülük, savurganlık gibi temel ahlaki sorunlar çoktan çözülmüştür. Örneğin, Thomas More’un ütopyasında takı takmak gülünç bir şeydir. Başka ülkelerden ziyarete gelen takmış

takıştırmış kimselere ütopyacılar güler. Ütopyacılar göre altın, gümüş gibi madenler değerli olsalardı yerin altında olmazlardı.

- **Ütopyalar eleştirel bir bakış açısıyla kurgulanır.**

Ütopyaların ortaya çıkış nedeni tam olarak da şimdinin eleştirisidir. Çok daha iyi bir dünya hayali içinde bulunulan dünyanın yeterince iyi olmamasından ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla şimdi herkese göre değişir.

“Ütopyalar şimdiyi göreceleştirir. Bir kimse mutlak olduğuna inanılan bir şeye eleştirel yaklaşamaz. Ütopyalar, mevcut gerçekliğin taraflılığını açığa çıkararak, gerçekliğin sadece küçük bir noktasını işgal ettiği olabirinin alanını tarayarak, insanın mevcut açmazını kendi başına dönüştüren eleştirel bir tutuma ve eleştirel bir eyleme zemin hazırlar. Öyleyse ütopyaların varlığı, şimdinin cerahatli sorunlarına alternatif çözümler düşünme becerisi, yani tarihsel değişimin gerekli koşulu olarak görülebilir” (Bauman, 2016, syf.12). Edebi ütopyalar insanlığa daima ilham vermiştir. Anatole France’ ye göre ütopyalar olmasaydı insanlar hala mağaralarda yaşıyordu (Bauman, 2016, syf.9). Daha iyi bir yaşamın var edebilirsin mesajı veren ütopyalar insanların bu yönde arzular geliştirmesinde kolaylaştırıcı olmuştur. İnsan ütopyalar sayesinde bu dünyada da cenneti yaşayabileceğine inanmıştır.

- **Ütopyalarda toplumu insanlar yapılandırır.**

İyi bir toplum, mutlu hayat kurgusunda ütopyaların ana kahramanları bireylerdir. Eğer bireyler kendilerine biçilen rolleri yerine getirirlerse toplum da istenen düzeye taşınır. Böylece iyi birey iyi toplumu oluştururken iyi toplum da iyi bireyin varlığını destekler. Claey’s’in ifadeleri bu düşünceyi destekler niteliktedir.

“Ütopyacı toplumları insanlar inşa eder ve bu toplumlar yine insanlar içindir. Ayrıca ütopyacılar bireylerin bir arada yaşama kapasitesine pek itimat etmediğinden ütopyacı toplum düzeninin merkezinde çoğunlukla bir dizi katı yasa-bireyleri, güvenilmez ve istikrarsız doğalarını bastırıp daha münasip bir toplumsal maske takmaya zorlayan kurallar buluruz. (Claey’s, 2021, syf.9). Ütopyanın merkezinde devlet ve yasaları vardır. İnsan doğasını iyi çözümlemiş ütopya yazarları ancak kurallara uyan insanı yaratarak mutlu bir toplum oluşturabileceğini sezer. Bunun için de tüm ütopyalarda kişiler kurallara uymakta sapmaz bir disiplin gösterirler.

- **Ütopyalarda toplumun mutluluğu, bireyin özgürlüğünden önceliklidir**

Her ne kadar ütöpik türler de insan merkezde gibi görölse de bunu da sebebi toplumun bireylerden oluşmasıdır. Asıl gaye toplumdur. Bezel bu durumu bir ikilem olarak yorumlamıştır. “Toplum mutluluğu ve birey özgürlüğü bir ikilem olarak sunulur, bu ikisi arasında bir seçim yapma söz konusudur ve seçilen toplum mutluluğudur” (Bezel, 2001, syf. 7). Toplumun mutluluğunu yaratmak için bireyin değil grubun mutluluğu öncelenir. Bütün parçalardan oluşur. Fakat bütün, parçaların toplamı değildir. Bunun ayırdındaki ütopya yazarı parçaları değil bütüne odaklanır. Bütün mutlu olursa parçalar da mutlu olurlar. Tam tersi düşünülemez.

Bütünün en iyi şekilde inşası ise bireyi tek tipleştiren bir anlatışla kendini gösterir. Herkes birbiriyle neredeyse aynı yaşar. Dolayısıyla kişisel seçimler göz ardı edilir. “Yaşamın her boyutunda bir tekdüzelik egemendir. Ütopya adasının elli dört kenti, bu kentlerdeki tüm caddeler, bu caddeler üzerindeki evler tıpatıp birbirinin aynıdır. Tüm insanlar aynı tür elbiseyi giyer, hepsi aynı saatte yatar kalkar, aynı saatte çalışırlar. Kişisel eğilimler ve özgürlükler için yer yoktur” (Bezel, 1984, syf. 50).

“Ütopyalar (kendilerine asla ulaşamayacağımızın kaçınılmaz farkındalığıyla yüklü) beklenti ufukları oluşturmak suretiyle insana, insanlığın yeniden icat ve inşa etmesinde kılavuzluk eder ve böylece insanı kendi özgürleşmesine götürürler....Bu yüzden ütopya esasen bir strateji olarak görülmelidir ”(Claeys, 2021, syf. 30). Ütopyalara yakından bakıldığında bir şablon izlenimi verseler de daha da yakından bakıldığında sonu geleceğe varan bir yıldız haritası gibidirler. Toplumlar için bugünü mutlu bir yarına götüren ruhani rehberlere benzerler. Daha güzel bir yarın arzusunun tohumlarını insan zihnine taşıyan ütopya, insanı umutlandırarak yeni bir dünya düzeni için güdüler.

- **Ütopyada herkes çalışmakla görevlidir.**

Ütopyaların sözünü ettiği dünya düzeni için her bireye düşen görevler vardır. Amaca ulaşmak için herkes üstüne düşeni yapmak zorundadır. Ütöpik bir yaşamda tembelliğe yer yoktur.

“Ütopyada herkes çalışmakla ödevlidir; zaten herkes çalışmaya koyulursa, bütün ihtiyaçların bol bol karşılanması için her bireyin günde birkaç saat çalışması yeter; kaldı ki bu ihtiyaçlar, alışkanlık ve standardizasyon dolayısıyla azalmıştır. Esasında ütopyalarda çalışmamak büyük bir suç sayılır. Çalışmak istemeyenlerin başında Campanella’da

gördüğümüz gibi birtakım gözcüler vardır. Bunlar işsiz güçsüz duranların peşindedirler. Campanella'da çalışmaktan kaytaranlar bedeni cezaya hatta ölüm cezasına bile çarptırılmaktadırlar ” (Kır, 2007, syf.14). Kır'ın ifadelerinden de anlaşıldığı üzere ütopyaların başlıca özelliklerinden biri kişilerin çalışması, üretmesi, topluluğa kendi imkanlarıyla katkıda bulunmasıdır. Aylaklık, tembellik, işsizlik yoktur. Herkes kendine uygun işi edinir ve toplum için üretir.

- **Ütopyalarda *devlet* önemli bir role sahiptir.**

Edebi ütopyaların yaratıcıları filozof bir mizaçla herkesin yaşamak isteyeceği bir mutluluklar diyarı yazmışlardır. Bu huzur diyarının nirengi noktasını devlet oluşturur. Ütopyacı düşünürün ilk adımı siyasal yapıyı inşa etmek, güçlü bir devletin şemsiyesinin altında halkı birleştirmektir. Ütopyacı düşünüşte tek sesli bir koronun üyeleri gibi görünen halkın şefi devlet olmuştur. Diğer tüm kurumlar devlete göre düzenlenmiştir. (Kul, 2019, syf.16) Bu devlet yapısı genellikle totaliter bir görünümündedir. Devlete mutlak itaat beklenen, bireyin özgürlüklerinden vazgeçtiği tüm yaşamsal alanlarını devletin kontrolüne bıraktığı bir yönetim modelidir. “Totalitarizm, Zizek'in (2009, s.98-105) dikkat çektiği gibi, yalnızca basit bir “toplumsal kontrol” den ibaret değildir; “mesihsel” bir yan içermektedir ve bu düzende bireyden beklenen kendi bağımsızlığından vazgeçmeleridir (Akt. Ağkaya, 2016, syf.36).”

- **Ütopyalar gerçeklerden yola çıkarak oluşturulur.**

Gelecekteki toplumun bugünden ders alınarak oluşturulabilmesi için ütopya yazarları mutlaka gerçekleri yorumlar. İçinde bulundukları toplumu her yönüyle ele alır ve yolunda gitmeyenleri bu şekilde belirlerler.

“Edebi bir tür olarak ütopyaların başlıca özelliklerinden biri gerçeklikle ilişkisidir. Ütopya yazarları içinde yaşadıkları topluma ilişkin gözlemlerinden yola çıkar, değiştirilmesi gereken yönleri not eder ve bu sorunların çözülmüş olduğu bir yer tahayyül ederler. Sıklıkla, hayal ürünü bu toplum gerçek toplumun zıttı, adeta tersine dönmüş bir imgesidir (Claeys, 2021, syf.10). Örneğin, Thomas More, Ütopya'yı 1516 yılında yayımlamıştır. O yıllarda gerçekleştirilen koyun üretimi için tarım alanlarının kapatılması hadisesinin sonuçları yıkıcı olmuştur. Bu uygulama ile çok sayıda insan işini kaybetmiş, açlıkla savaşıyor insanlar hırsızlık yapmak zorunda kalmıştır. Hırsızlık yapan insanların cezası ölüm olmuştur. O yıllarda yetmiş iki bin insanın asılarak öldürülmesi bu felaketin korkunçluğunu anlatmaktadır. Ölüm cezasına karşı olan Thomas More, kitabında bu cezaya yer vermez; oluşturduğu düzende de kimse açlıkla

karşılaşmaz. Yazınsal ütopyalardaki yazarların hepsi kendi döneminin sorunlarına çözümlemek isteğiyle yazmıştır. Bundan ötürü ütopyalar yazıldığı dönemlere göre farklılık gösterir.

- **Ütopyalarda devletin en önemli görevlerinden birisi eğitim faaliyetlerini en iyi şekilde sürdürmektir.**

İyi bir toplum hedefine ulaşmanın yolu iyi bir eğitim sisteminden geçer. Bu sistemi olanaklı hale getirecek ve uygulanmasını sağlayacak olan da elbette devlettir. Bu nedenle ütopyalar devletin en önemli görevlerinden birisi olarak eğitim faaliyetlerini sürdürmeyi görürler.

“Bu ülkede yöneticiler tarafından düzenlenen en önemli faaliyet eğitimidir. Çünkü eğitim, toplumun geleceğini güvence altına almanın ve sağlam yurttaşlar yetiştirmenin başat unsurudur. Bu nedenle halkın tamamı, kuruluşu gereği tıpkı açık bir bilim ve eğitim müzesi olarak nitelendirebilecek ülkede tüm bilimleri içeren bir eğitime tabi olurlar. Rönesans düşünürlerinin bireyi merkeze alan bakışı eğitimi yüksek bir düzeye taşımaktadır. Mikro kozmos tabiri ile karşılanan insanın içindeki gücün ortaya çıkarılması için eğitim gibi etkili bir araca gereksinim vardır. Dönemin önde gelenlerinden olan Erasmus’ un işaret ettiği üzere “İnsanlar doğmaz imal edilir.” (Akt. Alatl, 2014, syf.420) ve insanın kapasitesinin yükseltilmesi için “Eğitim, her şeyden üstündür” (Özsoy, 2017, syf.1320-1321). Akılcı düşünmeyi, sağduyuyu, insanın gücüyle yoğurulan ütopyaların en temel izleklerinden biri herkesin iyi bir eğitim almasıdır. Eğitim toplumun ortak değerler oluşumunda ve kültürün aktarımında başat öge olduğu için ütopyalarda kişilerin eğitim almaları zorunludur ve çok önemlidir.

- **Ütopyalarda hedeflenen toplumun var edileceği en uygun yer olarak *ada* görülür.**

Hayal edilen toplum en iyi ve eksiksiz olduğundan, değişikliğe ve dış etkiye kapalıdır. Bundan dolayı ütopyacıları amacına ulaştıracak en elverişli yer adadır. Belli sınırlarla çevrilmiş olan bu alanda her şey toplu bir bakışla kavranıp izlenebilecek bir şekilde okuyucuya sunulur. Böylece örnek toplumun tüm işleyişi açık seçik gözlemlenir. Ada ortamının dışa kapalı olması da ütopyaları dışardan gelecek her türlü saldırılara ve tehlikelere karşı koruyacaktır. Bütünden kopmuş olmasından dolayı ortaya çıkan duran zaman biçimi ise ütopyya süreklilik ve kalıcılık getirmiştir (Göktürk, 2020, syf.17-18).

- **Ütopyalarda hiçbir birey ölürken iz bırakmaz.**

Daha önce de söz edildiği gibi ütopyalarda bireyin varlığı toplumun varlığı için gereklidir. Birey ütöpik toplumu var etmek için üstüne düşeni yaparak yaşar.

“Bireyler ütopyada doğar, işlevlerini gerçekleştirir, ütopyanın sınırlı algı dünyasında yaşar ve iz bırakmadan ölürler. Bu işlevin ne olduğu düzenin kurucuları tarafından geçmişte saptanmıştır. Bireyin böyle önemsizliği ve düzenin durağanlığı ütopyalar ile arı ve karınca gibi böcek toplumları arasındaki olumsuz benzerliklerin gözlenmesine yol açmaktadır ” (Bezel, 1984, syf.10). Ütopyada tekdüze bir toplum yapısına tanık olunur. Düzen kurulmuştur, sonsuza kadar da değişime uğramadan devam edecektir. En iyi yaşam biçimi belirlendiği için arayışa değişime gerek yoktur. Kişilerden beklenen uyum göstermeleridir. Dolayısıyla hiçbir bireyin yokluğu o toplumun niteliğini zayıflatmaz.

- **Ütopyalarda zaman gelecektir.**

Belirtmek gerekir ki yazınsal ütopyalarda yazar, zamanın oltasını geleceğe atmıştır. Olumsuz durumların eleştirisini içeren ütopyalar olumlu bir ruh taşır. İyimser bir bakışla görülen bu gündüz düşleri geleceği işaret eder. Umutla bir şeylerin değişeceğine inanılır. Ütopyalarda mekan uzayda var olan keşfedilmiş ama adresi saklanan bir yer iken zaman da belirsiz bir oluş bildirir. Geleceğe yazılmış mektuplar gibidir ütopyalar, daha iyi bir sabaha uyanılması için yakılan ikaz lambalarıdır. İnsanlığın geçmişinde altın çağ, binyıl gibi geçmişte mutlu yaşamı deneyimlemiş kavimlerden söz edilir. İşlenen temalar da mutlu bir yaşam ortaklığı kurulsa da onlar yazınsal ütopyalar sınıfına dahil edilmez.

Somay ütopyaların geçmişle ilgilenmediğini şu sözlerle aktarır: “Ben bu anlatıların hiçbirine ütopya dememeyi tercih ediyorum. Şöyle ki, her kültür geçmişinde bir Altın Çağ tanımlar, mesela bu Yahudiler için vadedilmiş topraklardaki hayattır, Diaspora’dan önceki Filistin’deki Yahudilerin hayatıdır. Türkler için bu Turan’dır, Kızıl Elma’dır, Ergenekon’dur. Her kültürün bir Altın Çağ miti vardır ama buna ütopya demek doğru değildir, çünkü bunların hepsi ileride olabilecek bir şeyin tasarımından ziyade geçmişte zaten olmuş (olduğu varsayılan) bir şeyin tasarımıdır ” (Somay, 2001; Akt. Çakmak, 2016).

Ütopyaların sözü edilen tüm özellikleri onu kurgu yazınının bir parçası haline getirir. Ancak pek çok açıdan bilimkurguya yaklaşan ütopya bazı görüşlerce bir alt tür olarak da yorumlanır. “Bugün, ütopya incelemelerinde alanında çalışan araştırmacılar, ütopya daha önce doğduğu için bilimkurgunun ütopya altında yer aldığını söylerken araştırma vakitlerini

bilimkurguya ayıranlar, ütopyaların sosyopolitik bir alt tür olduğunu iddia etmektedirler” (Claeys, 2021, syf.10). Ütopya türü ile bilimkurgu arasında tavuk mu yumurtadan yumurta mı tavuktan biçiminde bir ilişki olsa da ikisi de kurgu edebiyatının parçalarıdır. Fakat sanatsal ütopyalar yazarın kafasından doğan bir kurgu edebiyatı örneği de olsa genellikle içinde çatışma barındırmaz. Biçem daha çok yazarın, kitapta karakterinin ağzından gözlemlerini aktarması biçimindedir.

Ütopyalar birbirine karşıt öğeleri, akıl-içgüdü, eşitlik-özgürlük, bireycilik-özgecilik gibi kavramların uzlaşmazlıklarını silmiş, birini seçmiş ve tüm siyasi, ekonomik, ruhsal gereksinimleri karşılayacak seçenekli yaşam çözümleri sunma eğiliminde olmuşlardır. Amaç zıtlıkların yaratacağı anlaşmazlıkların yaşanmaması için onları en başından yok edip sanki hiç var olmamışlar gibi bir yaklaşımla karşıtlıkların mutluluk bilimi için feda edildiği bir yeni düzen yaratımı olmuştur (Kul, 2017, syf.20).

Ütopik sözcüğü günümüzde kimi zaman olumsuz anlamda akıl dışı ile bir tutulsa da ütopya yazarları toplumsal sorunlara engin hayal güçleri ile çözümler bulmak istemişlerdir. Ütopycılar, Pandora’nın kutusunda kalan son duyguya, umuda sarılarak toz pembe düşlerle değil rasyonel fikirlerle dünya üzerinde yaşayan tüm insanların mutluluğunu hedeflerler. Ütopyaların bir gün gerçek olması insana şüpheli gelse de bugünün dünyasında elde edilen çoğu olumlu hak ütopycacı düşünürler sayesinde kazanılmıştır.

“More, güçlü önsezileriyle geleceği görebilen bir düşünürdü. Düşündüklerinin birçoğu, birçok ülkede gerçekleşmiştir artık. Örneğin çalışma saatlerinin kısaltılması, kadın erkek eşitliği, ilk eğitimin parasız ve zorunlu oluşu, geçinemeyen çiftlerin boşanabilmeleri, sağlık işlerinin düzenlenmesi, ölüm cezasının ya çok seyrek ya da hiç uygulanmaması, vb; More’un geçmişte en akıldışı görünen kimi önerileri de, örneğin rahiplerin evlenmesi ya da ölmek isteyen ağır hastaların yaşamlarına son vermeleri için yardımcı olunması, günümüzde tartışılan konular arasına girmiştir ” (Urgan, 1984, syf.112).

Dante’nin cehennem kapısında “içeri girenler dışarıda bırakın her umudu” yazılıdır. Umudu bir türlü dışarıda bırakamayan, kendileri için cehenneme dönmüş dünyada yaşamayı kabul etmeyen ütopycacı yazar ve düşünürler, insanın arzusu ve gücüyle yeryüzünde cenneti kurabileceğine dair yüreklendirici metinler yazmışlardır. İnsanın kaderinin yüzünü güldürmek istemiş ve bu temiz duygularla ütopyalarını kaleme almışlardır. Binlerce yıldır süren toplumsallaşma süreçlerinin yolculuğunda her karanlık dönemeçte elinde meşale ile insanlığı

aydınlatmaya içindeki ışığı ona hatırlatmaya çalışanlar ütopyacılar olmuştur. Dünyanın nasıl davrandığını anlayan, insanın gölgelerini tanıyan ütopyacıların pusula metinleri sayesinde belki de bugün dünyaya daha az kızılıyor. Çünkü insanlar onu değiştirebileceğine hala inanıyorlar.

2.2. DİSTOPYA KAVRAMI

Ütopyalar, karanlıkta kalmış bir ülkenin aydınlanması umuduyla yakılacak bir lamba hayali iken distopya “...lambadan çıkmış ve dizginlenemez olan bir cin gibi resmedilmektedir” (Claeys, 2021, syf.159). Ütopya bir rüyanın temsilidir, fakat distopya bir kabusun portresidir. Bu bölümde distopya kavramı üzerinde durulacaktır.

2.2.1. Distopya Kavramı: İlerleme mi, Evcilleşme mi?

Uygarlık tarihine baktığımızda, insanlığın ortak dileğinin mutlu bir yaşam sürmek olduğu söylenebilir kaba bir bakış açısıyla. Bu dileğin yazınsal karşılığı ise ütopyalardır denebilir. Ellerini mutlu bir geleceğin umuduyla sıvazlayan yazar, düşlediği toplum oluştuğunda aynı ellerle alkış tutmak ister. Çünkü o bunu bir rüya olarak değil bir hayal olarak görür. Fakat bir rüya başkası için bir kâbus olabilir. Ütopyalar gerçekleştiğinde, sıvazlanan lambadan çıkan cinin kötü niyetli olacağını öngören yazarlar kendi tezlerine uygun düşen başka ütopyalar yazmışlardır. Bunu yaparken de iyimserlikleri yerini karamsarlığa bırakmaya başlamıştır. Geleceğe karamsar bakanlar, dehşet uyandıran anlatılar kaleme alırlar. Onlara göre, ütopya geleceğin lambası olmak ister fakat lamba kırıldığında, gerçekleri de yansıtmaya başlayacaktır. Böylece, ütopyalar tek başına yetmeyecek ve başka bir dala ihtiyaç duyulacaktır. Bu dalda ütopyaların tam tersine düzenin ezici bir makineye dönüştüğü, bireylerin ufalandığı, otoritelere boyun eğen korkulu toplumlardan oluşan, yeni ve kötü yaşamlar betimlenir.

Ütopyalar, içinde yaşanan çağın hastalanmış toplumuna bir tür reçete yazar. Fakat ilaçların öngörülemeyen yan etkileri olacaktır. İşte bu yan etkilerin getireceği sonuçlar ütopyanın karşıtı yeni bir türün ortaya çıkışını başlatır. Bu yeni tür, ütopyanın merkezinden çıkan onun etrafında dönen ama daima karanlık tarafta kalan eşlikçisidir. Yeryüzüne dair başka hikayeler anlatan bu tür başka bir adla varlığını gösterir. “... özgürlük ve mutluluk içinde yaşama özleminin, insanoğlunun benliğinde öylesine derin kökleri var ki, ütopyaların hep yazılacağı umulurdu. Oysa yirminci yüzyılda geleceği ele alan birçok kitaplar gene yazıldığı halde, bunlar yeryüzü cennetleri değil, yeryüzü cehennemlerini anlatmaya başladılar. Karanlık bir kötümserliği yansıtan bu kitaplara artık ütopya denilemeyeceği için, eleştirmenler bu anti-ütopyalara yeni bir ad bulup “Dystopia” dediler” (Urgan, 1984, syf.94).

Distopya kavramı Yunanca *dystopia* sözcüğünden gelir. Sözcük kökeni bakımından Yunanca ön takı olan “*kötü*”, “*hastalıklı*” veya “*anormal*” anlamlarını taşıyan *dys/dis* ve *topos* (yer) sözcüklerinin birleşiminden üretilmiş bir sözcüktür. Karşı ütopya ve *kakotopya* kavramları distopya terimi ile bağlantılıdır. Kakatopya kavramı ilk kez 1818 yılında Jeremy Bentham tarafından ortaya konmuştur. Faydacılık kuramının öncüsü Bentham için kakatopya insanlara mutsuzluk getirecek bir toplum yapılanmasının adlandırılmasıdır. Bu kavramı Jeremy Bentham’dan sonra distopyaya dönüştürerek kullanan ilk kişi John Stuart Mill olur (Kul, 2019, syf.172). Distopya kavramının yaygın kullanımı yirminci yüzyılda başlar. Bunun öncesinde de terimle zaman zaman karşılaşılır. John Stuart Mill *kötü yer* anlamına gelene distopyayı 1868 yılında bir parlamento konuşmasında kullanır (Claeys, 2021, syf.156). Mill, Avam Kamarası’ndaki konuşmasında muhaliflerle alay eder: “Onlara ütopyacı demek fazla bir iltifat olacaktır; onlara daha çok *dis-topyacı* ya da *kako-topyacı* demek gerekir. Genelde ütopyacı denen şey, gerçekleşmesi için fazla iyi olan şeydir, ama onların hoşlanır gördükleri şey gerçekleşmesi için fazla kötüdür” (Kumar, 2006, syf.172). John Stuart Mill bu konuşmasında distopya sözcüğünü Jeremy Bentham’ın kakatopya sözcüğüyle eş anlamlı olarak kullanmıştır. Bu iki sözcüğün kökeni birbirine benzerlik taşır. *Dys* Yunanca kötü, hastalıklı, anormal anlamlarına gelirken *caco* ise Yunanca kako’dan gelir ve nahoş ya da yanlış bir şeyden söz etmek anlamında kullanılır (Vieria, 2021, syf.22). Distopya sık sık anti-ütopya ya da olumsuz ütopya olarak da adlandırılır. Buradaki ortak amaç, kötücül bir siyasi düzenle kurulmuş olumsuz bir toplumun keskin bir ışık altında gösterimidir veyahut ütopyacı arzularla ortaya konmuş toplumsal tabloların yanlışlarını açığa çıkararak onları görünür kılmaktır. Bu metinlerdeki kilit öge eleştiridir. Yazarın temel isteği kaçınılması gereken yaşam biçimlerinin okur tarafından farkına varılmasını sağlamaktır (Claeys, 2021, syf.156).

Ütopya yazarı, kendi dünyasını kurarken bunu oldukça iyimser bir bakışla yapar. Bir tür yeryüzü cenneti anlatarak okuyucunun kalbini kazanmaya çalışır. Distopya yazarı ise aklındaki cenneti kurmak isteyen ütopyacıların bu yolda açtıkları cehennemi sergiler. Amacı, şayet ütopya gerçekleşirse okuru başına geleceklerden haberdar etmek ve bu ülkelere, karşı yönde bir eğilim oluşturmalarını sağlamaktır. Ütopya olumsuz koşullara bir seçenek yaratma arzusu taşıyorsa distopya da bu seçeneğin gerçekleşmesi için uygulanacak yöntemler ve bir dizi uygulamalara karşı bir uyarı levhası işlevi taşır (Bezel, 2006, syf.8). Çünkü ütopyaların sonu distopyalara çıkar. İnsan doğası irrasyonel bir kimlik taşırken ütopyalar rasyonel bir çabayla ortaya konur. Bu nedenle, büyük bir zihnin tasarımı gibi görünen ütopyalar, gerçekte büyük bir yanlış ile sonuçlanır. Hayatın dinamikleri ve insan psikolojisi matematiksel bir dünya hayali

ile örtüşmez. Kâğıt üzerine çizilen bir toplum mühendisliğinin fiziksel simetrisi gerçek hayatta yaratılamaz. Bu uğurda bireylere karşı uygulanan baskı ve şiddet içeren düzenlemeler daha da karanlık sonuçların ortaya çıkmasına neden olur.

Ütopya, “insanın salt yazgısını kabul etmek üzere var olmadığının, geleceği inşa etmek için akli kullanmak üzere de var olduğunun bir ifadesidir.” (Vieira, 2021, syf.5). Ütopyalara kılavuzluk eden başat değerler, demokrasi, bilim ve sosyalizmdir. Başta umut kaynağı olan bu güçler distopyalarda cehenneme giden yol taşlarına evrilmişlerdir. Üstelik bu yol sanıldığı kadar uzakta değildir. Distopyalar, ütopya gibi çok uzak geleceğe bakmaz. Yeni gelişmelere, toplumlarda yavaş yavaş beliren birtakım olumsuz değişimlere dikkat çekerek yakın geleceği kestirir.

Distopyacılar da, ütopyaacılar kadar tutkulu bir biçimde eşitlikçidir, akla ve bilime fazlasıyla inanır. Onları ütopyalara eleştirmeye götüren neden ütopyalardaki iyi niyetler değil, iyi niyetlere ulaşmaya çabalarırken kullanılan yöntemlerdir. Çünkü ütopyaların vaat ettiği her şey grotesk aksiyole sonuçlanır. Demokrasi despotizmi, bilim barbarlığı ve akıl dışılığı üretir. Modern toplumlar ütopyaacı özlemleri gerçek kılmaya çalıştıkça özgürlükler yok olur, insani değerler aşınır. Böylece distopya boşa çıkan umutların anlatımı olur (Kumar, 2006, syf.187-189).

Ütopya, “akıl yolu birdir o da bir tanedir” düşüncesi ile yazıya dökülmüş metinlerdir. Dolayısıyla aydınlanma döneminden itibaren insan aklına olan inancın abartıldığı görülür. Fakat insan yaşamı salt akıl yoluyla çözümlenemeyecek kadar karmaşıktır. Bununla birlikte, distopyacıların ortak görüşüne göre de insan doğası kötüdür. Bunda Freud’un bilinçdışı hakkındaki bulgularının etkisi vardır. İnsanın doğasında taşıdığı yıkıcı güdüsü teknolojik gelişmelerin de yardımıyla daha da sınır tanımaz bir hale gelecektir. Olası kötü sonuçlara uyarılarda bulunan distopya metinleri 20. yüzyılda yaşanması olası felaketlere kahinlik yapmışlardır (Ağkaya, 2019, syf.33-45). Nazizm, Stilizim, soykırım, kitlesel işsizlik ve ikinci bir dünya savaşının karşısında ütopya nasıl var olabilir diye hayıflanılırken, totaliter tiranlık ve dünya hakimiyetine nükleer imha kabusu da eklenir. Tüm bu yaşananların karanlık izleri ütopya ile başlayan sanat yolculuğunu distopyalara götürür. Örneğin, savaş arası yıllarda, İngiltere’de üç yüz kadar “gelecek hikayesi” ortaya çıkar ve bunların çoğu insanoğlunun geleceğine dair kronik endişeler barındırır. (Kumar, 2006, syf.593). Sönen umutlarla aydınlık anlatılar yazmak da sona erer. Distopya edebiyatının ortaya çıkışında tetikleyiciler, var olan toplumsal ve siyasi sistemlerdeki eksikliklerdir. Yirminci yüzyılda bu sistemleri iki ana küme

olarak belirlemek olanaklıdır. Bunlardan biri Amerika'nın temsilcisi olduğu burjuva kapitalizmi, diğeri de Sovyetler Birliği'nin temsilcisi olduğu komünizmdir. Burjuva toplumlarının Sovyet komünizmine karşı birkaç adım önde olduğu düşünülebilir. Fakat her iki ana akımın toplumlarının ciddi istismarlara açık olduğu unutmamak gerekir. Burjuva toplumunun çığırından çıkmış hali olarak tanımlanan Nazi Almanyası ve komünizmin çığırından çıkmış hali olarak kabul gören Stalin Rusya'sı milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olmuş gerçek dünya distopyalarıdır. Sorgulanmadan uygulanan sistemlerin yaşattığı felaketler hafızalarda tazeliğini korumaktadır (Booker, 2012, syf.36). Bu örnekler distopya edebiyatının potansiyel tehlikelere karşı sağduyusuna kesinlik katan yaşam deneyimleridir.

Toplum mutluluğu ile eşitlik için bireysel değerlerin ve arzuların önemini yitirmesi ütopya anlayışını distopyaya dönüştüren kritik bir eylemdir. Kişisel özgürlükten vazgeçildikten sonra düzen adına yapılan istismarların sonu gelmez. İşte distopya bu istismarlar dizisinin oluşturduğu bir yaşam ortamıdır. Bu ortamda bireyin uyum göstermesi için her yönetime, baskıya ve zora başvurulur. Ütopyanın korkunç bir baskı düzenine dönüşmesinde öncül olan iki öge vardır: bürokrasi ve teknoloji. Bürokrasi toplum üyelerini sürekli denetim altında tutmak için kullanılır, teknoloji de bu gözetim toplumunu oluşturulması için gerekli yöntem ve aygıtları sağlar. Düzen giderek katılaşır (Bezel, 2006, syf.7-8). Böylece ütopyaadaki düzen zaman içinde totaliter bir yapıya bürünür. Bu totaliter yapıda diktatörler halkı baskı altına alır. Bir mutluluk toplumu olma özlemi duyan insanlar; bölünür ve yönetenler, yönetilenler biçiminde parçalara ayrılır. Totaliter bir devlet aslında bir teokrasidir ve bu halini sürdürmek için yöneten sınıfın yanılmaz olduğuna diğerlerini inandırmak zorundadır. Bu bağlamda toplumun düşünceleri kontrol edilir, bir bakıma sabitlenir. Sorgulanamaz inançlar kurulur ve toplumu günden güne değiştirir. Geçmiş olayları bile sık sık yeniden düzenleyebilir. Totaliter bir devletin üyeleri bugün bir şeyi, yarın oldukça başka bir şeyi kabul etmek zorundadır. İtiraz edemez, etse dahi asla olumlu bir karşılık göremez (Kumar, 2006, syf.484). Bu uygulamalarla, insanın benliği daralır hatta silinir. İnsanın duygularını ve düşüncelerini geliştirmesine izin verilmez. Bu sistemin insan üzerindeki denetiminin sonu yoktur.

“Bütün bunların sonucu olarak distopyalarda insan üç boyutlu bir yabancılaşmaya itilir. Önce kendi benliğine sonra doğaya ve insanlığın kültür mirasına yabancılaşır. Teknolojiyle gelen mekanik anlayış insana ve topluma da bulaşmış toplum makineleşirken insan

nesneleşmiştir ” (Bezel, 2006, syf.8-9). Somay, ütopyaların doğasında totaliter bir yapı taşıdığını şöyle anlatır:

“Mesela Thomas More’un Ütopya’sında kölecilik vardır. Nereden geliyor bu köleler? Savaşıyorlar bunlar, kimle savaşılıyorlar? Bir öteki var, hep muhayyel, namevcut bir öteki var ortada. O öteki olmadan ütopya olamazdı. Çünkü o köleleri kaldır, ütopyada ayak işlerini de ütopyanın mutlu yurttaşlarına yaptırmak zorunda kalacağın için ütopyanın düzeni bozuluverirdi. Dolayısıyla, hep o gizlenen, yokmuş gibi yapılan ‘öteki’ ütopyada vardır. Ütopya tasarımının totaliteryanizmi de buradan gelir. Her ütopya tasarımı totaliteryen bir tasarımdır. Ve bu da bir ötekiyi tamamen ortadan kaldırarak, her şeyi o total yapı içinde içererek, onun dışında kalanları da yok sayarak kurulur” (Somay, 2001, s.8, Akt. Çakmak, S.,2016).

Ütopyaların özünde taşıdıkları fikirler ne kadar parlak olursa olsun kitlesel bir histeriye döndüğünde sonunda bir distopya yaratacaktır. En verimli, en faydalı, en ideal düğmelerini taşıyan ütopyaları giyen insanlığın ruhuna bu elbise dar gelir. Çünkü insan bir kalıba uymayacak kadar eşsiz ve ölçüye alınamayacak kadar bilinmezliklerle doludur. İnsan mizacını bilen distopya yazarları bu tek tip ütopya elbisesini, eserlerinde yargırlar.

Distopya konulu eserlerde eleştiri iki katmanlıdır: Distopya yazarı hem geleneksel ütopyalarda olduğu gibi yaşanmakta olan dünyayı hem de ütopyalarda tasarlanmış yenedünyayı eleştirir. Distopya yazarı, ütopyaları eleştirirken tıpkı diğer yazarlar gibi bir ütopya tasarlar fakat bu tasarımın bir farkı vardır. Distopyacı yazar, ütopyacının oldukça yumuşak bir yaklaşımla tüm bireylerin mutlu olduğu bir cenneti inşa ederken aslında kurdukları dünyalarda birer diktatörlük düşlediklerinin altını çizer. Her bireyin kendi cenneti olabileceğine vurgu yapar. Bireyi oyun dışı bırakarak teknolojinin konfora değil felakete sebep olabileceği konusunda okurun dikkatini çeker. Bu açıdan bakıldığında distopya konulu yapıtlarda ütopyaların harikalıklarına gösterilen tepkinin baskın olduğu görülür (Karaca, 2012, syf.66).

Ütopyalar herkese aynı mutluluk rüyasını gördürür. Kişilerin sonsuz bir uykuda kalabilmeleri için teknolojinin tüm olanakları kullanılır. Uykudan uyanmak isteyenlere de izin verilmez. Halbuki rüyalar tıpkı parmak izleri gibi eşsiz ve kişiye özeldir. Ütopya bir kişinin rüyası iken distopya toplumun kabusudur. Kâbus gören herkes uyanmak ister. Distopyalar gerçeği göstermek ve insanoğlunu uykudan uyandırmak için vardır. Distopyanın arzusu insana rüyasını geri vermektir.

Cioran’a göre ütöpik edebiyat ortaçağa ve onun cehenneme yüklediği büyük anlama karşı başkaldırıştı, bir değişim talebiydi. Fakat distopyalar bu değişime dair umutların yitiminin ardından gelen yeni yeryüzünün cehenneme benzemeye başladığının ilanı ve bu kötü sonun bekleyişidir (2020, s.97). Distopya, ütopyaadan beslenir. Hayatını sürdürmek için ütopyaaya ihtiyacı vardır. Ütopya özgündür. Distopya ise ancak onun siyah renge boyanmış bir kopyası olabilir. Distopya malzemesini ütopyaadan alır ve onu tümüyle reddeden bir tavırla yeniden okuyucuya sunar. Çünkü psikoloji ve sosyal ideolojilerin argümanları ile insanlık adına heyecan dolu fikirler olsa da bunlardan şüphe eden bir kesim vardı. Onlar, insanlığın karanlık tarafının ağır bastığını dünyaya anımsattılar (Kumar, 2006, syf.172).

Ütopya ve distopya kavramları, Antik Çin felsefesine ait iki zıt kutbu anlatan *yin* ve *yang* kuramı gibi birbirinin karşıtıdır. Ütopya *yin* gibi pozitif, gündüz, ışık gibi kavramları karşılarken distopya da *yang* gibi negatif, gece ve karanlık gibi kavramlarla eşleşir. Birbirine zıt gibi görünen bu iki kavram aynı zamanda tıpkı *yin* ve *yang* gibi hem içlerinde birbirlerini taşır hem de birbirlerini tamamlar. Bu iki kutup kavram birbirine bağımlıdır ve birbirine dönüşebilir. Tıpkı ütopya olmadan distopya olamayacağı ve bütün ütopyaların distopyaya dönüşmesi gibi. Biri beyaz biri siyahtır ama *yin* ve *yang* gibi bütün beyazların içinde siyah, bütün siyahların içinde de beyaz vardır. Bu kuram insanlık tarihi boyunca ortaya çıkmış tüm bilgi ve inançların üzerinde etki bırakmıştır. Ütopya ve distopyalar da yeryüzünde insan yaşamı sona erinceye kadar da toplumları etkilemeye ve var olmaya devam edecektir. Çünkü, ütopya insanlık masalında kendini en güzel ilan eden kraliçe, distopya da yeryüzünde ondan daha güzeli olduğunu söyleyen aynadır.

Distopya, “...ütopyanın soylu fakat aldatılmış amaçlarına beceriksizce bir iltifattır (Kumar, 2006, syf.179). Beyin ameliyatı ile hayal gücünün bile yok edilebildiği, insanların şişelerde üretilebildiği, yeryüzündeki tüm kitapların geçmişin silinmesi adına ateşe verilebildiği (Bezel, 2006, syf.7-8) bir karanlık dünyada insanlar yaşamla ilgili yeteneklerini yitirirler ve en sonunda “doğa kadar acımasız” hale gelirler (Claeys, 2021, syf.159).

2.2.2. Distopyanın Tarihsel Gelişimi

En ünlü distopyalardan biri olan Cesur Yeni Dünya’nın yazarı Huxley’nin şu sözü bütün distopyaların yazılış amacını özetler bir ifade gibidir: “ tektipleştirebilseydiniz...genetik geçmişleri manipüle edebilseydiniz...yeterince ilkesiz bir yönetiminiz olsaydı, bunları hiç kuşkusuz yapabilirdiniz.” (Claeys, 2021, syf.169).

Distopya yirminci yüzyılın başlarından itibaren yaygınlaşır ve bu yüzyıl boyunca gelişmeye devam eder. Bu bakımdan, yirminci yüzyılı, distopyaların yüzyılı, distopya çağı, distopik kurgunun altın çağı gibi başlıklarla adlandırmak yanlış olmaz. Bu yüzyılda ütopyik idealler gerçekleşmeyince yazarlar ve düşünürler, distopyaya yönelir (Atasoy, 2020, syf.1141).

19.Yüzyılın ikinci yarısından başlayarak kapitalizmin insan üzerinde artan baskısı hem fiziksel hem ruhsal boyutta çok büyük ölçekte yıkımlar getiren iki büyük dünya savaşı, ekonomik krizler, faşist, totaliter yönetimler ve bilimsel ilerlemenin 1945 yılına gelindiğinde, bir defada birkaç dakika içinde binlerce insanın ölümüne sebep olacak şekilde kullanılması, 20. Yüzyılı “korku”, “şiddet”, “umutsuzluk” kavramlarıyla neden özleştirdiğini fazlasıyla açıklar (Ağkaya, 2016, syf.33).

Distopyaların bu yüzyılda çoğalması sürpriz değildir. Milyonlarca insanın ölümüne sebep olan iki büyük dünya savaşı, Joseph Stalin dönemi (1928-1953), 1917 Bolşevik İhtilali, 1929 Dünya Ekonomik Krizi, Adolf Hitler Almanyası (1933-1945) ve Yahudi Soykırımı, Benito Mussolini ve İtalyan faşizmi (1922-1945), Hiroşima ve Nagasaki’ye yapılan atom bombası saldırıları (1945), Çernobil Nükleer Kazası (1986), 1989 yılında Berlin Duvarı’nın yıkılışı, SSCB’nin 1991 yılında dağılması, Soğuk Savaş Dönemi (1947-1991) gibi daha nice olaylar tüm iyimser düşüncelerle vedalaşılmasına ve karamsar bir ruh haline bürünen dünyanın distopik eserler üretmesine neden olur (Atasoy, 2017, syf.60-61).

Albert Camus’nün “17.yüzyıl matematiğin çağıydı; 18.yüzyıl doğa bilimlerinin; 19.yüzyıl ise biyolojinin çağıydı. 20.yüzyıl yani bizinkisi ise korkunun çağıdır.” sözü, distopyaların hangi kavramın ürünü olduğuna dikkat çeker. Aydınlanma döneminden itibaren insan aklına duyulan inancın abartılmasına karşı insanın doğasında var olan yıkıcılığı ve bunu ortaya koyabilme gücünü arttıran teknolojik gelişmelerin olası kötücül sonuçlarına dair uyarılarda bulunan distopya yapıtları 20.yüzyılda yaşanabilecek olumsuz ihtimalleri önceden haber verme görevini üstlenirler (Ağkaya, 2016, syf.33).

Distopyaların temelinde ütopyalar yer alır. Ütopyalar eşitlik için her türlü bireysel özelliği yok eder, özgürlük aslında geri alınmamak üzere yönetici güçlere teslim edilmiştir. Bireylerin sadece parlayan yönleri öne çıkar. Aslında topluma hizmet için kullandıkları alanlar onları tanımlar. Hiçbir unsuru öne çıkmayanlar kendilerine çizilen hayatı yaşarlar. Tüm bunlar ütopyaların barındırdığı paradokslardır. Bu düşümlerin insanın aklına ve ruhuna atıldığını anlatmak için yazarlar ütopyanın gerçekleştiği takdirde insanların başına gelebilecekleri

anlatmak isterler ve karamsar ezgilerle distopyalarını kaleme alırlar. Ütopya ülküsünü taşıyan ezgilerin onlara geri dönüşü olmayan bir yola sokacağını anlatmak isterler.

Distopyalarda umutsuz gelecek imgeleri gerçek birer olasılık gibi okura sunulur. Çünkü, distopya yazarı okuru korkutmak ve onun toplumsal, ahlaki, yurttaşçı tepkilerine bağlı olarak pek çok şeyin yolunda gidebileceğini ya da gitmeyebileceğini göstermek ister. Okura oldukça olumsuz imgeler sunsa da okurlarından olumlu tepkiler ister: Okurlara tasvir edilen geleceğin olması istenen bir gerçeklik değil sadece kaçınmayı öğrenmek zorunda oldukları bir ihtimal olduğunu anlamasını bekler. Distopyanın en temel görevi, insanın ideal toplumu kurmasının olanaksız olduğu düşüncesinin ayırdına varmasını sağlamaktır. Mükemmel toplumu kurmak imkansızdır ama insan daha iyi bir toplumun yaratımına gönülden bağlı olmalıdır (Vieira, 2021, syf.23).

Ütopyalar dünyayı bir gün ışığı gibi hem ısıtmak hem aydınlatmak için yazılır. Fakat bu güneşin ısıtmak yerine insanı ateşe verdiği anlayan distopya yazarları bu karanlık ortamı aydınlatan yıldızlar olacak distopyaları kaleme alırlar. Kaybolan insana yönünü bulması için karanlıkta belirmişler ve ona kılavuzluk etmek istemişlerdir.

Distopya türünün ilk örneğine dair tartışmalar halen devam etse de 1920 yılında kaleme alınan totaliter bir devlet yapısı ortaya koyan Yevgeni İvanoviç Zamyatin'in Biz adlı eseri ilk örnek olarak kabul görür. Biz eserinden sonra, 1932 yılında yayımlanan Aldous Huxley'e ait Cesur Yeni Dünya, 1948 yılında George Orwell tarafından yazılan Bin Dokuz Yüz Seksen Dört en çok bilinen ve okunan sanatsal distopyalardır (Kul, 2021, syf.29).

Zamyatin Rus Devrimi'nin gerçekleşmesi için çalışır. Devrim gerçekleşince de yazar olarak yeni düzeni destekleyen çalışmalar yapmaya devam eder. Fakat çok geçmeden yeni düzende tedirgin edici bazı eğilimler olduğunu fark eder. Biz romanı, bu yönelimlerin ve sonuçlarının nereye varacağına dair bir ikaz lambasıdır. Kitabın başlığı için seçilen "biz" sözcüğü yeni düzende "ben" kalmadığına gönderme yapar (Bezel, 2006, syf.31).

Biz romanının başkışisi bir matematikçi olan D-503'tür. Eser başkışinin günlükleri biçiminde sunulur. D-503 günlüğünü Tek Devlet'in matematiksel mükemmelliğini anlatmak için tutar. Ana karakter, tüm dünyayı Tek Devlet'in egemenliği altına alacak bir uzay gemisi olan İntegral'in de baş yapımcısıdır. Tek Devlet, kent ile köy arasında geçen İki Yüzyıl Savaşı adı verilen bir savaşın ardından kurulur. Tek devleti diğerlerinden ayıran Yeşil Duvarlar vardır.

Duvar içinde Tek Devlet ve onun düzeni işler. Devlet başkanı Velinimet adını taşır (Zamyatin, 2006).

Tek Devlet'te birey yoktur denebilir. Orada yaşayanlara insan ya da vatandaş değil bir "Numara" denir ve her "Numara" ya ad değil sayı verilir. Erkek numaraların sayısı sessiz harfle, kadın numaraların sayısı sesli harfle başlar. Uyku dışında insanların tüm yaşamları dakika dakikasına devlet tarafından belirlenir. Evler saydamdır, herkes birbirini görebilir. Kişisel saatler denilen saatlerde önceden alınan pembe biletler sayesinde perdelerin çekilmesine izin verilir. Bir matematikçi olan anlatıcı kusursuz matematiksel yaşamdan söz ederken kendisi için şu ifadeyi kullanır: "En doğru işleyen, en duyarlı mekanizma." Çatışma, anlatıcının Yeşil Duvar'ın dışı ile iletişimi olan bir kadın-numaraya, I-330'a aşık olması ile dünyasının tepe taklak olmasıyla başlar. Bu sürede D-503 ve düzen bir bunalımdan geçer. Düzenin bunalımı birlik gününde bazı kişilerin Velinimet'e karşı oy kullanmasıdır. Aynı kişiler uzay gemisini de ele geçirmek ister. Tüm bu olanların sonunda başkaldıranlar ölüm cezasına çarptırılır. D-503 ise o dönemde yeni bir bilimsel gelişme olarak görülen beyin ameliyatına tabi tutulur. İnsanlar bu beyin ameliyatı ile duygusal ve düşünsel sorunlarından kurtulur, böylece bir makine kadar kusursuz olurlar (Bezel, 2006, syf.32-33).

Distopya yazınının önemli eserlerinden bir diğeri, Aldous Huxley tarafından yazılan ve 1932 yılında yayınlanan Cesur Yeni Dünya romanıdır. Huxley'in Yeni Dünyası'nda Londra'da A.F 632 yılı yani Ford'dan sonra (After Ford) 632 yılı anlatılır. Herkesin çılgınca tüketim yapmaya teşvik edildiği bu kapitalist düzende uluslar ve uluslara ait hükümetler yoktur. Bütün yeryüzü, Dünya Denetimcisi adı verilen on kişi tarafından yönetilir. Bilim ve teknik de ilerlemeler aklın alamayacağı kadar ilerlemiştir. Herkes roketle seyahat ederken otomobillerin modası geçmiştir. Kadınların doğal yoldan doğurmaları söz konusu değildir çünkü tüm bebekler tüp bebektir. İnsan üretme işi bir tek yumurtadan 96 adet ikiz çıkaracak kadar ilerlemiştir. Toplum birbirinden keskin çizgilerle ayrılan sınıflara daha doğrusu kastlara bölünmüştür. Bu sınıfların ilki üstün zekalı aydınlar sınıfı Alfa'dır. Onu orta zekalı okur yazar Beta sınıfı izler. Kafası her iki sınıftan da daha az gelişmiş işçiler Delta'dır. Sonuncu sınıf bir makine gibi kullanılan düşük zekalı bireylerden oluşan Epsilon'dur. Her biri farklı renk giyen bu sınıf üyelerinin koşullandırılmaları onlar daha tüp içinde bir embriyo iken başlar ve uzun zaman sürer. Örneğin Küçük Delta'lar güllere veya kitaplara sokuldukları zaman onlara elektrik verilir. Bu biçimdeki şartlanmalar ile işçi sınıfına dahil olacak Delta'lar doğadan ve kitaplardan içgüdüsel olarak kin duyarlar ve böylece onlardan uzak durmaları sağlanır. Her sınıfın çocukları

uyurken “hypnopaedia” adı verilen uykuda eğitime maruz kalarak daima kendi sınıfına uyum göstermesi için koşullanır. Bu yöntemlerin sonucunda herkes kendi sınıfından memnun olur, diğerlerini kıskanmaz ve sorgulamaz. Bu yeni dünyada herkesin parası vardır, herkes güvende ve mutludur. Bir aksilik olursa da “soma” adlı hapi yutar ve yeniden keyifli hallerine dönerler. Günün önceden belirlenen saatlerinde kişiler yalnızca çalışır ve eğlenir. Bir kimsenin duygulanması heyecanlanması ya da derin düşüncelere dalması söz konusu değildir. Çünkü herkes sınıfının diğer üyeleriyle tıpatıp aynı davranışları sergilemelidir. Bir robot gibi otomatik davranışlar gösteren toplum üyelerinin dengesinin bozulmaması ve sahte mutlulukları tehlikeye düşmesin diye tüm müzeler kapatılmış, tarihi anıtlar yıkılmış, elli yıl önce yazılan kitaplar imha edilmiş ve böylece geçmiş silinmiştir (Urgan, 1984, syf.95-96).

Yeni Dünya’nın dışında kalan bir düzensiz bölge vardır. Burada Amerikan yerlileri yaşamaktadır. Bu bölgeye sadece Alfa ve Beta sınıfından kimseler giriş çıkış yapabilir. Geçmişte oraya giden bir Alfa kadını korunma haplarını almayı unuttuğu için hamile kalınca orada kalır. Romanın başkışisi John Savage orada dünyaya gelir. Annesi ona okuma yazma öğretir. Eline geçen bir Shakespeare kitabını tüm oyunları ezberleyecek kadar okur. Dünyaya Shakespeare duyarlılığıyla bakan John, Yeni Dünya’ya getirildiğinde bu dünyada yaşamının anlamsız olduğunu anlayarak kendi canına kıyar. Çünkü o gerçek bir insandır (Bezel, 2006, syf.97-98).

Sanatsal distopyaların en önemli örneklerinden bir diğeri George Orwell’in 1948’te kaleme aldığı Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı romanıdır. Bu ünlü eserde tüm dünya sürekli savaş halinde olan üç totaliter devlete bölünmüştür. Bir karabasanı andıran eserde herkes korkunç bir baskı rejimi altında yaşamaktadır. Baskı mekanizması okuyucuyu derinden sarsan bir güçle aktarılır (Urgan, 1984, syf.98).

Dünya üzerindeki üç devlet, Okyanusya, Avrasya ve Doğu Asya’dır. Bu devletlerin adları başka olsa da toplumlarının yaşam şartları ve devletlerin işleyiş ilkeleri birbirine çok farklı değildir. 1984’te anlatılan olaylar bu devletlerden Okyanusya’da İngiliz Sosyalizmi anlamına gelen İnosos düzeninde geçer. Okyanusya’da düzeni yürüten bir partidir. Parti bir devrimin ardından iktidara gelir. Devrimi asıl gerçekleştirenler parti tarafından saf dışı bırakılır. Devrimcilerden biri olan Goldstein adlı kişi ise düşman ilan edilmiş hatta lanetlenmiştir. Parti halka Büyük Birader adında bir kimse ile görünür. Büyük Birader teleekranlardan halkı izler, konuşmaları dinler. Onun altında İç Parti vardır. Sonra Dış Parti gelir. İç Parti’ye üyeler Dış Parti’den seçilerek gelir. Eğer Dış Parti’den düzeni tehdit eden birileri varsa bu kimseler tespit

edilerek yok edilir. Teleekranlarda Golstein'e karşı "İki Dakikalık Nefret Duruşu" gerçekleştirilir. Öte yandan da Parti hazırlattığı bir kitabı sanki Goldstein yazmış gibi gizlice yayınlar böylece Parti'ye karşı olumsuz duygu besleyenleri tuzağa düşürerek yakalar. Partinin kitleleri denetiminde tutmak için kullandığı başka uygulamalar da vardır. Bunlar, geçmiş denetimde tutmak, yeni dil ve ikili düşün adındaki yöntemlerdir. Geçmiş denetiminin sağlamak için geçmişteki tüm belgeler Parti'nin lehine değiştirilerek yeniden yazılır. Yeni dilin amacı sözcüklerin sayısının oldukça azaltılarak düşünme alanlarının daraltılmasıdır. İkili düşün yöntemi ise iki çatışan düşünceyi aynı anda benimsemektir. Örneğin Parti'nin sloganı, "Savaş Barıştır, Özgürlük Köleliktir, Bilgisizlik Kuvvettir."dir. Barış Bakanlığı savaşı yürütür. Sevgi Bakanlığı soruşturma ve işkence işleri ile ilgilenir. Bu yöntemlerle Parti insanların gerçeklik algılarını bozarak gerçekliği istediği gibi yaratır. Eserin başkışısı Winston Smith bir Dış Parti üyesidir. Belgeler bölümünde çalışmakta ve belgeleri günün koşullarına göre yeniden yazmakta veya yok etmektedir. Gerçeğin ne olduğu konusunda düşünmeye ve düzeni sorgulamaya başlar. Romanın diğer başkışısı Julia da Parti'nin eylemlerini eleştirmektedir. İkili arasında gizli bir ilişki başlar. Winston Smith, düşünce polisinin tuzağına düşerek Goldstein'e ait olduğu söylenen kitabı okur ve kendini ele verir. Julia ile ilişkisini de sürdürür. İkisi de düzenden nefret ederler. Sonunda Düşünce Polisi ikisini de yakalar. Sevgi Bakanlığı'nda yapılan işkenceler ile kötü fikirlerinden arınırlar. 101 No.lu odada kimlikleri silinen Winston ve Julia artık düzen için bir tehdit unsuru olmazlar (Bezel, 2006, syf.130-131).

Yirminci yüzyılda distopyanın, totaliter kolektivizmin devasa başarısızlıklarına mercek tuttuğu genel olarak kabul edilir. Bu geleneğin en zengin ve en bilinen örnekleri, Cesur Yeni Dünya ve Bin Dokuz Yüz Seksen Dört isimli eserlerde, insan davranışına yönelik uygulanan sosyalist toplum mühendisliği ve insan biyolojisi ile oynanarak insan davranışını öjeniyle düzenleme gibi gelişmeler hem olumlu hem olumsuz birer ilerleme olarak gösterilir. "Bunların ortak teması, yurttaşlarından bir itaat talep eden ve normalde bunu tehditle yahut zor kullanarak elde eden, eski sistemden kalma bireyciliğin ya da sisteme ait kusurların yer yer etkisiz bir biçimde meydan okuduğu ve toplumsal denetimi sağlamak için bilimsel yahut teknolojik ilerlemelere bel bağlayan, monolitik, totaliter bir devletin, sözde her şeye muktedir halidir" (Claeys, 2021, syf.158).

"Çünkü rasyonalite galip gelmelidir." Zamyatin'in ironik masalının hakkını vermeye yetmeyen özet cümlesi Cesur Yeni Dünya ve Bin Dokuz Yüz Seksen Dört ile akrabalığını göstermek için yeterlidir. Faydacılık ve acı çekilmeden rüzgarına kapılan mekanize varoluş

ütopyasına getirdiği eleştiri onu Huxley ile ilişkili hale getirirken, devletin gücünü acımasızca kullanması ve casuslarla örülü bir toplum aynı açıklıkla Orwell’ın kabusuna işaret eder. “Biz” Zamyatin’in de söylediği gibi, “İnsanlığı tehdit eden iki katlı tehlikeye karşı bir uyarı olarak yazıldı: Makinelerin ve devletin fazla büyük olan gücü” (Kumar, 2006, syf.364-365).

2.2.3. Distopyaların Özellikleri

Distopyalar, her gün yapılan işlerin, yerine getirilen alışkanlıkların, uyum gösterilmesi gerektiği düşünülen toplumsal değerlerin, otomatikleşen insan yaşantısının süregiden durumuna yöneltilen eleştirel sorular bütünüdür. Distopik metinler okura; içindeyken göremediği toplumu ve insanı, uzak bir zamanda uzak bir yerde yeniden oluşturarak göstermek ister. Okurun, yaşamı hakkında bir iç görüş kazanmasını sağlayarak düşünmesini ve hayatına dair kendine sorular sormasını bekler. Distopyalar, “yeşil ışıktan kırmızıya geçişte beklenip düşünülmesi gereken sarı ışık işlevi görmektedir” (Sönmez İşçi, 2015; Akt. Demir, 2020, syf.27). Distopik metinle karşı karşıya gelen okur, durur ve düşünür. Toplum üzerine, insan üzerine ve kendi üzerine düşünür. Yazarın, “Bu sen misin?” sorusuna, okur sarı ışıpta bekledikten sonra yanıt verir. Bu yanıtı verirken hem geçmişi sorgular hem de bu güne eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşır. Artık gelecek için de görüşleri yeni bir anlayışla yapılır. Bu bekleyiş bir içsel demlenme süreci gibidir. Güney, distopik metinlerin başkışilerinin aslında okurun kendisi olduğunu Cesur Yeni Dünya örneğinden yola çıkarak şu sözlerle ifade eder: “O romanların Cesur Yeni Dünya’sında, 1984 yılında yaşayan ve kitapları Fahrenheit 451 derecede yakanların aslında uzak gelecekteki yabancılar değil tam da şu anki Biz’ler olduğumuzu fark ettiğimizde varlığımızı ve yaşantımızı yadırgamaya başlarız” (Güney, 2007, syf.8). Kendisine ve içinde bulunduğu koşullara yönelik farkındalığa ulaşan okur artık yeşil ışık yandığı halde karşıya geçmekten çekinir. Çünkü, “Olanı, olması gerektiği gibi kabul etmek zorunda mıyım?” sorusunu kendine yöneltir.

Yaşam, trafiği tek yönlü bir yolda akmaktadır. Bu tek yön konforuyla direksiyonu çoktan başkasına devretmiş olan okur, distopik yapıyla karşılaştığında; kendine sormaya başlar: Gidilen yol bu kadar karanlıksa başka bir yol var mıdır? “İşte distopyalar bunun için önemlidir. Tünelin sonundaki tekinsiz ışığı gerçek aydınlıktan ayırt edebilmemiz için birer işaret fişeğidir onlar bir anlamda” (Üretmen, 2017, syf.165). Okur, bu işaretleri takip ederken aydınlık gibi görülen karanlıkları fark eder. “İşığa doğru yönelebilmek ise ancak karanlıkta olduğumuzu algılayabilmekle mümkündür” (Üretmen, 2017, syf.165).

Distopyalar yaşamın pembe bulutlarını bertaraf ederek kara bulutları gözler önüne serer. Gerçek yaşam da tam olarak böyle değil midir? Kötülükler insanlık tarihiyle yaşıttır. Dolayısıyla distopyalar kötücül bir bakış açısından çok gerçekle yüzleşme aracıdır. “Bir distopyayı etkileyici kılan şey nedir? Kuşkusuz gerçek olabilme ihtimali ve insana hissettirdikleridir” (www.bilimkurgu.com, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2023).

Distopyaların genel özelliklerine geçmeden önce distopik romanların ne olduğundan söz etmek yerinde olacaktır. Distopik romanlar, teknolojik ve sosyolojik tasarımlar bakımından bir toplum örneği üzerinden sanal deneme alanları oluşturan bir yazın türüdür. Günün medya, teknoloji, kozmetik, sağlık, ekolojik, açlık, eşitsizlik gibi sorunlarından yola çıkılarak yazıldıkları için kitlelerin dünyanın geleceğiyle ilgili merak duygularını besler veya tatmin eder. Bu romanlar okuyucuyu zorlayan çatışmaları ve içine çeken serüvenleriyle büyük iddialar taşıyan yüksek bahisli kurgulardır (Masson, 2011, Akt. Çelik, 2015, syf.62). Sözü edilen kurgular oluşturulurken toplumsal yaşam ve iktidar arasındaki ilişkiler belirleyici bir rol üstlenir. Genel bir ifadeyle distopyalarda iktidarların merkezileşmesi ve totaliter toplumsal yapılanmanın kaygısı anlatılırken diğer yandan da teknolojik ve bilimsel ilerlemelerle eş zamanlı olarak “pandoranın kutusu”nu açan karakterlerin kendilerini birdenbire nasıl yenik duruma düşürülmüş buldukları anlatılır (Dolgun, 2015, syf.21; Akt. Çelik, 2015, syf.63). Bu bağlamda distopik yazın, toplum, iktidar ve bireyin iç içe kurgulandığı bir türdür.

Sanatsal distopya yazarları, tanrılar tarafından karanlıkta bırakılan insanoğluna ateşi götürmek isteyen Prometheus gibidirler. Fakat, çoğunlukla romanlarda başkışiler, tanrılara karşı geldiği için cezalandırılır. Gelecekte umudunu yitirmiş gibi görünen bir bakışla yazılan distopyalar aslında geleceği değiştirebilme umudunu taşıyan ve bugünün farkındalığını okuyucularına aktarmak çabasında olan yazarların ürünleridir. Bir öngörü aktarımı, belki de kahinlik rolü üstlenen distopya eserlerinin birtakım ortak öğeleri vardır:

- **Distopyalar, içinde yaşanılan çağın daha iyi anlaşılmasını sağlar.**

“Distopik romanların zaman, mekân ve sosyal çevresi çoğu zaman kurgusal olsa da romanın düşünsel kodlarının yaşanan gerçekliğe göndermeler yapan bir görüşe dayanması sebebiyle bu türün örnekleri gerçek sosyal yapılar ve değişkenler üzerinden ileriye dönük (futuristic) bir kestirimi ifade etmektedir” (Çelik, 2015, syf.67). Distopik kurgular verilerini gerçek dünya modellerinden alır. Bu modellere göre içinde yaşanılan düzenler kötüdür ve daha da kötü olacaktır. İnsan uygarlığını oluşturan siyasal, bilimsel, toplumsal, ekonomik, teknolojik

ve sanatsal tüm güçlerin arasındaki kirli ilişkiler kitlelerden gizlenir. Fakat tüm bu kötücül öğelerin bir gün tüm karanlıklarıyla ortaya çıkabilme düşüncesi distopyaların ana hipotezini oluşturur (Çelik, 2015, syf.67). Sanatsal distopyalar yazıldıkları dönemin toplumsal olaylarını yansıtır. Okuru bugünden yarının eşiğine götürür ve onu eşikten geçirirken başına gelecekleri küresinden gören bir falcı gibi aktarır.

- **Distopyalar, insanlığı bekleyen sorunlar hakkında öngörüler içerir.**

“Distopya, ‘gelecekte bir yer’ ile değil de ‘yaratıcısının kendi günü’yle ilgili bir anlatımdır zira var olan bir sorunun çözümüne değil, o sorunun varlığına dikkat çeker” (Tayfur, 2018, syf.119). Çünkü distopya, “...çağdaş dünyanın azıcık kılık değiştirmiş bir portresinden başka bir şey değildir” (Kumar, 2006, syf.188).

Distopya, şimdinin biyopsisini yaparak insanlığın başına gelecek hastalıkları ön görür. Yalnızca uyarmak ve insanlık hikayesinin sonunu değiştirmek ister. Distopya yazarlarının ortak temel güdüsü, okurlara, “...tasvir edilen geleceğin bir gelecek değil sadece kaçınmayı öğrenmek zorunda oldukları bir olasılık olduğunu kavramaları gerektiği” (Vierira, 2021, syf.23) iletisini aktarmaktır. Distopya eserleri karanlık bir gelecek kaygısı taşır. Yazar, seçtiği temalar ve oluşturduğu kurgularla okuru adeta dirsekleyerek geleceğin getireceği sosyal depremlerin artçı sarsıntılarını yaşatır.

- **Distopyalar, genellikle toplumsal temalar etrafında şekillenir.**

Distopyalarda tematik olarak ana ve alt başlıklar şöyle listelenebilir:

Yönetim Teması: güçlü bir idari yapı, sosyal sınıflaşma, bireyler arasında sağlıklı ilişkiler ve çarpık bir kimlik oluşumu

Gözetim ve Korku Teması: gerçekliğin kurgulanması, sansür, beyin yıkama, paranoya, propaganda, psikolojik ve fiziksel kontrol...

Bilim ve Teknoloji Teması: dijital teknolojiyle ilişkili üstün araçlar ve sistemler; genetik mühendisliğiyle bağlantılı olarak da klonlama, genetik deneyler, soyun iyileştirilmesi (Başaran, 2007, syf.88).

Distopyalarda toplumun karşısında bireyin konumu temel izlektir. Çünkü bütün distopyalar bir toplum eleştirisi barındırır. “Distopik eserin genel olarak yazıldığı toplumdaki sıkıntılara ışık tuttuğu, toplumun aksayan yönlerini eleştirdiği, var olan sorunların

düzeltilemezse nelere yol açabileceğini gösterdiği; öngörü sağladığı, empati, patos ve katarsis gibi duygular uyandırdığı ve okuyucuya deruni muhakeme ve derin bakış açısı sayesinde kendi toplumuna eleştirel bakış açısı getirdiği kabul edilir” (Atasoy, 2020, syf.61).

- **Distopyalarda, tek bir zihnin yönetimi görülür.**

Distopyalarda çoğunlukla diktatör bir yönetim söz konusudur. Bu yönetim kurmaca gerçeklikler oluşturur ve her alanda sansür uygular. Sansür halkın kontrolü için önemli bir araçtır. Propaganda ve çeşitli telkin yolları ile kişi herkes gibi olmaya çabalar. Aynı zamanda tüm bu uygulamaların kendi iyiliği için olduğu düşüncesine inanmıştır. İçinde yaşadığı toplumun en adil, en ideal yaşam olduğunu düşünür. Bu düşünceyle devlete tapınır. Ayrıca sistem bu yöntemler ile ıslah olmayan kişi ya da grupları düşman olarak gösterir, tüm problemleri onların yarattığına halkı inandırır ve bu yolla bireylerin yönetime olan bağlarını güçlendirmeyi hedefler (Başaran, 2007, syf.81).

- **Distopik eserlere konu olan toplumların çeşitli mekanizmalarla kontrol ve baskı altında tutulduğu görülür.**

Başaran bu mekanizmaları şöyle sınıflandırır:

Felsefi- Dini Kontrol: Yönetim bir ideolojinin ya da felsefenin ardına sığınarak vatandaşların sisteme ve yönetime bağlı olmaları için onları propagandaya maruz bırakır. Böylece yurttaşların sembolik bir başkan ya da kavrama tapınmaları sağlanır (Başaran, 2007, syf.78).

Kolektif Birliği Kontrolü: Bir ya da birden fazla büyük şirketin ürünleri, reklamları ve medyayı kullanarak ekonomik ve siyasi güç elde etmesiyle yönetimde söz hakkı olması ya da yönetimi tamamen ele geçirmesiyle ortaya çıkar. Bireyler her türlü tüketim faaliyeti için teşvik edilir, tüketme eylemine katılamayan kişiler toplum tarafından kullanılan, ezilen ve sistemin devamı için harcanan yokluk içinde yaşamak durumunda kalan taraflara dönüşür (Başaran, 2007, syf.79).

Bürokratik Kontrol: Toplum mantıkdışı bürokratik uygulamalar, sağduyusuz, beceriksiz devlet görevlileri ve onların acımasız düzenlemeleriyle yönetilir. Sıkı düzenlemelerle yönetilen bu hiyerarşik toplumlarda uygulanan kanunlar çoğunlukla insan doğasına uymaz, aykırıdır (Başaran, 2007, syf.79).

Teknolojik kontrol: Toplumsal kontrolün bilgisayarlar, robotlar veya çeşitli bilimsel yöntemler gibi teknolojik sistemlerin eline geçmiş olduğu bir toplumsal yapı konu edilir. İnsanlar bu ortamda sistemin karar verme mekanizmasından çıkarılmış, çoğunlukla köle ya da hedef haline getirilmiştir. Bedene ve zihne yapılan uygulamalar, küresel bilgisayar ağları ve dijital yanılısamların kullanımıyla hakimiyetin sağlanması teknolojiyi taşıyan türlerin doğasını özetler (Başaran, 2017, syf.80).

- **Distopyalarda, mükemmel bir fikir ile ya da korkunç bir felaket sonrasında yeni düzenin kurulduğu kurgusu sıkça görülür.**

“Hemen hemen her distopya bütün gerçekliğin değiştiği bir *sıfır noktası* sunmaktadır. Peki, o sıfır noktası ne olmalı? Üçüncü Dünya Savaşı, nükleer felaket, kıtlık, salgınlar, belki ekonomik çöküş, belki uzaylı saldırısı?” (www.bilimkurgukulubu.com, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2023). Distopyalar, ciddi idealleri hedefleyerek, bir felaket sonrası gibi belli sebeple ortaya çıkan ve toplum faydasına bu rejimin kurulduğu izlenimi yaratacak şekilde kurgulanır. Örneğin “Fahrenheit 451” böyle bir ideale dayanır: Kitaplar insan için zararlıdır ve toplum faydasına bu kitapların ortadan kaldırılması gerekir. Rejim yaptığı işte bir fayda arar. 1984 ve Cesur Yeni Dünya, Biz gibi eserler de bu ulvi amaç için toplumu baskı altında tutarlar (Düşgün, 2019, syf.342).

- **Distopyalarda geçmişe dair bilgiler toplumun hafızasından silinmiştir.**

Sanatsal distopyalarda yerel ve geleneksel kültürden hiçbir iz bulunmaz. Geleneksel norm ve değerler sistemlerinin ortadan kaybolmasının üzerinden çok zaman geçer. Yeni düzen bu süre içinde kendi kültürünü oluşturur. Yeni sistemin çizdiği sınırları bilmek temel normdur (Çelik, 2015, syf.71). Çünkü geçmiş, şimdiki iktidar için daima bir tehdit unsuru olur. Geçmiş hatırlayan birileri bugünkü düzene karşı koyabilir. Bunun için yönetim tarafından geçmişe dair bilgiler silinir hatta gerekirse yeniden üretilir.

“Distopya toplumu bir “unutma uygarlığıdır”. Öyle ki yolculuğun başında belirlenmiş tüm ütöpik ideallerin ve ilkelerin önce belirlenenlerce çiğnendiği, fakat çiğnedikleri evreye varılmadan unutulduğu (unutturulduğu da denebilir) bir uygarlıktır o. Bu anlamada baştan belirlenmiş imkansız görev yolunda öyle yoğun çalışılır ki, insanlarda prensiplerin hatırlanması için gerekli enerji bile kalmaz” (Hazır-Dereci, 2017, syf.111).

- **Distopyalarda, “Doğal dünya iktidar tarafından güvensiz bir yer olarak yansıtılmış ve yasaklanmıştır” (Kul, 2019, syf.31).**

Distopya toplumlarının dikkat çeken başka bir özelliği, tanımlanmış ve belirlenmiş sınırlardır (Hazır-Dereci, 2017, syf.112). Cesur Yeni Dünya’da vahşilerin yaşadığı bölge, 1984 romanında gidilmesi yasaklanan fundalıklar gibi... Aslında sınırlar bireyleri değil yönetimi korumak için çekilmiş çitlerdir. Çünkü okur, “sınırların hemen ötesinde özgürlüğün uzandığını görür.” Aslında, “Distopya romanlarında sınırlar “dayatılan iyilik” bölgeleridir (Hazır-Dereci, 2017, syf.112). Kul bu sınırlamayı en açık şekliyle ifade eder: “Doğal dünya iktidar tarafından güvensiz bir yer olarak yansıtılmış ve yasaklanmıştır” (Kul, 2019, syf.31).

- **Distopyalarda, iktidar toplumu kontrol altında tutmak için propagandayı araç olarak kullanır.**

“Distopyalarda hükümet toplumlarını bir ütopya olarak tasvir etmektedir. Toplumdaki bireyleri ütopyaya inandırmak için propaganda araçlarını kullanmaktadır” (Topuz, 2018, syf.169). Tek bir zihnin tasarladığı en iyi, en verimli, en ideal yaşam biçimine toplumun ikna edilmesi için kitle iletişim araçları başta olmak üzere teknolojinin tüm olanakları kullanılır. Bu yolla, toplumu oluşturan bireyler sistemin kurbanı olmaya gönüllü olur. İktidar kendine inanan bireylerle sürekliliğini garanti altına alır. Yönetim sadece kendi ütopyasının devamını sağlamak amacını taşır. Bu anlayış egemen akli beslerken çoğunluğun distopyasını var eder. “Egemen aklın istediği bilgiyi üretme ve gerçeğe hakim olma tutumu distopyalarda vurgulanan iktidar anlayışı açısından önemlidir” (Üretmen, 2020, syf.155).

- **Distopyalarda mekanlar oldukça büyük, karanlık ve tekinsiz betimlenir.**

Distopik yapıtlarda iktidar, halk üzerindeki baskısını arttırmak ve yenilmez bir güç görüntüsü sergilemek için büyük ve geniş binalar kullanır. Bu yapıların içleri oldukça tekinsiz ve yarı karanlık olacak bir biçimde tasarlanmıştır. “1984” romanında “Sevgi Bakanlığı”nın kurum binası görünüşü ve içyapısıyla bu açıklamaya uygun düşer. “Cesur Yeni Dünya” romanındaki Londra Merkez Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi, 34 katlı ve gri renkli olmasıyla bu saptamayı örnekendirir. Romanlarda geçen binaların görkemli ve heybetli olmaları, onlara bakanlara kendilerinin önemsiz ve zavallı durumda oldukları duygusunu yaşatır. Kırılan cesaretlerinden dolayı iktidara karşı eylem gücüne sahip kimseler dahi harekete geçemezler (Altuntaş, 2021, syf.18-19).

- **Distopyalarda kitleler, yönetici kişi ya da kişilere tapınma derecesinde bağlılık duyar.**

Distopyalarda Max Weber'in otorite sınıflamasında yer alan karizmatik otorite söz konusudur. Otoritenin başında olağanüstü özelliklere sahip bir kişi vardır ve üstün özellikleriyle liderliğini devam ettirir. Söz konusu karakter, toplumu zor koşulları içinden kurtaran bir kahraman değil aksine toplumu bilgisiz ve bilinçsiz bırakarak zayıflıklarından faydalanan bir kişidir. Bazen monarşi bazen oligarşinin başındadır (Çelik, 2015, syf.66). Distopya toplumunda bireyler oldukça edilgendir. Birer uyurgezer gibi rotaları önceden ellerine verilmiş hayatlarını, takip eder görünürler. İktidar her şeyin en iyisini onlar için düşünmüştür ve tasarlamıştır. Distopya toplumuna ait bireye, iktidara duyduğu sonsuz güven duygusuyla olanı yaşamak kalır.

- **Distopyalarda yönetim, toplum kontrolü için kullandığı yöntemlerde sınır tanımaz.**

Distopyalarda iktidarların, kitleleri kontrol altında tutabilmek adına kullandığı bazı yöntem ve uygulamaları söz konusudur. Bu yöntemler toplumun bilinç düzeyini düşüren ve toplumu iktidara bağımlı hale getiren yöntemlerdir. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir:

- Bireylerin üzerinde denetimin sürekliliğini sağlamak için bağımlılık yaratan çeşitli uyuşturucu maddelerin kullanımı
- Toplumu oluşturan bireylerin ilgilerini ve odaklarını saptırmak amacıyla bilinçsiz tüketimin desteklenmesi
- Medya ile halkın oyalanması
- Sınırsız cinsellik olanakları (Başaran, 2007, syf.87).

- **Distopyalarda, ileri teknolojiler yer alır.**

Gelişmiş teknoloji, sanatsal distopyalarda olmazsa olmaz öğelerden biridir. Siyasi erk tarafından teknolojinin kullanım biçimleri ve topluma olumsuz yansımaları distopyaların temel izleklerinden biridir. Robotlar, tele-ekranlar, şişelerde istenilen özellikte var edilen insanlar; daha nice teknolojik buluş ve uygulamalar distopik kurgulara güç katan dinamiklerdir. İktidar tarafından toplumun gözetlenmesinde, kontrol altında tutulmasında veyahut kişilerin kendi istekleri ile kendi özgürlüklerini, hür düşüncelerini teslim ettikleri nokta teknolojinin kullanıldığı alanlar olarak görülür.

- **Distopyalarda toplumun kendini ifade edebileceği alanlar yok edilmiştir.**

Distopik eserlerde yok olmuş bir diğer öge de teşkilatlanmış gruplardır. Bu kurgularda, sivil toplum örgütleri ya da baskı grupları silinmiştir. Toplum kendini ifade edebileceği alanlardan dışarı itilmiştir. Kendini ifade etmek için direnenler ise sistemde kaydı olmayan, kaçak yaşayan bireyler olarak sunulur (Çelik, 2015, syf.72). Distopyalarda kişisel düşünce ve davranış yoktur. Demokratik bir yönetim olmadığı için özgür düşünce de yoktur. Toplum bireyleri tek bir zihinmişçesine aynı biçimde düşünür. Farklı düşünen olursa toplumdan dışlanır. Bu davranışına devam ederse cezalandırılır. Çünkü distopyalarda, insanların kişisel düşünce ve duyguları onlardan çalınmış gibidir.

- **Distopyalarda genellikle kast sistemine benzer katı sosyal sınıflar vardır.**

Distopya yapıtlarında dikey ve yatay sosyal hareketlilik gözlenmez. Toplumsal sınıflar, zihinsel duruma, ekonomik düzeye, mesleklere göre kesin bir biçimde ayrılır. Kast sistemine benzer bir yapıya sıkça rastlanır. Genellikle toplumsal statüler önceden belirlenmiştir ve statü değişikliği olanaksız hale getirilmiştir. Sosyal sınıf yapısı tanımlanmış ve net çizgilerle birbirinden ayrılmıştır (Çelik, 2015, syf.68). Tek boyutlu bir insan topluluğu sonucunda tek boyutlu bir sınıf sistemini beraberinde getirir. Distopya toplumlarında, insanların içlerindeki yaratıcı ya da yıkıcı güçleri nasır tutmuş gibidir. Başlarına geleni ya da onların paylarına düşen yaşamı sorgulamazlar. Hayatları hakkında karar vermezler. Sadece onlara layık görüleni yaşarlar.

- **Distopyalarda, bireyler arasında kişisel bağlılık yoktur.**

Yazınsal distopyalarda, çoğunlukla sosyal sınıflar, hükümet ve onun organları ön plandadır. Karakterlerin yaşamlarına ciddi sosyal kısıtlamalar yapılmıştır. Aile yapısı özelliğini yitirmiştir. Gerçek ve samimi arkadaş ilişkileri yok olmuştur. Birincil sosyal ilişkiler yaşanmaz. Aile üyelerinin birbirini ele verecek kadar devlete bağlı olduğu yaşantılar söz konusudur. “Teknolojik araçlarla uyuşturulan ve etkisiz hale getirilen bireyler din, tarih, aile, komşuluk gibi eskinin toplum olma gerekliliklerinin önemini unutmaktadır. Distopyalarda bireyler bu kavramlara utançla ve tiksintiyle yaklaşarak bu unsurları ıskellikle suçlarlar” (Demir, 2020, s.26). Duygusal yaşantılara, sıcak ilişkilere distopyalarda rastlanmaz. Kişiler duyguları alınmış robotlar gibi sadece pragmatist bir anlayışla başkaları ile ilişki kurarlar. Bu durumun tek nedeni iktidarın bunu istemesidir. Çünkü insanların içindeki duygu mekanizmaları devre dışı bırakıldığında onları yönetmek çok daha kolay olacaktır. İnsanlar sadece kendini ve iktidarın

iyiliğini düşünmelidir. Derin ilişkiler, anlamlı birliktelikler insanın idealler oluşturmaya ve onun peşinden gitmesine neden olabilir. Bu da sistem için tehlike oluşturur. Aksine bireyler derin bir yalnızlık ve güvensizlik hissi ile sarmalandığında onu baskı altında tutmak kolaylaşır. Distopyalarda birey, sadece sistemin devamı için çarkın bir dişlisi olmalıdır.

- **Distopyalarda, bireylerin kişilik özellikleri göz ardı edilir.**

“Distopya edebiyatı eserlerinin diğer bir ortak noktası olan bireyselliğin eritilmesi de gözlemlenmektedir” (Baytimur, 2020, syf.143). Distopyalarda tek tip insan modeli yer alır. Toplumun tek tip olması ve kitlesel kabuller içinde bir yaşam halka dikte ettirilir. Bireysellik bir tabudur. Bireysel düşünme veya anlam için izin yoktur. Sistemin dışında bireysel irade ile bir davranışta bulunmak sosyal sapma olarak görülür ve bu eğilimdeki kişiler sistem tarafından yok edilmekle cezalandırılır. Bireyler otonom değil otomat özelliği göstermelidir. “Kişisel alan yoktur. Her yer ve her şey kamusaldır, devlete aittir. Kişilerin duygu ve düşünceleri dahi iktidarın gözetimi ve denetimi altındadır” (Üretmen, 2020, syf.160).

- **Toplumu oluşturan bireylere, insanlıktan çıkmış bir halde olmalarına rağmen yaşanan dünyanın mükemmel olduğu aşılarmıştır** (Kul, 2019, syf.30-31).

Distopyalarda toplumu oluşturan bireyler, sisteme dahil olurken eleştirel düşünme yetilerini tamamen kaybetmiş olarak sunulur. “Sorgulama yetisini kaybetme hali distopyalarda kendini göstermektedir. “Kendi yazgısını elinde tutamayan” bir toplum söz konusudur. Ona sunulan tüm normları sorgusuz sualsiz kabul etmiş ve içselleştirmiş bir kitle ile karşı karşıyayızdır” (Hazır-Dereci, 2020, syf.111).

Bu kitle artık istese de değişim için cesaret gösteremez. Çünkü kişisel istekleri kendi kontrollerinde çıkmıştır. “Distopik toplumlar insanların cesaretini kırıp karar verme kabiliyetini ellerinden alırken, iyi yahut kötü kişisel arzuları da devlet tarafından ele geçirilir. Toplumdaki bireyler daimi bir gözetim altına alınıp kontrole tabi tutulurlar ve özgür düşüncenin önüne set çekilir. İnsanlar dışarıdaki dünyaya karşı korku beslerler, muhalefetin yasaklandığı, insanlıktan çıkmış bir ortamda yaşarlar” (Dima-Laza, 2017, syf.258).

Bireylerin koşulsuz kabul hali ve dış dünyaya olan korkuları, onları içinde bulundukları sistemin olumsuzluklarını görememe noktasına taşır. Hatta her şeyin en iyi şekilde olduğu düşüncesini benimseyerek sisteme hizmet ederler. “Öyle ki, kurbanlar cellatları ile işbirliği yapmaya başlar ve kendi mezarlarına toprak atar hale gelirler. Bu paradoks, distopyanın en

belirgin özelliklerinden biridir” (Hazır-Dereci, 2020, syf.97). Örneğin, 1984 romanında çocuklar kendi anne babalarını hükümete ihbar etmekten geri durmazlar.

- **Distopyalarda kişiler yaşadıkları hayata karşı duyarsızlaşmıştır.**

Roman kişilerinin yaşadıkları topluma duyarsızlaşmaları ve yaşanan olaylara dair ayrıntıları merak etmeyip düşünmemeleri eserde söz edilen toplum bireylerinin ortak özelliğidir. Distopik kurgularda görülen sorunlardan birisi, kötücül toplumlarda yaşayan bireylerin genelinde yaşadıkları topluma karşı yabancılaşma ve duyarsızlaşma halidir. Hazır-Talha, bu yabancılaşmayı şu sözlerle açıklar: “Olaylar karşısında sorgulama yetilerini kaybetmişlerdir. Yaşanılan tecrübeleri görmezden gelmek veya hatırlamamak bir yana, bir süre sonra bu dev ordunun mensupları tecrübeler karşısında “aldırıışsızlık” ya da “kayıtsızlık” halini bir yaşam felsefesi haline getirmeye başlamıştır. Nutuklar karşısında kısa süreli şaşkınlığa düşseler de “en doğrusunu önderimiz bilir” düsturundan hiçbir zaman vazgeçmeyen ve katıksız itaati seçen bir kitledir bu ordunun mensupları” (Hazır-Dereci, 2017, syf.98). Çizgilere basmadan yürümeye çalışan tüm bireyler sonunda kendine ve yaşadığı topluma yabancılaşır.

- **Distopyalarda dostlar düşmana, düşmanlar dosta dönüşür ve mutlaka belirlenmiş bir öteki vardır.**

Sanatsal distopyalarda her şey sorunsuz bir düzen içinde görünse de çoğunlukla istikrarsız bir ortam vardır. İktidar düzenin devamı için bu ortamı beslemeye devam eder. Genellikle düşman ya da düşmanlar kaleme alınır. Öteki üzerinden toplumda birlik duygusu yaratılmaya çalışılır. Örneğin, George Orwell’in 1984 romanında nefret haftasının altıncı gününde; Okyanusya’nın ebedi düşmanı Avrasya yerine Doğu Asya’nın düşman ilan edilmesiyle dost devletin bir anda düşman olduğu görülür. İç Parti konuşmalarından birinin orta yerinde konuşmacının eline bir kağıt tutuşturulur ve o duraksamadan önceden hazırlanmış metnin içinde “Avrasya” geçen yerleri “Doğu Asya” şeklinde okuyarak konuşmasını bitirmesi sağlanır. (Posner, 2020, syf.242).

- **Distopyalarda, düzene karşı muhalif kimlik taşıyan başkişi ya da başkişiler bulunur.**

Distopyalarda başkahraman sistemin karşısında bir antagonist (karşıt) karakter olarak konumlanır (Çelik, 2015, syf.64). Başkişi ya da başkişiler düzenin çarpıklığını fark etmiş ve ona olan inancını yitirmiş toplum üyeleridir. Distopik kurguda, düzene karşı irade gösteren, fırsat bulduğunda karşı eyleme geçen karakterler vardır. Her distopik eserde, mevcut rejime

karşı bir iç ayaklanma ve örgüt yapısı görülür. “Karakter, sistemin nasıl çalıştığını zamanla kavrar. Bu da karakterin bilinçlenmesini, derinleşmesini ve eleştirel yaklaşımını sağlar. Bu uyanış, genellikle sevgili, anne, baba, çocuk, bir akraba, bir yabancı gibi dış etkenlerle gerçekleşmektedir” (Atasoy, 2020, syf.62). Baş karakterin bu uyanış sürecini başlatması farklı şekillerde gerçekleşir. “Çoğu kez bu durum karşılıklı savaş şeklinde olurken bazen de pasif direniş, kaçma uzaklaşma gibi senaryolar hakimdir. Bu noktada genellikle distopik romanların kahramanları bu yapılara meyil ederler, yakınlaşırlar hatta rejimin içindeyken, onun bir ferdiyken onun en azılı düşmanı haline gelirler” (Düşgün, 2019, syf.341). Bu bağlamda sistemin kendi mualifini yarattığını söylemek yerinde olacaktır.

- **Distopya eserlerinin başında genellikle her şey mükemmelmış gibi görünür.**

Distopya eserlerinde kurgu genellikle her şeyin yolunda olduğu ve içinde yaşanan toplumun en iyisi olduğu izlenimi ile başlar. Olay örüntüsü ilerledikçe bir şeylerin ters gittiği anlaşılır. Gerçekler başlangıcın aksi yönüne evrilir. Örneğin, Cesur Yeni Dünya romanında, “Huxley’in kurguladığı dünya da tozpembe, mutluluk vaat eden bir görünümünde olmasına karşın gerçek mutluluk ve özgürlük yerine yanılsama sunduğu için distopya olarak kabul edilmektedir” (Üretmen, 2020, syf.157).

- **Karamsar, baskı altında yaşayan bir toplum betimlenmiştir** (Kul, 2019, syf.30).

Distopyalarda bilgi, serbest düşünce ve özgürlük sınırlandırılmıştır. Distopyalardaki ülkeleri bir kabus ülkeye çeviren temel öge bireysel özgürlüğün ve insanca yaşam hakkının yok edilmesidir (Üretmen, 2020, syf.141). Bu kabus ülkede kişiler bilinçsizce yaşar. Zoraki bir yaşam dayatılan bireylerin kişisel zamanı bile önceden belirlenmiştir.

“Siyasal erkin insan bedenleri üzerinde sahnelediği egemenlik ve güç gösterisi, distopiyaların da temel zeminlerindendir. ...Hangi edimin saat kaçta yapılacağı, bir lokmanın kaç kez çiğneneceği, cinsel hayatın hangi günlerde ve saat kaçta yaşanabileceği egemen gücün kurallarına tabidir” (Üretmen, 2020, syf.153). Egemen güç, bireyin en değerli şeyi olan zamanının kontrolünü de elinde tutmak ister. Zamanını ele geçirmek bireyi ele geçirmekle hemen hemen eş değerdir. “Kişisel zamana hakim olma isteği distopiyaların temel özellikleridir” (Üretmen, 2020, syf.155).

- **Devletin bekası, bireyin hak ve özgürlüklerini gölgede bırakmıştır** (Kul, 2019, syf.31).

Distopyalarda bireyi kontrol altında tutan bir iktidar vardır. Bu iktidar, yurttaşından korkan, paranoyak bir ruh hali içindedir. Kendi geleceğini ve sürekliliğini sağlamak adına bireysel özgürlükleri yok saymaktan kaçınmaz. Amacı düşünce, duygu hatta bedenleri kontrol altına alarak her türlü direniş olasılığını ortadan kaldırmaktır. Baskı uygulanan bireyler artık birer insan değil adeta sistemin birer kurbanıdır (Üretmen, 2020, syf.143). Daha önce de “tek bir zihnin yönetimidir” özelliği aktarılırken sözü edildiği üzere bu düzen, iktidarın ütopyasıdır. Hak ve özgürlükler bağlamında da bu ütopyayı gerçekleştirme adına yapılan tüm uygulamalar, halkı bir distopya içine sürükler. İktidarın ütopyası toplumun distopyasının kaynağıdır. “Toplum için distopik olan, siyasi iktidar için ise arzulanır bir durumdur” (Kocabay-Şener, 2020, syf.293).

- **Sanatsal distopyalarda sıklıkla karakter bakış açılı bir anlatım görülür.**

Karakter bakışıyla sunulan anlatım; okuru metne yaklaştırma, empatik düşünceyi destekleme, olumsuzlukları yaşantılarla somutlama gibi işlevler üstlenir. Bu işlevler özellikle toplumsal iletileri yoğun olan distopyalar için daha da önemli bir nokta olarak değerlendirilmelidir.

Altundaş, karakter bakış açılı anlatımın distopyalarda seçilmesinin nedenlerini şu şekilde sıralar:

“Karakterler üzerinden sistem sorgulaması yapılır. (Bu, saf iyi ile saf kötünün çatıştırılması gibidir. Distopik iktidar olağanca kötülüğüyle, birey ise insani özellikleriyle bu çatışmanın taraflarını teşkil ederler.

Betimlenen kötücül iktidar yapısının istenmeyen eylemleriyle toplum katmanında yarattığı çatlaklar spesifik bir karakter üzerinden daha net bir şekilde ortaya konulur.

Ataların kararlarının sonuçları direkt karakter üzerinden görülür. Diğer edebiyat türlerine benzer düzlemde kahraman, bu sonuçları değiştirebilecek rotada ilerler.

Profili çizilen karakterler, Hollywoodvari olmaktan çok uzak, gayet sıradan kabul edilebilecek insanlardır. Bunun sebebi, distopyalarda sergilenen olumsuz durumların günün birinde bizlerin de başına gelebileceğinin ima edilmeye çabalanmasındandır” (Altuntaş, 2021, syf.23).

- **Distopyaların ortak özelliklerinden biri de ne mutlu ne de mutsuz sonla bitmeleridir** (Hazır-Dereci, 2020, syf.113).

Distopya yapıtlarında anlatılanların mutlu ya da mutsuz bir sonla bittiğini genellemek doğru olmaz. Çünkü mutluluk ya da mutsuzluk kesin bir sonuçtur. Fakat distopyalar da betimlenen yaşam belirsizliklerle, kaosla, karmaşayla örülüdür. Bu muğlaklık distopya insanını tedirgin bir ruh hali kazandırarak yaşama karşı ürkekleştirir. Sonunda birey, sahip olduğu korkularıyla bağımsız kimliğinden uzaklaşır ve sakatlanmış bilinci ve kimliğiyle yaşamına devam etmek zorunda kalır. Korkuyla yaşamayı kabullenmiş toplumun; iyiye, doğruya, güzele dair tüm değerlerinin tepetaklak edilmesiyle gerçeğe ait algısı bozulur. Artık ortada uyumun bedelini benlik yıkımıyla ödeyen, felaketler içinden çıkmaya çalışan, çıkmaya çalıştıkça kara düzene daha çok batan, Tanrı'nın bile kurtaramayacağı bir toplum vardır (Kul, 2019, syf.32).

Bütün distopyalar bir ütopya ile başlar. “Hemen hemen hiçbir ütopya demokratik ve çoğulcu değildir. Monist tahakkümün sonucunda tüm ütopyalar birer baskı rejimine dönüşerek gözyaşı üretirler. Ütopyalar hayal ufkuna yerleştiklerinden, “daha yüksek değerler uğruna” yaşananlara göz yummayı gerektirirler” (Bauman, 2016a, s.155; Akt. Hazır-Dereci, 2020, syf.97). Ufkuna varmaya çalışan insan, tüm yaşananlara gözünü yumar fakat sonunda gidilmesi olanaklı olmayan yere de varamaz. Cennetle başlayan hikaye bir cehennemle sonlanır.

2.3. EDEBİYAT VE ÇOCUK EDEBİYATI

2.3.1. Edebiyatın Tanımı, Amacı ve İşlevi

Çalışmanın ana unsurlarından biri olan çocuk edebiyatı kavramını ortaya koyabilmek için bu kavramı oluşturan çocuk ve edebiyat sözcükleri anlamlarından yola çıkılarak kapsamlı bir şekilde tanımlanacaktır.

Edebiyatın tanımını yapmak, yapılmış tanımların çelişkilerini ve noksanlıklarını ifade etmek ve onlara yenilerini eklemek ve en sonunda bu imkansızlığı anlamak fakat bundan ümitsizliğe kapılmamak davranışlarının örüntüsünden oluşacaktır. Edebiyatın tanımını yapmaya çalışırken ancak bir parçasından söz edilebilir çünkü edebiyatın her tanımı biraz eksik olacaktır, edebiyatın tüm özelliklerinin bir tanım içine sığdırılması mümkün görünmemektedir.

Edebiyat nedir sorusuna her zaman ve her yerde kabul görecektir doğru cevabı vermek olanaksız gözüktür. Herkesin bu soruya verecek bir cevabı vardır fakat her cevap söylendiği döneme göre farklılık gösterecektir. Geçmişte, edebiyat sözcüğünün bugünkü anlamıyla ilk

kullananlar Şinasi ve Namık Kemal olmuştur. Edebiyat, Arapça edep sözcüğünden gelir. Edebiyat, Arapçada, söz ve yazıda yanlış yapmamayı öğreten bilim anlamında(retorik de denilen) kullanılır. Anlatılmak istenen edebiyattaki dilin günlük dilin kuralsızlığından sıyrılmış, rastgele inşa edilmeyen bir dil olduğudur. Türk dil kurumunun güncel Türkçe sözlükteki, edebiyat sözcüğünün tanımına bakıldığında, olay, düşünce, duygu ve hayallerin sözlü ve yazılı dil aracılığıyla biçimlendirilmesi sanatı, yazın, ifadesiyle tanımlandığı görülür (TDK, 2005, syf. 600). Fakat dil aracılığı ile inşa edilmiş her yazı ya da söz edebiyat sözcüğünün anlamını karşılar mı, bu soruya da cevap vermek gerekir. Edebiyat en sade açıklamasıyla bir sanattır. Sanatın anlamı bilindiğinde onun çocuklarından biri olan edebiyatı anlamak da daha mümkün olabilir. Güzel sanatların bir çeşidi olan edebiyatın tanımına dair farklı görüşler vardır.

Edebiyat kuramcısı ve eleştirmen Berna Moran 1972’de yayınladığı Edebiyat Kuramları ve Eleştiri başlıklı kitabında bu konuya ilişkin şu ifadelere yer verir:

“Daha dikkatle inceler, üzerine uzun uzun düşünürsek eninde sonunda sanatın doğru tanımını yapabiliriz...Oysa bugün bir çok filozof sanatın tanımını yapmaya kalkışmanın boşuna bir çaba olduğu inancındadırlar. Güç bir kavram olduğu için değil, tanımlanamaz olduğu için. Wittgenstein’in açtığı bu yolu izleyenlerin düşüncesi şu: Biz sanırız ki bir kavramın anlamı onun tanımı ile saptanır; yani bir kavramın neye işaret ettiğini bilmek demek o sınıfa giren bütün nesnelerin ortak özelliklerini bilmek demektir. Bunlar kavramın özünü teşkil eder. Wittgenstein ise bir kavramın anlamını bilmenin, kavramın işaret ettiği bütün şeylerin sahip olduğu ortak özelliği(tanımını) bilmek demek olmadığını, kavramı yerinde kullanmak ve işaret ettiği şeyleri tanımak demek olduğunu söylemişti” (2018, syf.75).

Edebiyat yapıtları birer sanat eseri olduğu için eşsizdir. Bununla birlikte birer sanat yapıtı olma niteliği taşıdığı için de benzer yanlar da göstermektedirler. Edebiyatın tanımının bir portakalın tanımı kadar açık ve gözlenebilir olması mümkün değildir. Edebi eserler için bir özellikler çetelesi tutulamayacağı gibi bu yapıtlar, bir ilaç prospektüsü tutumuyla da yazılmamışlardır.

Edebi eserin temel görevi eleştirel bir ileti ortaya koymaktır. Sanatçı yaşadığı dünyaya bakar ve çoğunluğun fark edemediği bir şeyi fark eder. Bu gördüğü duruma nedenler oluşturur ve bunları sanat eseri aracılığıyla paylaşır. Yazar bu dünya hakkındaki fikrini başka bir dünyanın içine koyarak okuyucuya sunar. Bu nedenle edebiyat ürünü edebi eser olası bir yaşantının raporu değildir.

“Edebiyat hiçbir maddi malzemeye, alete, mekana bağılı olmayan, tamamıyla zihni bir sanattır. Duygu, düşünce ve hayalleri diğer sanatların ancak yoruma bağılı sembollerle ifade etmesine karşılık edebiyat maddi dünya intibalarından şuur, şuur altı, mistik ve metafizik boyutlara kadar insani olan her şeyi apaçık veya alegorik-sembolik şekilde ifadeye muktedirdir” (Okay, 1994, syf.375; Akt. Şirin, 2022, syf.22-23).

Edebiyat eserinin sanat yolculuğu sözcüklerle başlar. Sözcükler duygu ve düşünceler bulutunu oluşturur ve bulutların tamamı okura yeni bir gökyüzü armağan ederken yazarın penceresinden görünen manzara sayfalar arasından okura da sunulur. Okur da kendi penceresinden aynı gökyüzüne bakar fakat kendince bir gökyüzü görür. Edebiyat eserindeki dünya yazar tarafından inşa edilir, okur tarafından yeniden kurulur. Böylece yazar ve okur arasında görünmeyen bağlar oluşur, sessiz bir bildirişim vardır. Dil düzleminde gerçekleşen aktarımlarla bir tür alış veriş yürütülür. Bu nedenle edebiyat eseri biriciktir. Onunla karşılaşan bireyin yapıtı kendine has bir tutumla yeniden anlamlandırılması kaçınılmazdır. Yazmak var etmektir, okumak ise sürekli bir yaratma eylemidir.

Dilidüzgün edebiyat için, “Edebiyat, her şeyden önce bir iletişim aracıdır. Her sanatçı, her yazar yapıtıyla hedef kitlesine bir şey anlatma çabasındadır. Yani yazar, yapıtı ile okurlarına bir ileti(mesaj) verir; belli bir konuda kendine ait düşüncelerini tartışmaya açar” şeklinde tanımlar (2013, syf.43). Yazar, sanatçı kişiliğinden sebep edimleriyle okuyucuya dışardaki dünyanın içindeki yansımaları paylaşır. Yazarın kaleminden yaşama dair enstantaneleri muhabere eden okur, onun bakışıyla zamanı ve mekanı görmeye çalışır. Yazar, dünyasının kapılarını girmemiz için açık bırakır. Bir kitap okurun içine düşmesi için kurulmuş eşsiz bir yaşam kovuğudur.

Sedat Sever de yazını: “Edebiyat (yazın) bize, sanatçı duyarlılığı ile kurgulanmış bir yaşam sunar. Yaşamımıza yeni anlamlar katar. İnsan ve yaşam gerçekliğini sanatçı duyarlılığı ile kavramamıza, bu gerçekliğe sanatçının penceresinden bakmamıza olanak sağlar. Her yeni pencere yaşama ve insana ilişkin deneyimlerimizi zenginleştirir; onlara derinlik katar. Dilin en yetkin örnekleriyle bizi başkalarının deneyimlerine ortak eder” şeklinde belirtir (2021, syf.11).

Her yazar, her kitap, bazen de kitaplardan üzerimizde tesir bırakan karakterleri bize hayatımıza sığdıramayacağımız deneyimleri sanki birkaç hayat yaşıyormuşuz gibi duyumsatır. Ellerimizle kavradığımız bir tutam kâğıt aracılığıyla ruhumuzda bir tutam deneyime tabii tutulur. Willi Fahrman’nın da dediği üzere “Okumak uçmak gibidir.” Hem kanatlanır hem

özgürleşiriz. Yaşadığımız bu bir dizi serüvenlerin sonunda yaşanan, aklımızdaki düşüncelerin, kalpten gelen hislerin çoğalması, artması, taşmasıdır. Bütün bunlar, kitap okumanın harika yan etkileridir. Edebiyat bize bir şey verme iddiasında değildir, ama onunla edineceklerimizi bize başka hiçbir yaşantı sunmayacaktır.

Edebiyat eserleri aklı, ruhu, kalbi ışıyla boyayan, onlara renklerini teslim eden birer ışık kaynağı gibidir. Onun ışığı, renkleri görülmek için tutulan yerin rengini ortaya çıkarır. Gökyüzü daha mavi, kan kırmızı, dalgalar yeşilimsi mavi iken uçları beyazlaşır. Bilgilenmek isterken başka, duygulara dokunurken başka, kişiliği derinleştirirken başka renklere boyanır insan edebiyatla.

“Kişilik gelişmesi her insanın kendi eğilimlerine, yeteneklerine göre gelişmesi, hayatta karşılaştığı yeni şartlara göre izleyeceği yolu kendisinin seçmesi demektir. Böyle bir hayat ve eğitim anlayışı, insanda çok çeşitli bir duyma, düşünme ve hareket etme bilincinin bulunmasını gerektirir. İşte edebiyat bu bilinci uyandırmaya yarayan araçların başında gelir. Çünkü edebiyat, çağlar boyunca insanoğlunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve etkili biçimde ortaya koyan bir sanattır” (Kavcar, 1999, syf.4).

Edebiyatın günümüzde geniş bir çerçevede sunulan anlamlarıyla da karşılaşmak olanaklıdır.

“1) Geniş anlam: Edebiyat aktarılan ifadedir. Esas olan aktarılıştır. Dil vasıtası ile insandan insana ve nesilden nesile aktarılan her beşeri ifade edebiyattır.

2) Dar anlam: Güzel yazılar. İnsan(fert veya topluluk olarak) düşünce ve duygularını dil vasıtasıyla ifade etmek isteyince karşısına belli bir birim çıkar. Bu biçim, kendi biçimi, ifade etmek istediği konuya en uygun biçimdir; hem ifade etmek istediği etkiye. Bu etki coşkunluk, hayranlık, inandırma olabilir. Demek ki edebiyatın başka yönü var; sanat yönü ” (Meriç, 1980, syf.16-17; Akt. Şirin, 2022, syf.19-20).

Edebiyatın malzemesi sözcüklerdir. Bu özelliğiyle her kademedan insana direkt ulaşabilen yanıla diğer sanat dallarından ayrılır. Güzel sıfatını alması tüm sanat eserlerinde olduğu gibi karşılaştığı kişide estetik hisler yaratması sonucunda hak edilir. Fakat edebiyat eserinin tek fonksiyonu güzeli aktarmak mıdır, diye düşünülürse bu soruya verilen yanıt olumlu değildir. Nurullah Ataç’ın yazdığı gibi, “Her eser ister istemez bir insanın bir toplumun düşüncelerini bildirir. Hatta sadece güzellik kaygısıyla yazılmış olanlar bile gene bir dünya

görüşünden haber verir. Her şiirde, her romanda yazanın da, yazıldığı çevrenin ve zamanın da eğilimlerini, nelere inandığını görebiliriz ” (Uğurlu, 1992, syf.192.).

Sanatçı yapıtını oluştururken bir amacı vardır. Bu amaca uygun bir yol haritası belirlerken aslında bir dizi seçim yapar. Okuru götürmek istediği binlerce evin binlerce yolu vardır. Yazar, hangi eve hangi yolla gidileceğine karar verir. Okurdan da bu yolculukta ona eşlik etmesini ister. Seçilenin yazar tarafından yuva olarak belirlenmesinin nedeni evin işlevidir. Yol da bu amaca hizmet etmek için seçilmiştir. Edebiyat eseri pek çok çeşit kaygının şekillenmesiyle yaratılır. Bu eğitici olmak da olabilir hoşla gitmek de. Okuyucuda estetik etkilere maruz bırakarak haz yaratmak da olabilir, seçilen imgelerle herhangi bir konuda salt farkındalık yaratmak da amacın özünü oluşturabilir. Tüm bunlar bir eserde kaynaşık bir halde de bulunabilir. “Birçok estetikçiye göre sanat eserlerinin kendilerine özgü işlevi okurda (dinleyicide, seyircide) estetik yaşantı uyandırmaktır. Sanat eserleri bilgi de verebilir, dini heyecan da uyandırabilir, politik duygular da aktarabilir. Estetik yaşantı sağlamak konusunda ise sanat eserleri rakipsizdir ” (Moran, 1974, s.281-282; Akt. Şirin, 2022, syf.20).

İnsan sonsuz olmak isteğiyle tutuşan sonlu bir varlıksa onun bu dileğini gerçekleştirmesi için girdiği ormanın içinde oturduğu bir dilek ağacıdır edebiyat, kendini aşmak isteyen insana birden çok ömür yaşama şansı veren bir gizli geçit, kendini daima noksan hisseden insanı eksiklerini tamamlayan bir yapboz parçası, hayatı sezdiren bu yolla insanı daha iyi bir insan yapan ruhsal bir rehberdir.

“Benim için gerçek, önemli bir gerçek, edebiyattan mutluluk derlediğim. Yakın çevrem içinde doğru bu. Hiç tanımadıklarımın da aynı şeyi duyuyorum. Şuna güvenim var: Edebiyat yetesiye yaklaşan herkese mutluluk devşirir edebiyattan-hep böyleydi bu, bundan sonra da böyle olacağı kanısındayım. Kuru kuru akıldan değil, deneylerden edinilmiş bir kanı bu.” (Uygur, 1999, syf.138-139; Akt. Şirin, 2022, syf.). Edebiyat mutluluk kaynaklarından biridir. Bu mutluluğu içinde taşıyan yetişkinler olduğu gibi çocuklar da kitaplar dünyasının sevinçli insanlarıdır. Gerçek ve edebi bir kitapla tanıştıkları vakit yaşamdan ayrılana kadar herkes nefasetle kitaplara başucunda yer verecektir. Edebiyat, hayatın neşeli, duyarlı, anlayışla donatılmış, hayallerden yapılma öğretmenidir. Çocuklar bu şahane öğretilerini severler ve bu kocaman birer yetişkin olduklarında da devam eder çünkü içlerindeki çocuğu besleyen kitaplardan uzak kalamazlar.

2.3.2. Çocuk ve Çocukluk

Çocuklar için yaratılan edebiyatı anlamak için yolculuğa çocukluktan başlamak gerekir. Cahit Zarifoğlu, “Büyüklerle yazdığımız zaman bu sadece büyükler içindir. Ama çocuklara diye yazarsanız bu aynı zamanda büyükler için de olur.” demiştir (Şirin, 2022, syf.153). Edebiyat dev bir sanattır, çocuk edebiyatı da hayat masalının devlerinden biridir.

Çehov, “Çocuklar için ayrı ilaç/tıp var mı?” diye sorar (Şirin, 2022, syf.30). Bu soru çocuk ile yetişkin arasında fark gözetilmeyen zamanlarda sorulmuş bir sorudur. Bugünün dünyasında çocuk ve yetişkin yağmur ve bulut gibi tüm ayrımları ortaya konmuş birer kavramdır.

Yüzyıllar önce çocuk ve edebiyatına gelene kadar çocuk için çocuğa göre bir kıyafet bile düşünülmemiş, çocuklar büyüklerin birer küçültülmüş kopyası olarak görülmüştür. Şimdiki zamana bakıldığında çocuklar için yeniden yapılandırılan ürünler, çocukların dünyasına seslenen filmler, şarkılar hatta reklamlar, okullarda çocuklara göre tasarlanan sıralar, tuvaletler, tahtalar ve daha nice şeye tanık olunur. Çocukluk çağı denilen bir zaman kavramı da bu duyuşa dahil edilmelidir. Çehov’un sorusuna da bugün tıpta bir uzmanlık dalı olan çocuk sağlığını da bir yanıt olmalıdır.

Geleneksel Doğu ve Batı dünyasında çocuk, Alis Harikalar Diyarı’ nda Alis’ in keki yutmasıyla ansızın küçülen-salt boyut olarak- ve devamında içtiği şurupla bir aniden büyümesiyle gerçekleşen fantastik durumuna çok benzeyen bir bakışla çocuk ve çocukluk açıklanmıştır (Carroll, 2023, syf.15-16-17). Çocuk sadece görünüş bakımıyla küçüktür, büyüyene kadar da büyüklerin dünyasında çoğu zaman büyüyen, nadiren küçülen, genellikle görülmeyen, insanlığın fonunda dikkat çekmeyen minik figürler şeklinde yaşamda var olan bir insandır.

Aile cümlesinde çocuk büyüyene kadar özne değildir. Daima aileye muhtaçtır, onun koruması altında olmalıdır. Yetişkin olana dek bir kimliği olduğu da düşünülmediği için bu geleneksel yaklaşımların olduğu zaman dilimine çocuk kültürünün bir edebiyatı bir sanatı da olmamıştır (Şirin, 2021, syf.63).

Pinokyo misali bir balina karnında geçen bir zaman gibi yaşanan bir çocukluktur. Köhne düşünceler karanlık bir balina karnı gibi çocuğu çevrelemiş, çocuk da Pinokyo gibi insan sayılmamıştır. Gepetto Usta Pinokyo’ yu icat etmesi gibi insanlık her zaman daha ileri gitmiş

matbaanın buluşu ve modern okul kurumlarını yaygınlaştırarak Pinokyo'ları balina karnından ışığa çıkarabilmiştir.

Çocukların büyüklerin birer minyatürü olmadığı fikrinin kabulünde eğitim ve eğitim araçları okullar katalizör olmuştur. Çocuklar artık onları birer yetişkin olarak gören büyüklerin akıl aynasında kendi gerçek boyutlarına varabilmişler ve büyükleri gibi değil kendileri gibi olma gücünü, yalnızca kendilerine benzeme büyüyle efsunlanma hakkını elde edebilmişlerdir. Çocukluk ile yetişkinlik arasındaki benzemeyenlerin üzerindeki örtüler kalktıkça, hayatın her yerine çocukluğun bulguları yansımıştır (Şirin, 2020, syf.24). Eğer insanda perspektif duygusu olmasaydı fillerle karıncalar arasındaki ayrımı fark edemezdi. Düşünce paradigmaları da doğru perspektifle oluşturulduğunda doğru ve yanlışların yerleri saptanabilir ve onlar doğru konumlarına yerleştirilebilir. Çocuk hep var olmasına karşın çocuk kavramı ve çocukluk anlayışı toplumsal bir düşünce yaratımı olarak diğer tüm icatlar gibi zihinlerde yeni bir buluş olmuştur.

TDK 'ya göre çocuk sözcüğünün tanımlarının bazıları şu şekildedir: “Küçük yaştaki erkek veya kız, bebeklikle ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan, kız, uşak. Genç erkek, büyüklere yakışmayacak daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse, belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse ”(www.tdk.gov.tr., Erişim Tarihi: 11 Şubat 2023). Tanımlara bakıldığında erkekler için kullanılan bir sıfat, yetişkinlere ait yakışsız bulunan davranışları genelleyen bir sözcük ve eksikliğine vurgu yapılan bir insan örneği tanımlarda yer almaktadır. Tüm bu açıklamalar aslında çocuk sözcüğünün geçmişinden bugüne aktarılan düşünce kalıplarının sözlükteki yansımasıdır.

“Çocukluğun bir yandan sosyal diğer yandan entelektüel bir kategoriyle ilişkilendirmesi modern ailenin ortaya çıkışıyla gerçekleşir. Ailenin eğitim kurumuna dönüşmesi ise matbaayla yakından ilişkilidir. Okumanın öğrenilmesi ile oluşmaya başlayan modern çocukluk aynı zamanda çocukla yetişkinin farklılaşmasını da hızlandırır. Farklılaşmanın sonucu, eğitimin takvim yaşına göre düzenlenmeye başlaması ile Batı'da, çocuk ve yetişkin pedagojisinde de yol ayrımına gelinmiş olur. Böylece çocukluk, Batı dünyasının her tarafında, “hem toplumsal bir ilke hem de toplumsal bir gerçek haline geldi ” (Postman,1995, s.69; Akt. Şirin, 2022, syf.65).

Doğduğunda günahkar sayılmış bir çocuk, antik Yunan'da eğitim almalarının gereksiz olduğu düşünülen kız çocuklarının ve bebek gibi ağlama, çocuk gibi davranma, büyü artık gibi

ifadelerle büyüklerin dünyasında yer eden olumsuz tonda kullanılan kişiyi yerme amacı taşıyan söz öbeklerinin çoğunlukla içinde geçen bir sözcüktür çocuk. Çocuğun olmadığı bir dünyadan çocuğun yeniden keşfedildiği bir dünyaya geçilen bu zamanın ruhunda artık böyle düşünülmemektedir, bu özürlü düşüncelerin tamamen olmasa da özrünü dilemiş ve çocuğa haklarını, sanatını ve edebiyatını ona vermiştir.

Çocuklara, insan yaşamının bebeklikten ergenliğe kadar olan zaman paketini, her yetişkinin bir gün yeniden dönmek o düş gibi hatırlanan dönemi, çocukluğu, çocuk olma durumunu doyasıya yaşama imkanı tanınmaktadır çünkü çocukluk da artık insan yaşamının bir çağı olarak kabul görmüştür (www.tdk.gov.tr, Erişim Tarihi: 16 Şubat 2023).

“Çocuk, düşü bizim gibi uydurmaz, düşün içinde yaşar...” (Berk, 1974, syf.9; Akt. Şirin, 2022, syf.50). Düşü yeniden yakalamak için belki de yetişkinler sanatı icat etmişlerdir. “Bütün bunların tek istisnası, diğer bir ifadeyle sanat dışında, insanoğlunun yaşamı boyunca zaman ve mekân aştığı, bir daha asla o kadar mutlu olamayacağı tek bir yaşam evresi vardır: ÇOCUKLUK” (Tarım, 2013, syf. 17). Çünkü çocuk olmak uyanan yetişkin tarafından yeniden görülmek istenen bir rüya, çocukluk, o zamandan kalma anılarla anımsanan büyük bir büyümlü anlar koleksiyonudur.

“Öğrendiğim her şeyi unutmak ve işe yeniden başlamak istiyorum.” diyen Paul Klee’nin amacı, bu çocuksu saflığı gerçekleştirmek değil miydi? Ve yapıtlarının büyük çoğunluğu, bu yoldaki çabalarının kanıtları değil mi? (Edgü, 1999, s.230; Akt. Şirin, 2022, syf.51). Bu çocuksu saflığı içine yeniden yakalamak isteyen sanatçıların sanat uğraşlarının yolculuğundaki bazı durakların toplamı olan çocuk edebiyatını da anlatmak gerekir.

2.3.3. Çocuk Edebiyatı

İnsanın yaşam serüveninde belli dönemler vardır. Çocukluk, gençlik, yetişkinlik gibi dönemler sırasıyla içinden geçilen yaşam çemberleridir. Sudaki halkalar gibi gittikçe genişleyen ömürle insanın yeryüzünde geçirdiği zaman alanı büyür ama içinde matruşka bebekler gibi deneyimlediği bütün dönemleri de taşır. Çocukluk diğer tüm dönemler arasında en ışıltılı olanıdır. Bu altın çağın da bir edebiyatı vardır: çocuk edebiyatı. “Çocuğun içsel dünyasını anlamaya başlamanın ilk yolu,-aynı temel öğelerin hepsi bizde de var olduğu için kendimize bakmaktır. Ancak, doğamızın yalnızca sınırlı bir yönü değil tamamını keşfetmeye çalıştığımızı unutmamalıyız” (Williams, 2003, s.50; Akt. Şirin, 2022, syf.26-27).

Edebiyat sözcüğünü koca bir dünya ile nitelerken çocuk edebiyatını onun uydusu ay olarak betimleyemeyiz. Bu yanlış bir metafor olur. Çocuk edebiyatı da bir dünyadır. Geçmişte çocuk edebiyatının varlığı tanınmamış, tüm eserlerin çocuklar ve yetişkinler için gerektiği düşünülmüştür. İlk çocuk kitapları da çocuklar için yazılmış eserler değildir. Dünyada ve ülkemizde de çocuk ve çocuk edebiyatı benzer bir anlayışla yol almıştır.

Çocuk edebiyatının odağı çocuktur. Çünkü, bir çocuk tarafından algılanan dünya ile bir yetişkin tarafından algılanan dünya aynı değildir. Oğuzkan, çocuk ve edebiyat kavramları doğrultusunda şunları vurgulamıştır:

“Çocuk edebiyatı, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar. Masallar, hikayeler, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler, fen ve doğa olaylarını anlatan yazılar vb. hep bu çerçeve içine girebilir. Değişik birtakım yazı türlerinde ortaya konulan bu eserlerin, tıpkı yetişkinler için hazırlanan eserler gibi, güzel ve etkili olmaları da gerekir” (2013, syf.13). Bu nedenledir ki çocuk edebiyatını “usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen genel ad” olarak tanımlayabiliriz.”

Çocuk olumsuz anlamda yetişkin olmayanlar değil, çocuk özel bir yaşam kategorisidir. Bu özel dönem için de ayrı bir edebiyat kavramı oluşmuştur. Sanat dağında, çocuk yüreğinin sesine karşılık verecek ikinci sesler çocuk edebiyatının eserleridir.

“Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır ” (Sever, 2021, syf.17).

Çocuk edebiyatı, geçmişten bugüne yapılan çalışmalar ve beslenen eserler aracılığıyla gelişmekte ve büyümektedir. Çocuk edebiyatıyla ilgili bazı tanımlar şu şekildedir:

Çocuk edebiyatının en kısa tanımlarından birini Şirin yapmıştır: “Çocuk edebiyatı, sınırları uçsuz bucaksız çocuk ve çocukluk olan, çocuklara yönelik edebiyat değeri taşıyan bir geçiş dönemi edebiyatıdır” (2022, syf.25).

Dilidüzgün’ün tanımı ise şöyledir: “Çocuk edebiyatı, edebiyat niteliğinden ödün vermeden, çocuğun gerçekliğinden hareket ederek, konularını onun doğal ve güncel çevresinden seçen ve çocuğun kendi dünyasına çok açılı bir anlayışla bakabilmesini sağlayan,

ona bilinçli bir okuma alışkanlığı kazandırmayı öngören edebiyat ürünleridir” (Akt. Karanisoğlu Güder, 2019, syf.16).

Çocuk edebiyatı, çocuklar için yazılmış, edebi niteliğiyle edebiyat eserinin taşıması gereken tüm özellikleri barındıran, çocuğun kavramsal gelişimine katkıda bulunan, dilsel yönleriyle çocukla yakınlık kuran, onun duygu ve düşüncelerine seslenen, ona düş gücünü armağan eden, unutulmaz serüvenlerin kapısını aralayan, çocuk için bir oyun arkadaşı olan sanat yapıtlarının tümüdür.

2.3.3.1. Çocuk Edebiyatının Amacı ve İşlevi

Çocuk edebiyatının temel unsuru çocuk kitaplarıdır. “Çocuk edebiyatı, öncelikle ilk okuru çocuk olan edebiyattır” (Şirin, 2022, syf.39). Çocuğun edebiyat ile tanışmasının ilk adımları çocuk kitapları ile gerçekleşir. Doğumundan itibaren her yaş grubuna uygun biçimde tasarlanan kitaplar ile yolculuğa başlar bebek birey. Çocukluk ve gençlik dönemlerinde de edebiyat adasına varmak için çıkılan bu ilk seyahatlerde çocuk, onun için yazılmış kitapları okuyarak sayısı sonsuza uzanacak serüvenler serisini başlatır. Çocuk edebiyatının amacı çocuk için okumayı bir ihtiyaç, vazgeçilemeyen bir eylem haline getirmektir.

“Çocuk edebiyatının en temel işlevlerinden biri çocuğa okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Çocuk edebiyatı ürünleri, çocukları nitelikli metinlere yöneltmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmelidir. Başka bir söyleyişle, çocuklar adına üretilen nitelikli yayınlar çocuk-edebiyat-sanat etkileşiminin kapısını aralayan etkili bir uyaran olmalıdır ” (Sever, 2021, syf.19).

Çocuk nitelikli çocuk kitapları ile karşı karşıya kaldığında başka bir dünyanın varlığını sezmeye başlayacaktır. Bu gizemli yeri keşfetmek isteyecektir. Sözcüklerin büyü, anlatımların gizemi, hissettirdiği duygu ve düşünce zenginliği ile donanmış nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri, çocuk ile çoktan yakınlık kurmuş sevilen birine dönüşecektir. Bundan sonra kitapların dünyasında da kendine bir yaşam alanı kuran çocuk, okuma kültürünü edinmeye aday bir insana evrilecektir.

“Çocuk edebiyatı, edebiyatın içinde, çocuğu duyarlı bir birey, iyi okur ve edebiyat okuru olmaya hazırlayan geçiş dönemi edebiyatıdır” (Şirin, 2007, syf.15). İlk okurunun çocuk olduğu düşünüldükçe kaleme alınan kitap ile çocuk arasında kurulan iletişimle çocuk okur, eserde geçen olaylarla sarmalanacak, kahramanlar ile özdeşim kuracak, kurgu yoluyla aktarılacak istenen

dünyaya ve insana dair gerçekleri sezinleyecek ve bu yolla kendini, hayatı yorumlama gücüne erişecektir.

“Çocuk kitaplarında, yazarın çocuğa göre kurguladığı çocuğa uygun yaşam durumları, çocuğun benliğinde yanıtlaması gereken sorular oluşturmalıdır ” (Sever, 2021, syf.23). Çocuk edebiyatı çocuğun doğasına uygun inşa edilir. Öncelikle bu nedenle onu içine çeker ve edebi eser aracılığıyla yaşanan estetik hazları çocuğa sunar.

Çocuk kitabı okurken merak duygusuyla bir şeyler öğrenmenin peşine düşerken beri yandan yaşama dair daha büyük sorularla da tüm bunların üzerine düşünmeye davet edilmelidir. Özgür düşünmeye, özgün fikirler üretmeye koyulan çocuk okur, duyarlılık, farkındalık, sorgulayıcı düşünme, eleştirel düşünme, yansıtıcı düşünme gibi üst bilişsel becerilere uzanan bir kazanımlar paketi de edinecektir.

“Yazın eğitiminde çocuk ve gençlik kitapları önemli bir araç olarak, çocuklara yazın bilicini kazandıran bir işleve sahiptir. Başka deyişle nitelikli çocuk kitapları çocuklara yazın ile hesaplaşabilme olanağının kapılarını aralayan bir geçiş yazınıdır ” (Dilidüzgün, 2018, syf.10).

Çocuk edebiyatı çocuğa kişilik gelişimiyle ona iyi insan olma çağrısında bulunurken örtük bir biçimde iyi bir edebiyat eğitiminden de geçmesini sağlar. Anlama, kavrama becerileri hızla artarken, eleştirel okuma ve beraberinde bu yüzyılın en temel gereksinimlerinden biri olan eleştirel düşünme becerisini de hediye eder. Dili daha iyi kullanan bir birey haline gelen çocuğun düşünme evreni dağarcığındaki sözcük sayısının katlanarak artmasıyla katlanarak büyür.

“Çağdaş bir toplumun duyarlı ve etkin bir üyesi olabilmek, bireyin tüm duygu ve düşünceleriyle yaşadığı evreni anlamasını gerektirir ” (Sever, 2022, syf.20). Engin bir hayal gücüne sahip olan bunun yanında akılcı, bilimsel ve özgürce düşünebilen, sanatsal zevkleri tanıyan, onlara ulaşmak için çaba gösteren, önyargılarından arınmış, okuma kültürü edinmiş, üreten, üretilene değer veren ve ısrarla kişiyi sıradanlaştırmaya çalışan dünyaya meydan okuyabilen kendi olabilen insanı yaratan insanı yine dünyaya bağışlayan edebiyattır. Çocuk edebiyatı kendine has ilkeleri, amaçları ve eşsiz işlevleri ile sanatın daima beslenen damarlarından biri olmalıdır.

2.3.3.2. Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri

Nitelikli bir çocuk edebiyatı yapıtından söz ederken çocuk edebiyatının kendinden menkul ilkelerinden söz etmek kaçınılmazdır. Edebiyatın bu evreninde adres çocuk ise bu hedefe varırken geçilecek yollarda çocuğun izleri takip edilmelidir. Çocuğun dünyası yetişkin için artık görülemeyen muhteşem bir yerdir. Yetişkin için artık çocukluk güneşinden mahrum bu karanlık coğrafyayı yeniden keşfetmek de kullanacağı el feneri, çocuk bakışıdır. Çocuk için yazmak isteyen yazarın gözlük camlarının birini çocuk gerçekliği diğerini ise çocuğa görelilik oluşturmalıdır. Bu sayede çocuk bakışıyla buluşabilecektir.

“Çocuk gerçekliği, çocukların gerçekmiş gibi alımladıkları fakat hiç de nesnel olmayan alımlama farklarının yakalanmasıdır” (Dilidüzgün, 1996, syf.83; Akt. Şirin, 2022, syf.32). Çocuğun hayat bilgileri yeni, dünyaya aşinalığı sınırlı, her yönüyle bir yetişkinden farklı olduğu farkındalığıyla onun daha ham bir insan oluşu bakımından çocuk gerçekliği yazar tarafından anlaşılmalıdır. Çocuğun kendine özgü özellikleri ona özel bir edebiyat kavramının oluşmasındaki başat gerektir.

“Çocuk gerçekliği kavramı, içerisinde iki değişkeni barındırır. Bunlardan birincisi olan çocuk, tüm gelişimsel özellikleriyle ortaya çıkartılmadan bu gerçeklik açıklanamayabilir. Çünkü gerçeklik kavramı; çocuğun doğasının, bakış açısının, ilgi ve gereksinmesinin, dil ve anlam evreninin gelişmesi olarak farklılığı yansıtır” (Çer, 2014, syf.13).

Çocuk gerçekliğinin yazın tahtasındaki özeti çocuğun gözünden yazmaya çabalamaktır. İyi yazılmış bir çocuk edebiyatı ürününde çocuk kendi dünyasıyla karşılanmalı, orada kendiyle karşılaşmalıdır. Bu karşılaşmanın diğer üyesi de çocuğa görelilik ilkesi olacaktır.

“Bu doğallığı, içtenliği ve yalınlığı sağlayabilmenin tek yolu, çocuğun dünyasını ‘çocuğun dili’ ile söylemektir. ‘Çocuğun dili ile söylemek’, çocuğun aklı ile düşünebilmeyi, çocuğun mantığı ile sorgulayabilmeyi ve çocuğun bakışları ile algılamayı gerektirir. (Taşdelen, 2005, syf.326; Akt. Şirin, 2022, syf.34). Taşdelen’in sözlerinde geçen çocuk dünyası çocuk gerçekliğini, çocuğun dili ile söylemek de çocuğa görelilik ilkelerini karşılamaktadır.

“Genel bir açıklamayla, yazınsal nitelikli kitaplarda çocuğa görelilik; kitabın hem biçimsel, içerik ve eğitsel özelliklerinin çocuğun doğası, ilgi ve gereksinmesi, dil ve anlam

evreni, bakış açısıyla örtüşmesi hem de yazın olma ilkelerini yerine getirmesidir ” (Çer, 2014, syf.127). Çocuk için biçilen bu gömleğin iki yakasının bir araya gelmesi ancak çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkelerine uyularak yazılmış bir edebiyat eserinde sağlanabilir.

“Çocuk gerçekliği, çocuğun yetişkinden farklı farklı alımlamasına işaret ederken, ‘çocuğa göre’lik ise çocuğa uygun dil, anlatım ve çocuğun ilgisini açıklamaktadır. Çocuk gerçekliği, çocuk evrenine özgü konu, davranış ve duyarlılıkları parantez içine alır (Şirin, 2022, syf.34). Şirin’in ifadelerinde de anlatıldığı üzere, çocuk gerçekliği yetişkin ve çocuk arasındaki görüş, duyuş, kavrayış farklılıklarına temas ederken, çocuğa görelilik ilkesi, eserde kullanılan dilin, seçilen konunu ve yaratılan kurgunun çocuğun düşünce aynasında yabancı biri gibi görülmemesini açıklar. Peki bu ilkeler çocuk edebiyatı ürünlerinin yaratımında sınır mıdır, çarpılan duvarlar mıdır? Edebiyatın sınırsız ve sonsuz yaratımına karşı konulmuş uyarı levhaları mıdır?

“Gerçek bir yazın ve sanat eğitiminde karşımıza hammadde olarak duran çocuğun gerçeklerini kavramak önemlidir” (Dilidüzgün, 2018, syf.91). Çocuk için yazılan eserlerin öncelikle çocuklar tarafından okunması beklenir. Çocuk kitaplarının niteliği hakkında kararı verecek en yüksek temyiz mahkemesinde çocuklar oturmaktadır. Elbette hayatın içinde olan her şey edebiyatta yer alacaktır. Bu çocuk edebiyatı sahası için de geçerlidir. İlkeler bunun için kısıtlayıcı değil yol gösteren unsurlardır.

“Çocuk gerçekliği, kavramının benimsenmesi ve yerleşmesi anti-otoriter ve anti-didaktik çocuk kitaplarının yazılmasıyla başlar (Şirin, 2022, syf.34). Yaşam da olan yaşamın içindeki çocuğa da sunulmalıdır. Fakat çocuk edebiyatı ilkeleri eşliğinde. Otoriter bir tutumdan uzak, didaktik tonu baskın olmayan, iyi bir kurmacaya yaslanmış biçimde çocuğa el uzatılmalıdır.

“Çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği kavramları çocuğun içinde yaşadığı ortam, yaş ve okuma ilgisi kadar çocuk kitabı yazarının ve çizerinin tutumuyla da birebir ilişkilidir” (Şirin, 2022, syf.33).

Bu ilkelerden uzaktaki eser, yazar ile çocuk arasında kopukluk yaratır. Kendine yabancı gelen bu dünyaya çocuk girmek istemeyecektir. Bu ilkelerin görmezden geldiği bir çocuk edebiyatı eseri çocuğun dünyasında onarılmaz bir haksızlık yapacaktır. Ustasını bekleyen bir taş gibi çocuk tarafından anlaşılmayı bekleyecektir. Çocuk için basit eskizler gibi kalacaktır. Onları bitmiş bir resim haline getirecek hünerli eller çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği

ilkleridir. Ayrıca nitelikli bir çocuk kitabı, bu ilkeleri bünyesinde taşımakla birlikte çocuk okura ulaşma yolculuğunda bir eseri, edebi makamına taşıyan edebiyat kanunlarından da muaf değildir.

3. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmanın deseni nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesidir. “Nitel araştırmacılar, belli bir konu ile ilgili araştırma yaparken o konunun “ne kadar” ya da” ne kadar iyi” olduğunu öğrenmekten çok daha geniş bir bakış açısı elde etmek isterler” (Büyüköztürk, Kılıç, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009, syf.248) Nitel araştırmalarda dokümanlar, önemli bir bilgi kaynağıdır ve etkili şekilde kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, syf.180). Bu bağlamda materyallerin analizi çalışmaya yön verir. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2016, syf. 189).

3.2. ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın amacı doğrultusunda çalışma grubunu Miyase Sertbarut’un Kapiland serisinin tümü oluşturmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken amaçlı örneklem türlerinden ölçüt örnekleme temel alınmıştır.

KİTABIN ADI	BASIM YERİ	YAYINEVİ	BASIM YILI
Kapiland’ın Kobayları	İstanbul	Tudem Yayınları	2007
Kapiland’ın Karanlık Yüzü	İstanbul	Tudem Yayınları	2013
Kapiland’ın Kıyameti	Ankara	Tudem Yayınları	2018
Kapiland’ın Külleri	Ankara	Tudem Yayınları	2020

Çalışmada 12-18 yaş dönemi okur kitlesi hedeflenerek hazırlanmış olan Kapiland serisinin distopik öğeler içerip içermediğini saptamaya çalışılırken “bütününe yönelik önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasına” (Yıldırım ve Şimşek, 2016, syf. 122) olanak sağladığı için ölçüt örneklem kullanılmıştır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu çalışmada Miyase Sertbarut'un "Kapiland" serisi distopya yazınının ilkeleri bağlamında ele alınarak incelenmiştir. Bu nedenle önce distopya yazınının temel özellikleri belirlenmiştir. Söz konusu kitapların distopya yazını çerçevesinde özellikleri taşıyıp taşımadığı bulgulanmaya çalışılmıştır.

Araştırmada Miyase Sertbarut'un Kapiland serisinin tamamı olan dört yapıtı çalışma grubunu oluşturmaktadır.

Çalışmaya yön veren özellikler, ; tema, kurgu, hikayenin sonu, ileti gibi pek çok ögeyi yansıtır niteliktedir. Ancak özellikler genel olarak ifade edilmiş alt kategorilere ayrılmamıştır.

Verilerin çözümlenmesinde distopyanın genel özellikleri temel alınmıştır. Özellikler "Ö" kısaltmasıyla ifade edilerek sıra sayılarıyla (1. 2. 3...) numaralandırılmıştır. Özelliklerin açıklamaları ise "A" kısaltmasıyla ifade edilerek sıra sayılarıyla (1. 2. 3. ...) numaralandırılmıştır.

Ö.1. ➡ ÖZELLİK 1.

A.1. ➡ AÇIKLAMA 1.

DİSTOPYALARIN GENEL ÖZELLİKLERİ	
DİSTOPYALARIN ÖZELLİKLERİ	ÖZELLİKLERİN AÇIKLAMALARI
Ö.1. Distopyalar, içinde yaşanılan çağın daha iyi anlaşılmasını sağlar (Çelik, 2015, syf.67).	A.1. Distopyalar, yazıldığı dönemin; toplumsal, siyasal, teknolojik, ekonomik, sanatsal güncel öğelerini içinde barındırır.
Ö.2. Distopyalar, insanlığı bekleyen sorunlar hakkında öngörüler içerir (Vierira, 2021, syf.23).	A.2. Distopyalar, uygarlığın nasıl bir yol alabileceğine dair gelecek tahminlerinde bulunur.
Ö.3. Distopyalar, genellikle toplumsal temalar etrafında şekillenir (Başaran, 2007, syf.88).	A.3. Distopyalar, içinde yaşanılan topluma bir eleştiri getirmek amacıyla yazıldığı için ana izlekleri toplumsaldır.
Ö.4. Distopyalarda, tek bir zihnin yönetimi görülür (Başaran, 2007, syf.81).	A.4. Distopyalar, bir toplum tasarısı ortaya koyar. Bu tasarıda, toplumu yöneten güç ya da güçler, totaliter bir kimlik taşır.

Ö.5. Distopik eserlere konu olan toplumların çeşitli mekanizmalarla kontrol ve baskı altında tutulduğu görülür (Başaran, 2007, syf.79).	A.5. Distopyalarda betimlenen toplum totaliter rejimin yönetiminde baskı ve kontrol altında tutulur. Bunun için çeşitli yöntem ve uygulamalar yönetim tarafından kullanılır.
Ö.6. Distopyalarda, mükemmel bir fikir ya da korkunç bir felaket sonrasında yeni düzenin kurulduğu kurgusu sıkça görülür (Düşgün, 2019, syf.342).	A.6. Distopyalarda yeni toplum düzeni köklü bir değişikliğin ardından başlar. Devrim niteliğinde olan bir olaydan sonra eski düzene son verilir. Bazı eserlerde sıfır noktası açıklanır bazılarında gizli tutulur veyahut hatırlanmaz.
Ö.7. Distopyalarda geçmişe dair bilgiler toplumun hafızasından silinmiştir (Hazır-Dereci, 2017, syf.111).	A.7. Distopyalarda geçmişe ait bilgiler toplum tarafından hatırlanmaz. Yönetici güç kendi varlığını korumak için devriminden öncesinin hatırlanmasına izin vermez.
Ö.8. Distopyalarda, iktidar toplumu kontrol altında tutmak için propagandayı araç olarak kullanır (Kul, 2019, syf.31).	A.8. Distopyalarda totaliter yönetim, kendi gücünü korumak amacıyla belirlediği düşünceleri, kuralları, inançları halka tanıtmak ve benimsetmek için çeşitli çalışmalar gerçekleştirir.
Ö.9. Distopyalarda, “Doğal dünya iktidar tarafından güvensiz bir yer olarak yansıtılmış ve yasaklanmıştır” (Topuz, 2018, syf.169).	A.9. Distopyalarda toplum sınırları belirlenmiş distopik dünyada yaşamaya zorunlu bırakılır. Distopyanın dışında kalan yerler olumsuz biçimde halka anlatılır ve halkın iyiliği için onlara yasaklanır.
Ö.10. Distopyalarda mekanlar oldukça büyük, karanlık ve tekinsiz betimlenir (Altuntaş, 2021, syf.18-19).	A.10. Distopyalarda yönetici zihnin gücünü göstermek amacıyla sembolik mekanlar özellikle kocaman, loş ve ürkütücü olarak betimlenir.
Ö.11. Distopyalarda kitleler, yönetici kişi ya da kişilere tapınma derecesinde bağlılık duyar (Çelik, 2015, syf.66).	A.11. Distopyalarda toplum üyeleri yönetimin propagandalarının etkileriyle efsunlanarak iktidara ve iktidarın başındaki kişiye bağlılık ve sadakat gösterir.
Ö.12. Distopyalarda yönetim, toplum kontrolü için kullandığı yöntemlerde sınır tanımaz (Başaran, 2007, syf.87).	A.12. Distopyalarda yönetim halkın aksine kendi ütopyasını yaşar. Bu nedenle kendi ütopyasından

	vazgeçmemek adına topluma karşı kullanacağı uygulamalarda etik bir tavır sergilemez.
Ö.13. Distopyalarda, ileri teknolojiler yer alır (Demir, 2020, syf.108).	A.13. Distopyalarda teknoloji olmazsa olmaz unsurlardan biridir. Uygarlığın en önemli enstrümanlarından biri olan teknoloji, distopya toplumunda, yönetici gücün iktidarını devam ettirmesi için en büyük yardımı ona ileri teknolojiler sağlar.
Ö.14. Distopyalarda toplumun kendini ifade edebileceği alanlar yok edilmiştir (Çelik, 2015, syf.72).	A.14. Distopyalarda, sivil toplum örgütleri, baskı grupları, dernekler gibi topluluklara rastlanmaz.
Ö.15. Distopyalarda genellikle kast sistemine benzer katı sosyal sınıflar vardır (Çelik, 2015, syf.68).	A.15. Distopyalarda sosyal sınıflar önceden tanımlanmış ve birbirinden ayrılmıştır. Sınıflar arasında da yatay ya da dikey geçişler gözlenmez.
Ö.16. Distopyalarda, bireyler arasında kişisel bağlılık yoktur (Demir, 2020, syf.26).	A.16. Distopyalarda kişiler arasında birincil sosyal ilişkiler kurulmaz. Sıcak ve samimi insan ilişkileri yok olmuştur. Teknoloji ve çeşitli baskı mekanizmalarıyla etkisiz hale getirilen bireyler birbirlerine olan bağlılıklarını yitirmişlerdir.
Ö.17. Distopyalarda, bireylerin kişilik özellikleri göz ardı edilir (Baytimur, 2020, syf. 143).	A.17. Distopyalarda tek bir zihin yönetimi altında tek tip insan modeli yer alır. Kişisel alanların bile yönetim ve denetimi yönetimin elinde olduğundan her şey kamusal bir niteliğe bürünür. Sonunda kişilik özellikleri tek bir biçime sokulduğu görülür.
Ö.18. Toplumu oluşturan bireylere, insanlıktan çıkmış bir halde olmalarına rağmen yaşanan dünyanın mükemmel olduğu aşılmıştır (Kul, 2019, syf.30-31).	A.18. Distopyalarda toplum bireyleri içinde bulundukları yaşama eleştiri getirme becerilerini kaybetmiş gibidirler. Toplum üyeleri kendilerine sunulan her şeyi onaylayan, sorgulamadan itaat eden bir kimlik taşımaktadırlar.
Ö.19. Distopyalarda kişiler yaşadıkları hayata karşı duyarsızlaşmıştır (Hazır-Dereci, 2017, syf.98).	A.19. Distopyalarda toplum üyeleri merak duygusunu yitirmiş, meydana gelen olaylara karşı ilgisini kaybetmiş görünür. Kayıtsızlık, distopya

	insanlarının ortak bir kişilik özelliği haline gelmiştir.
Ö.20. Distopyalarda dostlar düşmana, düşmanlar dostla dönüşür ve mutlaka belirlenmiş bir öteki vardır (Posner, 2020, syf. 242).	A.20. Distopyalarda, toplumun kötülüğünü isteyen, ona zarar vermeye çalışan bir düşman daima vardır. Distopya doğası gereği istikrarsız bir ortamı yansıtır, bu ortamında her zaman bir düşmana ihtiyacı olduğu görülür.
Ö.21. Distopyalarda, düzene karşı muhalif kimlik taşıyan başkışı ya da başkışiler bulunur (Çelik, 2015, syf.64).	A.21. Distopyalarda bütünüyle yönetime uyum gösteren kitlelerle birlikte düzene karşı irade gösteren kişi ya da kişiler de bulunur.
Ö.22. Distopya eserlerinin başında genellikle her şey mükemmelmış gibi görünür (Üretmen, 2020, syf.57).	A.22. Distopyalarda iktidar, halkı içinde bulundukları sistemin en iyisi olduğuna ve her şeyin yolunda olduğuna inandırmıştır.
Ö.23. Karamsar, baskı altında yaşayan bir toplum betimlenmiştir (Kul, 2019, syf.31).	A.23. Distopyalarda özgürlük toplum üyelerinin elinden alınmıştır. Belirlenmiş bir yaşam tarzı toplum üyelerine dayatılır.
Ö.24. Devletin bekası, bireyin hak ve özgürlüklerini gölgede bırakmıştır (Kul, 2019, syf.31).	A.24. Distopyalar, iktidarın varlığını devam ettirmesi için kişilerin hak ve özgürlükleri onlara teslim edilmez. İktidarın iyiliği halktan önce gelir.
Ö.25. Sanatsal distopyalarda sıklıkla karakter bakış açılı bir anlatım görülür (Altuntaş, 2021, syf.23).	A.25. Distopyalarda, karakterin gözünden bir sistem eleştirisi gerçekleştirilir.
Ö.26. Distopyaların ortak özelliklerinden biri de ne mutlu ne de mutsuz sonla bitmeleridir (Hazır-Dereci, 2020, syf.113).	A.26. Distopyalar genellikle kesin bir durumla sonuçlanmaz.

Tablo 3.3.1. Distopyaların Genel Özellikleri

3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENİŞİ

Çalışmanın amacına uygun olarak Kapiland serisinin dört kitabı da distopyanın özelliklerini yansıtır yansıtmadığı bağlamında incelenmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Veriler, yorumlanırken daha önceden belirlenen temalar dikkate alınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, syf.239). Bu çalışmada distopya yazınının temel özellikleri listelenerek kitaptan bu özelliklerle ilişkilendirilebilecek bölümler saptanmaya çalışılmıştır. “Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen görüşlerini çarpıcı biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2016, syf.239)

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla Kapiland serisinin ikinci kitabı Kapiland’ın Karanlık Yüzü, farklı bir araştırmacı tarafından Tablo 3.3.1. Distopyanın Genel Özellikleri aracılığıyla incelenmiştir. Uzman kişiden bulguları kategoriler altında sınıflandırması istenmiştir. İki araştırmacının ulaştığı sonuçları karşılaştırmak için Miles Huberman formülü (1994) uygulanmıştır. Veri analizinin güvenilirliği, Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen $[Görüş\ birliği / (Görüş\ birliği + Görüş\ ayrılığı) * 100]$ formülü kullanılarak hesaplanmıştır. “Bu formül araştırmacılar arasındaki uygunluğu test etmeye yöneliktir ve elde edilen eşitliğin %70’den daha yüksek bir sonuç vermesi beklenir” (Tavşancıl, Aslan, 2001, syf.81). Bu çalışmada araştırmacı ve alan uzmanı arasında ortalama güvenilirlik %77,91 olarak belirlenmiştir.

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümü incelenen seri romanlar kapsamında dört ara bölümden oluşmaktadır:

- Birinci Bölüm: Kapiland’ın Kobayları Adlı Kitaptaki Distopik Ögeler
- İkinci Bölüm: Kapiland’ın Karanlık Yüzü Adlı Kitaptaki Distopik Ögeler
- Üçüncü Bölüm: Kapiland’ın Kıyameti Adlı Kitaptaki Distopik Ögeler
- Dördüncü Bölüm: Kapiland’ın Külleri Adlı Kitaptaki Distopik Ögeler

Her alt bölümde önce o bölümün kapsadığı kitapların özetlerine yer verilmiştir. Özetlerden sonra, Distopyaların Genel Özellikleri Tablosundan (Tablo: 3.3.1) yararlanılarak bulgular belirlenmiştir. Kitaplardan belirlenen bulgular açıklamalarıyla sıralanmıştır.

4.1. BİRİNCİ BÖLÜM: KAPILAND’IN KOBAYLARI ADLI KİTAPTAKİ DİSTOPİK ÖGELER

4.1.1. KAPILAND’IN KOBAYLARI KİTAP ÖZETİ

Serinin ilk kitabı olan “Kapiland’ın Kobayları” ergenleri etkileyen bir virüs salgını konu alır. 12-18 yaş bireylerine bulaşan bu virüs sözde şiddet eğilimini arttırarak gençleri etkisi altına almaktadır. Bu virüsün bireyde meydana getirdiği olumsuz sonuçlarını yok etmek için ise Kapiland tarafından anti-şiddet şurupları üretilir ve okullara dağıtılır. İşte olay örgüsünün kilit başlangıcı tam olarak da bu noktadır. Anti-row şurupları... (row: kavga, karışıklık, s.29).

Şuruplar, öğrencilere, kişiye özel şişelerde her gün içirilmeye başlanır. Hem gençler hem de aileleri sorgusuz sualsiz bu uygulamayı kabul eder. Bir öğrenci dışında. Kitabın başkışisi Hayri ya da nam-ı diğer Marjinal...

Marjinal ya da arkadaşlarının başka bir ifadesiyle Marji, sıra dışı bakış açısı, üstün sezgi gücü, zekâsı ve tavırlarıyla tam bir aykırı karakter olarak kurgulanmıştır. O, herkesin aksine hiçbir şeyi hemen kabul etmez ve daima eleştirel bakar. Bu virüs salgınına da kendi bakış açısıyla yaklaşır ve şurubu ilk gün dışında tüketmez. Olup biteni dikkatle gözlemleyen Marjinal, bir süre sonra şurubun yan etkilerini tespit etmeye başlar. Bu etkilerin başlıcası kontrol edilemez yeme dürtüsüdür. Şurubu içen gençler aşırı yemek yemeye başlarlar. Bu

durum o kadar üst seviyelere yükselir ki alışveriş arabalarının boyutuna, listelerin uzunluğuna yansır. Hatta okul kantininde oluşan uzun kuyruklar dolayısıyla yeni bir kantin binası açılır ve teneffüs süreleri uzatılır. Bu süreç, önce gıda olmak üzere sürekli yenilenen giysiler dolayısıyla giyim sektörü de dahil tüketimi tetikler. Aşırı yemenin olağan sonucu olaraksa gençler hızla kilo almaya başlarlar. Sadece “Ben O Şurubu İçmiyorum” kararı alan Marji zayıf kalır. Öte yandan şurup gerçekten de şiddet dürtüsünü yok denecek noktaya getirdiği için pek çok yetişkin halinden memnundur. Bir bölüme adını veren “Birazcık Yağ Bağlamaları, Daha mı Kötü Kan Dökülmesinden” düşüncesi neredeyse tüm yetişkinleri etkisi altına almıştır. Ancak şurubun tek yan etkisi kilo aldırması değildir. Çok daha kötücül etkiler gençleri sarmalına almaya başlar. Ancak bunu fark eden çok az kişi vardır.

Marji, tüm yaşananların Kapiland’ın kirli senaryolarından birisi olduğundan güçlü bir şüphe duyduğunda düşüncelerini önce en yakın arkadaşı Mehtap ile paylaşır. “Son Kale Kitabevi’ndeki buluşma sonrası Mehtap ikna olur. Mehtap ve Marjinal arasında güçlü bir arkadaşlık bağı yanı sıra güçlü bir gönül bağı olması ekip olmalarını son derece kolaylaştırır. Marji ve Mehtap ekibine daha sonra Burhan ve Ezgi dahil olur. Böylece “Anti-row İçmeyenler Grubu” oluşur.

Bu sistem karşıtı ekibin en güçlü üyelerinden birisi ise Marji’nin dedesidir. Hayrı adı büyük dededen gelen Marji ve Nuri dede arasında özel bir dede-torun ilişkisi göze çarpar. Dede karakteri; değişik ot karışımları, doğayla barışık yaşam biçimi, duyularını etkin kullanması, yaşı tespit edilemeyen kedisi ve bitkilerle iletişim kurabilmesi gibi bu çağda sık rastlanmayan pek çok tavrıyla geleneği imgeleyen bir anlayışla kurgulanmıştır. Nitekim olayların çözümü noktasında bu gelenekçi anlayış önemli bir yer tutar. Gençlerin yanı sıra duruma dair farkındalığı yüksek olan tek kişi okulun edebiyat öğretmeni Sevda Öğretmendir. Aslında durumu sezen başkaları da vardır ancak cesaret gösteren tek kişi odur. Olayların akışı gençler ve Sevda öğretmeni bir iş birliğine yöneltir. Dedenin evi de sığınak, buluşma noktası, laboratuvar gibi amaçlarla kullanılır.

Marjinal, arkadaşları ve Sevda öğretmenin; Kapiland’ın bu oyununa karşı başlattığı mücadele, onları olumsuzluklarla dolu bir maceraya sürükler. Bu macera okura; kapitalist düzenin oluşturduğu korku, baskı toplumunun bir aynasını tutarken tüketim çılgınlığı, kuşak çatışması, kültürel deformasyon, yabancılaşma, kamu kurumlarındaki bozulmalar gibi pek çok konuya da temas ettirir. Öte yandan GDO, klonlanmış koyun Dolly, IP numarası gibi çağa damgasını vurmuş pek çok bilimsel çalışma da tüm olumsuzlukları ve insanlardan saklanan

yönleriyle gözler önüne serilir. Ergenlikte aşk, ebeveyn ve ergen, ebeveyn ve okul ilişkileri gibi konular da hedef okur kitlesini metne dahil edecek şekilde kurgudaki yerini alır. Tek zihin yönetiminin hakimiyeti, toplumun üzerindeki baskı dolayısıyla suskunluğu, birilerinin sermaye oluşturmak için insanları kullanması gibi pek çok nokta okura distopik bir dünyanın izlerini sürdürür. “Hepimiz Birer Dolly mi Olacağız” (14.Bölüm) diye sorar.

Kapitalizmin kirli oyunlarını pek çok gösterge ile okura sunan yazar, hastane camından bağırarak Burhan karakterinin ağzından var gücüyle seslenir: “Kapiland’ın Kobayı olmayın!”

4.1.2. KAPILAND’IN KOBAYLARI KİTABI İLE İLGİLİ BULGULAR

Ö.1.Distopyalar, içinde yaşanılan çağın daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Serinin ilk kitabı Kapılan’ın Kobayları’nda Marjinal takma adı kullanan Hayri karakteri lise öğrencisidir. Kitabın yazıldığı 2006 yılı ve ilerleyen yıllarda Harry Potter kitapları pek çok ülke de olduğu gibi Türkiye’de de popüler olmuştur. Bu bakımdan bu özellikle örtüşmektedir.

“Marjinal apartmanın önüne çıkmış, okul servisini beklerken son okuduğu Harry Potter kitabındaki olayları düşünüyordu. Serinin son kitabıydı bu, on birinci kitap... Daha filmi çekilmemişti. Yazarı J.K. Rowling’in artık film hakkını vermeyi düşünmediğini okumuştun, Potter fanatiklerinin internet sayfasında” (1.k, s.7).

Hayri adı günümüzde sık kullanılmayan bir isimdir. Hayri’nin adını sevmemesi çağın yansıtan bir durumdur.

“Eğer büyükbabasının babasının adı Hayri olmasaydı, şimdi o da belki Barış, Ege, Oytun, Önder, Çağan gibi daha modern bir ada sahip olabilirdi” (1k, s.8).

Günümüzün ergenlerinin olayları ciddiye almaması, her konuyu bir espri malzemesi haline getirmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu kesitler ilgili özelliği karşılamaktadır.

“Söylenen bir gerçekliği saçmalığa dönüştürüp herkesi güldürmeye çalışmak her zamanki alışkanlıklarıydı zaten” (1k, s.10).

Türkiye ve pek çok ülkede olduğu gibi okullarda şiddet olaylarında büyük artış yaşanmaktadır. Öğrenciler arasında sudan sebeplerle çıkan kavgalar ve üzücü sonuçları bugüne ait yaşantı örnekleridir. Çağımızın başat sorunlarından biri olan şiddet konusuna yer verilmesi ilgili özelliğe uygun düşmektedir.

“Birkaç gün önce okul önünde bıçaklanan yakın arkadaşı Semih’i düşündü. Hastanede daha birkaç hafta kalacak deniyordu. Bıçaklayan öğrenci de cezaevindeydi O kadar önemsiz bir nedenle çıkmıştı ki kavga. Semih farkında olmadan o öğrenciye çarpmış, o da bilerek yaptın diyerek bıçağını çekmişti” (1.k, s.12).

“Yani son birkaç yıldır herkesin rahatsızlığını duyduğu, konferanslar, seminerler düzenlediği gençler arasındaki şiddet sorununa onları şişmanlatarak mı çözüm bulunacaktı” (1.k, s.63).

“Evet, gerçekten de artık okulda itişip kakışma bitmiş, sevgilileri yüzünden ya da ufacık başka olaylar nedeniyle birbirlerine saldırmaktan vazgeçmiş görünüyordu öğrenciler” (1.k, s.74).

Günümüzde yeşil alanlar giderek azalmaktadır. Okul bahçesinin ağaçsız oluşu bugünün gerçeğine bir gönderme olarak düşünülebilir. Bu bakımdan ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Öğretmenler de yavaş yavaş giriyordu okulun ağaçsız bahçesine” (1.k, s.13).

İçinde yaşadığımız çağın en önemli sorunlarından bir diğeri de güvenlik ile ilgilidir. Yazar bugüne ait bir gözlemini şu ifade ile yansıtmıştır:

“Son yıllarda sayıları hızla artan kapkaççılardan olduğu bile düşünülebilirdi” (1.k, s.15).

Okul Müdürü tarafından yapılan konuşma çağın ihtiyaç ve sorunları ile ilgili olması bakımından 1.Özellike ilişkilendirilebilir.

“Okul Müdürü Çetin Bey konuşmayı, kalabalığa hitap etmeyi çok severdi... Çevre temizliği, trafik kurallarına uymak, arkadaş seçimine dikkat etmek, sigaranın zararları, okula kesici alet getirmemek, arkadaşlarla iyi geçinmek ve daha bir yığın konu...” (1.k, s.17).

Kuş gribi ve Kırım-Kongo kanamalı virüsünün neden olduğu hastalıklar bu yüzyıla ait olması sebebiyle ilgili özelliği yansıtmaktadır.

“Ülkemizde tehlikeli bir virüs oluşmuş. Bilim insanları, kuş gribinden, Kırım-Kongo kanamalı ateşine neden olan kenelerden bile tehlikeli olan bu virüsün bizler gibi akıllı organizmalar olduğunu söylüyor” (1.k, s.18).

Günümüzde bilimkurgu başlığının altında değerlendirilen filmler ve kitaplar ilgiyle takip edilmektedir. Çağı yansıtan aşağıdaki ifade, ilgili özelliği işaret etmektedir:

“Aslında o kadar bilimkurgu kitabı okuduk, o kadar film izledik, bunları normal karşılamak gerek. Demek ki öyle şeyler yaşamda da oluyormuş” (1.k, s.23).

Bugünün iletişim biçimi ile ilgili kesitler de romandaki yerini almıştır. Çağın gençlerinin, önceki kuşaklara göre kendilerini daha rahatça ifade edebilmelerinin yanında bir iletişim problemi olarak dinleme becerisindeki gerilemelerden söz edilmesi ilgili özellikle uyum göstermektedir.

“Deneyimlerinden biliyordu ki bu yeni kuşak acayip acayip sorular sorarak kendisini sıkıştırmak isterdi. Kimse kimsenin ne sorusunu ne yanıtını dinler, aynı soruları sorulmamış gibi sorardı” (1.k, s.24).

İçinde bulunduğumuz çağda sanal veyahut gerçek yaşam ortamlarında gençlerin şaka yoluna başvurarak görüş ve düşüncelerini paylaşması sıklıkla gözlemlenen bir durumdur. Bu bakımdan “Distopyalar, içinde yaşanan çağın daha iyi anlaşılmasını sağlar.” özelliği ile ilgi göstermektedir.

“En yetenekli oldukları alandı bu: Espri üretmek” (1.k, s.28).

Günümüzde hazır gıdalar oldukça yaygın kullanılmaktadır. Zaman ve emek gerektirmeyen hazır gıdalardan söz eden ve ithal olduğu vurgulanan ifadeler çağımızı yansıtmaları sebebiyle 1. Özellikle uyum göstermektedir.

“Tost siparişleri, gazlı içecekler, şekerler, hamburgerler, soğuk sandviçler, sütli kahveler, gofretler, bisküvi paketleri durmadan uzatılıyordu havadaki öğrenci ellerine” (1.k, s.35).

“Tam da kuyrukların uzamaya başladığı o günlerde Kapiland’dan ithal edilen yiyecekler bir anda çeşitlendi. Bunların çoğu hazır, paketlenmiş durumdaydı. Sokakta, otobüste, piknikte, okulda, durakta; hatta mutfakta fazla oyalanmak istemeyenler için de evde kolayca yenebilecek, hazırlık gerektirmeyen, değil pişirmek ısıtmaya bile gereksinim duyulmayacak gıdalardı. Fazla değil, hiç zaman harcamadan yenebilecek, atıştırılabilir şeyler...” (1.k, s.35).

Marketlerde stantlar kurularak müşterilere tanıtılan ürünlerin ücretsiz tattırılması günümüzde var olan bir uygulamadır. Bu nedenle ilgili özellik ile bağ kurulmaktadır.

“Bu reklam sağanağının ardından büyük marketlere tanıtım masaları kurulmuş ve gelenlere parasız tattırılmıştı” (1.k, s.36).

Öğrencilerin okul çıkışı sergiledikleri olumsuz davranışlar bugün karşılaşılabilen örneklerden biri olduğu için ilgili özelliğe uyum göstermektedir.

“Okul binasının büyük ana kapısından, iki yandaki diğer küçük kapılardan birbirlerini ite kaka çıkmaya başladı öğrenciler. Hızla hareket eden karınca kervanları gibiydiler. Ama karıncalar birbirlerini incitmeden, birbirlerinin üstüne çıkmadan, kimsenin ayağına basmadan hedeflerine varmaya çalışırken öğrencilerde bu istenmeyen davranışların hepsi vardı” (1.k, s.58).

GDO yani genetiği değiştirilmiş organizmalar bu yüzyılın ürünü olmaları sebebiyle aşağıda bulunan iki ifade de ilgili özelliğe örnek oluşturur.

“Onu da okudum, zaten anlamadığım şey orada yazılı. GDO MDO gibi kısaltılmış bir şeyler vardı işte.”

“Senin GDO hakkında bilgin var mı? dedi karısına” (1.k, s.68).

Genetiği değiştirilmiş gıdalar, Frankeştayn gıdalar olarak da adlandırılmaktır. İfadede verilen örneklerle çağımızda rastlanmaktadır. Bu bakımdan ilgili özelliğe uygun düşmektedir.

“Ekrem Bey tahtaya asılı insan suratlı köpek resmine; her dişi başka renk, püskülü daha da başka bir renk mısır resmine; balık gibi yüzgeçleri olan domates resmine gülümseyerek baktı. Yazı tahtasının en üstüne de kırmızı tebeşirle ve kocaman harflerle şöyle yazmıştı Mehtap: FRANKEŞTAYN GIDALAR” (1.k, s.76).

Günümüzün gözde yiyeceklerine örnek olmaları ile bu ifadeler ilgili özellikle bağ kurmaktadır.

“ Kızarmış hazır patates, bir de bezelye salatası” (1.k, s.99).

Ürün ambalajlarında ürünün içeriği ile ilgili bilgiler çok küçük bir biçimde yazılmaktadır. Bugün gözlemlenen bu durumun aktarılması çağı yansıtmaları bağlamında değerlendirilebilir.

“Yok, ama kötü bir şey değil herhalde. Oraya yazdıklarına göre...” (1.k, s.68).

“Bu kadar küçük yazdıklarına göre bence iyi bir şey değil” (1.k, s.69).

Bugün zayıflatma çayları yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Bu sebeple ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Zayıflatma çaylarını denedin mi?” (1.k, s.70).

Günümüzdeki sisteme karşı bir eleştiri içeren aşağıdaki ifade çağın insanları tarafından tecrübe edilen bir durum olması sebebiyle ilgili özelliği yansıtmaktadır. Obezite ve ona bağlı hastalıklar çağımızın önde gelen sorunlarından.

“Oh ne iyi, önce şişmanlat, sonra da zayıflatmak için çay sat!” (1.k, s.71).

Okul müdürü tarafından yapılan konuşma ve ardından öğrenciden gelen tepki, günümüzde okullara yapılan bağışları akla getirmektedir. Bu gözlemi dile getirmesi bakımından ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Değerli öğretmen arkadaşlarım, sevgili gençler, okul idarecisi olarak her zaman sizin yanınızda olduğumuzu biliyorsunuz. Sizin problemlerinizi bizim problemlerimizdir. Okulu ikinci bir ev kabul edip buraya mutlulukla koşmanızı isteriz. Okulumuzun hizmetlisinden, müdür yardımcılara dek herkes sizin burada rahat etmeniz için elinden geleni yapıyor.” (1.k, s.72).

“Öfff!” dedi Yiğit. “Para mı toplanacak acaba?” (1.k, s.72).

Animasyon filmleri bugüne ait sinema sanatı örnekleri olmasıyla içinde bulunulan dönemi yansıtmaktadır. Bu sebeple ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Burhan aldığı iki şişe kolanın birini Ezgi’ye uzatıp, “Yeni bir animasyon filmi gelmiş Çufçuf Sineması’na, ne dersin, okul çıkışında birlikte gidelim mi?” dedi” (1.k, s.85).

Toplumun bir kesimini betimleyen bu bölüm gerçekçi bir gözlem içermesi ve günümüzden bir örnek olması nedeniyle ilgili özellikle uyum göstermektedir.

“İki genç, Kitapçılar Sokağı’na gidip dolaşmaya başladı. Bu sokağın havasını ikisi de seviyordu. Çoğu zaman toplumun pek de normal karşılamadığı insanlar dolaşırdı kaldırımlarda, dolaşma bir yana, kaldırımlarda otururlardı. Alışılmadık renklere boyanmış uzun saçlarıyla dikkat çekerdi bu gençler. Kulakları, burunları, dudakları madeni takılarla donatılmış; ellerinde, yüzlerinde, omuzlarında, boyunlarında ilginç dövmeler olan kızlar, erkekler...” (1.k, s.85).

Dolly deneyi çağımızda yaşanmış bir bilimsel gelişme olduğu için ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Hayri’nin aklına birden ilk kopya koyun Dolly geldi. Dolly bir laboratuvar canlısıydı. Babası yoktu. İki ayrı dişi koyunun hücreleri kullanılmış ve üçüncü bir dişi koyun da Dolly’yi rahminde taşımıştı. Bu durumda annesi de yok sayılırdı ya... ya da üç annesi vardı. Medyada sevimli kuzu, gösterişli söylemlerle sunulmuştu. Ama bir düre sonra Dolly tombullaşmaya başlamıştı. Bunu önce fazla beslenmesine bağlamıştı bilim insanları; ama Dolly gittikçe şişmanladı ve erken yaşlanma belirtileri ortaya çıkmaya başladı. Bir süre sonra da öldüğünü duyurdular” (1.k, s.96).

Gıda mühendisliği içinde bulunulan çağın mesleklerinden birine örnek olması nedeniyle aşağıdaki kesit ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Baban gıda mühendisi kesildi başımıza” (1.k, s.100).

Elektronik posta güncel teknoloji ürünlerinden biri olması bakımından ilgili özellik ile uyushmaktadır.

“Siz çağın gerisinde kalmışsınız Ekrem Bey, elektronik posta ile yolladım bile” (1.k, s.105).

IP numarası da günümüzde var olan teknolojilerden biridir ve bu yönüyle ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Hiç duymadınız mı, ‘IP’ numarası diye bir şey var. Bununla mektubunuzun hangi şehirden, hangi evden yazıldığını bulmak hiç zor değil” (1.k, s.106).

Güvenlik çalışanın bile koruması gereken bir alanı istismar etmesi günümüzde karşılaşıldığında şaşırlmayan bir durum olması sebebiyle ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Aslında geçen haftaya kadar bir gece bekçisi vardı, ama adam kantine kilit uydurup oradan yiyecek çalınca Çetin Bey işine son vermişti. Yeni birini de daha işe almamıştı müdür” (1.k, s.126).

Reality show adını taşıyan programlar günümüzde televizyonlarda sıkça gösterilen yayınlardır. Bu yayınlarda insanların olumsuz yaşantıları aktarılmaktadır. İfadede tasarlanan durum bu programların bir örneğine benzemesi bakımından ilgili özellikle uyushmaktadır.

“Belki de televizyona çıkarsın. İşte, bir ay içinde yaşlanıp ölen talihsiz Burhan’ın talihsiz babası... Dramatik müzikler eşliğinde stüdyolara sokarlar seni. Orda benim ne kadar iyi bir evlat olduğum hakkında bir yığın maval okursun...” (1.k, s.159).

Bu bölümde Hayri’nin dedesinin bitki karışımları ile elde ettikleri hakkında doktorun alternatif tıp yöntemleri ile ilgili ön yargısı okura aktarılmaktadır. Günümüzde alternatif tıp alanında olumlu örneklerle rastlansa da çözüm arayan insanların, bu işi yapar görünen insanlar tarafından aldatılmalar da gözlemlenmektedir. Bu bakımdan buradaki ifadeler çağın güncel konularından biri olduğu için özellik ile örtüşmektedir.

“Peki Sevda; ama eğer şarlatanın, hokkabazın biriyse kovarım ona göre. Biliyorsun, böyle adamların çoğu, insanların çaresizliğinden yararlanıp para kırmaya çalışırlar.” (1.k, s.185).

Gençliğine dönmek isteyen yaşlılardan söz eden bu bölüm, çağımızın genç kalmaya verdiği önemi yansıtmaları bakımından ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Şimdi ilacı vereceğim çocuk, doğa dışı bir yaşlanma içinde, onun için geliştirdim ben bu ilacı, gençliğine geri dönmek isteyen normal yaşlılar için değil” (1.k, s.186).

Bugünün dünyasında var olan bürokrasiye işaret eden bu bölüm, özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Müdür, bir üst müdürü; üst müdür, genel müdürü; genel müdür, bakanlık müsteşarını; müsteşar da bakanı aradı ve aynı cümle heyecanla iletildi” (1.k, s.194).

Günümüzde ünlü olmak popüler bir istektir. Aşağıdaki kesit bu bakımdan ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Yıllardır burası kötü kokuyor diye laboratuvarın kapısını açmayan şef, ünlü olabilmek için koku falan duymaz olmuştu” (1.k, s.195).

Kuşak farkına dikkat çeken ifade yaşanan bir gerçeği dile getirmesi bakımından ilgili özelliğe örnek olmaktadır.

“Biliyorum, senin hoşuna gitmiyor büyükbaba, ama biz sizin kuşaktan farklıyız, pek çok açıdan yani” (1.k, s.199).

Bugün genç insanların aykırı olmak için çaba göstermesi gözlemlenen bir durumdur. Bu duruma dikkat çekilmiş ve bir eleştiri getirilmiştir.

“Yani asıl marjinallik ‘Hayri’ olmakta. Çünkü herkes ancak başkası gibi olunca, birine özenince farklı olabileceğini düşünüyor, sen kendin olunca herkesten farklı olursun zaten, dedi” (1.k, s.199).

Ö.2. Distopyalar, insanlığı bekleyen sorunlar hakkında öngörüler içerir.

Romanın başkışisi Hayri, Dolly deneyi ile gençlerin başına gelenler arasında bir bağ kurarak olacıklara dair bir varsayım geliştirir. Bu bakımdan bir takım gerçek yaşantılardan yola çıkarak kötü bir gelecek tasvirinde bulunmak distopik bir unsurdur.

“Hayri bu konuyu merak edip internette yaptığı araştırma sonucunda üzerinde deneyler yapılan kopya canlıların genellikle aynı sonla karşılaştığını öğrenmişti. Şişmanlık, erken yaşlanma ve doğal ömrünü tamamlayamadan ölüm! Şimdi bir mucize gibi görülen bu şurup tüm arkadaşlarını şişmanlatmaya başladığına göre... Yakında belki de Dolly gibi yaşlanmaya başlayacaklardı ve derken...” (1.k, s.96).

Ö.3. Distopyalar, genellikle toplumsal temalar etrafında şekillenir.

Günümüzde tohum şirketlerinden tohum alınması ve bir dahaki yıla ürün vermemesi ülkemizde de var olan bir durumdur. Hibrit tohum adı verilen tohumların kullanımı toplumu ilgilendiren bir konu olması bakımından ilgili özellik ile bağ kurulmaktadır.

“Kapiland’da bazı tohum şirketleri, çiftçileri kendilerine bağımlı hale getirmek için bitki üzerinde genetik çalışmalar yaparak bir dahaki yıla ürün veremeyecek tohumlar yaratıyorlar. Yani bizim ülkemizde olduğu gibi çiftçi ürünün bir bölümünü tohumluk olarak ayıramıyor. Yalnızca bir yıl ekebiliyor satın aldığı tohumu. Bir dahaki yıla yine parayla tohum almak zorunda, çünkü tohum şirketleri daha çok para kazanabilmek için tohumu intihara programlıyor” (1.k, s.77).

Genetiği değiştirilen ürünlerin kullanımı ve gerçek yaşamda yer alan örneklerin verilmesi toplum sağlığını ilgilendirdiği için toplumsal temalara örnektir.

“Zil çaldı ve Ekrem Bey ülkeye giren genetiği değiştirilmiş tonlarca mısırdan, pirinçten, etten, patatesten, kanola bitkisinden söz etmekten kurtuldu” (1.k, s.78).

Romanda anti-row şurubu, gençlerin iştahını çok arttırarak hızla kilo almalarına neden olur. Kontrolsüz yemekten sağlığın bozulması bu çağın toplumunda güncel bir sorundur. Bu bakımdan ifadeler ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“ Her ikisi de artık Marjinal ve Mehtap gibi eksikliği belli olmasın diye şişeden her gün bir kaşık azaltacaklardı. Bu, kendilerini gereksiz tüketim hastalığından korumak ve bedensel sağlıkları için iyi bir yoldu” (1.k, s.83).

İnsanlara dair gözlemlerin aktarıldığı bu bölüm toplumsal konulardan söz ettiği için ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Dolaşarak gazete ve dergi satanlar da olurdu bu sokakta. Bir zamanlar yasak olan politik gazeteler bir aşağı bir yukarı yürüyen gençlerin elinde, bayrak gibi açılmış olarak satışa sunulurdu. Mahkemelerde hakkını alamamış kimi insanlar da uğradıkları haksızlık karşısında tepkisiz kalmamak için ellerindeki belgeleri bir köşede sergiler, kendileriyle ilgilenen insanlara durumlarını anlatıp susmadıklarını, yılmadıklarını, savaşmaya devam edeceklerini kanıtlamaya çalışırlardı. Bir tür protesto alanı sayılabilirdi burası, Londra’daki Hyde Park gibi tabii bin dört yüz hektarlık görkemli bir parka göre dört yüz metrecik uzunluğuyla demokrasimizin ölçüsü hakkında da bir fikir veriyordu” (1.k, s.86).

Aşağıdaki bölümde modern yöntemlerden önce kullanılan geleneksel yöntemlere bir gönderme yapılmaktadır. Duyu organlarının günümüz laboratuvarları kurulmadan önce başvurulmuş bir kaynak olduğunu hatırlatan büyükbaba, geleneği temsil eden yönüyle modern toplumun içinde geleneksel yaşamını hala düşündüren bir örnek teşkil etmesiyle ilgili özellikle ilişkilidir.

“Var,” dedi büyükbaba, benim de bir laboratuvarım var, ama biraz farklı. Sonra eliyle gözünü işaret etti. “Önce ona bakarım; rengine, akışkanlığına, tortusuna, varsa köpüğüne...” Eli burnuna gitti sonra. “Koklarım; kokunun keskinliğine, hafifliğine, baskınlığına, havada çabuk dağılıp dağılmadığına...” Eli şimdi kulağındaydı. “Onu dinlerim, ama çoğu kez anlar susar ya da pek çoğumuz onların sesine karşı sağırız. Sana babamdan söz etmiştim. Babam onlara karşı sağır değildi; onların dilini bilirdi, bitkilerin yani.... Sonra büyükbabanın eli ağzına gitti. “Ve tadına bakarım,” dedi, “tehlikeli olmayacak bir miktarda tabii. Ekşiliği, acılığı, burukluğu, dilimdeki yayılışı, boğazımdan akışı, tükürük bezleri üzerindeki etkisi...” (1.k, s.97)

“Bu parmaklar...” dedi, “bu parmaklardaki sinir uçları çok işe yarar evlat. Ona dokunurum. Yüzyıllardır insanlığın en önemli tahlil aracıdır eller. Onu bana hissettirdiklerini incelerim. Soğukluğunu, sıcaklığını, benim vücut sıcaklığım karşısındaki değişikliğini tanımaya çalışırım. İşte bütün bunlar beni bir sonuca götürecektir” (1.k, s.98).

Ebeveyn ve genç arasındaki ilişkiye örnek olan ifadeler günümüz dünyasında birbirinden uzaklaşan ve güven sorunu yaşayan aile üyelerine benzemektedir. Bu yönüyle bu ifadeler ilgili özelliğe uymaktadır.

“Bana hikâye anlatmayacaksın Burhan! Ufuk dediğin arkadaşının telefonunu bulup aradım. Kimden, nasıl bulduğumun bir önemi yok. Senin o, zengin kütüphanesi var, dediğin haytanın senden haberi yok. Kim, Burhan mı bize gelecekti? Yok öyle bir çalışmamız dedi; ama sözün sonunda senin birtakım numaralar çevirdiğini tahmin edip, haa gelecekti, falan deyip kıvırmaya çalıştıysa da ben kül yutmam bilirsin.” (1.k, s.133-134).

Romanda toplumda hala varlığını sürdüren geleneksel tıp uygulamalarına örnek verilmektedir. Bu bakımdan ilgili özelliğe uyum göstermektedir.

“Sevda Hanım onun şifalı otlarla yakından ilgilendiğini, bu konuda derin bilgisiyle diğer pek çok şarlatan şifacılarından farklı olduğunu tanıştıkları gün anlamıştı. Hatta konukluğunun başladığı ilk gece büyükbaba, parmağındaki siğili fark etmiş, eğer isterse bir macun yapıp sürebileceğini, sabah siğilin kalmayacağını söylemişti. Sevda Hanım inanamamıştı, ama yaşlı adamı da kırmak istememiş, parmağına sürülen yoğun kekik kokulu macuna ses çıkarmadan razı olmuştu. Büyükbaba macunu sürdükten sonra eski bir plastik eldivenin parmaklarını keserek oluşturduğu kılıflardan birini geçirmişti macunlu parmağına.” (1.k, s.170).

Bugünkü toplumsal tartışmalardan birini yansıtan aşağıdaki alıntı, söz ettiği konu itibariyle ilgili özellikle ortaklık taşımaktadır.

“Alternatif tıp diye bir şey olmaz! Tıbbın alternatifi yoktur.” (1.k, s.172).

Ö.4. Distopyalarda, tek bir zihnin yönetimi görülür.

Okul Müdürü ve yardımcısını yeni kantin açmaya yöneltten okul gelirinin artışıdır. Öğrenci sağlığı değil okulun gelirinin önemszenmesi kapitalist bir düşünce biçimidir. Bu bakımdan ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Bu nasıl oldu da benim aklıma gelmedi? Hemen gidip Müdür Bey’e yeni kantin konusunu açayım. Okulumuzun kantin geliri epeyce yükselmişti, şimdi bunu iki katına çıkarabiliriz.” (1.k, s.38).

Üst düzey yetkililer, şurubun olumsuz etkilerini bildikleri halde kendi çıkarları için gençlerin sağlığını tehlikeye atarlar. Bir grup insanın isteği neyse çoğunluk buna uymak zorunda bırakılır. Bu durum tek zihin yönetimini yansıtır niteliktedir.

“Bence üst düzey yetkililer biliyor. Biliyorlar ama çıkarları gereği ses çıkarmıyorlar. Yakında obezite konusunda birtakım önlemler almaya başlayabilirler, ama bu kesinlikle az gıda tüketme yolunda olmaz. Yiyip yiyip de şişmanlamamanın yolu biçiminde olabilir. Belki yine Kapiland ile işbirliği yaparlar” (1.k, s.6).

İntihar eden tohumlar sonraki yıla ürün vermez. Bu da üreticinin her yıl tohum almasına neden olur. Tohum şirketlerinin kazançları uğruna halkın hem sağlığının hem de parasının elinden alınması gücü elinde bulunduran kimselerin halkı bu yollarla yönettiğini gösterir. Bir grubun menfaati için uygulanan yöntem ve uygulamalara örnek olan bu bölüm ilgili özellik ile ilişkilidir.

“Mehtap, “Hocam, ben genetiği değiştirilmiş organizmaları araştırırken,” dedi, “Kapiland’da bu işin oldukça acımasız bir biçimde uygulandığını öğrendim. Her şey büyük şirketlerin çıkarı için yapılıyor. Dünyayı açlıktan kurtaracağız gibi bir slogan kullanıyorlar, ama intihar eden tohumlar üretmeleri bunun açlıkla mücadele etmek için yapılmadığının bir göstergesi, öyle değil mi?” (1.k, s.78).

Kapiland’ın kapitalist şirketler tarafından yönetiliyor olması ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Kapiland’ın yıllardır güttüğü politika buydu. İnsan haklarına saygılıymış gibi görünüp yalnızca kendi çıkarları, ülkesindeki büyük şirketlerin çıkarları için uğraşan bir ülkeydi.” (1.k, s.165).

Sevda Hanım’ı takip eden ajanlar Kapiland için çalışır. Bu bölüm Kapiland’ın çıkarlarına ters düşen herkese karşı uygulanabilir yöntemlerden biridir ve bu sebeple ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Sevda Hanım’ın izini süren ajanlar, nerede olduğuna dair ipucu bulamayınca bunu bir üstleri olan kişiye iletmişlerdi. O da bir gece öğretmenin evine girmeleri, eşyaları arasında ipucu olabilecek ne varsa toplayıp almalarını istedi. “Yıldırma amacıyla eşyalarına olabildiğince zarar verin.” Demeyi de unutmadı” (1.k, s.168).

Ö.5. Distopik eserlere konu olan toplumların çeşitli mekanizmalarla kontrol ve baskı altında tutulduğu görülür.

Kapiland'ın Kobayları'nda gerçek olmayan bir virüse gençler inandırılmaya çalışılır. Okul idaresi tarafından korkutularak şurubu içmeye teşvik edilirler. Devlet, şurubu gençlere ücretsiz gönderir ve bunun için toplumun güven duyduğu okullar kullanılır. Şurup aracılığıyla gençler kontrol altında okul aracılığı ile de baskı altında tutulur. Bu bakımdan ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Sevgili gençler, bu gerçekten de hepimizin sorumluluk alması gereken ciddi bir konudur. Başıbozukluğa, serseriliğe prim vermeyeceğiz. Yakında kötü olaylar başladığında çıkış yolu bulamayabilirsiniz. Ayrıca arkadaşınız belki de şu anda o virüsün etkisi altına girmiş olabilir. Onu gördüğünüz zaman yanına fazla yaklaşmayın ve hemen güvenlik görevlilerine haber verin. Arkadaşınızın söylediği para tuzağı konusu ise mantıksızdır; çünkü devlet bunları ücretsiz dağıtacak” (1.k, s.27).

Romanda halka açık bir alanda Kapiland'ın başkanı Brok'un resmi hedef tahtasına yerleştirilmiştir. Başkan Brok'un burnuna isabet ettirene ödül olarak barış rozeti verilir. Çevreye toplanan kalabalık bu oyuna katılır. Gençler bu olanları büyükbabaya anlatır. Büyükbaba bu çeşit uygulamalarla halkın öfkesinin bastırıldığını ifade eder. Bu bölüm, toplumun duygularının bu şekilde boşaltılıp kontrol altında tutulmaya devam edilmesi ile ilgili özelliğe örnek oluşturur.

“Demek halkın öfkesini bu türden eğlenceli yollarla gidermeye çalışıyorlar. Böylece daha büyük tepkilerin önüne geçecekler, akıllıca bir yol” (1.k, s.91).

Bu bölümde toplumun çeşitli yollardan bağımlı kılındığı bir sistemin varlığı anlaşılmaktadır. İnsanlar kendilerine düşman olarak gördükleri yönetime bir yandan karşı çıkmak isteseler de yaşamlarını devam ettirebilmeleri için düşmanlarına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu durumu anlatan ifadeler ilgili özelliğe uyum göstermektedir.

“Tabii oyalama, sen ya da başkaları Brok'un burnuna ok isabet ettirirsen ne olacak? Brok'un burnu mu sızlayacak? Ya da ezip geçtiği, savaş ilan ettiği ülkelerdeki insanların acıları, yoksullukları mı azalacak? O sokakta ok atıp iki adım ötede Kapiland malı bir pantolon almıyor mu insanlar ya da pilavı Kapiland pirinciyle yapmıyor mu kadınlar? Ya da bilmem ne..” (1.k, s.92).

Edebiyat öğretmeni Sevda Hanım anti-row şurubu ile ilgili şüphelerini pek çok kurum ve kuruluşa e-posta yoluyla bildirmek ister. E-postaların hiç birine yanıt gelmeyince yerlerine ulaşmadıkları anlaşılır. Bu açıdan toplum bireylerinin kontrol atına tutulduğu ve uygun görülmeyen davranışlara izin verilmediği anlaşılır. Bu bakımdan aşağıdaki kesit ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Demek ki mektuplar yerine ulaşmamış,” dedi Mehtap. “Engellenmiştir.” (1.k, s.146).

Bütün elektronik yazışmaların kontrolden geçirilmesi ve uygun bulunmayanların engellenmesi şeklindeki uygulama toplumun baskı altına tutulduğuna önemli bir işarettir. Bu yönüyle bu ifadeler ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“İçinde kuşku duyulan herhangi bir sözcüğün geçtiği tüm elektronik yazışmaları kontrolden geçirdiklerini okumuştum. Sakıncalı bulduklarını da engelliyorlardır” (1.k, s.146).

Sevda Hanım’ın evini izleyen bir boyacının olması yönetim tarafından toplum bireylerin gözetim altında tutulduğunun bir örneğidir.

“Boyacı, izlediği evden pek de yabancısı olmadığı üç kişinin telaşla çıkıp caddeye doğru koşarcasına yürüdüğünü görünce boya sandığını omuzlayıp arkalarına düştü” (1.k, s.147).

Sevda Hanım’ın telefonda tanımadığı kişiler tarafından tehdit edilmesi toplumun korkuyla baskılanmak istendiğini göstermektedir. Bu açıdan ifadeler ilgili özellikle ilişkilenebilir.

“Ne yapacaksın kimliğini, biz senin kim olduğunu biliyoruz, önemli olan bu,” dedi ses. “Orada her ne olup bitiyorsa ve eğer anti-rowla ilgiliyse bulaşma bu işe, tamam mı? Bak şimdiye kadar hoşgörüyle baktık sana, saçının teline zarar vermedik. Ama hep böyle olacağımızı sanma...” (1.k, s.148).

“Her ne biliyorsan, sende kalacak anladın mı hocaaanım. Yok, eğer bende kalmasın diyorsan, biz seni ve bildiklerini alacağız, ona göre ayağını denk al” (1.k, s.148).

Sevda Hanım’ın tehditle karşısında silahına ihtiyaç duyması can güvenliğinin olmadığını düşündüğünü göstermektedir. Toplumun korku ve baskı içinde yaşadığını hissettiren bu ifade ilgili özellikle örtüşmektedir.

“Eve gidip tabancamı almalıyım, tehdit ediyorlar” (1.k, s.148).

Marjinal'in Sevda Hanım'ı telefonu üzerinden takip edebileceklerini düşünmesi içinde bulundukları toplumsal yapının çarpıklığını dile getirmektedir. Bir gözetim toplumunu işaret eden ifadeler ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Marjinal, “Şu elinizdeki telefonda kurtulmalısınız önce, onunla takip ediyor olabilirler.” dedi” (1.k, s.149).

Ö.6. Distopyalarda, mükemmel bir fikir ile ya da korkunç bir felaket sonrasında yeni düzenin kurulduğu kurgusu sıkça görülür.

Kitap gençlere zarar veren bir virüs salgını ile başlar. Kişilerde şiddet isteği uyandıran bir hastalığın olması, bu hastalıktan korunmak için şurup içilmesinin zorunlu hale getirilmesi ve şurup içen gençlerde daha sonra aşırı kilo alma sorunlarının baş göstermesiyle hayatın her alanında eski düzenlerin terk edilip yeni düzene uyum sağlamaya çalışılması ilgili maddenin özelliğini yansıtmaktadır.

“İnsandan insana bulaşmıyor. Yalnızca girdiği vücut üzerinde etkili. Dağıtacağımız şişedeki ilaçtan her gün bir kaşık içtiğinizde hiçbir sorun kalmayacak, merak etmeyin. Zaten bilim insanları da yaptıkları çalışmalarla yakında onların canına okuyacak” (1.k, s.25).

Ö.7. Distopyalarda geçmişe dair bilgiler toplumun hafızasından silinmiştir.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.8. Distopyalarda, doğal dünya iktidar tarafından güvensiz bir yer olarak yansıtılmış ve yasaklanmıştır.

Salgın hastalık nedeniyle gençlerin anti-row şurubunu içmesi zorunludur. İlaç kullanımından başka bir yolun düşünülmez. Sonrasında gelişen olumsuz durumlara rağmen şurupların içilmesine devam edilir. Şurup kullanımdan başka bir yolun düşünülmemesi, şurup içilmediğinde çok kötü durumlar yaşanacağına inanılması ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“En büyük tehlike yedi ile on yedi yaşlar arasında görüldüğü için bu kuşak üzerinde bir çeşit aşılama denebilecek bu ilacın kullanımı uygun görülmüştü. Resmi ağzlar bu açıklamaları yaparak ülke halkını rahatlatıyordu. Aslına bakılırsa kimsenin kafasında soru işareti yoktu” (1.k, s.34).

Ö.9. Distopyalarda, iktidar toplumu kontrol altında tutmak için propagandayı araç olarak kullanır.

Gençlere şuruplarını içmelerini unutmasınlar diye buzdolabı magneti dağıtılmıştır. Magnetin üzerinde “Bugün şurubunu içtin mi?” hatırlatması yazılıdır. Dolaba her baktığında yazıyı gören gencin üzerinde şurubunu içmesi yönünde bir baskı oluşur. Bu açıdan ifadeler, ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Şöyle yazıyordu bu kahverengi şurup şişesi biçiminde yapılmış, arkası mıknatıslı plakada: BUGÜN ŞURUBUNU İÇTİN Mİ?” (1.k, s.52).

Bu bölümde şişmanlığın asıl sebebinin anti-row olmasına rağmen halkın kitle iletişim araçlarıyla dikkatinin başka yönler çekilerek bu gerçeğin gizlenmesi söz konusudur. Düşüncelerini yönlendirilmesi manipülasyonlar aracılığı ile olduğundan ilgili özelliğe uyum göstermektedir.

“Artık televizyonda, radyoda, internet sitelerinde obeziteyle ilgili pek çok bilgi sunuluyor. Ama kimse anti-rowun adını bile anmıyor. Şişmanlığın nedeninin hareketsizliğe, gençlerin bilgisayar ve test kitaplarının başında çok oturmalarına bağlıyorlardı” (1.k, s.84).

Bulaşıcı bir virüs olduğu konusunda şüphe duyan birileri olsa da toplum telkinler yoluyla yönetim tarafından ikna edilir. Virüse ikna edilen büyük çoğunluk kuşku içindeki azınlığı da inandırır. Bu ifadelerde, yalanların gerçekmiş gibi sunulması ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Mehtap da ilk başlarda virüs konusuna kuşkuyla bakmıştı; ama anne babasının, okul müdürünün, sağlık bakanlığının televizyondaki inandırıcı konuşmaları zamanla onun da inanmasına yol açmıştı” (1.k, s.66).

Bu bölümde KDK adlı kanalın Kapiland ülkesi ile ilgili yanlı bir tutum izlediği görülür. Kanalın amacı, toplumun başka bir ülkeye sempati duymasını sağlamak olduğu için bu ifadeler ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“KDK kanalındaki bu görüntü Kapilan’ın Başkanı Brok’a aitti. Zaten KDK’nın açılışı Kapilan Dostlarının Kanalı biçimindeydi. Sık Sık bu ülkeyle ilgili övücü haberler, müzik, Kapiland markalı ürünlerin reklamı yayınlanırdı. İki arkadaş durup bir süre Brok’un Kapiland meclis kürsüsündeki konuşmasını izlediler” (1.k, s.87).

Ö.10. Distopyalarda mekanlar oldukça büyük, karanlık ve tekinsiz betimlenir.

Bu bölümde büyük marketlerin çok büyük olduğunun belirtilmesi, tüketimin artmasıyla yetmeyen alışveriş sepetlerinin iki küçük çocuğun sığacağı büyüklüğe erişmesi ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Büyük marketler, alışveriş arabalarının küçüklüğünden, yetersizliğinden yakınan insanların sayısı hızla artınca daha büyük alışveriş arabaları siparişi vermişti aceleyle. Elde taşınan küçük tel sepetler ise artık hiç kullanılmadığından yer işgal etmesin diye depoya üst üste istiflenmişti. Önceki alışveriş arabalarına iki küçük çocuk sığarken, yeniler neredeyse kamyonet kasası büyüklüğündeydi.” (1.k, s.41).

Aşağıdaki ifadelerde orta halli fabrikaların, atölyelerin, merkezlerin kapanıp yerine çok katlı büyük mağazaların açılması ilgili özellikle uyum göstermektedir.

“Bu durumda ülkede tekstil fabrikaları, pamuk işleme merkezleri, dikiş atölyeleri tek tek kapanırken yeni, çok katlı büyük giysi mağazaları da açılmaya başlandı.” (1.k, s.43).

Ö.11. Distopyalarda kitleler, yönetici kişi ya da kişilere tapınma derecesinde bağlılık duyar.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.12. Distopyalarda yönetim, toplum kontrolü için kullandığı yöntemlerde sınır tanımaz.

Bu bölümde şurubu içmeyenlerin okul idaresine haber verilmesinin istenmesiyle gençlerin birbirleri için birer gözetim mekanizmasına dönüşmeleri sağlanır. Yönetim tarafından insanları diğer insanlar aracılığı ile baskı altına almaya çalışmak toplum kontrolünde olumsuz yönde ileri gidilen bir noktadır. Bu sebeple ifadeler ilgili özellik ile bağ kurmaktadır.

“Bu ilaç mutlaka içilecek, arkadaşlarınızdan içmeyen olursa bize hemen haber vereceksiniz. Bu ispiyonculuk değildir gençler. Çünkü ilacı içmeyen yaratacağı şiddetten ve kötü sonuçlardan siz de sorumlusunuz” (1.k, s,22).

Bu bölümde anti-row şurubunun gençler tarafından kullanılmasının istendiği anlaşılır. Çocuklar ve yetişkinler için bu uygulama yoktur. Bu salgının sadece gençler için tehlike oluşturması ilginçtir. Bu yolla geleceğin yetişkinleri gençlerin kontrol altına alınmak istendiği anlaşılır. Bu bakımdan ilgili özellik ile ilişkilidir.

“Yedi yaşın altındakilere gerek yoktu, çünkü bu virüs onlarda etkili olmuyordu; küçük çocuklar isteseler de şiddete başvuracak kadar güçlü değillerdi. On yedisinden büyük olanlarsa hem olgunlaştıkları için hem de yasalar karşısında daha ağır cezalandırıldıklarından genellikle şiddete başvurmuyorlardı. En büyük tehlike yedi ile on yedi yaşlar arasında görüldüğü için bu kuşak üzerinde bir çeşit aşılama denebilecek bu ilacın kullanımı uygun görülmüştü. Resmi ağızlar bu açıklamaları yaparak ülke halkını rahatlatıyordu.” (1.k, s.34).

Şurubu içen gençlerde yaşlanma belirtileri gözlenir. Bir ilaç ile gençlerin ömürlerinin kısaltılması amaçları için sınır tanımadıklarının göstergesidir.

“Ben, Ezgi, Mehtap ve Burhan dışında herkeste tek tük beyaz saçlar belirmeye başladı. Daha kırıkkılık yok, ama ilacı içmeye devam ederlerse o da başlayacaktır.”

“Ve vaktinden önce...”

“Sevda Hanım’ın söylemeye dilinin varmadığı sözcüğü Marjinal tamamladı:

“Ölecekler.” (1.k, s.121).

Ö.13. Distopyalarda, ileri teknolojiler yer alır.

Kapiland ülkesinin ileri teknolojilerine örnek veren bu bölüm ilgili özellik ile ilişkilidir.

“Çünkü Kapiland korkunç bir üretim içinde Sevda Hanım. Genetik çalışmaları, tarımda ve hayvancılıkta öyle ilerlettiler ki... Bir haftada patates yetiştirebiliyorlar. Yetiştirdikleri inekler, doğduktan iki hafta sonra kesilecek kadar irileşiyor” (1.k, s.60).

İlacın gençlerin üzerinde gösterdiği olumsuz etkiler bir şurubun meydana getirdikleri bakımından Kapiland’ın bilim ve teknolojiye ileriye gittiğine işaret eder. Bu bakımdan ifadeler ilgili özelliğe örnek olmaktadır.

“Burhan kendisine kalın kafalı diyen Mehtap’a sitemle baktı. Aslında anti-row şurubunu içmiyor olsaydı şimdi bu sözün altında kalmaz ya sözle ya bedensel bir tepkiyle karşılığını verirdi” (1.k, s.82).

“Zaten bu şurubu iki üç ay daha içersek değil savaşmak, adım atacak halimiz kalmaz” (1.k, s.83).

Ö.14. Distopyalarda toplumun kendini ifade edebileceği alanlar yok edilmiştir.

Sivil toplum örgütlerinin adı geçer, fakat örgütlerin faaliyetlerine rastlanmaz. Bu durum yukarıdaki özelliği yansıtır.

“Bu ülke o kadar da sahipsiz değildi. Sendikalar, sağlık örgütleri, tüketici organizasyonları, çevreci gruplar gibi pek çok sivil toplum örgütü ciddi çalışmalar yapıyordu” (1.k, s.74).

Ö.15. Distopyalarda genellikle kast sistemine benzer katı sosyal sınıflar vardır.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.16. Distopyalarda, bireyler arasında kişisel bağlılık yoktur.

Burhan ve Marjinal okuldaki şurup bidonunun içindeki şurubu meyve suyu ile değiştirirler. Bunun içinde gece gizlice okulda kalırlar. Burhan gece yarısı eve dönmeye karar verir. Okulun penceresinden bahçeye atlar ve evine gelir. Bacağını incitir ve aksayarak yürümeye başlar. Eve döndüğünde babası hala yatmamıştır ve tartışmaya başlarlar. Babası oğlunun durumunu umursamaz ona karşı olumsuz ifadeler kullanır. Burhan da babasına karşılık verir. Birbirlerini anlamak için çaba göstermezler. Burada baba ile oğlu arasında yoğun bir bağlılık olmadığı görülür. Bu bakımdan bu örnek ifade ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Ayağını aylıklık edebiyatı çalışırken mi incittin? Tabii arkadaşının o kadar zengini bir kütüphanesi var ki, hepsini sular seller gibi okuyunca bu zenginlik fazla gelmiş olmalı” (1.k, s.133).

Ö.17. Distopyalarda, bireylerin kişilik özellikleri göz ardı edilir.

Bu bölümde bir topluluğun üyesi olmak dışında herhangi bir özelliği olmadığından söz edilen karakterin ifadeleri ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Koşarak öğrencilerin arasına girdi ve bu kalabalıkta kendini silikleşmiş hissettiği için rahatladı. İşte, onlardan biriydi; adının önemi yoktu...” (1.k, s.13).

Ö.18. Toplumu oluşturan bireylere, insanlıktan çıkmış bir halde olmalarına rağmen yaşanılan dünyanın mükemmel olduğu aşlanmıştır.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.19. Distopyalarda kişiler yaşadıkları hayata karşı duyarsızlaşmıştır.

Marjinal okul servisinin şoförü Satılmış'ın ensesindeki benin büyüdüğünü fark eder ve bunu ona söyler. Bunun üzerine servisteki diğer öğrenciler “Benim de parmağım büyüdü, senin de kulakların büyüyor...” gibi sözlerle Marjinal ile alay ederler. Marjinal hiç oralı olmaz. Çünkü tepki gösterdiğinde şakalarının dozunun artacağını bilir. Gençlerin birbirlerine ve çevrelerindeki insanlara karşı duyarsızlaşmış olmaları ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Marjinal içten içe bozuldu ama belli etmedi; zayıf yanını belli ettiğinde bu çocukların kendisine daha çok yükleneceklerini deneyimlerinden biliyordu.” (1k, s.11).

Anne ve babaların çocuklarındaki olumlu değişimin nedenini hiç sorgulamamaları birbirlerine karşı yabancılaştıklarını gösterir. Bu bakımdan bu ifade ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Anne babalar bu gelişmelerden hoşnuttular. Çocukları anti-row içmeye başladıktan sonra eve zamanında gelmeye başlamıştı. Yemek saatinde oldukça iştahlı görünüyorlardı. Yemekten sonra da anne babaları hangi televizyon kanalını, hangi programı izliyorsa tartışmadan o programı izliyorlardı.” (1.k, s.24).

İki olumsuz şeyden birinin tercih edildiğini gösteren bu ifadeler umutsuzluk içerir. İyi bir seçeneğin ihtimaline yer verilmemesi bunun üzerine düşünülmemesi, yaşama karşı duyarsızlaşan bireyi örnekler. Bu açıdan bu ifadeler ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Kimse kimseyi dövüyor, bıçaklamıyor; birazcık yağ bağlamaları, daha mı kötü kan dökülmesinden?” (1.k, s.73).

“Ahr, tamam da hiç olmazsa bazı insanların dikkatini çekeriz, anti-row şurubu hakkında düşünmeye ve araştırmaya başlayanlar olabilir böylece” (1.k, s.86).

Ö.20. Distopyalarda dostlar düşmana, düşmanlar dostla dönüşür ve mutlaka belirlenmiş bir öteki vardır.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.21. Distopyalarda, düzene karşı muhalif kimlik taşıyan başkişi ya da başkişiler bulunur.

Aşağıdaki ifadeler romanın başkişilerinden biri olan Marjinal'e aittir. Marjinal yaşananlara şüphe ile yaklaşır ve ilk günden itibaren karşıt bir tutum geliştirir. Bu bakımdan hemen hemen her tavrıyla yukarıdaki özelliği yansıtır.

“Bence o verecekleri ilaç şişeleriyle bizi iyice pasifleştirip diledikleri gibi yönetmek istiyorlar.” (1.k, s.23).

“Hepsi uydurma bunların! İlaç firmalarının para tuzağı! Kimse içmesin o şurubu arkadaşlar!” (1.k, s.26).

Marjinal'in yakın arkadaşı Mehtap, ondaki farklılığı gözlemleyince olanları sorgulamaya başlar. Bu açıdan ilgili özelliği yansıtan bir başka karakter de Mehtap olarak görülebilir.

“Sen...” dedi, “sen niçin bu kadar zayıfsın? Sınıfta senden başka zayıf kalmadı. Bu halinle yakında iyice dışlanacaksın” (1.k, s.79).

Marjinal'in kapalı eşyaların içini görebilmesi, herkesten gizlenenleri görebilmesi ile metaforik bir ilişki olabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde buradaki ifadeler ilgili özellik ile örtüşür.

“Kapağın altındaki yazıyı görebiliyorum” (1.k, s.81).

Bütün gençler şurubu içerken Marji'nin liderliğinde şurubu içmeyen muhalif bir grubun oluşması ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Anti-row içmeyenler grubu oluşuyor” (1.k, s.83).

Marjinal ve Mehtap adlı karakterler Kitapçılar Sokağı'na saparlar. Bu sokak alçak hasır tabureleri ve alçak tahta masaları ile eski köy kahvelerine benzer. Bu haliyle günümüzün modern kafeleri gibi değildir. İthal edilen bir kültürün karşıtı bir yer seçerek ilgili özelliği yansıtmış olurlar.

“Marjinal'in ve Mehtap'ın bu sokağa sapmaları, belki de büyük ve güçlü devletlerin diğer ülkeler üzerindeki yaptırımlarına, hilelerine, tuzaklarına karşı hiçbir şey yapamıyor olmanın yarattığı pasif protesto istenciyle oluşmuştu” (1.k, s.86).

Büyükbabanın geleneksel bir tutum sergileyerek kapı zili taktırmaması, modernizme karşı bir tavır işaret edebilir. Bu bakımdan büyükbaba da ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Büyükbaba kapı zili taktırmamış, yıllardır kullanılan bu pirinç taktaktan vazgeçmemiştir” (1.k, s.89).

Okulun edebiyat öğretmeni Sevda Hanım gençlerle ilgili olumsuz gözlemlerini yetkili kurumlara e-posta aracılığıyla bildirir. Bu karşı koyma davranışı ile ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Sayın Yetkili

İki aydır yaşı yedi ile on yedi arasında olan çocuklarımızın kullandığı anti-row adlı şurubun olumsuz sonuçlarını gözlemlemekteyim. Bir lisede öğretmen olduğum için tüm gençleri yakından izleme şansım var...” (1.k, s.103).

“Karalama olarak yazdığı mektubu, imzasız olarak ve farklı bir ad kullanarak alacağı yeni bir elektronik posta adresi aracılığıyla tüm devlet kurumlarına, tüm sivil toplum örgütlerine yollayacaktı” (1.k, s.104).

Sevda Hanım’ın bir iç konuşması olan aşağıdaki ifade onun muhalif tavrını yansıtarak ilgili özelliğe örnek oluşturur.

“Üstelik Kapiland’ın bilinçli bir oyunuyorsa bu, bozmak gerekirdi o sömürgecinin kirli oyununu” (1.k, s.104).

Marjinal, Mehtap, Ezgi ve Burhan, okuldaki şurup bidonlarını boşaltıp yerine meyve suyu koymak üzere plan yaparlar. Öğrenciler düzene karşı olacak bir eylem planladığı için bu ifadeler ilgili özellik ile bağ kurmaktadır.

“En önemli şeyi! Kanıt elde etmemizi sağlar. Bakalım bizim şurubumuzu içtikten sonra da kantin kuyrukları uzayacak mı? O zaman bunun yalnızca güçlü bir iştah açıcı olduğundan emin oluruz ve okul idaresine yaptığımız deneyi bildiririz” (1.k, s.108).

Ö.22. Distopya eserlerinin başında genellikle her şey mükemmelmış gibi görünür.

Salgın bir hastalık yayan virüsten korunmanın yolu bulunmuştur ve ücretsizdir. Bu durum halk için oldukça iyidir ve kimseye bir şey olmadan sorunlar çözüleceği için her şey yolundaymış gibi görünür. Bu sebeple bu bölümdeki ifadeler ilgili özellik ile ilişki kurmaktadır.

“Kimsenin bir yakınması yoktu. Hatta bu ilaç için bedel alınmaması, hükümetin en önemli sosyal politikası olarak görülüyor, hükümet için her yerde övgü dolu sözler duyuluyordu” (1.k, s.40).

Ö.23. Karamsar, baskı altında yaşayan bir toplum betimlenmiştir.

Aşağıdaki sözleri, Sevda Hanım meslektaşı Ekrem Bey’e söyler. Ekrem Bey aslında her şeyin farkındadır fakat farkında değilmiş gibi davranır. Birileriyle düşüncelerini paylaşırlarsa başına kötü şeylerin gelmesinden korkar. Bu bölümde Ekrem Bey’in hissettikleri baskı altında yaşayan bir topluma örnek oluşturmaktadır. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Neden onun eline bu fırsatı verdiniz? Anlamıyorum sizi! Ne yapmaya çalışıyorsunuz? Geçen gün bütün bunların Kapiland’ın kirli bir politikası olduğunu söylediniz. Ülkemizde obezite büyük bir sorun olarak karşımıza çıkarken Kapiland’ın kasası parayla doluyor” (1.k, s.59).

Şurupların kullanılmasıyla birlikte okul kantinin önünde uzun kuyruklar oluşur çoğu genç sıra ona gelmediği için aç kalır. Buna bir çözüm bulmak isteyen müdür yardımcısı Ekrem Bey’e danışır. Ekrem Bey de teneffüs sürelerinin uzatılmasını önerir. Bunun üzerine Sevda Hanım Ekrem Bey’i eleştirir. Ekrem Bey’in aşağıda yer alan yanıtı karamsar bir tondadır. Hiçbir şeyi durduramayacağını düşünen Ekrem Bey’in ifadeleri ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Teneffüs saatlerini uzatma önerisi akla gelmeyecek bir şey değil ki, ben söylemesem bile birinin aklına gelecekti. Bu gidişi durduramayız Sevda Hanım, yapacak hiçbir şey yok!” (1.k, s.59).

Marjinal ve Mehtap adlı karakterler arasında geçen konuşma yönetime karşı bir düşünce paylaşıldığında polis tarafından müdahaleye uğrayacak boyuttadır. Bu ifadeler ilgili özellik ile ilişki kurmaktadır.

“Acaba biz de bu sokakta anti-rowa karşı bir gösteri mi yapsak? dedi Mehtap” (1.k, s.86).

“Polis hemen bizi alır bizi, ne diyorsun sen?” (1.k, s.86).

Ekrem Bey’in Sevda Hanım’a söylediği bu cümle gerçekleri paylaştığında ölmekten korkan birinin sözleridir. Bu bakımdan ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Yaşamayı sevdiğim için susuyorum” (81.k, s.104).

Sevda Hanım anti-row ile ilgili e-postalar gönderdiğini Ekrem Bey’e söyler. Ardından aralarında aşağıdaki konuşma gerçekleşir. Ekrem Bey’in Sevda Hanım için endişelenmesi, Sevda Hanım e-postaları kendi adını kullanmadan göndermesi her ikisinin de korku içinde yaşayan bastırılmış bir toplumun üyeleri olduğuna işaret eder. Bu bakımdan bu konuşma ilgili özellik ile ilişki kurmaktadır.

“Başınız büyük belaya girecek. O evden çıkın Sevda Hanım, hiç olmazsa iki üç aylığına başka bir yerde kalın!” (1.k, s.105).

“Hem merak etmeyin, adımı yazmadım, başka bir e-posta adresi alıp oradan yolladım mektubu” (1.k, s.105).

“Madem kafaya koydunuz böyle bir şey yapmayı, hiç olmazsa bu işi internet kafeden yapsaydınız” (1.k, s.106).

“Korkum boşuna değil Sevda Hanım. Yakında siz de anlayacak, bana hak vereceksiniz” (1.k, s.106).

Sevda Hanım’ın anti-row şurubu ile ilgili gönderdiği e-postaların ardından yaşadığı olaylar toplum bireylerinin baskı altında yaşadıklarına örnektir. Farklı düşünen seslerin zorla susturulduğu bir ortamı yansıtan bu bölümler ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Edebiyat öğretmeni Sevda Hanım’ın yetkililere gönderdiği e-postadan sonra hem ev telefonu hem cep telefonu düzenli aralıklarla çalmaya başlar. Sevda Hanım gelen çağrılara yanıt verdiğinde arayan kişi ya da kişiler hiçbir şey söylemeden telefonu kapatır. Sinirleri bozulan Sevda Hanım, telefonları açtığında karşı tarafı savcılığa bildirmekle tehdit edip korkutmak ister. Fakat bu çabası da fayda vermez telefonlar çalmaya devam eder. Çözümü cep telefonun kapamak ve ev telefonunun fişini çekmekte bulur. Gündüz evinin karşısında daha önce hiç görmediği bir boyacının olduğunu fark edince tedirgin olur. Gece aramalarından

kurtulunca perdeyi aralayıp boyacının gidip ditmediğini kontrol eden Sevda Hanım onun gittiğini fakat yerinde bir taksinin beklediğini görür. İşlek olmayan ve çoğunluğunu emekli nüfusun oluşturduğu sokakta boyacının ve taksicinin müşteri bulamayacaklarını düşündüğünden içindeki kaygı ve korkular giderek büyür. Bütün bunları düşünürken uyuyamaz, bir süreliğine nereye ve kime gidebileceğini düşünür. Fakat sonra bu düşüncesinden başkalarını da tehlikeye atamam duygusuyla vazgeçer. Uyuyamayacağını anlayınca kalkar, dolabın an alt çekmecesinden bir tabanca çıkarır. Babasının tabancasını yastığının altına koyar ve uyumamaya devam eder” (1.k, s.113-114-115).

Marjinal güvendiği öğretmeninden bile şüphelenir ve ona şurubu içmediğini söylemekten çekinir. Sevda Hanım’ın kendini korumak için silah taşıması, Marjinal’in Sevda Hanım’dan kendini korumak için sırrını söylemek istememesi baskı altında yaşayan bireyler olduklarını gösterir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Öğretmenine güveniyordu, gidip bir başkasına söylemezdi, en azından adını vererek söylemezdi. Yine de sırrını bir yetişkinle, okulundan bir öğretmenle paylaşmak zor geliyordu. Bir de... bir de çantasında gördüğü şey... Onu neden taşıyordu yanında? Kendisine sorduğu soruyla bir ilgisi var mıydı? Ya da Sevda Hanım da Kapiland için çalışıyorsa? Arkadaşlarıyla yaptığı şurup değiştirme planından haberi varsa?” (1.k, s.119).

“İzlendiğimi düşünüyorum, kendimi korumak için.”

“Kim izliyor sizi?”

“Kapiland’ın adamları diye düşünüyorum ama yanılmış da olabilirim” (1.k, s.120).

Bir okulun başka bir okulu şikâyet etmesinden söz eden bu bölüm, kurumların da birbirlerinden çekindiklerini gösterir. Bu bakımdan buradaki ifadeler ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Ya diğer okullar? Onlar duyarsa aldığımızı; müdürlüğe, bakanlığa şikâyet etmezler mi? Aydınlikevler Lisesi, toplatma yönergesi gelmeden şişeleri topladı, demezler mi? Biliyorsunuz, bu camiada ayak kaydırmak isteyen çok insan var” (1.k, s.182).

Ö.24. Devletin bekası, bireyin hak ve özgürlüklerini gölgede bırakmıştır.

Devletin bireylere şurubu kullanma konusunda seçim hakkı tanımaması, kişilerin hak ve özgürlüklerine karşı bir tutum olarak okunur. Bu bakımdan buradaki ifadeler ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Toplumun genel sağlığı ve güvenliği için...” demişti yetkililer televizyonda. Okullardaki grup listeleri dikkatle tutuluyor, kimin ne zaman aldığı, tarih olarak mutlaka yazılıyor; boşalmış şişeyi erken ya da geç getirenler sorgulanıyordu, Sağlık Bakanlığı’nın görevlendirdiği doktor tarafından” (1.k, s.52).

Ö.25. Sanatsal distopyalarda sıklıkla karakter bakış açılı bir anlatım görülür.

Romanlarda geçen bütün olumsuz olaylar başkışı Marjinal’in gözünden okura sunulmaktadır. Marjinal ile birlikte Mehtap karakteri de zaman zaman durumlara eleştirel bir bakış getirmekte ve okur onlardan yana bir tutum geliştirerek başkışiler ile özdeşim kurmaktadır. Bu bakımdan, bu özellik serinin tüm kitaplarında gözlemlenmektedir.

Ö.26. Distopiyaların ortak özelliklerinden biri de ne mutlu ne de mutsuz sonla bitmeleridir.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

4.2. İKİNCİ BÖLÜM: KAPİLAND’IN KARANLIK YÜZÜ ADLI KİTAPTAKİ DİSTOPİK ÖGELER

4.2.1. KAPİLAND’IN KARANLIK YÜZÜ KİTAP ÖZETİ

Serinin bu yapıtında olay örgüsü, sözde bir güvenlik örgütü olan Kapiland yönetimindeki KGK’nın B planı odağında oluşturulur. İlk kitapta başarısızlığa uğrayan anti-row şurubu projesinin ulaşılamayan hedefine bu defa farklı yollarla ulaşmak istenir. Bu bağlamda kitap ilkinin devamı gibi başlar; ancak genel hatlarıyla yeni olaylar ve kişilerle okura tekli bir kitap gibi de okunma olanağı sunar.

Kitabın baş kişileri Marji ve Mehtap’ı bu defa zorlu bir macera bekler. Bir önceki kitapta Kapiland’ın oyununu bozan gençler, Başkan Bud tarafından kadraj altına alınır ve hedef haline

getirilir. Öyle ki Hayri'nin takma adından, Mehtap ile olan özel ilişkisine kadar her şey bilgileri dahilindedir. Gençlerin cep telefonları dinlenmekte yazışmaları ve her türlü iletişimi kontrol edilmektedir. Yardımcısı bu hedefi gençleri “yapmadığımız iş değil ya” ifadesiyle yok edebilecekleri noktasına kadar taşır. Bud ise bunu reddeder çünkü onları öldürmek; çoğunluğa sevimli, barışçıl, çekici görülen ülke imajına gölge düşürebilir. Başkanın amacı çocukları yok etmek değil yeni bir anlayışla var etmektir. Bunun için de gençlerin Kapiland'a gitmeleri gerektiğine karar verir. Giderler de... Daha doğrusu getirtirler.

Kapiland, öğrencilere yönelik ücretsiz bir gezi vaadiyle liselerarası sınav duyurusu yapar. Marji her zamanki üstün sezgi gücüyle bu durumdan işkillenir ve sınava girmeyi düşünmez. Ancak Mehtap onun aksine bunu bir fırsat olarak görür ve sınava hazırlanmaya başlar. Bu durum iki sevgilinin arasını açar ve kısa süreli bir ayrılığa bile sebep olur. Mehtap'ın numarasından- Mehtap'ın yazmadığı- Marji'ye gelen sınava girmesi yönündeki iletiler Marji'nin ön görüşünü doğrular. Sonunda Marji neredeyse hiçbir soru işaretlememesine rağmen tam da beklediği gibi sınavı geçer ve gitmeye hak kazanır. Elbette Mehtap da... Hikâyenin bu kesitinde sınav hileleri, soruların çalınma girişimi, kendi kızına torpil geçen öğretmen gibi ülkemizde de maalesef örneklerine rastladığımız pek çok konuya eleştirel bir bakış açısıyla parmak basılır.

Marji ve Mehtap Kapiland gezisi öncesi akıl danışmak için Nuri Dedeye giderler.

Nuri Dede, gençlere “Marshall Yardım”ı başta olmak üzere Kapiland'ın ülkemize oynadığı oyunlardan söz eder. Kapiland'ın, onlara kendilerini cazip göstermek ve gözlerindeki olumsuz imajı yok etmek adına bir eylemde bulunacağını ön görür. Marji'nin de düşüncesi bu yöndedir. Gezi serüveni bu tahmini doğrular doğrulamasına da Kaipland'ın kirli oyunları düşündüklerinden de kötücüdür.

Kapiland'ın Karanlık Yüzü'nde, adından da anlaşılacağı üzere yaza, Kapiland'ın su yüzünde görülemeyen yanlarına vurgu yapar. Bu doğrultuda Kapiland'da günlük yaşam, devletin gizli işbirlikçiler ve özellikle de devlet başkanları kurguda önemli bir yer tutar. Hatta Başkan Bud'dan Başkan Truman'a geçiş kurgudaki yerini bulur. Bu geçişin kapitalizme hizmet ettiği yorumu da açıkça gözler önüne serilir. Başkan isimleri ve betimlenişleri gibi gerçek hayatta karşılığını bulabilen semboller dikkat çekicidir.

Başkanın tamamen iki gence özel planladığı Kapiland gezisi sırasında gençler; artık Kapiland'ın piyonlarından birisi olmuş İsmail (Smile), Kapiland'ın pis işlerine alet ettiği Türk

asıllı “Kafesteki Profesör” ile tanışırlar. Başlarına gelecek büyük bir felaketten ise profesörün başkanı değil vicdanını dinlemesi sayesinde son anda kurtulurlar.

Kredilere ve ağır çalışma koşullarına mahkûm edilen halk, yok sayılan evsizler, her biri katliam ve kıyımla sonuçlanmış sözde barış hareketleri, makineleşmiş insanlar, tüketim çılgınlığı, gelir dengesizliği, baskı ve korku toplumu gibi Kapiland’ın parçası haline gelmiş bir çok konu gençlerin gözünden kaçmaz. Işıklı gökdelenleri, en ince detayı düşünülerek düzenlenmiş sokakları, lüks otomobilleri, lezzetli yemekleri, saat gibi işleyen düzenleri ile muhteşem yüzlü Kapiland, Marji ve Mehtap’ın gözünden Karanlık Yüzlüdür... Bu yüzü döndüklerinde herkese göstermek için can atarlar ancak hevesleri kursaklarında kalır.

4.2.2. KAPILAND’IN KARANLIK YÜZÜ KİTABI İLE İLGİLİ BULGULAR

Ö.1. Distopyalar, içinde yaşanan çağın daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Sinema filmlerindeki efektlerin kullanımı içinde bulunduğumuz çağda tanık olunan bir durumdur. Bu bakımdan alıntı ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Muhteşem efektler varmış filmde, adamlar bu işi biliyor oğlum,” dedi Burhan’’ (2.k, s.10)

Günümüzde okulların kapısında güvenlik kulübesi ve güvenlik görevlileri bulunmaktadır. Bugüne dair bir bulgu olması bakımından örnek ifade ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Kapıdan geçtiler, artık pek çok okulda olduğu gibi onların da kapısında bir güvenlik görevlisi vardı ve ona ait küçük bir kulübe” (2.k, s.21).

Bugün televizyon kanallarında veya dijital platformlarda izleyicilerin beğenisine sunulan şovlardan biri de evlenme programlarıdır. Bu nedenle bu cümle ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Eşi Nurten Hanım televizyon karşısında bir evlenme programı izliyordu” (2.k, s.29).

Günümüzde sosyal medyada yer alan başat platformlardan biri Facebook’tur. Durum güncellemesi, beğeni butonu gibi uygulamalar güncel yaşamda gözlemlenebilen unsurlardır. Bu sebeple ifadeler ilgili özellik ile ilişki kurmaktadır.

“Zamanın dolmasını beklerken facebook’ta birkaç karikatür beğendi, bu arada gözü Neva’nın durum güncellemesine takıldı” (2.k, s.61).

Başkişiler Marjinal ve Mehtap sınav sonuçlarını internet aracılığıyla kimlik numaralarını yazarak anında ulaşırlar. Günümüzde de sınav sonuçları aynı yöntemle elde edilir. Bu durum içinde yaşadığımız zamandan bir örnek olmasıyla ilgili özelliği yansıtmaktadır.

“Hemen kimlik numarasını yazdı kutuya ve sorgula düğmesine tıkladı.” (2.k, s.61).

Çağımızın bazı sosyal medya paylaşımlarında, kişisel gelişim kitaplarında olumlu düşünmenin gücüne inanılması gerektiği aktarılır. Bir gönderme sayılabilecek ifadelerle çağın popüler düşünce akımlarından birine yer verilir. Bu sebeple ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Şöyle ilgisi var,” dedi Mehtap internette okuduğu bir yazıyı anımsayarak. “Olumlu düşünce, her şeyi senin belirleyebileceğin bir dünya kurmanı sağlıyor. Ama sen yerçekimi derken, iş olacağına varır demek istiyorsun. Bu da kadercilik sayılır.” (2.k, s.80).

Bu düşünme biçimine bir eleştiri getiren karşı ifadeler yine ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Eğer birileri benim için ya da bizim için birtakım kötü planlar içindeyse olumlu düşünerek mi bozacağım o planı? Bu mümkün mü? Hayır, yapacağım tek şey, karşı koymak.” (2.k, s.81).

Marjinal ve Mehtap’ın gezi rehberi Smile’in arabasından gençlere söz ettiği bu bölümde geçen Facebook, beğeni tıklamaları ifadeleri günümüzde kullanılmaktadır. Bu bakımdan ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Bir gün sizi onunla gezdirmek isterim. Hatta içinde fotoğraf çektirir Facebook’ta paylaşırsınız, beğeni tıklamalarıyla başınız döner, inanın bana” (2.k, s.86).

Günümüz tüketim toplumunun genel davranış biçimiyle ilgili gözlemin aktarıldığı bu bölüm bugünden söz ettiği için ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Eh, insan ilk duyduğunda bunun iyi bir şey olduğunu düşünebilirdi tabii. Ama ne için çalıştıkları daha önemli değil miydi? Evlere, arabalara, eşyalara bağlanıyorlardı ve ödemeleri bittiğinde o eşya eskimiş olduğundan; o ev, o eşyalara dar geldiğinden yeni bir eve, yeni arabaya, yeni eşyalara borçlanıyorlardı ve bu durumda kesintisiz çalışmak dışında başka seçenekleri de kalmıyordu” (2.k, s.87).

Bugün televizyon kanallarında yarışmalara ve sağlık ile ilgili programlara sıkça rastlanır. Bu bakımdan ifadeler ilgili özellikle örtüşmektedir.

“Açtığı kanalda bir yarışma vardı, kanalı değiştirdi, sağlık programı çıktı, değiştirdi reklamlara rastladı” (2.k, s.90).

Hazır çorba, soğuk sandviç gibi yiyecekler çağımıza ait olması bakımından ilgili özellik ile ilişkilenebilir.

“Görevli soğuk sandviçle hazır çorba verdi. Hani sıcak suya koyup karıştırıyorsun, ondan.” (2.k, s.93).

“Kalabalık Japon gruplar vardı. Yüzlerinde abartılı bir hayranlık, ellerinde son teknoloji ürünü makineler... Çektikleri görsellere bakıyorlar, birbirlerine gösteriyorlar, beğeniyle baş sallıyorlardı. Ülkelerine yıllar önce atılan yakıcı barış bombalarını unutmuş gibiydiler. Kapiland’ın albenisi, cicisi bicisi, yanıp kavrulan atalarının ruhunu silmişti hafızalarından. Yalnızca atılan bombaların yıldönümünde kâğıttan kuşlar yaparak anımsıyorlardı ölümlerini. Ve sanki atalarının ruhunu da katladıkları kağıtların içine koyup bir daha çıkmasınlar diye sıkı sıkı bastırıyorlardı. Origami dedikleri şey kâğıttan mezarlardı. Sonra ilk fırsatta Kapiland’a gelip şaşkınlıktan büyüyen gözleriyle yapılara, yemeklere, insanlara bakıp fotoğraf çekiyorlardı” (2.k, s.95).

İnternet sayesinde farklı kıtalardaki insanların bile iletişime geçebilmesi çağımızda kullanılan bir teknolojidir. Bu açıdan alıntı ifadeleri ilgili özelliğe uyum göstermektedir.

“Mehtap konukevinde yatağına uzanmış, küçük bilgisayarında annesiyle yazışırken kapısı tıkladı” (2.k, s.120).

Başka insanların köpeklerini ücret karşılığında gezdirmek günümüzde karşılaşılan uğraşlardan biridir. Bu açıdan ifadeler ilgili özelliğe örnek olmaktadır.

“Adı Joy, benim köpeğim değil, ben yalnızca gezdiriyorum” (2.k, s.122).

İçinde bulunduğumuz çağ tüketim toplumlarının var olduğu bir çağdır. Bugünün insanı nesnelere sahip oldukça kendini mutlu hissetmekte bu geçici duygu sona erdiğinde yeniden tüketime yönelir. Alışveriş bağımlısı diye nitelenen bireyleri eleştiren bu bölüm bugün gözlemlenebilen bir davranış anlatması bakımından ilgili özellik ile ilişkilenebilir.

“Sanki birileri nota arasından fısıldıyordu: Al sana yakışır, al bununla güzel olursun, al bununla güzel kokarsın, al bununla mutlu olursun, al bununa farklı olursun... Ve mutlu olmak, farklı olmak için kendinizi kasanın karşısında para uzatırken buluyorsunuz. Ama

nedense fazla uzun sürmüyor bu farklılık ve mutluluk. Bir hafta sonra yeniden eski mutsuzluğunuzla vitrinin önünde duruyordunuz” (2.k, s.139).

Ö.2. Distopyalar, insanlığı bekleyen sorunlar hakkında öngörüler içerir.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.3. Distopyalar, genellikle toplumsal temalar etrafında şekillenir.

“Sorular varsa bir yerlerde cevaplar olmalıydı. Eh, var olan bir şeye ulaşmak biraz çaba ile mümkündü. Sağa, sola telefon eder; akraba, memleketli, partili birileri bulurdu” (2.k, s.18).

Günümüzde lise öğrencileri sınava hazırlanmak için okulun yanı sıra dershaneye de gitmektedir. Bu ifade bu bakımından ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Okulda konuşmaya pek fırsatları olmuyordu, çıkışta ise dershaneye koşuyorlardı ve şehrin iki ters yakasındaydı dershaneleri” (2.k, s.19).

Bu bölümde toplumun aksayan yönlerinden biri dile getirilmektedir. İçinde bulunduğumuz toplumda sınavlar insanların kaderini belirlemektedir. Sınav sorularının çalınması, sınav sorularının paylaşılması gibi suç sayılacak davranışların örnekleri ile karşılaşıldığı için bu yanlış eleştirilmektedir. Müdür yardımcısının kızı Neva’nın Kapiland sınavını kazanması için sorulara ulaşmaya çalışması ilgili özellik ile ilişki göstermektedir.

“Acaba sınav soruları bir gün önceden gönderilemez miydi okula? Eğitim Bakanlığı’ndaki memleketlisine telefon etmişti iki gün önce. Soruları kim hazırlıyor, diye sormuştu. Bakanlık hazırlasa memleketlisi ne yapar ne eder uçururdu kendisine, ama Kapiland elçiliği hazırlıyormuş” (2.k, s.49).

Toplumumuzda sıkça karşılaşılan bir durumdan söz eden ifadeler toplumda karşılığını bulması bakımından ilgili özelliğe uyum göstermektedir.

“Erteleme işi bu sınava özgü değil ki, bu ülkede her şeyin başvuru süresi uzatılır” (2.k, s.51).

Okulun güvenlik görevlisi Tekin gençlerin eğlendiği anlamaz ve yine kavga ettiklerini düşünerek belinden copunu çıkarır. Bunun nedeni gençlerin çokça kavga etmesi, birbirine

şiddet göstermesidir. Günümüz lise düzeyinde okullarında da gençler arasında şiddet içeren davranışların en üst düzeyde artmış olması bakımından buradaki ifade üçüncü özellik ile örtüşmektedir.

“Tekin durumu anlamadı ve iki arkadaşına saldırıldığını düşünerek hemen belindeki copu çıkardı” (2.k, s.67).

Seçilen ifade, toplumumuzda düzenlenen sınavlar ile ilgili olumsuz bir eleştiri barındırmaktadır. Bu yargı cümlesi toplumu ilgilendirmesi bakımından ilgili özelliğe uyum göstermektedir.

“Dürüst sınav mı kaldı Sevda Hanım” (2.k, s.70).

İçinde yaşadığımız toplumun geçmişi ile bağlantılı gerçeğe dayanan bilgiler veren bu bölüm o dönemde yapılan uygulamalara karşı bir eleştiri getirmektedir. Toplumu ilgilendiren bir olay örgüsünü aktarması bakımından bu bölüm üçüncü özellikle örtüşmektedir.

“Bu yardım uygulanmaya başladığında 1950’li yılların başındaydık. Çocuklara süttozu, askerlerimize silah ve halkımıza buğday verdiler. Ne kadar dost canlısı ne kadar iyiliksever bir ülke değil mi Kapiland?” dedi ve çocukların bu ironiyi anlamaları için biraz sustu. Sonra devam etti: “Ama kaynaklarımızın kullanımını böylece kontrol altına almış oldular. Bize dediler ki, demiryolunu bırakın otoyol yapın, yaptık ve kamyonları, otobüsleri onlardan satın aldık. Kapiland’ın bize ve bizim gibi ülkelere yardım adı altında yaptığı her şey kendi iyiliği içindi, kendi ticareti içindi. Biz yolunacak kazdık ve bırakın etimizi, her bir tüyümüz değerliydi. Bizi kendi karakolu gibi kullandı. Gir dedi, girdik; çık dedi, çıktık. Onursuzlaştığımızın farkına varmayalım diye de milliyetçi duygularımızı pohpohladı. Yardım olarak verilen süttozu ile yapılan gıdalar Anadolu’da her okula dağıtıldı. Öylesine duyarlıydılar ki, sütü içemeyen çocuklar için yoğurt yapıp ayran verdiler. Derken Anadolu tarihinde ilk kez çocuk felci olayları patlak vermeye başladı”” (2.k, s.76).

Dilencilik ülkemizde sıkça karşılaşılan ve tartışılan toplumsal bir konudur. Haber bültenlerinde ve gazetelerde varlıklı olduğu halde dilenen insan örneklerinden söz edildiği için buradaki ifade halk arasındaki yaygın bir görüşü bildirmektedir. Bu bakımdan ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Türkiye’deki dilencilere karşı annesi babası sürekli, “onların banka hesabında bizimkinden daha çok para var, evleri apartmanları var,” derdi” (2.k, s.102).

Bu bölüm modern kapitalist toplumların tüketim davranışlarından söz etmektedir. Kişilerin aslında ihtiyaç duymadıkları şeyleri satın almaya çalışmalarını eleştirmektedir. Sürekli tüketmek isteyen bireyin sürekli çalışmak zorunda kalması bir kısırdöngüye sebep olmakta bu kişinin kendine yaşadığı topluma yabancılaşmasına neden olmaktadır. Toplumu ilgilendiren bir konudan söz etmesi bakımından ilgili özellik ile ilişkilendirilmektedir.

“Bu çok saçma, insanlar bir şey elde edebilmek için köle gibi çalışıyor. Araba, bilgisayar, telefon, ev... Bunlara sahip olmak için günlerini ve gecelerini satıyorlar. Aslında görmediğimiz bir kölelik var gibi. Sürekli yeni şeyler icat ediliyor, sonra da bu icadın bizim için çok gerekli olduğunu söylüyorlar. Biz de onu elde etmek için, yani o parayı bulmak için olmadık şeyler yapıyoruz. Şuraya bak, başkasının köpeğini gezdirmek, bu çok saçma!” (2.k, s.122-123).

Günümüz modern toplumlarının simgelerinden biri haline gelen alışveriş merkezlerinden söz eden bu bölüm tüketim bağımlılığına yakalanmış insanı anlatmaktadır. Bugünün insanına dair bir gözlemi aktarması bakımından ilgi özelliğe örnek olmaktadır.

“İnsanlar sanki bir tapınağa özel bir gün için gelmişler gibi en güzel giysilerini giyip camlı büyük kapılardan dalıyorlardı içeriye. Ellerini kollarını sallayarak enerjiyle girdikleri bu yapıdan torbalarla, paketlerle yorgun, doymuş çıkıyorlardı. Kredi kartları, ek banka kartları hafifliyor; borçlar, faturalar çoğalıyordu. Bir dahaki sefere şimdiden hayal kuruyorlardı. O bir dahaki seferi yapabilmek için kredi alabilecekleri bir banka bulurlardı nasılsa. Bankanın borçlarını kapatmak için ek işler de vardı...” (2.k, s.138).

Ö.4. Distopyalarda, tek bir zihnin yönetimi görülür.

Kapiland’ın tüm dünyayı yönetmek istemektedir. Bunun için başka ülkelere savaş açar veya onları ticaret yoluyla kendine bağlamaktadır. Kapiland yönetimi ne karar verirse halk ona uyum göstermekte çünkü iktidarına inanmakta ve güvenmektedir. Burada iktidarın sorgulanmayan yönetimi görülür ve bu bakımdan ilgili özelliği yansıtmaktadır.

“Bud, KGK’nın yani Küresel Güven Kurumu’nun başkanıydı. KGK’nın amacı dünyadaki tüm halkların Kapiland’a karşı içten bir sevgi duymasını sağlamaktı. Bu inanç ve güven sağlandığında bütün işlerini, ticaretlerini kolaylıkla hallediyorlardı. Bir ülkeye haksız yere savaş açtıklarında bile karşı çıkan olmuyordu. İnsanlar onların her yere demokrasi götürme hakkı olduğunu düşünüyordu” (2.k, s.13).

Kapiland gücünü diğer ülkeleri sömürerek elde etmektedir. İktidar bu sömürü düzeninin bozulmasına neden olabilecek hiçbir şeye izin vermek istememektedir. Aydınlık bir Kapiland başka ülkelerin karanlıkta kalması demektir. Kapiland'ın diğer dünya ülkeleri üzerinde etkisinin olması dördüncü özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Bud, yeniden kent ışıklarına baktı. Bu ışıkların sürekli yanması gerekiyordu, sürekli ve daha da çoğalarak. Bunu sağlamanın yolu da güç kaynağını ara vermeden beslemekten geçiyordu. Dünya üzerindeki etkilerini azaltacak hiçbir şeye izin vermezlerdi” (2.k, s.14).

Bu bölüm kapitalist bir dünya düzeninden söz etmektedir. Bu kapitalist düzeni kuran Kapiland yönetimidir. Kapitalizmin en temel amacı büyük oranda kar etmektir. Büyük üretimlerin, mal ve hizmetlerin satın alınması için toplumlarda talep yaratmaktır. Kapitalist bir düşüncenin yönetime hâkim olması bu bölümü dördüncü özellik ile ilişkili kılmaktadır.

“Çünkü savaş, zenginliği çoğaltan bir şeydi. Harcamalar artar, üretim artar, yeni kaynaklar bulunur, dünya üzerinde bir hareket sağlanırdı. Hareket her zaman parayla ilgili bir şeydi, hareket petrol kullanımı demektir, yeni araçlar, araçların bakımı ve araçların içindeki yükler parayla ilgiliydi. Tırların içinde silah da olsa, un da olsa parayla ilgiliydi. Kapiland'ın düzeni bunu gerektiriyordu. Bir şeyler harcanmalıydı. İnsanlar bile...” (2.k, s.99).

Ö.5. Distopik eserlere konu olan toplumların çeşitli mekanizmalarla kontrol ve baskı altında tutulduğu görülür.

Kapiland yönetimi gençlerin şiddet eğilimlerini artıran bir virüs salgını olduğuna Türkiye'yi ikna eder. Ardından gençlere ücretsiz anti-row şurubu dağıtılır. Şurubun etkisiyle gençlerde aşırı iştah artışı olur. Böylece gıda ürünlerinde ve genişleyen bedenlerin kıyafet ihtiyacıyla hızla büyüyen bir tüketim başlar. Anti-row şurubunun olumsuz etkileri ortaya çıktığında şurup yasaklanır ve aşırı harcamalar sona erer. Kapitalist bir yaklaşım taşıyan Kapiland ekonomisi ürettiklerini tüketecek bir toplum da meydana getirmeye çaba gösterir. Bunun için, sinema filmleri, şarkılar, oyunlar gibi popüler kültürün unsurlarını amacını gerçekleştirmek için kullanmaktadır. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellikle örtüşmektedir.

“Başarısız olduğu tek olay Türkiye'deki anti-row şurubuyla ilgiliydi. Bu şurubu ücretsiz olarak Türkiye'ye uçaklar dolusu yollamışlar ama birkaç marjinal liseli yüzünden sevinçleri kısa sürmüştü. Bütün Türkiye şurubun sakıncalı olduğunu, tüketime yönelttiğini ve sağlık sorunlarına yol açtığını öğrenmişti. Böylece Türkiye'de Kapiland'a karşı güvensizlik baş göstermeye başlamıştı; özellikle de gençler arasında. Her ne kadar sinema filmleriyle,

bilgisayar oyunları, çlgün şarkıcılarıyla fethettikleri insanlar olsa da bunu yeterli bulmuyordu Kapiland yönetimi. Doymak bilmez iştahtları tam teslimiyet istiyordu” (2.k, s.14).

“Eğitim Bakanlığımız ile Kapiland Eğitim Bakanlığı’nın ortaklaşa aldığı bir karar sonucunda dostluk bağlarımızı güçlendirmek için iki başarılı öğrenci Kapiland’a gönderilecektir. İki ay sürecektir olan bu dostluk gezisi yaz tatilinde gerçekleştirilecektir. Öğrenciler sınavla belirlenecek, sınav her okulun kendi bünyesinde uygulanacak, sorular bakanlık tarafından yollanacaktır. Yol dahil tüm masraflar Kapiland tarafından karşılanacaktır. Başvurular okul müdürlüğüne yapılacaktır”(2.k, s.22).

Ö.6. Distopyalarda, mükemmel bir fikir ile ya da korkunç bir felaket sonrasında yeni düzenin kurulduğu kurgusu sıkça görülür.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.7. Distopyalarda geçmişe dair bilgiler toplumun hafızasından silinmiştir.

Mehtap adlı karakter Kapiland gezisine katılmayı çok ister, Marjinal bu durumu tuhaf bularak zihninden aşağıdaki ifadeyi geçirir. Kapiland’ın gençlerin hayatını tehlikeye atan anti-row şurubunun herkes tarafından bir anda unutulmasını eleştirir. Kapiland’ın dost görünmeye çalışması, ticaret yoluyla ülkelerle bağ kurması, kültür sanat politikalarıyla güncelliğini koruması kötülüklerinin geride kalmasını sağlar. Bu bakımdan buradaki ifade ilgili özellikle ilişkilenebilir.

“Acaba o da mı pek çok insan gibi balık hafızasına sahipti” (2.k, s.23).

Ö.8. Distopyalarda, doğal dünya iktidar tarafından güvensiz bir yer olarak yansıtılmış ve yasaklanmıştır.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.9. Distopyalarda, iktidar toplumu kontrol altında tutmak için propagandayı araç olarak kullanır.

Kapiland sinema filmleri aracılığıyla başka toplumları etkilemeye çalışır. Sinema filmlerinde aktarılanlar bireylerin için bir çeşit telkin işlevi görür. Kapiland bunu kendi çıkarları

için kullanır. Reklamlar da bu düşünce aktarımının başka bir boyutudur. Bu nedenle her iki bölüm de dokuzuncu özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Bahçeye çıkan Marji, Burhan’a doğru yürüdü. Hafta sonu gidecekleri film için buluşma ayarlamaları gerekiyordu. Listeye aldıkları film Kapiland sinema sektörünün büyük projelerinden biriydi. Aylar öncesinden başlamıştı reklamı” (2.k, s.10).

“Sagar odasında bilgisayarın karşısındaydı, gözü ekranda, dünyanın her yerinden gelen anket raporlarına bakıyordu. Sık sık sosyal paylaşım sitelerinden Kapiland karşıtı söylemler, videolar, resimler hakkında rapor alırdı. Görünen o ki, son yaptıkları sinema filmiyle yeniden sempati kazanmayı başarmışlardı. Film gişe rekorları kırmıştı ve herkes görülmesi gerektiğini söylüyordu” (2.k, s.105).

Kapiland’ın fırsatlar ülkesi olarak adlandırılması, toplumların bu düşünceyle manipüle edilmesi amacı açısından ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Kapiland fırsatlar ülkesi değil mi? Rüyalar ülkesi! İşte onlara bu rüyayı yaşama şansı vereceğiz. Tıptış tıptış gelecekler, kendi ayaklarıyla” (2.k, s.15).

Bu kesitte, Kapiland yönetiminin isteği üzerine sipariş bir belgeselin hazırlandığı ve belgeselin bir kurgudan ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Belgeselin bir propaganda aracı olarak kullanılması ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Hatırlıyor musun Sagar? Hani bir belgesel yaptırmıştık. Pasifikteki ilkel bir kabileden beş kişiyi Kapiland’da dolaştırıp onlara nasıl barışçıl bir ülke olduğumuzu göstermiştik...” (2.k, s.45).

Kapiland’ın başkanı gölge bir yazara çocuk kitabı yazdırır. Kitabı tüm dünya dillerine çevirmek ve ücretsiz dağıtmak Kapiland yönetiminin düşüncelerini diğer toplumlara dayatmak için kullanacağı bir yöntemdir. Bir ülke başkanının çocuklar için kitap yazdırması kitabın bir düşünce ya da öğretiyi çocuk okurlarına benimsetmek amacı taşıdığını göstermektedir.

“Sagar, hani başkanın yazdığı çocuk kitabı var ya...” (2.k, s.46).

“İşte onu tüm dünya dillerine çevirmeliyiz. Bütün okullara ücretsiz dağıtmalıyız” (2.k, s.46).

“Kapiland yönetimi gizli planlarını çözen iki öğrenciyi gezi için davet eder. Düzenlediği sözde sınavla iki öğrencinin seçilmesini sağlar. Kapiland’ın tüm kirli işlerini ortaya döken

kişileri seçmesi geri kalanların Kapiland’a sempati duymasını sağlar. Olumsuz düşünceleri olumluya çevirmek için kurulan bu düzen amacı nedeniyle propaganda sayılmaktadır.

“Birinci dönem onların şurup hilesini ortaya çıkardığınız halde size ülkenin kapılarını açacak olmaları arkadaşlarınızın arasında Kapiland’ın kin gütmediği, düşmanına bile elini uzattığı olarak algılanmıştır” (2.k, s.77).

Kapiland, ihtiyacı olan ülkelere demokrasi götürmeyi kendine amaç edinmiştir. Bunun için oraya savaş açar. Pek çok ülkeye demokrasiyi savaşın sırtında taşıyan Kapiland’da bir barış müzesinin olması insanların düşüncelerinin yönlendirilmesinde kullanılan bir araç olmaktadır. Bu bakımdan bu ifadeler ilgili özelliği yansıtmaktadır.

“Barış müzesi mi? Her savaşta parmağı olan Kapiland’da demek Barış Müzesi var?”(2.k, s.93).

“Geniş bir kapıdan ve bir yığın güvenlik bariyerinden geçtiler. Giriş katındaki salonlarda bolca fotoğraf sergilenmişti. Bu resimlerde çoğu zaman askerlerle sivil halkın yan yana olduğu görülüyordu. Savaşıkları ülkelerdeki halkların sevgi gösterileri kare kare panolara yerleştirilmişti. Kapilandlı askerlere el sallayan çocuklar, yardım çuvalları taşıyan askerle, Kapiland bayrağı gölgesinde ayakları çıplak yoksul bir çocuk... Yüzlerce, yüzlerce fotoğraf. Üst katlarda da o güne kadarki başkanların resimleri, barış anlaşmaları imzalarken çekilen görüntüler, yapılan yardımların listesi, Kapiland’a sığınan insanların kaldıkları özenli göçmen kampları...”(2.k, s.95).

“Ölenler kendi tarafındaysa kahraman ilan ediliyor, gözyaşı dökülüyor, geride kalan aileye şeref sembolü madalyalar veriliyordu. Karşı tarafın ölüleri ise isyancıydı, haksız ölülerdi. Kahramanlar ve isyancılar ne kadar çoğalırsa para kasaları da o kadar doluyordu” (2.k, s.100).

Kapiland’ın halkına diğer ülkeleri düşman olarak göstermesi halkına uyguladığı bir yönlendirimdir. Başka ülkelere savaş açabilmek için gereken bahaneyi bu düşünce sağlamaktadır. Halkına kendi çıkarları için yalan söyleyen bir yönetim propagandayı bir politika haline getirmiştir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“İşte, başkan geçen hafta yine açıklamıştı, dünyada barış istemeyenler vardı, dünyada kendilerine kin besleyen pek çok ülke vardı. Fırsat bulduklarında saldırmak istiyorlardı Kapiland’a. Onlara bu fırsatı vermemek gerekirdi” (2.k, s.94).

Kapiland, Türkiye'nin aleyhine sonuçları olabilecek art niyetli bir anlaşmayı çeşitli manipülasyonlarla Türkiye yönetimine kabul ettirir. Türk halkının hoşuna gidecek tavır ve davranışlar göstererek asıl maksadını onlardan gizlemeyi başarır. Bu açılardan aşağıdaki bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Türkiye’de Kapiland karşıtı hareketlerin etkinliği üzerine gözlemler yazılıydı raporda. Şu not hoşuna gitmişti: Başkan Truman İstanbul’da üniversite gençleriyle buluştuğu bir konferans salonunda saatine bakmış ve “Ezandan önce sorularınızı yanıtlamak istiyorum, yaklaşık yarım saatimiz var,” demişti. Truman’ın bu hassasiyeti-tabii ki danışmanlarının yönlendirmesiyle- öyle takdir edilmişti ki. Gazete ve televizyon haberlerine Kapiland başkanı Truman’ın halkların inançlarına ne kadar saygılı olduğu koca koca harflerle yazılmıştı. Eh, halk da ezana saygı gösteren bir başkanın, insan haklarına da saygılı olacağını düşünecekti. Türkiye’de kaldığı sürece uzun uzun övüldü Truman. Böylece Kapiland gönüllerde daha iyi bir yere oturtuldu. Ardından imzalanan anlaşmalar kimsede büyük tepkilere neden olmadı. Persia’ya Türk askeri bile yollatabilirlerdi artık. Koyunun gözleri bağlanmış, bıçağı görmesi engellenmişti” (2.k, s.109).

Ö.10. Distopyalarda mekanlar oldukça büyük, karanlık ve tekinsiz betimlenir.

Kapiland ülkesindeki bir AVM’nin Türkiye’deki benzerlerinin beş katı büyüklüğünde olması ilgili özelliğe örnek olmaktadır.

“Bir taksiye bindiler ve beş dakika sonra Türkiye’deki AVM’lerin beş katı büyüklüğünde bir yapının önünde dikildiler” (2.k, s.137).

Ö.11. Distopyalarda kitleler, yönetici kişi ya da kişilere tapınma derecesinde bağlılık duyar.

Marjinal ve Mehtap’ın Kapiland gezisinde onlara rehberlik eden İsmail’e ait bu sözler Kapiland yönetimine olan inancını ve güvenini yansıtmaktadır. Kapiland’ın başka ülkelere savaş açmasını düzeni sağlamak amacıyla yapılan bir eylem olarak düşünür. Yönetime duyduğu bağlılıkla olayın aslından uzaklaşarak bu yapılanları mantığına uydurur.

“Biz savaşçı değil, barışçı bir devletiz. Gittiğimiz ülkelere de oradaki kargaşa nedeniyle gitmek zorunda kalıyoruz, düzeni sağlıyoruz. Karşımıza terörist çıkarsa elbette onlarla savaşmak gerekiyor. Kapiland’ın tek amacı var: tüm dünyada barış ve demokrasi.” (2.k, s.94).

Ö.12. Distopyalarda yönetim, toplum kontrolü için kullandığı yöntemlerde sınır tanımaz.

Kapiland başkanının yardımcısına yönelttiği bu söz hakimiyet adına insanların hayatlarının bile elinden alındığının kanıtıdır. Bu bakımdan ilgili özelliği yansıtmaktadır.

“Cinayet bize bir şey kazandıracaksa hiç sorun değil Sagar, ama kaybedeceksek aptalca.”(2.k, s.15).

Marjinal takma adını kullanan Hayri Deniz karakterinin telefonları dinlenir, her davranışı Kapiland yönetimine iletilir. Bu yöntemlerin uygulanması Kapiland yönetiminin bireyleri kontrol etmek için sınır gözetmediğine örnek oluşturmaktadır.

“Hayır dostum, sempatik bulduğum anlamına gelmez. Hayri Deniz’in hayatını kontrol ettiğimiz anlamına gelir. Ona kendi nefesi kadar yakın olduğumuz anlamına gelir” (2.k, s.36).

Kapiland yönetiminin başka ülkelerde Kapiland aleyhine davranış gösteren insanlar hakkında dosya tutması, fişlemesi insan hak ve özgürlükleri bakımından sınırları aşan bir uygulamadır. Bu bakımdan bu bölümdeki ifadeler ilgili özellik ile ilişkilendirilmektedir.

“Başka bir ülkede Kapiland mallarını protesto eden grup hakkındaydı dosya. Protestocuların yaş grupları, davranış biçimleri, okudukları okullar, aile yapıları, dinledikleri müzikler gibi ayrıntılar yer alıyordu içinde. Sagar bunları KGK başkanı Bud’a okurken o da duvardaki kartal resmine bakarak ve onun pençelerinden güç alarak formüller düşünüyordu. Tüm dünyada güven ve hayranlık uyandırmanın formüllerini”(2.k, s.46).

Kapiland yönetiminin insanlarda istedik davranış ve düşünceleri oluşturmak için çeşitli yöntem ve uygulamalar kullanması, bunlar işe yaramadığındaysa insanların yaşamına son vermesi toplum kontrolünde yönetimin sınır tanımadığının gösterir. Bu açıdan aşağıdaki ifadeler ilgili özellikle uyum göstermektedir.

“Bu adamlar beyin yıkamakta ustaydı, siyahı beyaz, beyazı siyah gösterebilirlerdi. Ele geçiremedikleri beyinleri yok etmekte de sakınca görmezlerdi. Küçük, herkesin başına gelebilecek doğallıkta görülen bir kaza ile de sorunu çözebilirlerdi”(2.k, s.60).

Kapiland’ın olmayan bir salgın hastalığı varmış gibi takdim etmesi ardından aşısını da sunması toplum kontrolü enstrümanları olarak önce hastalığın sonra aşının kullanıldığını işaret etmektedir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellikle örtüşmektedir.

“Nuri Baba başıyla onayladı. “Evet, Kapiland bu hastalığın aşısını buldu ve bizde satın aldık”(2.k, s.76).

Bu bölümde yer alan uygulama başka bir toplumun kontrolü için hayata geçirilmiş bir planı anlatır. Bu insanlık dışı uygulama Kapiland yönetiminin kendi çıkarı için limit tanımadığını göstermektedir.

“...İki yıl önce KGK’nın istediği bir şeyi yapmıştı politikacıya. Adam Orta Asya’daki küçük bir ülkenin dışişleri bakanıydı ve midesindeki bir sorunun tedavisi için gelmişti Kapiland’a. Profesör Baha mide ameliyatına alınan bu bakanın şakağından soktuğu bir iğne ile bütün kuşku sinirlerini felç edip sempati sinirlerini uyarmıştı...Dışişleri bakanı gülen gözleriyle, gülen yanaklarıyla, sevinçten hoplayıp zıplayarak ayaklarıyla dönmüştü ülkesine. Birkaç ay içinde Kapiland’ın imzalamasını istediği her anlaşmayı da imzalamıştı” (2.k, s.114).

Ö.13. Distopyalarda, ileri teknolojiler yer alır.

Bu bölümde Kapiland yönetimi Mehtap’ın telefonundan Marjinal’e mesaj gönderir. Bu ifade ileri bir teknoloji uygulamasına örnek oluşturmaktadır.

“Birileri başkalarının telefon hattı üzerinden mesaj yolluyorsa telefonu da dinliyor olmalıydılar” (2.k, s.41).

Kapiland gezisi için yapılan sınavda Hayri cevap anahtarını rastgele işaretler. Buna rağmen kazanması için sınav kağıdına müdahale edilerek sınavı kazanması sağlanır. Diğer yansan müdür yardımcısı kızının sınavı kazanması için sınav sorularını uluslararası ilişkiler bölümü öğrencisi birine çözdürür. Ardından yanıtları bir gofret ambalajında kızına sınav esnasında verir. İki olayında Kapiland yönetimi tarafından bilinmesi ileri düzeyde bir teknoloji kullanımını göstermektedir.

“Türkiyede’ki sınavı hallettik efendim. Şu Hayri’nin kâğıdı berbatmış, ama sorunu çözmüş arkadaşlar. Bu arada okuldaki bir müdür yardımcısı da kızına kopya vermiş. Tüm kayıtlar, internet yazışmaları belgelendi. Ne dersiniz, ortaya çıkaralım mı”(2.k, s.59).

Marjinal ve Mehtap’ın gezi rehberi İsmail’in üzerinde dinleme cihazı vardır. Tüm gezi boyunca konuşmalar cihaz aracılığıyla dinlenir ve kaydedilir. Bu uygulama ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Zaten anlatmasa bile üzerinde bulunan dinleme cihazından tüm konuştuklarının kaydedildiğini biliyordu” (2.k, s.104).

İnsanların bilgilerinin çiplerde saklanıyor olması öte bir teknolojinin varlığını anlatmaktadır. Bu bakımdan bu ifade ilgili özellikle ilişkilenebilir.

“Kutuda zor zamanlarda bağlantı kurdukları bazı insanların iletişim bilgilerinin saklandığı çipler vardı. “(2.k, s.108).

Zombiler günümüzde yaşayan ölümler anlamında kullanılmaktadır. Profesör Baha’ya ait bu ifade insanları zombiye çeviren bir teknolojiye söz etmektedir. Bir kimseyi bön, budala birine dönüştürmeyi de anlatan cümle bu bakımdan ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Sağa sola gülücükler atan zombiler yaratmak istemiyorum artık” (2.k, s.110).

Marjinal ve Burhan’ın kişisel bilgisayarlarında yaptıkları görüşmelerin İsmail’in bilgisayarına aktarılması ileri düzey bir teknolojinin varlığına işaret etmektedir. Bu açıdan bu ifade ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Tüm bu mesajlar aynı anda İsmail’in de karşısındaki bilgisayara akıyordu.” (2.k, s.125).

Ö.14. Distopyalarda toplumun kendini ifade edebileceği alanlar yok edilmiştir.

Marjinal’in Kapiland aleyhine konuşmaya başlamasına Burhan’ın yorumu aşağıdaki ifadeler olur. Bu ifadelerden Kapiland karşıtı sözler söyleyen insanların polis tarafından gözaltına alındığı anlaşılmaktadır. Bu açıdan bu ifadeler ilgili özelliği yansıtmaktadır.

“Bizimki büyük laflar etmeye başladı. Alıp götürmesinler şimdi.”(2.k, s.156).

Marjinal ve Mehtap Kapiland’dan döndükten sonra oradaki gözlemlerini aktarmak için bir basın toplantısı düzenlerler. Kapiland hakkında olumsuz ifadeler kullanan Marjinal ve Mehtap konuşmalarını bitiremeden polisler tarafından kuşatılır. Aşağıdaki bölüm bu bakımdan ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Daha pek çok soru vardı havada uçuşan ama içeriye gümbür gümbür giren polisler nedeniyle ortalık bir anda karıştı. Polisleri gören, salondakileri silahlı terörist zannedebilirdi. Kimi kar maskeli, kimi gaz maskeli; ellerinde son model operasyon silahları ile bağırarak dolmuşlardı içeri. Mehtap ve Marjinal yaka paça sahneden uzaklaştırılırken Sevda Hanım boşuna bağırıyordu”(2.k, s.157).

Ö.15. Distopyalarda genellikle kast sistemine benzer katı sosyal sınıflar vardır.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.16. Distopyalarda, bireyler arasında kişisel bağlılık yoktur.

Kapiland için çalışan Sagar ve Bud'ın içten içe birbirinin kötülüğünü istemesi aralarında bir bağ olmadığını göstermektedir. Her ikisi de sadece kendi çıkarını düşünmekte ve diğerini zor duruma düşürmekten çekinmemektedir. Bu bakımdan buradaki ifadeler ilgili özelliğe örnek olmaktadır.

“Sagar’ın sağ bacağı yanıtsız kalan soru üzerine yeniden sallanmaya başladı. Aslında öfke duyuyordu Bud’a, başarısız olsun istiyordu. Onu bir biçimde alt ederse kendisinin aynı göreve getirilme şansı artacaktı. Bu nedenle akıl almaz bir öneride bulundu: “Efendim, bu çocukları ortadan kaldırmak bizim için sorun olmaz. Siz emir verin yeter” (2.k, s.15).

“Birbirlerinden habersiz iş çevirmemek için anahtar Bud’da, kutu Sagar’da kalırdı” (2.k, s.108).

Ö.17. Distopyalarda, bireylerin kişilik özellikleri göz ardı edilir.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.18. Toplumu oluşturan bireylere, insanlıktan çıkmış bir halde olmalarına rağmen yaşanan dünyanın mükemmel olduğu aşılarmıştır.

Kapiland gezisinde Marjinal ve Mehtap herkesin birden fazla işte gece gündüz demeden çalıştığını gözlemler. Bu kadar fazla çalışmayı içselleştirmiş toplum üyeleri hayatlarını nasıl geçirdikleri ile ilgili farkındalıklarını yitirmiş görünürler. Bu açıdan bu kesitler ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Yalnız gece değil, gündüz de çalışıyorum. Sen benim açlıktan ölmemi mi istiyorsun?” (2.k, s.86).

“Herkesin çalışması çok çalışması gerektiğini düşünen rehberleri İsmail, cevabı bildiği için bu diyalogu önemsemedi ve gece bile olsa pırıl pırıl aydınlatılmış kaldırımlardaki vitrinlere daldı gitti” (2.k, s.86).

Ö.19. Distopyalarda kişiler yaşadıkları hayata karşı duyarsızlaşmıştır.

Marjinal ve Mehtap'ın gezi rehberi İsmail insanların çok çalışmasını işsiz olmalarına yeğ tutar. İsmail'in bu düşüncesi içinde bulunduğu hayata karşı hassasiyetini yitirdiğini göstermektedir.

“Bu güzel değil mi? Her ülke işsizlikten yakınırken bizde bir insan birden fazla işte çalışabiliyor” (2.k, s.87).

Pizzacıda kasadaki bir çalışan herkese “Ham-Hum pizzayı tercih ettiğiniz için teşekkürler!” cümlesini söyler. Marjinal ve Mehtap bunu garip bulur. Sorgulamaya başlar. İsmail onların bunu sorgulamalarına anlam veremez. Buradaki diyalog Kapiland'da yaşayan İsmail'in dış dünyaya karşı duygunluğunun azalmış olduğunu işaret etmektedir. Bu bakımdan buradaki konuşma ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Bir insana günde yüzlerce kez aynı cümleyi söyletmek işkence.”

“Ama o halinden memnun”

“Memnun evet, çünkü düşünmüyor, neden teşekkür ettiğinin farkında bile değil. Ha makine teşekkür etmiş, ha kasiyer”(2.k,s.101).

Marjinal ve Mehtap bir parka dolaşmaya giderler ve orada köpek gezdiren bir gence rastlarlar. Gencin köpeği para karşılığında gezdirdiğini öğrenirler ve bu durumu kendi aralarında kölelik olarak yorumlarlar. Gencin bilgisayar ve telefonuna zaman ayıramayacak kadar çalışması ve bunu kabullenmiş görünmesi yaşamına karşı duyarsızlaştığının bilgisini vermektedir.

“Deli misin, bu işi akşamları yapıyorum. Gündüz balıkhanede çalışıyorum. Yeni bilgisayarımın ve telefonumun borcunu bitene kadar yapacağım bu işi”(2.k, s.122).

Ö.20. Distopyalarda dostlar düşmana, düşmanlar dostla dönüşür ve mutlaka belirlenmiş bir öteki vardır.

Kapiland kendine düşman olarak Persia'yı belirlemiştir. Bunun için de çeşitli iddialarda bulunur. Bu bakımdan buradaki ifadeler ilgili özelliğe örnek olmaktadır.

“Biz bütün dünyada insanların acıları azalsın istiyoruz ve savaşın karşısındayız. Nükleer silahların neden olacağı korkunç durumun farkındayız. Bu nedenle Persia'ya uyguladığımız ambargo önemli bir karar olmakla birlikte yeterli değildir. Persia tüm dünya

için ve özellikle bizim için büyük bir tehlikedir. Persia’da demokrasi yoktur. Yönetime karşı çıkanlar susturulmakta, tutuklanmakta hatta ölüm cezaları almaktadır. Persia özgür bir ülke olduğu zaman tüm dünya ve biz de kendimizi daha özgür hissedeceğiz” (2.k, s.98).

Kapiland yönetiminin propagandaları ile halk da bir yenilmesi gereken bir düşmanın varlığına inanır. Bu bakımdan bu kesit ilgili özellik ile ilişki kurmaktadır.

“Canlı yayın kesilip yeniden müzik başladığında herkes, dünyadaki sorunlarla ilgilenen bir başkana sahip olmanın gururu ve iç rahatlığıyla siparişlerini vermeye devam etti. Sıradaki birkaç kişi Persia’nın terörist bir ülke olduğunu söyledi” (2.k, s.99).

Kapiland’ın daima bir düşmanı olacağını anlatan bu ifadeler ilgili özelliğe kapsamlı birer örnek oluşturmaktadır.

“Aslına bakarsanız Persia hiçbir yerdeydi ya da her yer olabilirdi. Kapiland savaş çıkmasını istiyorsa bir Persia var edebilirdi” (2.k, s.99).

“Kapiland kendi terörünü yaratıyor, kendi düşmanını yaratıyor. Çünkü devlet, teröristler sayesinde varlığını sürdürebiliyor. Halkına göz dağı veriyor. ‘Devletine karşı çıkma, devletini sorgulama yoksa teröristler tepene biner’ diyor. İşte Kapiland budur! Savaşı yaratır, sonra depoda biriken un çuvallarını savaştan geri kalan halka yardım diye uzatır. Kim onun bu kanlı elini tutmak ister!” (2.k, s.156).

Ö.21. Distopyalarda, düzene karşı muhalif kimlik taşıyan başkışı ya da başkışiler bulunur.

Mehtap’ın Marjinal ile ilgili fikirlerini aktardığı bu bölüm Marjinal karakterinin muhalif bir yapı taşıdığını örneklemektedir.

“Bırak şimdi boyumu, gerçekten de senin karakterin bir tuhaf. Çevrende hep sorun arıyorsun, insan ne düşünürse başına o gelir. Hep işin kötü yanlarını görürsen başın beladan kurtulmaz. Olumlu ol, böylece kendiliğinden koruyucu bir kalkan yarattır. Hem kendini korursun hem çevrendekileri. Senin düşüncelerin yüzünden ben de zarar görüyorum”(2.k, s.80).

Marjinal ve Mehtap’ı Kapiland’da gezdiren İsmail’in Marjinal hakkındaki düşüncelerini aktardığı bu bölüm onun aykırı bir kimse olduğunu göstermektedir. Herkesin gitmekten

hoşlandığı yunus gösterileri için karşı bir duruş göstermesi Marjinal'in sorgulayan kişiliğine uyan bir davranıştır.

“Her şeyde bir olumsuzluk arıyorlar işte. Önyargıları çok fazla. Sürekli kuşku içindeler, özellikle Marjinal adlı çocuk. Düşünebiliyor musunuz, dün yunus balıklarının gösterisine götürdüm ikisini. Bana yunusların acı çektiğini, yüzlerindeki o ifadenin herkesi yanılttığını , aslında mutsuz hayvanlar olduğunu söylediler”(2.k, s.108).

Ö.22. Distopya eserlerinin başında genellikle her şey mükemmelmış gibi görünür.

Marjinal ve Mehtap Kapiland'a vardıklarında ilk gözlemlerinden biri olan bu cümle ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Her şey çok düzenli ve kurallara uygundu” (2.k, s.84).

Marjinal'in Kapiland ile ilgili fikirleri olan bu ifadeler Kapiland'ın ilk bakışta herkes için en iyi düzene sahip olan büyük ve zengin bir ülke olarak görüldüğünü anlatmaktadır. Bu açıdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Evet, Kapiland büyük bir ülke, zengin bir ülke. Ama saygın bir ülke değil, adil bir ülke değil, halkını ve başka halkları düşünen bir ülke değil. Oradaki insanların hepsi yalanlara inandırılmışlar, rüyalarla avutuluyorlar. Taksi şoföründen, hamburgercisine ve profesörlerine kadar herkes borçlu. Bu borcu ödemek için deli gibi çalışıyor, kuruş kuruş hesap yapıyorlar. Kapiland bir köleler ülkesidir”(2.k, s.155).

Ö.23. Karamsar, baskı altında yaşayan bir toplum betimlenmiştir.

Marjinal ve Mehtap Kapiland'dan ayrılma planı yaptıklarında profesör Baha aşağıdaki sözlerle bunun imkansız olduğunu anlatır. İstedikleri zaman Kapiland'dan ayrılamayacağını anlayan gençler üzerinde toplumun baskı ve gözetim altına yaşadığı anlaşılmaktadır.

“Elçiliği ikna edemezsiniz, zaten siz oraya ulaşmadan caddeden, metrodan, bindiğiniz taksiden her neredeyse oradan sizi almaları çok kolay. Buna girişirseniz sizi terörist bile ilan edebilirler. Bu da şu anlama gelir: Kapiland cezaevinde aylarca, belki yıllarca kalmak. Üstelik orada aptallaştırma operasyonu daha kolay yapılır”(2.k, s.128).

Ö.24. Devletin bekası, bireyin hak ve özgürlüklerini gölgede bırakmıştır.

Marjinal ve Mehtap Kapiland gezisinde evsiz bir kadınla karşılaşırlar. Mehtap onunla yemeğini paylaşmak ister fakat gezi rehberleri İsmail buna karşı çıkar. Onların

tutuklanabileceğinden söz eder. Bunun üzerine Mehtap aşağıdaki ifadeleri söyler. Sistemin dışında kalan bir bireyin hak ve özgürlüklerinde dışında bırakılması ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Yoksul olduğu için tutukluyor olabilirler. Neden bankadan kredi almıyorsun, neden borcun yok, neden çalışmıyorsun... Böyle suçlar var Kapilan’da değil mi İsmail?” (2.k, s.104).

Kapiland yönetimi Profesör Baha’dan gençleri birer zombiye dönüştürmeleri istenir. Daha önce bu uygulamayı bir devlet başkanına yapan profesör bu defa kabul etmek istemez. Bunun üzerine onu tehdit ederler. Bir profesörün yönetim tarafından zorla kendi çıkarları için kullanılmak istenmesi ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“...Profesör siz bu ülkenin vatandaşıdır. Ülkemizin geleceği için ve dünya üzerindeki gücümüzün devamı için herkes üzerine düşeni yapmalı. Daha önce de yardım ettiniz. Biz de size çalışmalarınız için fon sağladık ve sağlamaya da devam ediyoruz. Sözü uzatmayacağım, bize hayır dersiniz fonların kapanacağını ve zavallı farelerinizin açlıktan öleceğini, çalışmalarınızın yarım kalacağını biliyorsunuz değil mi” (2.k, s.111).

“Bize oyun oynama profesör. Her şeyini kaybedersin, her şeyini... Ömrünün kalan kısmını bir lağım faresi gibi geçirmek istemezsin, değil mi” (2.k, s.129).

Ö.25. Sanatsal distopyalarda sıklıkla karakter bakış açılı bir anlatım görülür.

Romanlarda geçen bütün olumsuz olaylar başkışı Marjinal’in gözünden okura sunulmaktadır. Marjinal ile birlikte Mehtap karakteri de zaman zaman durumlara eleştirel bir bakış getirmekte ve okur onlardan yana bir tutum geliştirerek başkışiler ile özdeşim kurmaktadır. Bu bakımdan, bu özellik serinin tüm kitaplarında gözlemlenmektedir.

Ö.26. Distopyaların ortak özelliklerinden biri de ne mutlu ne de mutsuz sonla bitmeleridir.

Romanın sonunda Marjinal ve Mehtap Kapiland’la ilgili gerçekleri dile getirseler de onlara inananların sayısı çok azdır. Ardından bakanlıktan Kapiland’ın lehine açıklamalar yapılarak tüm gerçekler hasıraltı edilir. Hiçbir şeyin değişmeden devam etmesi ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Çoğunluk bakanın açıklamasına inandı ve bizimkilere inananların sayısı azdı. Ama insanı teselli eden başka bir şey vardı: Dünya kuruldu kurulalı sayıca az olanların inancı, çoğunluğun inancından her zaman daha sağlamdı” (2.k, s.159).

4.3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KAPİLAND’IN KİYAMETİ ADLI KİTAPTAKİ DİSTOPİK ÖGELER

4.3.1. KAPİLAND’IN KİYAMETİ KİTAP ÖZETİ

Serinin ikinci kitabının okuru ne mutlu ne de mutsuz diyebileceği belirsiz bir yerde bırakan sonu, bu defa üçüncü kitabın başlangıcı değildir. Üçüncü kitapta yeni bir karakter karşılar okuru: Alvin. O, Filipinli genç bir mühendistir. Deha olarak nitelenebilecek olan Alvin üstün zekâsı dolayısıyla Kapiland’a getirilmiştir. Yani beyin göçünün bir göstergesidir. Yürüme engelli olan Alvin kendisine tasarladığı akülü arabasıyla aslında ileri teknoloji bir yapay zekâ üretmiştir. Bu yapay zekanın adı Loob’dur. Loob ve Alvin arasındaki ilişki bir robot ve insandan çok iki dosta dönüşmüştür. Loob’un tepkileri sıklıkla onun bir insan olduğunu düşündürecek boyuttadır. Alvin ve Loob bir gün Kapiland’ın gizli dosyalarına göz atarken Marji ve Mehtap’ı görür ve daha sonra Loob ve gençlerin yolu gerçekten kesişir.

Marji ve Mehtap artık birer üniversitelidirler. İkisi de Ankara’yı kazanırlar. Marji yurda, Mehtap ise yalnız yaşayan teyzesinin yanına yerleşir. Yeni hayatlarına hazırlanan gençler bir yandan da ilişkilerinin tadını çıkarmaktadırlar. Mehtap bir akşam teyzesiyle tanıştırmak için Marji’yi yemeğe davet eder. O akşam gençlerin yeni hayatlarının başlamadan bittiği gün olur. Çok şiddetli bir deprem sonucu göçük altında kalırlar. Onları “On Beş Katlı Karanlık”ın altında hayatta tutan teyzenin bilim insanı olan arkadaşının orada sakladığı bir çeşit iksir olur. Bu iksir gençleri on sekizlik halleriyle uyutur.

Marji ve Mehtap enkaz altında uyurlarken Dünya eskisi gibi kalmaz. Yaşanan deprem çok büyük bir coğrafyayı etkiler, milyonlarca insanı yok eder. Kapiland’ın başkanı Truman bu yıkımı fırsat bilerek aynı coğrafyaya nükleer saldırı düzenler. Elbette ki bu saldırı kendi topraklarını da etkiler ve bu “kiyamet” senaryosunu çok önceden planlamış olan iki başkan ve Smile, Sara Adası denen korunaklı bir alana yerleşirler. Yanlarına da tüm sistemi yönetmesi ve düzenlemesi için Loob’u alırlar. Artık insanlık ikiye ayrılmıştır. “Adadakiler ve Kirli Topraktakiler” Açlık, susuzluk, sefalet, hastalık sarmalına girmiş olan dünyada az sayıda kalan insanları kendilerine bağımlı hale getirirler. Çünkü “Çiftlik” denen yerde üretilen karrera

tohumunu sert ve lezzetsiz bir ekmeğe dönüştüren mekanizmaya yalnızca onlar sahiptirler. Bu düzensiz düzene karşı çıkanlarsa yer altındaki mağaralarında yaşayan “Magmaclar” dır.

Marji ve Mehtap tam otuz yıl sonra uyandıklarında kendilerini yeni dünya düzeninin ortasında bulurlar. Açıktan hamam böceği yiyen insanlar, kirli bir kum denizine dönmüş yeryüzü, susuzluk, yok olan canlılık, evsizlik ve her şeysizlik. Dahası Sera Adası’ndakilerin fark etmesiyle olayların odağında kalırlar. Yolları Çiftlik’e de yer altı mağaralarına da Sera Adası’na da düşer. “Kim Efendi Kim Uşak?” anlamaya çalışırlar. Yapay zekanın insana üstünlüğüne tanık olurlar. Onlara yeni maceralarında kendilerine emanet edilen Köpek Kıtırmir, Umut ve Çiçek adındaki iki çocuk eşlik eder. Çiftliğin yöneticisi Bahri, Magmacların yönetimindeki Seyran ve Vaha, esrarengiz çocuk Novi bu serüvenin yeni karakterlerindendir.

Yapay zekâ, insansız hava aracı, biyolojik deneyler, kölelik, açlık, kirlenmiş sular, hayatta kalma savaşları serüvendeki yerini alırken okura da adeta kıyameti yaşatır. “Kapiland’ın Kıyameti”ne on sekizinde yakalanmış iki genci bu kez tam anlamıyla bir var oluş mücadelesi bekler.

4.3.2. KAPILAND’N KİYAMETİ KİTABI İLE İLGİLİ BULGULAR

Ö.1. Distopyalar, içinde yaşanan çağın daha iyi anlaşılmasını sağlar.

11 Mayıs 1997 tarihinde dünyanın en iyi satranç oyuncusu Garry Kasparov’un, Deep Blue adlı bilgisayarla yaptığı satranç maçı Kaparov’un yenilgisiyle sonuçlanır. İçinde yaşadığımız çağda gerçekleşen bir olaydan söz edilmesi ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Bir zamanlar satranç şampiyonu olan ama sonra bilgisayarlarla yaptığı maçta yenilen Kasparov’un sözlerinin etkisi altındaydı. “Büyük hayalleri gerçekleştirmek için zeki makinelerin yardımına ihtiyacımız var. İnsanlığımızı gösteren şey, yalnızca çekiç sallamak veya satranç oynamak değil, hayal kurmaktır.” demişti Kasparov” (3.k, s.10).

Günümüzde ulusal ya da uluslararası bilim festivalleri düzenlenmektedir. Bu bakımdan buradaki ifadeler ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Kapiland’a geldiğinde on altı yaşında ve lise sondaydı. Düzenlenen bilim festivalinde ülkesi Filipin’i temsil etmişti” (3.k, s.10).

Bugün kahve makineleri oldukça yaygın kullanılan teknolojik araçlardan biridir. Bunun yanı sıra farklı aromalara sahip organik veya sentetik özellikler gösteren maddeler içeren kahvelerde tüketilmektedir. Bu sebeple buradaki ifadeler ilgili özelliği yansıtmaktadır.

“Mutfağa girdiler. Alvin tezgahtaki kahve makinesinin düğmesine bastı” (3.k, s.12).

“Bu yeni bir marka, içinde yoğun sentetik aroma var, içmesen iyi edersin” (3.k, s.13).

Moleküler biyoloji ve zooloji bölümleri bugün üniversitelerde bulunan öğrenim alanlarıdır. Bu sebeple her iki ifade de ilgili özellik ile ilişki kurmaktadır.

“Ama Marji, biraz da İstanbul’un keşmekeşliğinden korktuğu için olsa gerek Ankara’da Moleküler Biyoloji okumaya karar vermişti.” (3.k, s.15).

“Adam zoolog olduğuna göre şişelerdeki sıvılar hayvanlarla ilgili birtakım örnekler olmalıydı. Murat Hoca’nın bilimsel terimler kullanarak anlatacağı formüllerden bir şey anlamayacaktı.” (3.k, s.25).

Marjinal yurttan Murat Hoca’yı bir öğrenciye sorar. O da Murat Hoca’nın emekli olduğunu söyler. Bunun üzerine Marjinal, Murat Hoca hakkında bilgi edinmek için internette araştırma yapar. Günümüzde insanlar hakkında internet aracılığıyla bilgi edinmek oldukça yaygın bir davranıştır. Bu nedenle bu bölüm ilgili özelliği yansıtmaktadır.

“Marji bu olumsuz cevabı aldıktan sonra internette küçük çaplı bir araştırmaya girişti. Üniversitenin biyoloji bölümü kadrosunda yer alan isimleri tek tek tıkladı. Tüm hocaların adlarına, verdikleri derslere, derslerin içeriğine ulaştı” (3.k, s.41).

Bugün akıllı telefonlar konuşmanın yanı sıra mesajlaşmayı, bir bilgisayar gibi internete bağlanarak her türlü bilgiye erişilmesini sağlamaktadır. Bu bakımdan buradaki ifadeler ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Mehtap’tan gülen surat emoji’leri yağdı telefona” (3.k, s.49).

“Marji bunu duymadı, telefonunda bir habere odaklanmıştı.” (3.k, s.50).

Amerika başta olmak üzere pek çok Batı ülkesinde dünyanın sonuna hazırlanan insanlar var. Prepper (hazırlıkçı, tedarikçi vb.) adı verilen bu insanlar doğal ya da yapay bir felaket olduğunda hayatta nasıl kalacakları ile ilgili topluluklar oluşturarak, bahçecilik, konservecilik, bitkilerden ilaç yapımı, avlanmak gibi çeşitli alanlarda eğitimler almaktadır. Bir gün mutlaka uygarlığın çökeceğine inanan bu grupların başını oldukça varlıklı aileler oluşturmaktadır. Çağımızda tanık olunan sosyal bir durumdan söz edilen bu bölüm bu bakımdan ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Baksana Kapiland’da süper zenginler arasında yeni bir moda başlamış.”

Mehtap güldü. “Kesin gezegenler arası yolculuk falandır, yoksa ışınlanmayı mı keşfetmişler?”

“Hayır, dünyanın sonuna, kıyamete hazırlanıyorlarmış,” dedi Marji ciddi ciddi.

Mehtap kaykılarak oturduğu sandalyede biraz toparlandı, “Dünyanın sonu mu?!”

“Evet, mesela ada satın alanlar varmış. Sığınak yapıp yiyecek depoluyorlarmış. Okçuluk dersi alıyorlarmış. Spor olsun diye değil, avlanmak zorunda kalacaklarını falan düşünüyorlarmış.” (3.k, s.50).

Sosyal bir varlık olan insan bir toplum içinde yaşama ihtiyacı duyar. Bu bölümde Truman’ın karısı ve kızları bu ihtiyaçları karşılanmadığı için ölümü tercih ederler. Yaşamlarına son verme isteğine sebep olarak yeni elbiseler alamamaları, yeni saç modellerini gösterecek kimselerinin olmaması üzerinden anlatılır. Psikolojik ihtiyaçlar yerine tüketim ihtiyaçlarının ön plana çıkarılması kapitalist yaşam biçimini de eleştirmektedir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Truman’ın karısı ve iki kızı beş yıl önce denize yürümüştü. Üçü de bunalıma girmişti; yeni giysiler satın alamamaktan, yeni saç biçimlerini kimseye göstermemekten, hız yapabilecekleri arabaları ve bu küçük adada otoyollar olmadığı için.” (3.k, s.108).

İsveçli bilim insanı Alfred Nobel’in vasiyeti üzerine 1901 yılından beri insanlığa olağanüstü hizmetlerde bulunan kimseleri ödüllendirmek için verilen Nobel ödülü dünyanın en prestijli ödüllerinden biridir. Günümüzde her yıl verilmeye devam eden ödülün söz eden bu bölüm ilgili özellik ile ilişkilendirilmektedir.

“Kurduğum laboratuvarı görsen sen bile beni, Nobel’e aday bilim adamı zannedersin” (3.k, s.148).

Hologram günümüzde kullanılan bir teknoloji olması sebebiyle ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Son ses kaydını unutmak için Alvin’e baş tacı ettiği başka bir sözü odaya hologram olarak yansıtmıştı.” (3.k, s.170).

Kölelik en genel tanımıyla bir insanın başkasının mülkü olması anlamına gelmektedir. İnsan tarafından icat edilmiş bir kurum olan köleliğin eleştirildiği bu bölüm, içinde bulunduğumuz çağda da kapsamı bakımından ilgili özellik ile ilişkilendirilmektedir.

“Köle mi! Kesinlikle yanlış yoldasın. Makine köleleştirmez, bu ancak insanların kötü bir marifeti. İki ayağının üzerine dikildiğinden beri, hep aynı yolu izledi. Hayvanları, insanları ve sonunda makineleri de insanlar köleleştirdi.” (3.k, s.189).

Ö.2. Distopyalar, insanlığı bekleyen sorunlar hakkında öngörüler içerir.

Çevre felaketleri veya nükleer bir savaş nedeniyle yeryüzünde suların kirlenmesi sonucunda herkesin öleceğinden söz eden ifadeler gelecek zamanda yaşanabilecek sorunlarla ilgili olduğundan ikinci özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Ama Marji, düşünsene çevre felaketlerini... ya da nükleer bir savaşı... Diyelim ki sular kimyasallarla kirlendi, kim sağ kalır ki? Herkes ölür.” (3.k, s.50).

Birbirine bağlı depremlerin ifadede geçen ülkelerde gerçekleşmesinden söz eden bölüm

“Türkiye, Ermenistan, Gürcistan, Suriye, Persiya, Azerbaycan topraklarında silsileler halinde deprem devam etti” (3.k, s.53).

Plastik ile beslenen mantar ve bakterilerin varlığı yakın zamanda yapılan keşiflerden biridir. Dünyadaki suların kirlenmesiyle plastik tüketen bakterilerin çoğalacağından söz eden yazar bir bakıma bir öngöründe bulunmaktadır. Bu nedenle buradaki ifade ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Kirli sularda plastiği besin olarak tüketen bakteriler türedi” (3.k, s.72).

Depremler ve nükleer felaketler sonucunda dünyada sular kirlenmiştir. Kullanılabilir su çok az olduğundan çiftlikteki herkesin banyo için yarım tas su hakkı vardır. Bir gün dünyada herkesin çok sınırlı su hakkı olması, kullanılabilir suların kaybedilmesi geleceğe dair bir varsayım olarak düşünülebilir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Başından aşağıya yarım tas su döktüğünde annesinin ona sıkça söylediği sözü anımsadı. “Banyoda bir saat kalıyorsun, dünyanın suyunu boşa akıtıyorsun.” Annesinin sitemli sözleri zihninden geçerken bu yarım yamalak yıkanmaya biraz da gözyaşı eşlik etti” (3.k, s.107).

Bir gün teknolojiye olağanüstü gelişmeler yaşanmasıyla insani özellikler taşıyan robotların üretilmesinden söz eden bu bölüm gelecekle ilgili bir varsayım içermesi bakımından ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Eğer Loob’un insanlaştığını düşünürse kendisinin de makineleştğini düşünmek zorunda kalacaktı; bu yüzden Loob’un yalnızca dünyanın en iyi bilgisayarı olduğunu aklından geçirmekle yetindi” (3.k, s.148).

Sera Adası’nda her şeyi yöneten bir robottur. Oradaki tüm araçları çalıştıran düzeni sağlayan odur. Adadakileri istediği an öldürebilecek güce dahi sahip olan bir robottan söz edilen bu bölüm yapay zekanın gelecekte yapabileceklerine farklı bir bakış getirmesi bakımından ilgili özelliği yansıtmaktadır.

“Buradan kaçmalıydı. Şu hava aracı geldiğinde, gençler iner inmez kendisi binip gidemez miydi? Makine eninde sonunda kendisini de öldürecekti. Adadan yüzerek kaçamayacağına göre bir araç kullanmalıydı. Fakat tüm araçların kontrolü Loob’daydı. İsterse denizin tam ortasındaiken aracı bozar, kendisini kimyasallarla köpüren zehirli suların içine gömerdi.” (3.k, s.174).

Ö.3. Distopyalar, genellikle toplumsal temalar etrafında şekillenir.

Romandaki başkişiler Marjinal ve Mehtap üniversite eğitimi için Ankara’yı seçerler. Toplumun büyük bir kısmının kentlere yerleşmesiyle betonlaşan şehirlerin artması toplumu ilgilendiren bir konudur. Ankara’nın aşırı betonlaşmasına vurgu yapan bu bölüm bu nedenle ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Gençlerin içi içine sığmazken Ankara öyle kaskatı kalır mı?” Betonum ben, beton” diyebilir mi? Diyemez.” (3.k, s.14).

Bugün şehirlerde toplu konutlar halinde olan yerleşim merkezleri bulunmaktadır. Yüzlerce insanın bir arada yaşadığı sitelerde güvenliği sağlayan görevliler de bulunmaktadır. Site yaşamı ve güvenlik görevlisi mesleği bugünkü topluma ait unsurlar olması nedeniyle bu bölüm ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Feride Hanım’ın evi şehir merkezine biraz uzakta, on beş katlı bir binadaydı. Görkem Sitesi’nin giriş katındaki daireyi beş yıl önce almıştı...Hırsız korkusu da yoktu, çünkü sitenin güvenlik görevlisi vardı.” (3.k, s.15).

Belediye başkanının kendine arazi almasını eleştiren bu bölüm toplumsal bir sorundan söz ettiği içi ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Buradan okula ulaşım da kolay; her on beş dakikada otobüs, minibüs, ne istersen var; metro olsaydı daha iyi olurdu ama bu belediye başkanı kendine arazi almaktan başka bir iş yapmıyor”(3.k, s.16).

Marjinal ve Mehtap bir çay bahçesinde otururlar. Fakat garson devamlı başka bir şey isteyip istemediklerini sorduğu için bu durumdan rahatsız olup oradan ayrılırlar. Çay bahçesinde oturan kişilerden devamlı bir şeyler sipariş etmesinin beklenilmesi tüketimin zorunlu bir hale geldiğini göstermektedir. Toplumsal bir konuya temas eden bu bölüm ilgili özelliğe uyum göstermektedir.

“Parkın yüksek ağaçlarının hışırtısı altında bazen sohbet ederek, bazen kitaplarını karıştırıp birbirlerine konu başlıklarını göstererek iki saat oturdular. Bu süre onlara iki saat gibi değil, yarım saat gibi gelmiş olsa da garsonun ikide bir gelip,” Başka bir şey ister misiniz, başka bir şey ister misiniz?” diye sormasından rahatsız oldular ve kalktılar”(3.k, s.37).

İhtiyacı olmadığı halde yeni eşyalar alınması tüketim çılgınlığına işaret eden bir durumdur. Bu ifadede Mehtap teyzesi hakkındaki bir düşüncesini dile getirir. Onu tüketim çılgınlığına kapılan bir sınıfın üyesi olduğunu düşüncesiyle yargılaması toplumsal bir temaya değinmesi bakımından buradaki anlatım ilgili özellik ile ilişkilendirilmektedir.

“Teyzesi de mi her yıl eşya yenileyen insanlara benzemişti?”(3.k, s.38).

Profesör Murat Bey Feride Hanım’a bilimsel çalışmalarını emanet ederken birilerinin peşinde olduğundan söz eder. Feride Hanım da bunun üzerine onun paranoyak biri olduğunu düşünür. “Abartılı gurur, kuşku, sanrı, güvensizlik ve bencillikle belli olan ruh hastalığı” olarak tanımlanan paranoyanın pek çok insanda bulunduğu gözlemini aktaran Feride Hanım, içinde yaşadığı toplumla ilişkili bir yorum da bulunur. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Adam gerçekten paranoyak olmalıydı. Yapacak bir şey yoktu, bir kez söz vermişti, yardım ederim demişti. Toplumda böyle yaşayan pek çok zararsız hasta vardı, demek Murat Hoca da onlardan biri olmuştu”(3.k, s.43)

Dünyanın sonuna hazırlananların kendilerine için yaptırdıkları özel sığınaklarda radyasyonu azaltacak düzeneklerin bile kurulduğundan söz eden Marji yine parası olan sağ kalacak şeklinde durumu özetler. Toplumda egemen sınıfın dünya üzerinde yaşanan

felaketlerden en az etkilenecek sınıf olmasını vurgulayan bu ifade bir toplum eleştirisi içermesi bakımından ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Dünyayı nasıl bir son beklerse beklesin, egemenler karlı çıkıyor.”(3.k, s.51).

Bu ifadeyi Smile, Loob’a söyler. Ona yalan söylemiştir fakat yüzdeki kırışıklıklar için krem sürmek, genç kalmaya çabalamak toplumun genelinde görülen bir davranıştır. Bu açıdan buradaki ifadeler ilgili özellik ile ilişkilendirilmektedir.

“Ha şey... Bugün kırışıklıklar için krem sürdüm, mimik yapamıyorum o yüzden”(3.k, s.150).

Her iki bölümde makine ile insan arasında karşılaştırma yapılır. İfadelerde makinenin çoğu insandan daha dürüst, ahlaklı ve duyarlı olduğu belirtilir. Bu değerlendirmelerde insanın önemli özellikler bakımından makineden geri kalır. İnsani değerlerden söz edilen bu ifadeler ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Bana ihanet edebilirler Loob. Bunu öğrendiğinde ihanet edenlere kendini kullandırma. Onları cezalandırmak istersen karar senindir. Çoğumuzdan daha dürüst ve ahlaklı olduğumu biliyorum, vereceğin karara şimdiden saygı duyuyorum”(3.k, s. 151).

“Bir makinenin insandan daha duyarlı olması kahrediciydi”(3.k, s.194).

Ö.4. Distopyalarda, tek bir zihnin yönetimi görülür.

Bu bölüm Kapiland’ın başkanı Truman’ın düşünceleridir. Truman kendi ülkesi dışındaki herkesten nefret eder, diğerlerini yok etmeye karardır. Ülkesinin çıkarları için bunun doğru olduğunu düşünür. Bu kötücül zihin kendi halkına karşı da katıdır. Halk sağlığına para harcamak yerine onlardan kurtulmayı tercih edecek kadar acımasızdır. Bir başkanın her şeye tek başına karar vermesi ve kendi ülkesinden başka ülkeye yaşam hakkı tanımaması ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Okyanusa füze fırlatarak yaptığı denemelerin ne anlamı vardı ki? Önemli olan, canlılar üzerinde memeliler üzerinde, ağaçlar ve arılar üzerinde ne gibi bir etki yapacağını görebilmektir. Nefret ettiği bölgelerden, bu bölgelerde yaşayan ve hiç anlayamadığı o tuhaf insanlardan dünyayı temizlemenin zamanı gelmişti. Oradakilerin hepsi istisnasız terörist değil miydi? Bugün değilse yarın olacaklardı. İşte o Asyalılardan, dünyanın doğusundan kurtulabilmek için harika bir fırsattı, bunu kaçırmayacaktı. Milyonlarca insanın depremde

öldüğü haberi gelmişti. Kalanları da Kapiland süpürecekti. Hem de halının altına değil, atmosfere karışacak kadar toz haline getirecekti. Yalnızca kişisel bir nefret yüzünden değil, ülkesinin çıkarları için bunu yapmalıydı. Böylesi yıkıcı depremler sonrasında salgın hastalıkların baş göstereceği belliydi. Yeni yeni virüsler, ilaca dirençli bakteriler de oluşacaktı. Onları yok etmezse tehlikenin Kapiland'ın kapısına dayanacağı açıktı. Bütçeden halk sağlığı için daha fazla pay ayırmak istemezdi. Ama füzelerle oradaki her şeyi temizlemek mümkündü. İnsanları da virüsleri de teröristleri de..." (3.k, s.58-59).

Kapiland'ın başkanı Truman'ın olası bir felakette kendisi ve ailesi için sığınakları hazır. Bütün olanakları kendinde toplayan ve sade kendi için kullanan Truman bir diktatör gibi davrandığı için bu bölüm ilgili özelliğe uyum göstermektedir.

"Arka bahçedeki özel pistte üç hava aracı her zaman hazır tutulurdu. İşte yine oradaydılar. Herhangi bir felaket senaryosu gerçekleşmeye yüz tutarsa kalkış için zaman kaybetmeyeceklerdi. Üç aracın da iç donanımı ve rotası farklıydı. Çünkü dünya üzerinde farklı bölgelerde yapımı tamamlanmış üç ayrı sığınağa göre dizayn edilmişlerdi. Truman durumuna göre birini tercih edip kıyametten kurtulacaktı"(3.k, s.59-60).

Sera Adası'nda tüm yönetim Loob'a aittir. Bütün yetkilerin bir robota ait olması tek zihin yönetimine örnek oluşturmaktadır.

"Bilgi ölmez değil mi Smile? Bilgi bir yere kaydedilmişse kaybolmaz. Elinizde dünyanın bütün bilgisini saklayan bir makine var. Ona sor; sana neyin, nasıl yapılacağını söyleyecektir. Bugüne kadar hep böyle yapmadık mı?" (3.k, s.113).

Ö.5. Distopik eserlere konu olan toplumların çeşitli mekanizmalarla kontrol ve baskı altında tutulduğu görülür.

Sera Adası'ndakiler çiftliklerde çalışanlara karrera adlı bir bitkiyi ektirirler. Adaya gönderilen karrera bitkilerinden üretilen ekmekler yeniden çiftliğe gönderilir. Çalışanlara karrera bitkisinin toprağı temizleyeceği ve bu zehirli topraklarda ancak onun yetiştirilebileceği yalanı söylenir. Amaç, çiftliktekileri kontrol altında tutmak, enerjilerini harcatarak düşünmelerine izin vermemek olası isyanları daha başlamadan sonlandırmaktır. Bu açıdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

"İnsanların bir meşguliyetleri olmazsa, eninde sonunda Sera Adası'na göz dikebilirlerdi. Onlara bir uğraş bulup karşılığında bir şey vermek gerekiyordu. Böylece hem

efendinin kim olduğunu bilecekler hem de karrera çiftliklerinde enerjilerini tüketecekler ve tehlikeli hale gelmeyeceklerdi”(3.k, s.114).

Ö.6. Distopyalarda, mükemmel bir fikir ile ya da korkunç bir felaket sonrasında yeni düzenin kurulduğu kurgusu sıkça görülür.

Serinin üçüncü kitabı Kapiland’ın Kıyameti korkunç bir felaket ile başlar. Ardından yeni bir yaşam düzeni oluşur. Aşağıdaki dört bölüm felaketi ve sonuçlarını anlatır. Bu sebeple bu kesitler ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Kuşlar ağırlaştı, Artık hiç kimsenin, “Kuş kadar hafifim,” diyemeyeceği bir çağ başlamıştı. Binlerce kanatlı, kurşun gibi toprağa çakıldı. Ama şansı yaver giden, gövdesi daha dirençli olanlar hala vardı. Nereye gideceğini bilmeyen, içindeki yangını hangi suyla söndüreceğini çözemeyen, zehir solumaya devam eden insanlar, köpekler, kargalar, toprağın kustuğu akrepler, yılanlar... hepsi aynı şeyin peşindeydi: sağ kalmak”(3.k, s.63).

“Denizlerde ve nehirlerde artık hiçbir canlı yaşamıyordu. Canlılık nasıl ilk kez suda başlamışsa yok oluş da ilk oradan vurdu dünyayı. Havaya karışan kimyasallar, radyasyon sızıntıları, nükleer rüzgarlar karadaki nüfusu da yarıya indirdi. Sağ kalanlar ise salgın hastalıklar, yetersiz beslenme ve cinayetler yüzünden ömürlerinin uzun olmayacağından emindiler”(3.k, s.67).

“Dünya kimyasal duş almaya devam ediyordu. Ateşi hiç düşmeyen ölümcül bir hasat gibi bitkindi. Bu gezegende hayat başladığında belki dokuz, belki on dokuz canı vardı, şu an korumaya çalıştığı geriye kalan son canıydı...” (3.k, s.68).

“Dünya ıssızlığın da ötesine geçmişti. Yıkık dökük binalardan geriye kalan enkazlar, rüzgarla, asitli yağmurlarla katman katman incelmışti. Ağaçlar çırılçıplaktı; kurumuş gövdelerinde, dalların dış izleri... Açlığın insana neler yaptırdığının tanığı oldular ve bu halden en çok onlar utandılar” (3.k, s.72).

Felaket sonrasındaki yeni düzende insanların kişisel bilgilerinin bir önemi kalmaz. Yeni düzene ait bir anlatı olması nedeniyle bu bölüm ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Koca Bahri üstelemedi. Zaten öyle bir zamanda yaşıyorlardı ki kim adını nasıl söylerse inanmak zorundaydı. Bazen yıkıntılar arasında eski kimlik bilgileri, pasaportlar bulduklarında gülüp geçiyorlardı. Kimin ne olduğu, nerede doğduğu, kaç yaşında olduğunun hiçbir önemi kalmamıştı. Karnın tok mu, aç mı; bundan fazlasına kafa yorulmuyordu” (3.k, s.104).

Bu bölümde çiftlik yöneticisi Bahri'nin ağzından yaşanan felaketin başka bir yüzü anlatılıyor. Yeryüzündeki yeni sistemin başlangıcındaki yıkımlardan söz eden bu bölüm ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Bak Marji, çok gençsin, bugüne dek pek tehlikeyle karşılaşmamışsın. Dışarıda bulabileceğin birkaç bozuk konserveyle hayatta kalabileceğini sanıyorsun. Belki bir AVM deposu bulacağını hayal ediyorsun. Vazgeç, çünkü her yer talan edildi. Tarihi geçmiş konserveler yüzünden binlerce insan öldü. Susuzluktan böbrekleri iflas eden, acı içinde debelenip ölenler oldu. Size bunları kimse anlatmadı mı? Ben sizi sevdim, iyi gençlersiniz, çalışkansınız, kötülüğünüzü istemem... Hem bana dünyanın en değerli varlığını getirdiniz, bu köpekle günlerime neşe kattınız. Sizi ölüme nasıl yollarım? Gitmeyin...” (3.k, s.143).

Ö.7. Distopyalarda geçmişe dair bilgiler toplumun hafızasından silinmiştir.

Mehtap kadınlar koğuşunda yaşlı bir kadınla sohbet etmek ister. Ona çocuklarınız var mı, diye sorar. Kadın vardı der fakat geçmişinden söz etmek istemez. Sonrasında oradaki herkesin gününbirlik yaşadığı aktarılır. Geçmişe dair bilgilerin hatırlanmaması ya da hatırlanmak istememesi ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Bir zamanlar vardı...” dedi kadın ve bir eli belinde, aksayarak koğuş kapısına yürüdü. Artık geçmişi anmaktan vazgeçmişti. Buradaki herkes gibi gününbirlik yaşıyordu. O gün hasta olmamak, o gün yiyecek alabilmek, o gün Magmacılara yakalanmamak...” (3.k, s.106).

Ö.8. Distopyalarda, doğal dünya iktidar tarafından güvensiz bir yer olarak yansıtılmış ve yasaklanmıştır.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.9. Distopyalarda, iktidar toplumu kontrol altında tutmak için propagandayı araç olarak kullanır.

Sera Adası'nda çiftliktekilere zaman zaman bildiriler gönderilir. Bu bildirilerden pek çok yerde asılı olan “Dünya için yedi yeşil madde” başlıklı olandır. Bu maddeler çiftlikteki insanlar için birer talimattır. Bu buyrukların yerine getirilmesi şart koşulur. Bu yönergeler ada yönetimi tarafından çiftliktekilere dayatılır ve bu yolla onlara benimsetilir. Bu sebeple bir propaganda aracı olarak görülür. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Dünya için yedi yeşil madde

1.Karrera ek, toprağı bu tohum temizleyecek

2. Topraktaki zehrin nedeni, Magmacılardır; onlardan uzak dur.

3.Sera Adası 'na güven, çözüm bizde, karrera ekerek bize destek ver.

4.En güvenilir yer, çiftlikler tek başına kalma, çiftlikte yaşa.

5. Magmacılar dünyayı öldürüyor, karşılaştığında hesap sor, cezasını var.

6. Deniz ve hava araçlarından uzak dur, araçlarda Magmacılar için tuzaklar var, sen de kapılma.

7. Yedi yeşil maddeye inan, başkalarını da inandır, yeşilin ruhu seninledir.” (3.k, s.120).

Ö.10. Distopyalarda mekanlar oldukça büyük, karanlık ve tekinsiz betimlenir.

Bu özelliğı yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.11. Distopyalarda kitleler, yönetici kişı ya da kişilere tapınma derecesinde bağılılık duyar.

Marjinal'in çiftlikte erkekler koğuşunda bir adam ile arasında bu bölümdeki konuşma geçer. Adam felaketi yaşatan Kapiland yönetimini savunur. Onları haklı görür. Karrera ekmeğı vererek onları açlıktan kurtardığı için minnet duyar. Kapiland yönetimini sorgulamaması ve bütün bu olanlara rağmen gönülden bağılılık duyması ilgili özelliğı örnek oluşturmaktadır.

Yaşlı adam Marji'nin öfkesine anlam veremedi.

“Deli deli konuşma, Sera Adası olmasa hepimiz açlıktan ölmüştük.”

“Savaşı başlatan kimdi?”

“Kapiland'dı, fakat haklıydı, çünkü otuz yıl önceki depreme Persiya neden oldu. Kapiland onları cezalandırdı.”

“Yani şimdi Persiya mı cezalandırıldı? Kapiland dünyayı felakete sürüklemiş, başkan bile bir adaya sığınmak zorunda kalmış, sen hala Kapiland haklıydı diyorsun” (3.k, s.84).

“Kapiland dünyanın süper gücüydü, yapabilseydi daha iyisini yapardı fakat olmadı işte. Diklenmen değil, ot bitmez topraklar için karrera tohumu verdiklerine şükretmen lazım” (3.k, s.85).

“Marji dalga geçercesine ellerini havaya kaldırdı. “Olur, şükredeyim... Dünyayı başımıza yıktığın için teşekkürler Kapiland.”(3.k, s.85).

Bu iki bölümde çiftlik yöneticisi Bahri, Sera Adası’na karşı olan bağlılığını dile getirir. Bu bakımdan buradaki ifadeler ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Bakin gençler, güçlünün yanında yer almak her zaman avantajlıdır. Bu yüzden bizimle kalmalısınız... Sera Adası kimi destekliyorsa o güçlü odur, anlıyor musunuz?” (3.k, s.144).

“Sera emir verir, bu emir sorgusuz sualsiz yerine getirilirdi” (3.k, s.147).

Ö.12. Distopyalarda yönetim, toplum kontrolü için kullandığı yöntemlerde sınır tanımaz.

Kapiland’ın başkanı Truman üstün özelliklere sahip bir bilgisayar siparişi eder. Bu bilgisayarı amaçlarını gerçekleştirmek için ister. Toplumu yönetmek, kontrol altında tutmak için teknolojiden faydalanmayı düşünmesi ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Truman gelişmiş bir bilgisayar istiyordu. İnsana benzer ama insan kapasitesinin üstünde olan; düşünce üretebilen, plan yapabilen, akıl yürüten, hastalanmayan, ölmeyen, milyarlarca veriyi karşılaştırıp sonuçlar çıkarabilen, hatta yaptığı planları uygulamaya koyabilen mekanik bir organizma” (3.k, s.11).

Çiftlikteki karrera bitkileri gemilerle Sera Adası’na ulaşır. Gemiye binmek yasaktır. Binen de anında öldürülmektedir. Sera Adası’ndaki yaşantıyı öğrenmemeleri için uygulanan bu yöntem, Kapiland yönetiminin toplumu kontrol altında tutmak için sınır tanımadığını göstermektedir.

“Bir kez isyancılardan biri gemiye gizlice bindi, boş kamaralardan birine gizlendi. Adada ne olup bitiyor, oradakiler nasıl yaşıyor bilgi edinecekti. Cesurdu, ama adaya ulaşamadı. Gemideki sistem kamaradaki kaçak yolcuyu fark etti, boğucu bir gaz yaydı, isyancının can vermesi birkaç saniye aldı. Bu olaydan iki gün sonra Sera Adası bütün kirli topraklara bu durumu bildirdi. İbret olsun diye isyancının cansız görüntüsünü de fotoğraf

olarak duyuruya eklendi. “Gemiler sizin için ölümcüldür, binmeyiniz! Biz sizin yaşamani için çalışmaya devam edeceğiz”(3.k, s.115).

Ö.13. Distopyalarda, ileri teknolojiler yer alır.

Alvin’in icadı Loob akülü sandalye biçimindedir. Bir bilgisayarın bu biçimde tasarlanması, insan gibi konuşması, şaka yapması gibi özellikleri olması ileri teknoloji kullanımına örnek olmaktadır.

“Ses, akülü sandalyenin baş kısmından, hemen Alvin’in kulağının arkasından gelmişti. Genç bir erkeğin sesinden ayırt edilemeyecek, kısmen mekanik bir insan sesi.”(3.k, s.9).

Akülü sandalyenin hiçbir yönlendirmeye gerek duymadan kararlarını kendi başına alabilmesi ileri bir teknoloji kullanımını göstermektedir.

“Asansör durdu, kapı açıldı, Alvin sandalyesiyle koridora çıktı, yaşadığı dairenin kapısına ilerledi. Hiçbir yönlendirme düğmesine basmamıştı, hiçbir komut fısıldamamıştı. Akülü sandalye, gideceği yolu ezberlemiş akıllı bir at gibi, sahibinin yönlendirmesine ihtiyaç duymuyordu. Onlara dışarıdan bakan biri, engelli genç bir adam ve onun en büyük yardımcısı olan son model, dört çeker, tekerlekli bir sandalye gördüğünün zannederdi. Bu düz görünüşün arkasında ise genç adamın üç yıl önce üzerinde çalışmaya başladığı zeki bir makine vardı” (3.k, s.10).

Akülü sandalye biçimindeki yapay zekâ Loob’un insan gibi öğrenebilmesi, seçim yapabilmesi onun üstün özelliklere sahip olduğunu gösterir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Loob öğrenen bir aygıttı. Geçen hafta asansörde kaldıklarında, arıza giderilene kadar kendisine bir Filipin halk şarkısı söylemişti, tam da annesinin sesini taklit ederek söylemişti. Sesi bir kez telefonda duyması yetmiş, onu hafızasına kaydetmiş, sonra aynı tınıları kullanarak şarkı söylemeyi başarmıştı. Başka bir zeki makine yapacak olsa, aynı şarkıyı mı seçerdi, yoksa başka bir şarkı mı? Bir makine, seçim yapabiliyorsa onun kendi benliği oluşmuş denmez miydi?”(3.k, s.31).

Loob adlı makine Kapiland’ın tüm kurumlarına ait kayıtlara ve gizli belgelere ulaşabilmektedir. Loob’un farklı bir internet ağı kullanarak devletin ve kişilerin her türlü bilgisini elde edebilmesi yüksek bir teknoloji olması sebebiyle ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Rastgele ikisinin icadıydı. Kapiland’daki herhangi bir kurumun dosyaları arasında birkaç tur atıp rastgele birini seçerlerdi. Açtıkları dosyada bir belgeyi okuyup inceler, karşılıklı yorum yaparlardı. Makinede herkesin ve devletin kullandığı internet ağından farklı bir ağ vardı. Bu ağı kullanarak Kapiland’ın tüm kurumlarının kayıtlarına ulaşabiliyordu, en gizli olanlara bile. Loob kendi kendine şifre kırıcı bir programda geliştirmişti. Alvin onun şifreleri kırdığını anladığı gün önce korkmuş, bu gelişmeyi bağlı olduğu bilim kuruluna aktarmayı düşünmüş, ama sonra vazgeçmişti. “Teslim edeceğim gün o programı silerim, böylece konu kapanır.” diyerek içini rahatlatmıştı”(3.k, s.32).

Bir makinenin bir insan gibi öğrenmesi, iyiyi ve kötüyü ayırt edebilmesi çok gelişmiş bir yapay zekayı işaret eder. Bu sebeple bu ifade ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Sen öğrenen bir makinesin, iyiyi ve kötüyü de öğrendin”(3.k, s.34).

Yaşanan depremin doğal bir felaket değil de insan tarafından üretilen teknolojilerle gerçekleştirildiğini anlatan bu bölüm yüksek bir teknoloji kullanımından söz etmektedir. Bu bakımdan bu ifadeler ilgili özellik ile ilişkilenebilir.

“Evet sayın başkan, Persiya uzun zamandır yeryüzü levhaları üzerinde elektromanyetik deprem denemeleri yapıyordu. Yeryüzü levhalarını hareket ettirmeyi başarmışlar. Bu doğal bir deprem değil.”(3.k, s.58).

Truman’ın odasındaki bilgisayar bir nükleer saldırı sonrasında Kapiland’ın ne kadar zarar göreceğini hesaplar. Truman bunun düşük bir oran olduğunu ve göze alınabileceğine karar verir. Bir bilgisayarın bu hesapları yapabilmesi gelişmiş bir teknolojiden faydalandığını göstermektedir. Bu açıdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Odasındaki bilgisayar, Persiya’ya ve onun komşularına yapılacak bir nükleer saldırının Kapiland’da yüzde on oranında çevresel bir felakete yol açabileceğini ve canlıların zarar görebileceğini bildirdi” (3.k, s.59).

Alvin kolundaki dijital saatle Loob’un nerede ve nasıl olduğunu izleyebilmektedir. Bu araç ileri bir teknoloji ürünü olması sebebiyle ilgili özelliğe uyum göstermektedir.

“Eklediği bir parçayla eserinin nerede ve ne durumda olduğunu kolundaki dijital saatten izleyebiliyordu” (3.k, s.70).

Felaketten kaçarken Loob’u yanında götürmek isteyen Truman gideceği yerin seçilmesinde de onun rehberliğine güvenir. Bu üstün bir yapay zekanın varlığına işaret eder. Bu bakımdan Loob çok gelişmiş bir makinedir ve bu özelliği sebebiyle on üçüncü özelliğe örnek oluşturmaktadır.

Bahçede hazır tutulan hava araçlarından birine yöneldiler. Truman, karısı, iki kızı, özel doktoru, özel eczacısı, Bud ve sağ kolu Smile. Loob çok önceden aracın için yerleştirilmişti. Truman, “En çok ona ihtiyacımız olacak,” demişti. “Bu lanet olası kıyamette hayatta kalabilmek için onun planlarına ihtiyacımız var. “Zaten hangi araçla, hangi sığınağa gidilmesi gerektiğini Loob belirlemişti.” (3.k, s.71).

Sera Adası çiftliktekilere insansız hava aracı ile mesaj gönderir. İnsansız hava aracının varlığı gelişmiş Sera Adası’ndaki yönetimin gelişmiş bir teknolojiye sahip olduğunu göstermektedir.

“Zorunlu durumlarda gönderdikleri insansız hava aracındaki mesaj mekanizmasına daha önce taleplerini ilettiğinde karşıdan cızırtıdan başka bir şey gelmemişti”(3.k, s.101).

Truman ve diğerleri Sera Adası’nda bir yeraltı sığınağında yaşamaktadır. Yeraltında güneş ışığına benzer ışık yayabilen lambalar altında güneşlenmeleri teknolojik gelişmişliğin başka bir örneğidir.

“...güneş ışığını taklit eden lambaların altında güneşleniyor ve sonra mutlu mesut yedi numaralı odasına dönüyordu” (3.k, s.109).

Truman’ın yardımcısı Bud, ilerleyen yaşına rağmen çok iyi görmektedir. Bunun nedeni lazerle göz ameliyatı olmasıdır. Bir ameliyat ile ölünceye dek göz keskinliği kazanması gelişmiş bir teknolojinin varlığını ortaya koymaktadır.

“Dünyanın başına gelebilecek kıyamet senaryolarını duyar duymaz lazerle göz ameliyatı olmuştu. Zor zamanlarda sağlam bir çift göz en önemli silahtı. Bu ameliyatla ölünceye dek eksilmeyecek bir görüş keskinliği kazanmıştı” (3.k, s.111).

Loob’un sera kurması, toprağın kimyasallardan nasıl temizleneceğinin yollarını bulması onun üstün bir yapay zekâ olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile ilişkilendirilmektedir.

“Adaya ilk geldiklerinde Loob önceden hazır edilmiş yer altı sığınağının yetersiz kalacağını söylemişti. Sera projesi onun fikriydi. Dışarıdaki zehirli havadan, asit yağmurlarından, kuşların ve rüzgârın getirebileceği ölümcül virüslerden böyle korunabilirlerdi. Ayrıca seranın altında kalan toprağın kimyasallardan nasıl temizleneceğinin formülünü vermişti” (3.k, s.113).

Loob’un döllenmemiş yumurtalardan civciv elde etmeyi sağlayacak bir makine icat etmesi üst düzey bir teknoloji örneğidir. Bu açıdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Sığınağa önceden depolanan yumurtalardan civciv elde etmeyi de Loob’un icadı özel bir kuluçka makinesiyle başarmışlardı. Ki bu yumurtalardan civciv elde etmek imkânsız diye biliyorlardı, çünkü hiçbir döllenmiş yumurta değildi” (3.k, s.114).

Yapay zekâ Loob, karrera bitkisinin formülünü oluşturur. Sera Adası’na enerji sağlayacak, çiftliktekilere de ekmek olarak dönecek olan yapay bir bitkinin laboratuvarı üretilmesi gelişmiş bir teknoloji örneği olmaktadır.

“Karrera yapay bir bitkiydi. Doktor ve eczacı sağken Loob onlara tohumu laboratuvarı nasıl üreteceklerinin bilgisini verdi. Bu öyle bir formüldü ki hem Sera’dakilerin enerji olarak işlerine yarayacak hem de işlendiğinde gıda olarak insanlara geri yollanabilecekti. Böylece karreranın ilk yapay tohumları üretildi ve insanlara gönderildi. Tabi bazı yönergelerle...” (3.k, s.114).

Loob adlı makinenin insan gibi duruma uygun kahkahayı seçmesi ve karşısındakinin bir şeyi bildiği halde ondan gizlediğini sezmesi onun üstün bir robot olduğunu kanıtlar. Bu bakımdan bu iki ifade ilgili özellik ile bağ kurmaktadır.

“Loob kayıtlı kahkahalarından en uygununu kullandı” (3.k, s.131).

“Loob’un algıları ‘biliyor ama söylemiyor’ diye bu durumu belleğine kaydetti” (3.k, s.132).

Sera Adası’ndan çiftliktekilere gönderilen insansız hava aracıyla sesli mesajların taşınması gelişmiş bir teknoloji kullanımını göstermektedir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“İnsansız hava aracı yönetim binasının önüne inişi yaptığında Koca Bahri tedirginlikle araca yaklaştı. Zamansız bir ziyaretti. Ekmek çuvallarının gelmesine daha üç gün vardı. Bahri

yaklaşınca aracın otomatik camı açıldı. Mesaj mekanizması çalışmaya başladı. Loob'un sesi aracın içinden çıkıp Bahri'ye ulaştı”(3.k, s.145).

Loob adlı yapay zekanın insan gibi düşünerek karar vermesi onun üstün özelliklere sahip bir makine olduğunu kanıtlar. Bu açıdan bu ifade ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“...sonra belleğinde ölçtü biçti ve karşı tarafın bu işe odaklanması kararını bildirdi”(3.k, s.146).

Smile başının çok ağrıdığını söyler. Loob da baş ağrısını hemen kesebileceğini belirtir. Smile tekerlekli sandalyeye oturur, sandalyenin iki yanından uzanan kollar başını kavrar ve şakağına çok hafif biçimde iki iğne batırır. Smile'ın baş ağrısı anında geçer. Loob'a çok teşekkür eder. Aslında Loob'un amacı onun baş ağrısını geçirmek değil Alvin'in başına gelenleri öğrenmektir. Bunu da başarır. Smile'ın zihnindeki görüntülere erişebilmesi ve Alvin'in öldüğünü öğrenmesi çok üstün bir teknolojidir. Bu açıdan bu iki bölüm ilgili özelliğe örnek olmaktadır.

“Loob onun söylediklerine kulak vermedi. Zaten makinenin derdi, Smile'ın baş ağrısını geçirmek değildi. Alvin hakkındaki gerçeği bilmek istemişti ve az önce ona ait bütün görüntüleri kendi belleğine geçirmişti. Alvin'in yağmalanmış bir odada, yere tekmelenerek öldürüldüğünü artık biliyordu” (3.k, s.152).

“Hatırlasana, başın ağrıdığında seni bu koltuğa oturttum. Ağrıyı geçirmek için verdiğim frekansa sırasında zihninde sakladığın görüntüleri kendime aktardım” (3.k, s.175).

Loob, Alvin'in öldürüldüğünü öğrenince insanmışçasına acı çeker. Kendine son vermek ister fakat Alvin'in kendini koru komutuna karşı gelemez. Bir makinenin duyguları olması, üzülmesi üst düzey bir tasarımın kanıtıdır. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

Loob 7/24 uyanıktı. Üç gündür uyanık olmanın da ötesindeydi. Bilmediği, adlandıramadığı, kendisine veri olarak girilmemiş karmaşık bir durumla baş başaydı. Alvin'in sonunu öğrendikten sonra başlamıştı bu durum. Paramparça olmak istiyordu, bütün veriler, kayıtlar, rakamlar, sözcükle her yana saçılın istiyordu. Kendini patlatabilirdi. Fakat Alvin'in girdiği komutlardan biri buna engel oluyordu: “KENDİNİ KORU!” Bu yüzden kendine karşı eli kolu bağlıydı.”(3.k, s.170).

Bir makinenin yalan söylemeye çalışması ve bu durumdan zorlanması onu insana benzeyen bir yanı olduğunu göstermektedir. Çiftliğin yöneticisi Bahri ona Marjinal ve Mehtap'ı neden Sera Adası'na istediklerini sorduğunda yalan söylemekte zorlanan makine doğruyu söylemek istemediği için dolaylı bir yanıt verir. Bir makinenin bu biçimde davranışlar sergilemesi gelişmiş bir teknolojiyi işaret etmektedir.

“Bir makinenin yalan söylemesi dünyanın en zor şeyi. Loob ise zaman zaman denerdi yalan söylemeyi. Alvin’le pratik bile yapmışlardı. Her seferine devreleri ısınır, bazı parçaları geçici de olsa arıza işareti verirdi. Şu an arıza yapmak en son isteyeceği şeydi. Bu yüzden yalan değil, biraz dolaylı bir cevap verdi” (3.k, s.171).

Sera Adası'na gelen Marjinal, Mehtap ve Seyran konuştuklarının Loob tarafından dinlendiğini anlayınca birbirlerine not yazarlar. Fakat Loob o notları da mikro kameralar aracılığıyla okur. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile ilişkilendirilmektedir.

“Mikro kameralarla kâğıda odaklanıp ne yazıldığını okuyan Loob’un kahkahası gecikmedi” (3.k, s.184).

Ö.14. Distopyalarda toplumun kendini ifade edebileceği alanlar yok edilmiştir.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.15. Distopyalarda genellikle kast sistemine benzer katı sosyal sınıflar vardır.

Çiftliktekiler ve Magmacılar yaşam biçimleri bakımından kesin çizgilerle birbirlerinden ayrılırlar ve birbirlerine düşmandırlar. Her iki grup diğerinin kendinden daha aşağıda bir sınıf olduğunu düşünür. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Sera Adası’nda olup bitenden kuşkulanan çok az insan vardı. Onlar da hainlikle, isyancılıkla suçlandıklarından toplumun geneli tarafından dışlanmıştı” (3.k, s.115).

“İsyancılar bir süre sonra yer altına çekildi. Bu yüzden adları Magmacı kaldı... Loob, karrera işçilerinin Magmacılarla bağ kurmaması için insansı hava araçlarıyla ara sıra bildiriler yollamaya devam etti” (3.k, s.116).

Ö.16. Distopyalarda, bireyler arasında kişisel bağlılık yoktur.

Truman'ın istediği çok özel makine Alvin tarafından yapılarak kendisine verilir. Fakat Alvin engelli olduğu için felaket sonrası sığınağa Alvin'i götürmeyi düşünmezler. İlk ifade Bud'ın Truman'a Alvin ile ilgili düşüncelerini aktardığı bölümdür. İkinci ifade Loob'un Alvin engelli olduğu için Truman ve diğerlerinin onu yanına almayarak ona ihanet ettiğini anlattığı bölümdür. Her iki bölüm kişilerin aralarında çıkar ilişkisinden başka bir ilişkinin bulunmadığını kanıtlar. Bu bakımdan bu ifadeler ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Sayın Başkan, bir gün sığınağa gitmemiz gerektiğinde engelli biri bize yalnızca yük olur. Bu makine elbette onsuz da çalışabilir. Sığınağa yalnızca sağlıklı ve sorun çıkarmayacak insanlarla gitmeliyiz.” (3.k, s.68).

“...ihanet... Ona ihanet etmiş olabilirsiniz. Onu bile bile cehennemin içinde bırakmış olabilirsiniz. Engelli diye mesela” (3.k, s.149).

Ö.17. Distopyalarda, bireylerin kişilik özellikleri göz ardı edilir.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.18. Toplumu oluşturan bireylere, insanlıktan çıkmış bir halde olmalarına rağmen yaşanan dünyanın mükemmel olduğu aşılammıştır.

Çiftliktekiler sabahdan akşama çalışarak karrera ekerler ve karşılığında tatsız tuzsuz bir ekmeğe razı olurlar. Buna rağmen kendi yaşantılarının Magmacılardan daha iyi olduğunu düşünür ve Sera Adası'na minnet duyarlar. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Bu duyurular çiftlik işçilerini Magmacılardan nefret eder hale getirdi. Öte yandan Magmacılar da çiftliktekilerden çok fazla tiksiniyordu. Çünkü işçiler sorgusuz sualsiz karrera ekmeğe devam etmişlerdi. Bütün talimatlara neden, niçin demeden uyum sağlıyorlardı, Sera'dan yollanan her duyuruya inanıyorlardı. Taş gibi sert, tatsız tuzsuz karrera ekmeği ile yetiniyorlardı ve karşılığında bütün gün köle gibi ter döküyorlardı” (3.k, s.116).

Ö.19. Distopyalarda kişiler yaşadıkları hayata karşı duyarsızlaşmıştır.

Türkiye, Persiya, Ermenistan, Suriye, Gürcistan, Azerbaycan topraklarında silsileler halinde meydana gelen deprem felaketlerinin Kapiland halkı tarafından kısa zamanda önemini yitirmesi ve hayatlarına kaldıkları yerden devam etmelerini anlatan iki bölüm ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Dünyanın doğusu bu felaketi yaşarken Kapiland’da insanlar evlerinden, pizzacılarından, havaalanlarındaki ekranlardan nükleer saldırıyı haber olarak izledi. Rakamlar durmadan değiştirilerek güncellendi. Kaç ölü olabilir, kaç kilometrekare bu saldırıdan zarar görmüştür... Tahminler her dakika yükseltilerek verildi. Başlangıçta insanlar ekranlara bakarak, kaşlarını çatarak, birkaç lanetli söz savurarak tepkilerini gösterdi. Haberler bir süre sonra yalnızca alt yazı olarak akmayı sürdürdü. İnsanların kaşları eki haline döndü” (3.k, s.60).

“Kapilandlıların büyük çoğunluğu sipariş ettikleri pizzalarına, televizyonlarına, bilgisayar oyunlarına, internet alışverişlerine, sosyal medya geyiklerine geri döndü.” (3.k, s.61).

Çiftliktekilerin on yıldır aynı işi yapmaları ve hiçbir şeyin değişmemesi hakkında hiç düşünmemeleri, tarlalarda bir makine gibi otomatikleşmiş hareketlerle çalışmaları ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Hava bunaltıcıydı, bilmedikleri bir işte çalışıyorlardı; ötelerdeki diğer gruplar alışık oldukları sökme dikme hareketlerine mekanik olarak devam ediyorlardı. Yaptıkları iş hakkında düşünmeyi uzun zaman önce terk etmiş gibiydiler. Mehtap ve Marji içinse her şey sorgulamaya değerdi” (3.k, s.125).

Magmacılardan Vaha, Marjinal ve Mehtap’a çiftliktekiler hakkındaki düşüncelerini anlattığı bu bölümde içinde yaşadıkları hayatı hiç sorgulamayan çiftlik çalışanlarını eleştirir. Çiftliktekilerin Sera Adası’ndan iletilen tüm iş ve sorumlulukları eksiksiz yerine getirmesi, bunların nedenini sormaması içinde bulundukları yaşama karşı duyarsızlaştıklarını göstermektedir.

“Adam gülümsedi.” Çünkü Sera Adası bizimle ilgili ne varsa lanetledi, bizi terörist ilan etti, hatta insan yediğimiz yalanını bile söylemekten çekinmedi. Çiftliktekiler inanmak zorundaydılar, onlar bir şeye inanmadan yaşayamazlar, büyük bir güce tapmadan hayatta

kalamayacaklarını sanıyorlar. Bugüne dek Sera Adası'na tek soru sormadılar. Neden siz ordasınız da biz buradayız, demediler, neden karrera yetiştiriyoruz, demediler, onu ekmeğe dönüştüren sistemi burada kuralım, neden adaya göndermek zorundayız, demediler. Yalnızca bizden nefret ettiler, biz dünyayı cennet bile yapsak bize değil, Sera Adası'na inanırlar” (3.k, s.158).

Ö.20. Distopyalarda dostlar düşmana, düşmanlar dostla dönüşür ve mutlaka belirlenmiş bir öteki vardır.

Kapiland yönetimi Persia'yı kendine düşman olarak seçer ve halkını buna inanadırır. Bu bakımdan bu ifade ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Bu yapay depreme yol açan Persiya'ya haddini bildirdik” (3.k, s.61).

Sera Adası'ndan gelen bildirimlerden çoğu Magmacıların çok tehlikeli olduğu yönündedir. Onların çiftliktekilerin ve Sera Adası'ndakilerin düşmanı olduğu söylenir. Çiftliktekiler buna inanır ve onarı düşmanları olarak görürler. Bu açıdan bu bölüm ilgili özelliğe uyum göstermektedir.

“Magmacılar hepinizin düşmanı! Karrera ekmeyerek dünyanın kirliliği sürsün istiyorlar. Öyle vahşiler ki aç kaldıklarında birbirlerini bile yerler” (3.k, s.116).

Ö.21. Distopyalarda, düzene karşı muhalif kimlik taşıyan başkışı ya da başkışiler bulunur.

Magmacılar, Sera Adası'nın kurduğu düzene karşı gelen bir topluluktur. Ada yönetiminin dünyanın iyiliğini düşündüğüne inanmazlar. Tersine dünyanın bu hale gelmesinde onların parmağı olduğunu düşünürler. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Magmacılar, dünyanın mahvoluşunda Sera Adası'nın payı olduğunu düşündüklerinden hedefleri bir gün mutlaka adaya gitmekti. Oradan yollanan duyuruların, talimatların, emirlerin bir tek cümlesine bile inanamazlardı. Karrera ekerek dünyayı temizlemek onların gözünde koskoca bir palavraydı” (3.k, s.116).

Marjinal çiftlikte bir süre çalıştıktan sonra hayatta kalmak için bundan başka seçeneklerin de olabileceğini düşünür. Çiftlikte çalışmak ona yararsız gelir ve çiftlikten ayrılmaya karar verir. Çiftlikteki yaşama karşı çıkması Marjinal'in muhalif bir tutumu olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan bu ifadeler ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Burası bize göre değil. Çiftlik hayatı, bütün gün karrera sökmek bana saçma geliyor. Dışarıda daha iyi bir hayat...” (3.k, s.143).

Ö.22. Distopya eserlerinin başında genellikle her şey mükemmelmış gibi görünür.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.23. Karamsar, baskı altında yaşayan bir toplum betimlenmiştir.

Smile, Truman’ın yardımcısı Bud ile yaptığı bir konuşma üzerine içinden bu düşünceleri geçirir. Bud’ın sözlerine katılmasa bile katılıyormuş gibi görünmesi baskı altında bulunduğunu göstermektedir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özelliğe örnek olmaktadır.

“Smile inanamasa da başını salladı; başkanlar, emir verenler, diktatörler yalnızca onaylanmaktan hoşlanırdı. Karşılarındaki kişiye başka seçenek bırakmazlardı ki” (3.k, s.112).

Marjinal, Bahri’ye Sera Adası’na gitmeyi hiç düşünüp düşünmediğini sorar. Bu ifadeler Bahri’nin ona verdiği yanıtıdır. Sera Adası’nın koyduğu kurallara uymayanların ölüm ile cezalandırılmaları çiftliktekilerin tahakküm altına alındıklarını gösterir. Bu açıdan bu ifadeler ilgili özellik ile ilişkilendirilmektedir.

“Gitmek mi, neden gideyim ki, kendimi öldürtmek için mi? Ben Magmacı değilim, ancak onlar böyle aptalca şeyler yapar” (3.k, s.126).

Bu bölüm, çiftlikten ayrılmak istediğini söyleyen Marjinal’e Bahri’nin yanıtıdır. Çiftlik dışındaki yaşam hakkında oldukça olumsuz düşünceler içinde olması Bahri’nin taşıdığı kötümserliği kanıtlar. Bu bakımdan bu ifadeler ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Seni anlıyorum, gençsin ve heyecan arıyorsun. Karşınıza hırsızlar, vahşiler çıkacak; çantanı, ayakkabını, başındaki şapkayı almadan önce canını alacak Marji!” (3.k, s.143).

Ö.24. Devletin bekası, bireyin hak ve özgürlüklerini gölgede bırakmıştır.

Smile, Sera Adası’nda kendisine söylenen her şeyi asla karşı çıkmadan yerine getirir. Bunun nedeni haklı bile olsa yönetime karşı gelmesi durumunda cezalandırılacak olmasıdır. Bu bakımdan bu ifadeler ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Sera’da üstlerinden ceza alırsa hakkını arayacağı bir mahkeme bulamayacağını biliyordu. Burada adalet, Truman ve Bud’ın iki dudağı arasındaydı” (3.k, s.112).

Çiftliğe giren magmacı, oradakiler tarafından yakalanır ve bu davranışının cezası ölümdür. Oradaki kimseye zarar vermediği halde ölüm ile cezalandırılması bireysel hak ve özgürlüklerin yer almadığı bir dünyayı işaret eder. Bu açıdan bu bölüm ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Kalabalık homurdanarak koşuşlarına çekildi. Magmacıların cezası çoğu zaman gündüz verilirdi. Sera Adası’nda yetersiz ışıkla net görüntü ulaştırılamayacağı için. Ceza, istisnasız ölümdü. Ada, her cezadan sonra yolladığı karrera ekmeklerine ödül olarak bir miktar şeker eklerdi.” (3.k, s.139).

Ö.25. Sanatsal distopyalarda sıklıkla karakter bakış açılı bir anlatım görülür.

Romanlarda geçen bütün olumsuz olaylar başkışı Marjinal’in gözünden okura sunulmaktadır. Marjinal ile birlikte Mehtap karakteri de zaman zaman durumlara eleştirel bir bakış getirmekte ve okur onlardan yana bir tutum geliştirerek başkışiler ile özdeşim kurmaktadır. Bu bakımdan, bu özellik serinin tüm kitaplarında gözlemlenmektedir.

Ö.26. Distopiyaların ortak özelliklerinden biri de ne mutlu ne de mutsuz sonla bitmeleridir.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

4.4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: KAPİLAND’IN KÜLLERİ ADLI KİTAPTAKİ DİSTOPİK ÖGELER

4.4.1. KAPİLAND’IN KÜLLERİ KİTAP ÖZETİ

Serinin son kitabında Mehtap ve Marji Sera Adası’nda dünyanın yeniden uyanışını karşılarlar. Günlerce süren yağmur toprağı canlandırmaya başlar. Gençler de adaya birlikte geldikleri Sahra ile bu canlanışı ana karaya yani kendi topraklarına taşımak için kolları sıvarlar.

Ana karada Magmacılarla birlikte hayatı yeniden var etmeye çalışırken beklenmedik sıradışı olaylar onları bekler. Magmacıların mağarasındaki küçük çocuğun iki göbek deliğinin olduğunu fark etmeleri bu olayların başlangıcı olur. Çünkü “Kimse İki Kez Doğmaz” Böylece Marji ve Mehtap yeni bir türle karşı karşıya olduklarını fark ederler. İnsanın oldukça üstü olan bu türleri Ribyonak yönetmektedir. Ribyonak gen değişimi yapabilme, yeni türler oluşturma gibi ileri teknoloji pek çok özelliğe sahip bir yapay zekadır. Magmacıların mağaralarından da

daha derin bir yerde varlığını sürdüren Ribyonak'ın tıpkı Kapiland gibi dünya ve insanlık için kötücül planları vardır. Magmacılar dünyayı mahveden insanların yaşamayı hak etmediklerini düşünürler. Bu nedenle insan türünden tamamen kurtulmayı hedeflemektedirler. Bu hedeflerini Marji'ye gerekçeleriyle anlatırlar ve ona iş birliği yapması karşısında oldukça cazip bir teklifte bulunurlar. İşte bu teklifin ardından “Yol Ayrımı” yaşanır. Bunca olayda birbirlerine yoldaşlık etmiş gençlerin yolları ayrılır. Marji, Magmacılarla kalır; Mehtap çiftliğe döner.

Mehtap çiftliğe giderken yanında tohumlar da götürür. Sera Adası'nın yok olmasıyla Karrera ekmeği de yiyemeyen insanlar artık açlığın sınırına gelmişlerdir. Son bir hamleyle büyük bir AVM kazısında belki ekebilecekleri bir şeyler bulmak umuduyla çalışmaktadırlar. Hayatta kalma mücadelesinde Bahri'nin köpeği koruması da oldukça güçleşmiştir. Bu nedenle Mehtap'ın getirdiği tohumları Kıtmir bulmuş gibi davranır. Böylece “Kutsal Köpek Oyunu” devam eder.

Tohumların gelmesiyle “İlk Çiftçiler” canla başla işe koyulurlar. En önemli motivasyonları ise bir gün duyumsayacakları sıcak ekmek kokusu olur. Ancak Magmacılar ve insanların arasındaki mücadele insanların aleyhinde sürer. Çünkü Ribyonak çiftliktekilerin yaşamı var etmelerine asla izin vermez. Tarlaların üzerine kendi üretimi çekirge sürüleri göndererek ilk hamleyi yapar.

Bir önceki kitapta kendini denize süren Loob, sürpriz bir şekilde ortaya çıkar. Marji'nin de gizli desteğiyle “Mehtap ve Loob” iş birliği yaparlar. Var oluş mücadelesi her iki takımda da birer yapay zekanın yer almasıyla devam eder. Biri insanlığı yok etmek diğeri ise insanlığı var etmek için çabalayan iki yapay zekâ...

Bu serüvende zaman yolculukları da yaşanır. 2019'daki deprem hatırlatılır. Bu süreçte ülkelerin kirli rekabetlerinden, insanlık dışı deneylere, dünyaya hükmetme planlarına kadar pek çok olay satırlar arasındaki yerini alır.

“Yer Altında İki Kişi” bilimin gelebileceği noktayı gözler önüne sererken bilimsel notların yer aldığı “Mavi Defterin Son Sayfası” da açılır.

Serinin son kitabında her satır, Marjinal ve Mehtap'ı önüne katarak yaşamın “Kapiland'ın Külleri”nden doğup doğamayacağı heyecanını okura sunar.

4.4.2. KAPİLAND'IN KÜLLERİ KİTABI İLE İLGİLİ BULGULAR

Ö.1. Distopyalar, içinde yaşanan çağın daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Robinson ıssız bir adada tek başına yaşam mücadelesi veren ünlü Robinson Crusoe romanının baş kişisidir. Adada uzun yıllar yalnız yaşadıktan bir gün adada başkaları da olduğunu anlar. Cuma adını verdiği bir yerliyi ona zarar vermek isteyenlerin elinden kurtarır. Cuma Robinson'la yaşamaya başlar, on hizmet eder ve Robinson tarafından medenileştirilir. Sonra beraber Robinson'un evine İngiltere'ye giderler. Bu bölümde Robinson romanına yapılan gönderme ile insanlar arasında oluşturulan efendi-hizmetçi sınıfından söz edilmektedir. Romanda da Cuma Robinson'a hizmet eder. Bu bakımdan kendi kültürlerini yaymak için yola çıkan, yeni keşfettikleri yerlerdeki insanları kendilerine köle yapan bir geçmişi olan insanlık tarihinden roman aracılığıyla dem vurulur. Bu bölüm bu açılardan ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Evet, ona İngilizce öğretiyor, peki neden? Acaba Cuma'nın dilini öğrenmek için kendi neden zahmet etmiyor? Üstelik zamanı da çok... Neden, biliyor musun? Çünkü kendisini efendi olarak kabul ettiriyor. Her çağda efendiler aynıdır; kendi kültürlerini, dillerini kölelerine öğreterek işe başlarlar. Bunu da büyük bir iyilik hareketi olarak sunarlar. Oysa karşısındakini aşağılamaktan başka bir şey değil; aslında Robinson şunu söylüyor, ben medeniyim, sen değilsin” (4.k, s.12).

Kahve makineleri, otomatik makineler, kapuçino içeceği içinde bulunduğumuz çağa ait nesneler olması bakımından ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Kahve makinesi olsun, şu otomatik makinelerden, içine beş lira atar kapuçino içeriz, deyip kahkahalarla güldü Hazar” (4.k, s.25).

Fransız sanat ve teknoloji profesörü Eduardo Kac, Fransız bilim insanlarına fosforlu bir tavşan sipariş eder. Fosforlu bir deniz anasından alınan genlerin aktarıldığı tavşan 29 Nisan'da dünyaya gelir. Kac, tavşana Alba adını verir. Gündüzleri sıradan bir tavşan gibi görünen Alba, geceleri bir florasen gibi ışık saçar. Kac kendi internet sitesinde çeşitli mecralarda tavşanını paylaşır. Bunun biogenetik bir sanat ürünü olduğunu savunur fakat bilim adamları buna karşı gelir. Bu olayın 2000 yılında yaşanmış olması, gen aktarımı, farklı türlerin bir araya getirilmesi, biogenetik biliminin varlığı ve yanından getirdiği etik tartışmalar içinde bulunduğumuz zamana ilişkin olması bakımından bu bölümde aktarılanlar ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Her şey bir teknoloji profesörü Eduardo Kac’ın transgenetik sanata ilgi duymasıyla başlamıştı. Kapiland’da yaşayan bu adam Fransa’daki bir laboratuvara özel bir tavşan ısmarladı, fosforlu yeşil bir tavşan... Bunun kime ne faydası olacaktı? Hastalıklara dayanıklı bir tavşan istememişti, kanından aşı elde edilebilecek bir tavşan istememişti... Yalnızca fosforlu yeşil tavşan, demişti. İşte bu sipariş, insan doyumsuzluğunun ve gen aktarımının çılgın üretilere yol açabileceğinin en önemli işaretlerinden biriydi.” (4.k, s.33).

“Fransa’daki bir laboratuvar bu özel isteği 2000 yılında yapmayı başardı. Hazır hale gelen sipariş, Kapiland’daki profesöre yollandı. Adam, fosforlu yeşil tavşanıyla basına türlü pozlar verdi.” (4.k, s.34).

Bu bölümde anlatılanlar fosforlu tavşana ilişkin fakat bilgilerin gerçekliğine dair bir bilgiye ulaşılammıştır. Genler ile ilgili çalışmalardan söz etmesi açısından ilgili özellik ile ilişkilenebilir.

“Kendi ülkelerindeki deneylerle onlarca fosforlu tavşan elde eden Rus bilim insanları bir süre sonra bütün genetik çalışmalara ara vermek zorunda kaldı. Çünkü nasıl olduysa laboratuvardan ormana kaçan birkaç tavşan, orada üremeye başlamıştı. Üç ay içinde öyle çoğalmışlardı ki orman geceleri parıl parıl parlayan yeşil tavşanlarla dolup taşı. Eğlenceli, gibi görünse de bu genetik kaçış tehlikeliydi. Çünkü diğer türlerde mutasyona yol açması kaçınılmazdı” (4.k, s.34).

Bu bölümde canlılık ve cansızlık arasında bir fark olmadığından söz edilmektedir. Günümüzde canlı ve cansız arasında bir ayrım olmadığı ikisinin de atom ve moleküllerden meydana geldiği, bilimsel olarak böyle bir sınıflama olmayacağı açıklanmıştır. (www.evrimağacı.com, Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2023). Çağımızda tartışılan bir konudan söz eden aşağıdaki bölümler ilgili özellik ile bağ kurmaktadır.

“Biraz sabredersen ben de o cevabı vermeye çalışıyorum zaten. Bilim, öğrenmeyi kolaylaştırmak için bir şeyleri sınıflandırır, canlılık-cansızlık da bir sınıflandırmadır. Oysa bu durum o kadar da kolay ayrıştırılabilir bir şey değil, çünkü ayrı değil...” (4.k, s.43)

“...Peki, atomların ve moleküllerin canlı ya da cansız olduğu konusunda bilim bir şey söyleyebildi mi? Hayır. Şimdi siz de düşünün; tavşanı ‘canlı’, demiri ‘cansız’ yapan nedir?” (4.k, s.43)

“Bunun cevabı yok, çünkü canlı-cansız sınıflandırması yanlış tanımlardan sadece biri. Hücre altı boyutta ikisi de aynı. Siz de ben de oturduğumuz sandalye de sıradan atomlar ve molekülleriz. Virüsler örneğini düşünün, belki daha kolay anlarsınız. Sizce virüsler canlı mı?” (4.k, s.43)

“Seyran gülümsedi. “İşte, aşağıdaki mekanizma, o gri bölgedeki dumani dağıttı Marji. Çünkü canlılık-cansızlık diye bir şey yok, moleküller ve atomlar var” (4.k, s.43).

“İnsan tüm türleri yok etti, biz sadece bir türü yok edeceğiz, insanı...” (4.k, s.47).

“Devletler ‘yasak bölge’ kararını yalnızca askeri alanlar için almazlar, çoğu zaman önemli bilim laboratuvarları da bu statüyü hak eder” (4.k, s.51).

“Dünyayı talan etmeye yeniden başlayacaklar. Buna izin vermeyeceğiz Marji. Bire bin veren buğdayın yeniden paraya dönüşmesine izin vermeyeceğiz” (4.k, s.97).

Loob adlı makinenin uydulardan konu açtığı bu bölüm günümüzde de karşılık bulduğu ve uydular yüzyılımızın icadı olmasından dolayı ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Evet, Dünya’nın yörüngesinde başıboş köpekler gibi dolaşıp duruyorlar. Kıyametten en az onlar etkilendi... Gidelim mi artık?” (4.k, s.110).

Dünya üzerinde hayvan ve bitki türlerinde azalmalar yaşanmaktadır. Hayvan ve bitkilerin nesillerinin tükenmesinde insanın payı büyüktür. Bu gerçekten söz eden bu bölüm ilgili özelliğe uyum göstermektedir.

“Bunu daha önce yaptınız, yani türler yok olurken sesinizi çıkarmadınız. İnsan da bir tür, onu bakteriden ayıran ne? İnsanı neden abartıyorsun Marji? Onun son kullanma tarihi bitti. Her şeyi tükettiler ve şimdi sıra kendilerine geldi. Dünyadaki en büyük yok edici sağ mı klasın istiyorsun” (4.k, s.116).

Yarı robot yarı insan özelliği taşıyan Seyran’ın Marji’ye söylediği bu sözler insanoğlunun yeryüzündeki faaliyetleri ile ilintilidir. İnsanın doğayı yönetme çabası, insanın diğer insanlara hakim olma isteğinden konu açan bu bölüm söz ettikleri itibarıyla ilgili özellik ile ilişki kurmaktadır. Kölelik insan tarafından kurumlaştırılmıştır. Dünya üzerinde tahakküm kurma isteği insanın yıkıcı mizacında yer almaktadır.

“Bizim savaşımız dünyayı ele geçirmek için değil, bundan emin olabilirsiniz. Peki, insanın savaşı? Dünyanın efendisi olmak isteyen onlar. Bu, haddini bilmemek değil mi? İnsan

iki ayağının üzerine kalktığından bu yana, kendini hep başkalarının efendisi gibi hissetti. On sekizinci yüzyılın ortasında dünya nüfusunun yarısı köleydi Marji, düşünebiliyor musun, yarısı! Birbirlerini köleleştirdiler, sonra güya kölelik sona erdi. Oysa kaldırılan köleliğin yeri her zaman telafi edildi. İnsan türü var olduğu sürece de böyle devam edecek. Çünkü ruhlarında hiç azalmayan bir kazanma hırsı var. Beş yaşından seksen beş yaşına kadar hepsi aynı biçimde arızalı” (4.k, s.117).

Bu bölümde söz edilen mantarlar 1991 yılında Çernobil Nükleer Santrali içinde bulunmuşlardır (www.vikipedi.com).Mantarların radyasyona maruz kaldıklarında daha hızlı büyüdükleri ve radyasyondan kendilerine gereken enerjiyi ürettikleri keşfedilmiştir. Yüzyılımızda yaşanan bir olayı aktaran iki bölüm ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Radyotropik mantar diye bir şey duydun mu? Bunlar Çernobil Nükleer Santrali patladıktan beş yıl sonra o bölgede keşfedilmişti”

“Radyasyondan etkilenmeyip hayatta kalan mantarlar bulmuşlar o bölgede. Doğal olarak bilim dünyası çok heyecanlanmış. Araştırmaya başlamışlar veee bingo! O mantarlarda radyasyonu kimyasal enerjiye dönüştürebilen bir DNA tespit etmişler. Öyle ki bu bitki radyasyon hasarını bile yine radyasyon kullanarak tamir ediyormuş. Tabii bilim adamları kanser hastaları için deneme fırsatı bulamadılar, çünkü herkes gibi onlar da kıyamete yakalandılar. Ribyonak bu mantarı yeniden yaratmış olmadı. Tabii amacı çiftliktekileri iyileştirmek olduğunu sanmıyorum. Bunu Seyran, Vaha ve onun emrindeki Magmacılar yapmıştır” (4.k, s.143).

Ö.2. Distopyalar, insanlığı bekleyen sorunlar hakkında öngörüler içerir.

Makinelerin insanların yeryüzündeki varlığına son vermek istediğinin anlatıldığı bölüm yapay zekâ teknolojisinin gelebileceği noktalardan söz eden bir bölüm olması nedeniyle ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“İnsanın evrimi durdu Marji, makinelerin evrimi başladı. Haksız yere tokat yemiş sehpanın da intikamı alınacaktı, çünkü bebeğin düşüncesi doğrudu, sehpanın canı vardı. Makineler fazlasını başardı, organize oldular, insana ihtiyaç duymamayı öğrendiler. Arık insanı ortadan kaldırılması gereken bir çöp olarak görüyorlar ve haklılar” (4.k, s.67).

Makine ve insan arasındaki farkın azalacağı yönünde bir varsayım olarak okunabilen bu ifade ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“İnsan dünyayı hesapsızca harcarken makineler kendilerini bilgiyle donatmak için çok çabaladı” (4.k, s.68).

İnsanın bir gün kendinden daha zeki makineler icat etmesinden söz eden bu bölüm bir ihtimal, dile getirmesi bakımından ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Ne kadar aptal olduklarını bundan da anlayabilirsin. İnsan kendisinden daha zeki bir organizma yapar mı?”

Ö.3. Distopyalar, genellikle toplumsal temalar etrafında şekillenir.

Yaşı 25 üstü ve altı olanların düşünceleri arasındaki farkı anlatan iki bölüm gençlerin daha umutlu diğer grubun daha karamsar olduğunu anlatır. Bu küçük toplumun içinde farklı kuşakların farklı duygu durumlarına sahip olması büyük toplumlarda da bu biçimde kuşaklar arasında yaşanan düşünce ayrımlarına da örnek olmaktadır. Bu bakımdan bu iki bölüm ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Yaşı 25’in altında olanların bir kısmı ilk kez duyuyordu bu tohumların adını. Demek toprak, karreradan başka bir şey de verebilirdi, demek karrera köleliği bitmişti... Vaat edilen temiz dünya geri mi gelecekti” (4.k, s.24).

“Yaşı 25’in üstünde olanların içi ise karrera kökleri gibi sertti, onları yumuşatacak tatlı hayaller çoktan tükenmişti” (4.k, s.24).

Ülkemizde inşaatın bilimden daha önde tutulduğundan söz eden bu bölüm topluma dair bir eleştiri içermesi bakımından ilgili özellik ile ilişkilenebilir.

“İnşaat hevesi biyoteknolojiden hep daha fazla olduğundan işin bu kısmını Türkiye üstlendi” (4.k, s.32).

İnsanlığın üretim ve tüketim faaliyetlerinden konu açan bölümler, bu iş ve işlemlerin olumsuz yönlerinden söz eder. İnsan ve hayvanı karşılaştıran bu bölüm, insanların daha fazla kazanç uğruna hayvanlara yaşattıklarını aktarır. Tarım yapan insanın daha fazlasını üretmek için hangi işlemleri uyguladığı, doğaya nasıl zarar verdiğini de kısaca anlatır. İnsanın aç gözlülük, yıkıcı hırs, para arzusu gibi olumsuz özelliklerini anlatan ifadeler uygarlığın karanlık bir yönünü aktarması bakımından ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Ticaretin, paraya tapmanın, kredi kartı taşımanın, mal stoklamanın, paketlemenin, süt, et ve güç için hayvanları köleleştirmenin başlangıcıydı tarım. İnsanın aç gözlülüğü, hırsı,

biriktirmesi bir köpeğin kemik saklaması gibi değildi. Köpekler en fazla kaç kemik gömebilir; sincap üç kilo meşe palamudu ile koca kışı geçirir. Ya insan ne yapar? Ektiği buğdayı, mısırı çuvallara doldurur; ambarlar, ahırlar yapar. Ahırlara kapadığı hayvanların sütüne ortak olur, ortaklık yetmez, sütün hepsini kovaya sağlar. İnsandaki iştah durmadan artar” (4.k, s.56).

“İnsanın aç gözlülüğü akılla birleşince ve insanlar çoğul düşünemeyince kendi ürettikleri iplerle ellerini, ayaklarını düğümlemişti Buğday eken insan, bin yıllar sonra kaos biçmişti. Artık isteseler de avcı-toplayıcı olamazlardı, çünkü avlanmışlardı. Mızrak, insanın elinden buğdaya, buğdayın elinden paraya böyle geçmişti” (4.k, s.57).

“Toprağa ettikleri tohum su istedi.’ Diye düşündü. ‘Yağmur duaları sonuçsuz kalınca insanlar kanal açmaya girişti. Geyiklerin, tavşanların, böğürtlenlerin, sincapların suyunu çaldılar; buğdaya, patatese, kabağa verdiler. Geyik bitti, tavşan azaldı, böğürtlen çiçek açmadı, sincap yavrulamadı. Öte yanda suyu bol bulan buğday boy attı, kabak irileşti, domates allanıp budaklandı ve daha fazla su gerekti. Derelerin yetmediğini gören insan, yer altı sularına göz dikti. Motorlar icat etti, derinliklere ince uzun borular indirdi. Yer altı suları bitme noktasına gelince toprak, çökerek bu yağmadan kaçmak istedi, obruklar bu nedenle çoğaldı. Dünya sinyal üstüne sinyal yollasa da paranın insanı sağırлаştırdığından habersizdi.” (4.k, s.57).

Bahri’nin çiftliğinde, 2019 yılında gerçekleşen felaketlerin ardından 2050 yılında yeniden tarım etkinliği başlatılır. Bahri bunu üzerine aşağıdaki konuşmaları yapar. İlk tohumu bir köpeğin bulması, çiftçilerin o köpeğin resmini asacak olmaları, yılın çiftçisine ödül verilmesi gibi geleceğe dair düşüncelerini paylaşır. Genellikle toplumlarda ilklerin önemlidir, bir köpeğin ilk tohumu bulması gibi hikayelerin kültürlerde yer alır, ders kitaplarında tarihi olayların bulunur, bu açılardan iki bölüm de ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“İlk çiftçiler 2050 yılında toprağa ilk buğdayı serpmişti, diyecekler, O ilk tohumu onlara Kıtmir adında bir köpek getirmiş diye çocuklara hikâye edecekler. Bu köpeğin resmini duvara asmayan çiftçiye kınayacaklar. Yılın çiftçisine onun heykelini ödül diye sunacaklar” (4.k, s.95).

“Çocuklarımız, torunlarımız sizinle gurur duyacak! Her çocuk, ders kitabındaki ‘İlk Çiftçiler’ bölümünü defalarca okuyacak. Sizinkiler ‘Benim babam da onlardandı.’ Diye mutlu olacak. ‘Kıyamet sonrası ilk buğdayı babam ekmişti, ilk ekmeği annem pişirmişti.’ Diye onur duyacak. Bu şerefî tatmak istemez misiniz” (4.k, s.95).

Rüşvet isteklerini daha çabuk biçimde yerine getirilmesini isteyen kişiler tarafından başvuru yasadışı bir yöntemdir. Kişisel çıkarlar için karşı tarafa mal, para vb. değerli şeylerin aktarılması toplumsal sorunlardan biridir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“İnsanlar...” dedi Loob, “her zaman rüşvetle işlerini halletmek istiyor. Üç kova su ha! Neden kabul etmedin? Doğru dürüst banyo yapardın” (4.k, s.104).

İnsanların en temel ihtiyaçlarından biri olan beslenme için ürünlerin üretimi ve bu etkinlikler sonucunda oluşan ticaretin karanlık taraflarından söz eden bu bölüm toplumla ilişkin bir konu olduğu için ilgili özellik ile bağlantı kurmaktadır.

“Bir merhametin arkasından ne doğacağı açıktı. Başlangıçta karın doyurma... Tüm canlıların en yaşamsal hakkı. Sonra bu eylem, çuvalları doldurup saklamaya varacaktı. Tarlalar çoğalacaktı, daha çok buğday, daha çok buğday... fısıltıları zamanlar daha çok para, daha çok para... çığlığına dönüşecekti. Ticaretin döngüsü yine başlayacaktı. Bazıları çok paraya kavuşacak, bazıları da onların hizmetinde olacaktı” (4.k, s.118).

İnsanın biyolojik olmanın yanı sıra sosyal bir varlıktır. Kendi yaşamını devam ettirebilmesi için başkalarına ihtiyaç duyar. İnsanın toplumsal bir yanından konu açan bu bölüm ilgili özellik ile ilişkilendirilmektedir.

“İnsan öteki olmadan insanlaşamaz. O ikisi kendilerine üstinsan diyor, yani aslında insanı reddetmiyorlar, bir yanları hep öyle kalacak. Ribyonak gibi değil; o yer altında binlerce yıl kalabilir, tek başına kalabilir, ben de kalabilirim, ama insan kalamaz. Ormana terk edilen bir bebek, insanlaşamaz; belki sağ kalır ama insan olmaz. Seyran ve Vaha da bunu biliyor, insan yanlarını kaybetmemek için, yanlarında gerçek bir insan tutmak istiyor” (4.k, s.139).

Ö.4. Distopyalarda, tek bir zihnin yönetimi görülür.

“Çok zor, bir kere Ribyonak benden kat kat güçlü. Arızaya yol açacak ufak tefek sinyaller yollayabilirim ama o kendini tamir eder. Ayrıca bunu yaparsam varlığımdan haberdar olur. Beni ortadan kaldırmak için elinden geleni yapar. Magma müzesinde yapay zekanın atası diye sergiler, seni de ‘eski insan’ diye etiketleyip yanıma diker. Açık söyleyeyim Mehtap ondan korkuyorum. Onu arızalandırmak başka kötü sonuçlar da doğurur. Hiç istemeyeceğimiz sonuçlar” (4.k, s.103).

Ö.5. Distopik eserlere konu olan toplumların çeşitli mekanizmalarla kontrol ve baskı altında tutulduğu görülür.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.6. Distopyalarda, mükemmel bir fikir ile ya da korkunç bir felaket sonrasında yeni düzenin kurulduğu kurgusu sıkça görülür.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.7. Distopyalarda geçmişe dair bilgiler toplumun hafızasından silinmiştir.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.8. Distopyalarda, doğal dünya iktidar tarafından güvensiz bir yer olarak yansıtılmış ve yasaklanmıştır.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.9. Distopyalarda, iktidar toplumu kontrol altında tutmak için propagandayı araç olarak kullanır.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.10. Distopyalarda mekanlar oldukça büyük, karanlık ve tekinsiz betimlenir.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.11. Distopyalarda kitleler, yönetici kişi ya da kişilere tapınma derecesinde bağlılık duyar.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.12. Distopyalarda yönetim, toplum kontrolü için kullandığı yöntemlerde sınır tanımaz.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.13. Distopyalarda, ileri teknolojiler yer alır.

Marjinal'in bu cümleyi Loob adlı makine için söyler. Bir makine tarafından insanların korunması gelişmiş bir teknolojinin varlığını ifade eder. Bu bakımdan bu ifade ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Bir makinenin korumasın muhtaç olmamız ne acı, insanlığın geldiği noktaya bak” (4.k, s.9).

Magmacılar Sera Adası'ndaki Seyran ile telsiz aracılığıyla iletişim kurarlar. Bir telsizin birbirinden çok uzakta bulunan kişilerin haberleşmelerini sağlaması ileri bir teknoloji kullanımına örnektir. Bu bakımdan bu ifadeler ilgili özelliğe uyum göstermektedir.

“Marji'nin içindeki kuşku geçmemişti. Ana karadan Sera Adası'na ulaşmayı nasıl başarmışlardı? Bu telsizin menzili kaç kilometreydi” (4.k, s.15).

Loob adlı makine, Magmacıların adadakiler ile telsizle iletişim kurmasına engel olur. Böyle bir engeli yaratabilecek teknolojiye sahip olması ve bunu kullanmaya karar vermesi ileri bir teknoloji ürünü olduğunu kanıtlar. Bu açıdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Hem Loob varken bunu yapamazlardı; bence o, sinyalleri kesen bir kalkan kullanıyordu” (4.k, s.15).

Bu bölümde Ribyonak adı verilen yapay zekanın özellikleri anlatılmaktadır. Ribyonak üç boyutlu bir yazıcıdır ve var edemeyeceği hiçbir varlık yoktur. Bu bakımdan Ribyonak adlı makine çok gelişmiş bir teknolojinin varlığını gösterir. Ayrıca diğer bölümlerde Ribyonak'ın bir insan gibi öğrenebildiği, bir insan gibi duygular taşıdığından söz edilir. Bu bölümler üstün özelliklere sahip bir yapay zekayı aktarması bakımından ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Rusların Ribyonak adını verdikleri sistem, parçalar halinde üsse getirildi. Ribyonak, 'bebek' demektir. Mekanizmanın her bir parçası bir bebeğe gösterilen özenle

birleştirildi. Ortaya üç boyutlu dev bir yazıcı çıkmış gibiydi. Onu, diğer üç boyutlu yazıcılardan ayıran en önemli yanı, çekirgeden insana, buğdaydan balinaya her türlü organizmayı var edebilmesiydi. Haznesine hangi hücre yerleştirilmişse, beynine hangi DNA talimatı, hangi genetik kod yüklenmişse kısa sürede hazır hale getirebilirdi.... İşte bu üç boyutlu yazıcıyla da bir menekşe, bir dağ keçisi, bir Kızılderili, bir kızamık virüsü yapmak aynı kolaylıktaydı. Rusların var ettiği bu sistem biyoteknolojinin zirvesiydi” (4.k, s.33).

“Öğrenebilir bir beyne sahip olan üç boyutlu yazıcının dolaplara erişimi mekanik kollarla mümkündü.” (4.k, s.35).

“Bir makinenin yaptığı işten heyecan duyuyor olması belki biraz tuhaftı ama Ribyonak bir çamaşır makinesi değildi; çalışma yöntemi ezber tekniğiyle değil, öğrenme prensibiyle gerçekleşmekteydi” (4.k, s.35).

“Sergey zaman zaman Ribyonak’ta duygu kırıntılarına da rastlıyordu. Mekanik gibi görünen bu düzenek, sanki heyecan nedir biliyor ya da öğrenmeye çabalıyordu. Ne zaman ona yeni bir veri yüklense, yeni bir hücre incelense metal yüzeylerde fazladan parıltı görülüyor, beklenmedik bir tıkırtı duyuluyordu” (4.k, s.36).

“Deneyler devam etti; bitkiden bitkiye, bitkiden hayvana, hayvandan bitkiye transferler sürdü gitti. Ribyonak geleceği görmeye başlamıştı, insan türü için bu durumun adı ‘sezgi’ydi, dev makine içinse yalnızca hesaplama. Bu hesaplamaya göre transfer işlemlerinde sıra insana gelecekti. Ribyonak sabırla o günü bekleyecekti. Adının anlamı ‘bebek’ olsa da artık imparatorluğunu ilan edebilecek güce sahipti” (4.k, s.36).

Biyoteknolojik bir mekanizma olarak nitelendirilen yapay zekâ Ribyonak, Seyran ve Vaha’yı üretmiştir. İnsana benzer bir varlığın bir makine tarafından üretilmesi teknolojinin üstün bir boyutunu işaret etmektedir bu bakımdan üç bölüm de ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Aşağıda ne hastane ne insan var, orada biyoteknolojik bir mekanizma var. Varlığımızı borçlu olduğumuz bir deha... Vaha ve ben...” Sözüün gerisini Vaha getirdi. “İkimiz, laboratuvarı ürettik” (4.k, s.41).

“Peki Marji, işte sana net cevap: Biz doğmadık, hücre altı parçacıklardan, atomlardan ve moleküllerden oluşturulduk.” (4.k, s.44).

“Eğer burayı akıl hastanesi olarak tanımlıyorsan yanlış sayılmaz ama bir farkla. Burası akılla işletilen bir sistem olduğu için akıl hastanesi; ruh hastalarının tedavi edildiği bir yer değil. Bu nedenle çiftliktekiler gibi sefalet içinde değiliz. Biz akılla donatıldık, mantıksal algoritmalar üretebilen bir beynimiz var. Siz bunu hissetmiş olmalısınız ki çiftlikten kaçıp buraya geldiniz. Çünkü orada akıl değil, yalnızca duygular var. Hayata duygularla yön veremezsiniz. Siz ikiniz onlardan farklısınız; sorular soruyorsunuz, kuşku duyuyorsunuz, bu yüzden buradasınız... Aşağıdaki sistem, yani Ribyonak dünyanın duygularla yönetilemeyeceğini uzun zaman önce fark etmiş. Buna bir çözüm aramış ve yeni bir tür oluşturmaya karar vermiş. İşte biz o yeni türün ilk örnekleriyiz. Biz... Üstinsanız” (4.k, s.45).

Seyran ve Vaha'nın çocukları Novi'nin tedavi edilemeyen bir hastalığı vardır. Buna göre Novi 10 yaşına geldiğinde ölecektir. Ribyonak adlı yapay zekâ Novi'nin hastalığını gideremez fakat onun 10 yaşından gün almasını durdurarak ölmesine engel olur. Bir makinenin başka bir makinenin yaşamını kurtarması gelişmiş bir teknolojinin olduğunu gösterir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellikle ilişkilenebilir.

“Hayır, o hata yapmaz. Çocuğun genetik bir hastalığı varmış, Ribyonak, bebek doğmadan bunu teşhis etti, o genlere göre çocuk 10 yaşından gün aldığında ölecekti. Hastalığı gideremedi ama 10 yaşından gün almasını engelledi. Bu yüzden Novi'nin yaşı sabit kaldı. Çocuk ölmeyecekti fakat büyümeyecekti de. Tek çözüm buydu” (4.k, s.48).

Ribyonak'ın elektriği kesildiği takdirde radyoaktif enerjinin devreye girdiğinin anlatıldığı bölüm kullanılan ileri teknoloji yöntemleri nedeniyle ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Enerji kaynağı kesildiğinde imdadına radyoaktif elementler yetişti. Ruslar bu bölgeyi bilerek seçmişti. Sönmüş bir volkanın katmanlarındaki radyoaktif maddelerin ölçümünü çok önceden yapmışlardı. Herhangi bir sabotajda, herhangi bir yıkımda Ribyonak çalışmaya devam etmeliydi. Elektrik kesildiğinde radyoaktif enerji şalteri otomatik olarak devreye girdi” (4.k, s.52).

Fizikçi Max Tegmark'a göre insan bilinci katı, sıvı, gaz gibi maddenin hallerinden biri olabilir (www.khosann.com, Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2023). Bilim dünyasında tartışılan bu konu romanda yer almaktadır. Bir makinenin bir insan gibi bilinç kazanması, insan yapmayı hedeflemesi ve hedefine ulaşmak için pek çok deney yapması çok gelişmiş teknolojilerin kullanımını gösterir. Bu açılarından sırasıyla beş bölüm ilgili özellik ile ilişkilenebilir.

“Makinelerin de kıpırtısız kalmaya karşı bir dirençleri vardı. Bu sonsuza dek sürecekmiş gibi duran hareketsizlik, içindeki acı hissini yoğunlaştırdı. Yasak bölgenin yedi kat altındaki bir mekanizma için dönüm noktası işte o zaman başladı. Maddenin dördüncü halini bu süreçte anladı Ribyonak ve o zaman tam anlamıyla bilinç kazandı” (4.k, s.53).

“Maddenin dördüncü halinin ‘bilinç’ olduğunu bir biçimde ispatlamalıydı. İşte o zaman bir karar aldı. Önce biraz oynayacak, sonra bu oyunu ödülle taçlandıracaktı. Ödülünü kendi hazırlayacaktı, bir insan yapacaktı” (4.k, s.53).

“Dolaplardan, çekmecelerden, kutulardan, kavanozlardan aldığı hücrelerle kuyruksuz fareler, kulaksız kediler yaptı; sarımsağı elmaya, çileği karpuz aşıladı. Karga iriliğinde arılar yaptı, kanatlı balıklar havada turlar attı. Ribyonak yaptıklarını bazen beğendi, bazen beğenmedi; bilinç kazanmaya, kararlar almaya, sonuçlar çıkarmaya devam etti. Canlılığı var edip kontrol edebilmek büyük bir hazdı. Kendi enerjisine kendi de şaşarak çalışmaya devam etti. Genlerle yapboz gibi oynadı, DNA dizilimlerini bir sihirbaz çabukluğuyla değiştirdi. Şimdilik alkışlayanı yoktu, ama az kalmıştı, o da olacaktı” (4.k, s.54).

“Üç boyutlu yazıcı haznesine bir hücre koydu. Hücrenin DNA dizilimiyle oynadı, taşıdığı genetik özellikleri farklılaştırdı. Yazıcı sistemini aktifleştirdi. Bir su bardağı yapar gibi heyecan duydu, yeni insan bir kadındı, adını Seyran koydu” (4.k, s.54).

“İlk eserinin kalbini çalıştırmadan önce ona gezintilerinde eşlik etsin, yalnız bırakmasın diye Vaha’nın inşaatına başladı” (4.k, s.55).

Loob denize yürüyerek intihar etme kararı alır sonrasında bu kararından vazgeçer. Bir makinenin yaşamına son vermek istemesi onun üstün özelliklerle donatılmış olduğunu kanıtlar. Bu bakımdan bu diyalogda geçen ifadeler ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Sen? Sen denize yürümüştün Loob!”

“Makinelerin de aldıkları karardan vazgeçme hakları vardır.”

“Nerdesin? Bana nasıl ulaşıyorsun? Yakın bir yerde misin?”

“Sera’dan alıp cebine attığın o küçük parçayı hatırla” (4.k, s.61).

Loob’un ifadesinde havadaki elektromanyetik dalgaları kendisi için elektrik enerjisine dönüştürdüğünü anlıyoruz. Bir makinenin kendi enerjisini üretmesi ileri bir teknoloji ürünü olduğunu kanıtlar. Bu bakımdan bu ifade ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Basit, havadaki elektromanyetik dalgaları elektrik enerjisine dönüştürüyorum, bataryam her zaman full”(4.k, s.63).

Seyran, Novi’yi kendilerine getirmesi karşılığında Marjinal’e hep on sekiz yaşında kalmasını sağlayabileceğini vaat eder. Bir insanın yaş almasını engelleyecek bir teknolojinin varlığı ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Biz açık sözlüüz, Novi’den dolayı tahmin edebileceğini düşündüm ama edememişsin. Sana sonsuzluğu vaat ediyoruz, ölümsüzlüğü, hep on sekizde kalmayı” (4.k, s.69).

Yapay zekanın ürünü olan Seyran kendisinin ve Vaha’nın ruhu ve vicdanı olduğunu söyler. Bir makinede insana ait özelliklerden sayılan ruh ve vicdanın bulunması çok gelişmiş bir teknolojinin kullanıldığını gösterir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“İnsan ‘hep bana, hep bana’ derse denge nasıl sağlanacak? Biz önüne çıkanı öldüren vahşilerden değiliz Marji, bizim de ruhumuz, vicdanımız var; bunu fark etmiş olmalısın ki burada kaldın” (4.k, s.96).

“Öyle görünüyor, Ribyonak’ı kıskandım doğrusu. Hibrit oyuncaklar yapmış kendine, melez insanlar geliştirilmiş, hayal bile edemeyeceğim bir zirveye ulaşmış. Eee, bu çok normal, arkasında koca bir devlet varmış. Oysa benim sistemimi gencecik bir mühendis tek başına yaptı” (4.k, s.101).

“Mutlaka vardır, biyolojik olarak insan hücresi kullanıldığı kesin, yazılımları ise farklı bir formatla oluşturulup yüklenmiş. Ribyonak, insan makinesi yapmış, robotlardan çok öte bir yerdeler. Bu yüzden kendilerine üstinsan adını uygun görüyorlar. Makine deyince aklına yalnızca yalnızca asansör ya da çay makinesi falan mı geliyor senin” (4.k, s.102).

Ribyonak IQ’u ölçülemeyecek düzeyde bir yapay zekadır. Bu çok ileri bir teknolojinin varlığını kanıtlar. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Hayır, gerçeğin ta kendisinden bahsediyorum. O, genetik kodlar üretebilen bir sistem, IQ’su ölçülemeyecek bir makine. Delice şeyler üretebilir, zekâsı olan her varlık gibi o da delirebilir” (4.k, s.103).

Loob adlı makinenin topraktaki ve bitkilerdeki radyasyonu ölçmesi, buğdayların ne zaman başak vereceğini hesaplaması, araziye yağacak yağışı tahmin edebilmesi onun gelişmiş bir teknolojinin ürünü olduğunu gösterir. Bu açıdan bu bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Loob ilerledi. Bir karış boy atmış buğdayları gördü. Daha kalın gövdeli, iri yapraklı mısırları gördü. Tekerleklerindeki algılayıcılarla toprağı analiz etti. Havadaki bulutları gözledi, araziye ne zaman ve ne oranda yağışın geleceğini belirledi. Buğdayların ne zaman başak vereceğini, bire kaç oranında olacağını hesapladı. Yapraklardaki radyasyonu ölçtü. Bu orandaki radyasyona çiftliktekilerin bir kısmının dayanamayacağını anladı. Yalnızca bünyesi güçlü olanlar sağ kalacaktı. Buğday, mısır, fasulye ve diğer organizmalar üç kuşak sonra ancak temize çıkabilecekti” (4.k, s.114).

“Tabii ki ben değil, Ribyonak inceliyor. Radyasyon oranına bakıyor, temizliğin hangi aşamasında olduğumuzu kaydediyor. Bu florada ne tür kuşların, böceklerin yaşayabileceğini araştırıyor. Eski türlerin hangileri şimdiki ekosisteme uyum sağlayabilir, buna bakıyor” (4.k, s.115).

“Tahmin ettiğin gibi oldu. İnsan yapabilen Ribyonak için çekirge yapmak nedir ki? Yaptı, programladı, konumu belirledi ve yolladı. Buradakilere hayat hakkı tanımayacağını bir kez daha söyledi” (4.k, s.125).

Ribyonak, çiftliktekilerin ürünlerine zarar vermek için çekirgeler üretir. Çekirgeler görevlerini yerine getirdikten sonra onları felç ederek hareketsizleştirir. Yapay zekanın meydana getirdikleri kullanılan ileri teknolojiyi göstermektedir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile ilişkilenebilir.

“Merak etme, hepsi aşağıda, Ribyonak onları felç etti, ihtiyaç duyarsa tekrar canlandırarak” (4.k, s.132).

“Türlü hücrelerden türlü canlılar yapma bilgisi, becerisi vardı; o, mekanik bir biyologdu, bu açıdan devasa bir kapasitesi olsa da tekerlekli bir sandalye gibi dışarıda gezemezdi. Loob’u fiziksel ve zihinsel olarak ele geçirmeliydi. Böylece yarısı yer altında, yarısı yer üstünde olabilir, cennet haline getirmek istediği dünyanın değişimine tanıklık edebilirdi. O zaman Seyran’la Vaha’ya da ihtiyaç duymazdı. Kendi raporunu kendine, kendi sunardı” (4.k, s.161).

Ribyonak, Loob'a Alvin'i ona geri getirebileceğini söyler. Bir makinenin bir insanı canlandırabilmesi onu yeniden meydana getirebilmesi üstün teknolojik olanaklara sahip olduğunu gösterir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Evet, Ribyonak bunu yapabilirdi, Alvin'i ona geri getirebilirdi. Hücrelerle oynayan birinin elinden her şey gelirdi. Oyun arkadaşıyla, yaratıcısıyla bundan sonra yeniden birlikte zaman geçirmek dünyada en çok istediği şeydi. Bu iş için gerekli olan hücrelere de sahipti. Sandalyenin kolçak kaplamasının altında Alvin'den üç saç teli saklamıştı. Denizden çıkma kararını da bu üç saç teli nedeniyle vermişti. Onun saçlarının zehirli sularla temas etmesini istememişti” (4.k, s.163).

Ribyonak adlı yapay zekanın dev bir belleğinin bulunması onun üstün nitelikli bir makine olduğunu anlatır. Bu bakımdan bu ifade ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Ben de bu yüzden nereden buldun, diye sordum; onun defterle falan işi olmaz. Dev bir belleği olan makine neden basit bir günlük tutsun” (4.k, s.170).

Ribyonak'ın yaratıcısı Sergey Karlov adlı profesörün güncesindeki notlardan biri olan bu bölüm Ribyonak'ın olağanüstü özelliklerini bir at kestanesi örneği üzerinden anlatır. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Ben profesör Sergey Karlov, arkadaşım Katya ile üç aydır bu laboratuvar da çalışıyoruz. Alanımız yeniden canlandırma, gen aktarma, hücre transferi. Her şey iyi gidiyor. Ribyonak muhteşem bir icat, onun karşısında kendimi aptal gibi hissediyorum. Bugün at kestaneleri ile ilgili bir deney yaptık. Formülü Ribyonak buldu ve uygulamayı da kendisi yaptı. Artık at kestanelerinin salkım salkım muz vermelerini sağlayabiliyoruz, hem de tropikal iklime ihtiyaç duymadan...” (4.k, s.171).

Ribyonak'ın Loob'un aklını ele geçirmesini planlaması ve bunu yapacak güce sahip olması ileri düzey bir teknolojiye sahip olduğunu gösterir. Bu açıdan iki bölüm ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Ribyonak'ın bir rüyası vardı. Varsın Alvin canlansın, asıl canlılık kendisi için gerçekleşecekti. Bir hacker gibi Loob'un beynini ele geçirecekti. Onun yalnızca zekasını değil, dışarıya çıkabilme gücünü elde edecekti. Motor faaliyetleri, kapladığı alanın azlığı, manevra becerisi Ribyonak için çok kıymetliydi” (4.k, s.175).

“Bal gibi yapar; dedim ya, o benden çok çok ileri bir makine. Bir Rus dehası... Hackerlıkta kimse Rusların eline su dökemez, bu özelliği makineye de aktarmış olmalılar. Ribyonak bir virüs gibi beynime girecek. Bunu sinyallerle uzaktan yapamıyor, sanırım fiziki bir aktarma kablosu kullanacak. Yakınına geleyim diye de bana Alvin’i vaat etti” (4.k, s.179).

Marjinal Ribyonak’ın haznesine Profesör Sergey’in saç tellerini koyar. Ribyonak üç boyutlu yazıcısını kullanarak Sergey’i meydana getirir. Bu işlem çok gelişmiş bir teknolojinin varlığını kanıtlar. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Şimdi işin kalan kısmını halletmeliydi. Hızla laboratuvara geri döndü. Sergey, metal masada ayaklarını aşağıya sarkıtmış oturuyordu. Adam, çıplaklığından utanmasın diye Marji eski bir laboratuvar gömleğini askıdan alıp ona uzattı. Sergey bu çok normal bir durummuş gibi bir refleksle gömleği alıp üzerine geçirdi” (4.k, s.188).

Yeraltına inşa edilen laboratuvarlarda her canlının hücrelerinden örneklerin bulunması, gelişmiş bir teknoloji kullanımını gösterir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özelliği yansıtmaktadır.

“Ben hücrelerden bahsediyorum. Aşağısı Nuh’un gemisi gibi. Kediden keçiye, balıktan aslana her canlının hücresi var. Önce bitkileri serbest bırakırız, vişneden menekşeye... Dağı, taşı hücreye, tohuma boğarız. Denizler, nehirler temizlendikçe balık hücrelerini sularla tanıştıırız. Yavaş yavaş diğerlerine de sıra gelir, tabii buna benim ömrü yetmez. Benimle çalışırsan çok şey öğrenirsin Marji, kaldığım yerden sen devam edersin, sonra da diğer çocuklara öğretirsin. Bu gezegende menekşelerin de fillerin de yaşamasını sağlayabilirsin” (4.k, s.195).

Ö.14. Distopyalarda toplumun kendini ifade edebileceği alanlar yok edilmiştir.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.15. Distopyalarda genellikle kast sistemine benzer katı sosyal sınıflar vardır.

Magmacılar ve çiftliktekiler iki ayrı grubu oluşturur. Çiftliktekiler çiftlikte yaşarken Magmacılar yer altında yaşarlar. Birbirleriyle gerekmedikçe iletişim kurmazlar. Her grup diğerini düşmanı olarak tanımlar. Magmacıların yaşam şartları çiftliktekilerden daha iyidir. Ribyonak, Magmacıların yanında yer alırken, Loob çiftliktekilere yardım eder. Bu bölüm

Mehtap adlı karakterin bir iç konuşmasıdır. Birbirinden kesin çizgilerle ayrılan iki sınıfın varlığı ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Mademki Magma’nın altında olduğu söylenen Ribyonak’tan daha alt bir modeldi, o halde ezilenler sınıfında yer alıyor demektir. Çiftliktekiler de ezilenler grubunda olduğundan Loob’un da bu tarafta yer alması gerekirdi” (4.k, s.101).

Seyran ve Vaha’nın çocuğu Novi’yi, Mehtap yanında çiftliğe götürür. Bahri, Seyran’a telsiz aracılığıyla bunu haber verir. Bunun öğrenen Seyran, bu bölümdeki ifadeleri kullanır. Yarı makine olan Seyran ve Vaha kendilerini üstinsan diye nitelemekte, insanları da daha aşağı bir sınıf olarak görmektedir. İnsan olanlar ile yarı makine olanlar arasında oluşan kategoriler ilgili özellik ile uyum göstermektedir.

“Novi’yi mi kaçırdınız? Ancak aşağılık insanlar bunu yapar! Nasıl bir sınıfa ait olduğunuzu bir kez daha gösterdiniz. Siz gerçekten hayatı hak etmiyorsunuz” (4.k, s.150).

Ribyonak ve Loob birer makinedir. Ribyonak, Loob’dan çok daha üstün özelliklere sahip bir yapay zekadır. İki makine arasındaki farklar başka sınıflara ait olduklarını anlatır. Ribyonak, Loob’un üst modelidir. Bu iki makinenin özelliklerine bağlı olarak ayrı sınıflarda yer alması ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Eğer makineler savaşacaksa kimin kazanacağı çok açık Bahri. Ribyonak sizin çiftliğinizi yerle bir eder. Ama işi o seviyeye getirmeden de çözebiliriz. Ribyonak’ı bir tekerlekli sandalye ile karşı karşıya getirme düşüncesi bile utanç verici, hiç denk değiller. Dedim ya, Ribyonak isterse orayı enkaza çevirir” (4.k, s.151).

Ö.16. Distopyalarda, bireyler arasında kişisel bağlılık yoktur.

Marjinal, Magmacıların yetiştirdiği mantarları bir çuvala doldurup çiftliktekilere getirir. Kapıdaki nöbetçiler çuvaldaki mantarların bomba olduğunu düşünür ve geçmesine izin vermezler. Çiftliğin yöneticisi Bahri, Marjinal’i görünce nöbetçilere onu içeri almaları için seslenir. Bunun üzerine nöbetçilerden biri bu bölümde geçen ifadeleri kullanır. Çiftlikteki düzeni oluşturan Bahri bir bakıma insanların hayatta kalmalarını sağlamaktadır. Fakat buna rağmen nöbetçinin Bahri’nin ölmesini istemesi, kişiler arasında bağların bulunmadığını, derin ilişkiler kurulmadığını göstermektedir. Bu açıdan bu bölüm, ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Hadi bakalım, emir büyük yerden.” dedi nöbetçi. “Bombayı Bahri’nin odasında patlat da hepimiz kurtulalım şu adamın patronluğundan” (4.k, s.169).

Ö.17. Distopyalarda, bireylerin kişilik özellikleri göz ardı edilir.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.18. Toplumu oluşturan bireylere, insanlıktan çıkmış bir halde olmalarına rağmen yaşanılan dünyanın mükemmel olduğu aşılammıştır.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.19. Distopyalarda kişiler yaşadıkları hayata karşı duyarsızlaşmıştır.

Çiftliktekiler Magmacıları düşmanları olarak görürler. Novi, Magmacılardan Seyran ile Vaha’nın çocuğudur. Çiftliğin yöneticisi Bahri, işçilerin Novi’nin çiftlikte olduğunu öğrendiklerinde intikam için onu öldürebileceklerini düşünür. Çiftliktekilerin bir çocuğu öldürecek kadar kötücül duygulara sahip olmaları onların hassas yanlarını kaybettiklerine işaret eder. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özellik ile ilişkilenebilir.

“Novi’nin çiftlikte rehin tutulduğunu işçiler acaba biliyor muydu? Öğrenirlerse daha fazla yiyecek talep etmek için çocuğu geri vermeye hiç yanaşmazlardı. Hatta intikam için öldürmeyi düşünenler bile çıkardı” (4.k, s.169).

Ö.20. Distopyalarda dostlar düşmana, düşmanlar dostla dönüşür ve mutlaka belirlenmiş bir öteki vardır.

Çiftliktekilerin ettikleri ilk tohumlar filizlenince Ribyonak ekilen tarlaya bir çekirge sürüsü gönderir. Çekirgeler tüm filizleri ve yaprakları talan eder. Ribyonak, insanları düşman olarak belirlemiştir ve onların hayatta kalmalarını sağlayacak hiçbir şeye izin vermek istemez. Ona göre dünyayı bir yapay zekâ yönetmelidir. Bu bakımdan her iki bölüm ilgili özellik ile örtüşmektedir.

“Suç mu, onlar bizi öldürmek istiyor Mehtap, bugün çekirge istilasası, yarın belki başka bir şey, belki bir virüs bile icat ederler ve aynı gün hepimizi katlederler. Novi bizim tek biletimiz gibi görünüyor” (4.k, s.140).

“Çünkü dışardan bakınca hangisi aptal, hangisi değil anlamıyorsun.” Dedi Ribyonak. “Yeniden inşa için yıkım şart” (4.k, s.186).

Ö.21. Distopyalarda, düzene karşı muhalif kimlik taşıyan başkişi ya da başkişiler bulunur.

Magmacılara katılan Marjinal ve Mehtap onların ikram ettiği mantarları yer ardından uyumak için odalarına giderler. Seyran ve Vaha'nın çocuğu Novi, Marjinal'in yanından ayrılmaz. Onun hareketlerini taklit eder. Marjinal bir ara tişörtünü kaldırır, Novi de aynısını yapar. O zaman Marjinal, Novi'nin iki göbek deliği olduğunu görür. Hemen Mehtap'la bu durumu paylaşır. Mehtap onun söylediğini ciddiye almaz. Ama ilerleyen bölümlerde bunun doğru olduğu ve nedenleri ortaya çıkar. Marjinal serinin tüm kitaplarında sorgulayan, karşı koyan, sorular üreten ve her şeyden kuşkulanan bir karakter özelliği gösterir. Bu bakımdan bu bölüm ilgili özelliğe örnek oluşturmaktadır.

“Çift gördüğüm filan yok, bana da çok saçma geldi. Bebek kordonu bir tane olur biliyorsun değil mi? Anne karnında ortak kan dolaşımı...”

Ö.22. Distopya eserlerinin başında genellikle her şey mükemmelmış gibi görünür.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.23. Karamsar, baskı altında yaşayan bir toplum betimlenmiştir.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.24. Devletin bekası, bireyin hak ve özgürlüklerini gölgede bırakmıştır.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

Ö.25. Sanatsal distopyalarda sıklıkla karakter bakış açılı bir anlatım görülür.

Romanlarda geçen bütün olumsuz olaylar başkişi Marjinal'in gözünden okura sunulmaktadır. Marjinal ile birlikte Mehtap karakteri de zaman zaman durumlara eleştirel bir bakış getirmekte ve okur onlardan yana bir tutum geliştirerek başkişiler ile özdeşim kurmaktadır. Bu bakımdan, bu özellik serinin tüm kitaplarında gözlemlenmektedir.

Ö.26. Distopyaların ortak özelliklerinden biri de ne mutlu ne de mutsuz sonla bitmeleridir.

Bu özelliği yansıtan bir anlatıma kitapta rastlanılamamıştır.

5.TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada distopya edebiyatının genel özelliklerini yansıtan bir tablo hazırlanmıştır. Miyase Sertbarut'un Kapiland serisini oluşturan, Kapiland'ın Kobayları, Kapiland'ın Karanlık Yüzü, Kapiland'ın Kıyameti, Kapiland'ın Külleri isimli romanları distopik unsurlar taşımaları bakımından incelenmiştir.

Araştırmada sadece Kapiland'ın Kobayları serisinin incelenmesi çalışmanın sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır. Bunun nedeni çocuk ve genç edebiyatında distopya edebiyatının unsurlarını taşıyan eserlerin yaygın biçimde yer almamasıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde söz edilen sonucu meydana getiren nedenlerin incelenmesi bir tartışma konusudur.

Distopyalarda göstergesel anlatıma sıklıkla başvurulur. Kapiland serisi romanlarında da kahraman isimleri, şehir isimleri gibi pek çok sözcük okura çağrışım yaptıracak biçimde seçilmiştir. Bu bağlamda göndergesellerin karşılıklarının belirtilmemesi çalışmanın sınırlılıklarından biri olarak düşünülebilir.

Distopya edebiyatına özgü olan, zihin kontrolü, toplumsal örgütlenmeye uyum göstermek için zorlanan kimselerin varlığı, gözetim toplumunu işaret eden yapıların olması, totaliter liderlerin egemenliğindeki halklar, dünyanın yok oluşu ya da yeni bir dünya düzeninin kuruluşu gibi temalar çocuk ve genç okurun yeni kavramlarla karşılaşmasını sağlamaktadır. Sosyoloji, psikoloji, tarih, arkeoloji, bilim, teknoloji, uzay vb. pek çok alanla ilgili yaşantılar sunmaktadır. Böylece gelişim psikolojisi açısından kimlik bulma evresinde olan genç okur, yaşantı zenginliği edinir ve entellektüel alt yapısı güçlenir, dünya görüşü oluşturmaya da katkı sağlar. Bunların üzerine düşünen okur, yeni bakış açıları edinerek kendi gerçek yaşamında kurmacanın izdüşümleri sayılabilecek akran zorbalığı, iklim krizi, sosyal yaşamın karmaşası gibi konulara ilişkin sorunları fark eder ve özgün seçenekler üreterek toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlar. Bu önemli etkileri bakımından distopya edebiyatının yalnızca yetişkinler için değil çocuk ve genç okurlar için de okunması gereken türlerden biridir.

Kapiland serisi romanlarının başkışileri, özgür düşünen, bağımsız davranabilen, güçlü, çözüm odaklı, pes etmek yerine meydan okuyan genç karakterlerdir. Bu karakterler çocuk

okurlara didaktik bir atmosfer içermeyen rol model olmaları bakımından önemli bir yer tutarlar. Başkışiler, yetişkinlerden farklı olarak onların göremediği gerçekleri görür, yanlış olan düzenlemelerin farkına varır, sosyal yapının çarpık mekanizmalarını keşfeder ve sorgular, başkışilerin bu becerilere sahip olması, çalışmanın önemli görülen özelliklerinden birini oluşturmaktadır.

Distopya bilimkurgunun bir alt dalı olarak görülürken, George Orwell'ın 1984, Anthony Burgess'in Otomatik Portakal gibi eserleri de distopya edebiyatı içerisinde yer alır. Bilimkurgu edebiyatının unsurlarını barındırmayan bu iki örnek gibi başka eserlerin varlığı nedeniyle distopyaların yeraltı edebiyatına ait yapıtlar olduğu da tartışılmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Kapiland serisi romanları bilimkurgu edebiyatı, yeraltı edebiyatı ve distopya edebiyatı gibi yeni ve farklı türlerin varlığını çocuk okura sezdirmesi bakımından önemli görülmektedir. Kapiland serisi romanları, umutlu bir sonla serüveni sona erdirmesi bakımından distopya edebiyatından uzaklaşırken kurgusunda ilerlemiş teknolojileri barındırması, ispat edilmiş bilimsel gerçeklerden söz etmesi açısından da bilimkurgu edebiyatına yaklaşmaktadır. (Yapay zeka, koyun Dolly, üç boyutlu yazıcı, fosforlu tavşan, insansız hava araçları, biyolojik silah). Distopyanın bir uyarı edebiyatı olması bakımından yazarın gelecek hakkındaki öngörülerinin (deprem, salgın hastalık vb.) hikayede yer alması romanları içeriği bağlamında distopya edebiyatına yaklaştıır. Öte yandan distopya edebiyatı örneklerinde sıkça rastlanan geçmiş kayıtların ortaya çıkması temasına romanlarda rastlanmaması durumu eserleri distopya edebiyatından uzaklaştıır.

“Çocukların yaşamıyla yetişkinlerin yaşamları iç içe geçtiği bir zaman diliminde yaşıyoruz” (2018, syf. 69). Dilidüzgün'ün ifadesi, içinde bulunulan zamanın ruhunu anlatması bakımından oldukça kıymetlidir. Bugün sosyal medya, televizyon, internet gibi araçlar yetişkinlerin dünyasına ait gündemleri çocuklara da taşımaktadır. Bir kişinin gündelik yaşamından bir toplumun alışkanlıklarına kadar geniş bir aralığa büyüteç tutan distopya eserleri yetişkinle çocuk arasında ayrımın silikleştiği bu çağda çocuk okur kadar yetişkin okura da seslenmesi bakımından önemlidir. Kapiland serisi bu bakışla yetişkinler için de severek okunabilecek romanlar sınıfına girebilir.

Sanatsal distopyaların, hayatın olumsuz yönlerini ortaya koyması bakımından pedagojik bağlamda çocuk okurun yaş sınırlarının doğru belirlenmesi gerekir.

Bu çalışmada Miyase Sertbarut'un "Kapiland'ın Kobayları", "Kapiland'ın Karanlık Yüzü", "Kapiland'ın Kıyameti" ve "Kapiland'ın Külleri" adlı seri kitapları ele alınmıştır. Söz konusu kitaplar distopya edebiyatının özellikleri temel alınarak incelenmiştir. Bu bağlamda kitapların distopya edebiyatının niteliklerini taşıyıp taşımadığı araştırılmıştır.

Bu inceleme yapılırken distopya edebiyatının özellikleri bir tablo halinde gösterilmiş ve bu özellikler kitapların her birinde saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın sonucunda, Ö.1. Distopyalar, içinde yaşanılan çağın daha iyi anlaşılmasını sağlar özelliğinin serinin dört kitabında da örnek durumları bulunmuştur. İçinde yaşadığımız çağın unsurlarından şiddet, akran zorbalığı, kişilerin tüketim faaliyetleri, kapitalist yaklaşım taşıyan kurumlar, kuşak çatışması, modern yaşamın dönüştürdüğü güncel yaşam dinamikleri, gelenek ve modern arasındaki farklar gibi kavramların örnek durumlarla koşutluk gösterdiği saptanmıştır. Başkışilerin liseli öğrenciler olması, o yaş grubunun kullandığı dili, taşıdığı kaygıları ve yaş özellikleri göstermesi bugünün özelliklerini taşıyan gençlerin dünyasını adeta resmetmiştir. Bu bakımdan da birinci özelliği sağlamaktadır.

Bunların yanı sıra çağımızda gerçekleşen icatlardan ya da önemli olaylardan söz açan bölümler de kitaplarda yer almaktadır. Dünyanın en iyi satranç oyuncusunun bir bilgisayara yenilmesi, gen teknolojisinin kullanımı ile fosforlu tavşanların üretimi, plastik ile beslenen mantarların keşfi gibi yüzyılın bilim ve teknoloji ile ilgili gelişmeleri de yer almaktadır.

Ö.3. Distopyalar, genellikle toplumsal temalar etrafında şekillenir, özelliği serinin dört kitabında da bulgulanmıştır. Salgın hastalıklar, doğal afetler, çevre kirliliği, kurumlardaki yozlaşma, toplum içindeki kutuplaşma, yöneticiler ve yönetim biçimleri, medeniyetin kaybedilişi, uygarlığın yeniden kuruluşu gibi kavramların örnek durumlarla ortaya konması bu özelliğin karşılanması işlevini üstlenmiştir.

Ö.4. Distopyalarda, tek bir zihnin yönetimi görülür, özelliği serinin dört kitabında da bulgulanmıştır. İktidarda olan yönetimin sadece kendi istekleri yerine getirmek için çabalaması, çıkarları için her türlü uygulamayı dayatması görülür. Demokratik bir ortam gözlenmez. Serinin son iki kitabında yapay zekaların yönetimi ele geçirmesi söz konusudur. Bu açılardan Ö.4'ün öne çıkan özelliklerden biri olduğu saptanmıştır.

Ö.13. Distopyalarda, ileri teknolojiler yer alır, özelliği yansıtan durumlar serinin dört kitabında da ağırlıklı olarak yer almaktadır. Bilinç sahibi makineler, her şeyi üretebilen üç

boyutlu yazıcılar, döllememiş yumurtalardan civciv elde eden araçlar, zihin okuyan robotlar gibi gelişmiş teknoloji örneklerine sıkça rastlanılmıştır.

Ö.19. Distopyalarda kişiler yaşadıkları hayata karşı duyarsızlaşmıştır, özelliğine serinin dört kitabında da örnek durumlar bulunmuştur. İnsanların arasındaki derinliği yitirilmiş iletişimlerin varlığı, kişiler arasında güçlü bağların yitirilmiş olması, başkışiler dışındaki tip ve karakterlerin içgörüne dair belirtilerin bulunmaması, yaşanan hayata karşı sorgulamaların gözlenmemesi gibi örnek durumların Ö.19'a koşutluk gösterdiği saptanmıştır.

Ö.25. Sanatsal distopyalarda sıklıkla karakter bakış açılı bir anlatım görülür, özelliği serinin tüm kitaplarında yer almaktadır. Romanlarda geçen bütün olumsuz olaylar başkışi Marjinal'in gözünden okura sunulmaktadır. Muhaf bir yapı taşıyan Marjinal durumlara eleştirel bir bakış getirmekte ve okur ondan yana bir tutum geliştirerek başkışi ile özdeşim kurmaktadır. Bu bağlamda, Ö.21 Distopyalarda, düzene karşı muhaf kimlik taşıyan başkışi ya da başkışiler bulunur, özelliği de serinin tüm kitaplarında karşımıza çıkan bir nitelik olmaktadır. Distopya edebiyatı bir yanıyla içinde bulunulan çağın eleştirisini yapan metinler olduğundan sorgulamadan uzak yığınların karşısında, eleştiren düşünen bireyler mutlaka metinlerde yer almaktadır.

Serinin içinde en fazla distopik unsur taşıyan kitabı "Kapiland'ın Karanlık Yüzü" dür. İçinde en az distopik öge barındıran kitap ise "Kapiland'ın Kobayları"dır.

Serinin 3.kitabı "Kapiland'ın Kıyameti" dünyanın sonunun yaşandığı, distopik bir ortamın oluştuğu kitaptır. Ardından gelen "Kapiland'ın Külleri" sıralı felaketlerle uygarlığın sona ermesinden sonra insan yaşamının yeniden başladığını konu edinir. Bir felaketin yaşanması ardından yeni bir düzenin kurulması, Ö.6. Distopyalarda, mükemmel bir fikir ile ya da korkunç bir felaket sonrasında yeni düzenin kurulduğu kurgusu sıkça görülür, özelliğinin geniş çapta yansımaları göstermiştir. Serinin 3.ve 4. Kitaplarında distopik bir atmosfer hakimdir.

Distopya edebiyatının en önemli özelliklerinden biri geleceğe dair uyarılar içeren metinler olmalarıdır. Ö.2. Distopyalar, insanlığı bekleyen sorunlar hakkında öngörüler içerir, özelliği bu niteliği karşılamaktadır. Serinin 2.kitabı "Kapiland'ın Karanlık Yüzü" dışında diğer kitaplarda bu özelliğe işaret eden durumlar bulgulanmıştır. Yazarın 2006 yazdığı serinin ilk kitabı "Kapiland'ın Kobayları" bir salgın hastalıkla başlar. 2020 yılında yaşanan Covid salgınından önce yazılmış bu roman bu özelliğini gerçek yaşantılarla da ortaya koymuştur.

Serinin 3.kitabı “Kapiland’ın Kıyameti”nde Türkiye, Ermenistan, Gürcistan, Suriye, İran. Azerbaycan topraklarında gerçekleşen deprem felaketleriyle başlar. 2023 yılının Şubat ayında Türkiye’nin doğusunda ve İran, Irak gibi ülkeleri de kapsayan depremlerin yaşanması da sürpriz bir öngörü olarak okunabilir. Romanda depremlerin gelişmiş teknolojilerle yapay bir biçimde oluşturulduğundan söz eder, deprem felaketleri yaşandığı zaman da bu tür haberler sosyal medyada çokça yer almıştır. Romanda geçen çevre felaketleri, nükleer patlamalar, uygarlığın sona erışı, tarımın yeniden başlaması, kimyasallarla kirlenen sular, yapay zekaların tehlikeli bir noktaya kadar ilerlemeleri gibi durumlar geleceğe dair yapılan kestirimler olarak düşünülmüştür.

Serinin ilk kitabı “Kapiland’ın Kobayları”nda; Ö.6. Distopyalarda, mükemmel bir fikir ile ya da korkunç bir felaket sonrasında yeni düzenin kurulduğu kurgusu sıkça görülür, Ö.7. Distopyalarda geçmişe dair bilgiler toplumun hafızasından silinmiştir, Ö.8. Distopyalarda, doğal dünya iktidar tarafından güvensiz bir yer olarak yansıtılmış ve yasaklanmıştır, Ö.11. Distopyalarda kitleler, yönetici kişi ya da kişilere tapınma derecesinde bağlılık duyar, Ö.15. Distopyalarda genellikle kast sistemine benzer katı sosyal sınıflar vardır, Ö.16. Distopyalarda, bireyler arasında kişisel bağlılık yoktur, Ö.18. Toplumu oluşturan bireylere, insanlıktan çıkmış bir halde olmalarına rağmen yaşanan dünyanın mükemmel olduğu aşılansmıştır, Ö.20. Distopyalarda dostlar düşmana, düşmanlar dostla dönüşür ve mutlaka belirlenmiş bir öteki vardır, Ö.26. Distopyaların ortak özelliklerinden biri de ne mutlu ne de mutsuz sonla bitmeleridir, özellikleri yer almamaktadır.

Serinin ikinci kitabı “Kapiland’ın Karanlık Yüzü”nde; Ö.2. Distopyalar, insanlığı bekleyen sorunlar hakkında öngörüler içerir, Ö.6. Distopyalarda, mükemmel bir fikir ile ya da korkunç bir felaket sonrasında yeni düzenin kurulduğu kurgusu sıkça görülür, Ö.8. Distopyalarda, doğal dünya iktidar tarafından güvensiz bir yer olarak yansıtılmış ve yasaklanmıştır, Ö.15. Distopyalarda genellikle kast sistemine benzer katı sosyal sınıflar vardır, Ö.17. Distopyalarda, bireylerin kişilik özellikleri göz ardı edilir, özelliklerine örnek olacak durumlara rastlanılmamıştır.

Serinin üçüncü kitabı “Kapiland’ın Kıyameti”nde; Ö.8. Distopyalarda, doğal dünya iktidar tarafından güvensiz bir yer olarak yansıtılmış ve yasaklanmıştır, Ö.10. Distopyalarda mekanlar oldukça büyük, karanlık ve tekinsiz betimlenir, Ö.14. Distopyalarda toplumun kendini ifade edebileceği alanlar yok edilmiştir, Ö.17. Distopyalarda, bireylerin kişilik özellikleri göz ardı edilir, özelliklerine koşutluk gösteren durumlar saptanmamıştır.

Serinin son kitabı “Kapiland’ın Külleri”nde; Ö.5. Distopik eserlere konu olan toplumların çeşitli mekanizmalarla kontrol ve baskı altında tutulduğu görülür, Ö.6. Distopyalarda, mükemmel bir fikir ile ya da korkunç bir felaket sonrasında yeni düzenin kurulduğu kurgusu sıkça görülür, Ö.7. Distopyalarda geçmişe dair bilgiler toplumun hafızasından silinmiştir, Ö.8. Distopyalarda, doğal dünya iktidar tarafından güvensiz bir yer olarak yansıtılmış ve yasaklanmıştır, Ö.9. Distopyalarda, iktidar toplumu kontrol altında tutmak için propagandayı araç olarak kullanır, Ö.10. Distopyalarda mekanlar oldukça büyük, karanlık ve tekinsiz betimlenir, Ö.11. Distopyalarda kitleler, yönetici kişi ya da kişilere tapınma derecesinde bağlılık duyar, Ö.12. Distopyalarda yönetim, toplum kontrolü için kullandığı yöntemlerde sınır tanımaz, Ö.14. Distopyalarda toplumun kendini ifade edebileceği alanlar yok edilmiştir, Ö.17. Distopyalarda, bireylerin kişilik özellikleri göz ardı edilir, Ö.22. Distopya eserlerinin başında genellikle her şey mükemmelmış gibi görünür, Ö.23. Karamsar, baskı altında yaşayan bir toplum betimlenmiştir, Ö.24. Devletin bekası, bireyin hak ve özgürlüklerini gölgede bırakmıştır, Ö.25. Sanatsal distopyalarda sıklıkla karakter bakış açılı bir anlatım görülür, Ö.26. Distopyaların ortak özelliklerinden biri de ne mutlu ne de mutsuz sonla bitmeleridir, özellikleri ile ilgili örnek durumlar bulunmamıştır.

Sonuç olarak, Miyase Sertbarut’un kaleme aldığı Kapiland serisini oluşturan kitaplar, distopya edebiyatının özelliklerinden çoğunu taşıması bakımından bu edebiyat alanının ürünü olarak kabul görebilecek eserlerdir. Her bir kitap kendi içerisinde ve sırasıyla birbirini takip eden olaylar açısından da distopya edebiyatını yansıtan romanlar olarak değerlendirilmiştir. Çocuk edebiyatı alanında yer alan bu eserler aynı zamanda distopya edebiyatında da varlık göstermektedir. Kapiland Serisi, yazın dünyasına çocuk edebiyatı yanı sıra özel kılınmış, bir distopya edebiyatı armağanıdır.

5. ÖNERİLER

Kişilik edinme sürecindeki ergen bireyler için eleştirel düşünme, sorgulama gibi üst bilişsel süreçler çok önemlidir. Bu bağlamda hayatın olumsuz yanlarını gözler önüne seren distopik yapıtlar bir aracı olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmada Miyase Sertbarut’un Kapiland serisinin distopya edebiyatına örnek olup olmadığı araştırılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında öneriler şöyle sıralanabilir:

- Distopik yapıtlar 12-18 yaş bireylerinin okuma kültürünü destekleyici olabilir.
- Benzeri bir çalışma farklı yapıtlar üzerinde yapılabilir.
- Romanlarda yer alan dede-torun, ebeveyn-ergen, öğretmen-öğrenci ilişkileri, kuşak farklılaşmaları ve çatışmaları bağlamında farklı bir çalışmada ele alınabilir.
- Bu yapıtlar aracılığıyla eğitim, sağlık vb. alanlarda sistemin eleştirel yanlarını ortaya koyacak bir araştırma yapılabilir.
- Yapıtlardaki sembollerin gerçek hayattaki karşılıkları belirlenebilir. Örneğin, “Kapiland hangi ülke/ülkeleri temsil etmektedir?”, “Başkan Bud kimi sembolize etmektedir?” gibi...
- Kitaplar özellikle sosyal yaşamla ilgili pek çok veri barındırmaktadır. Bu bağlamda kitapların temel ve alt iletileri araştırma konusu olabilir.
- Romanlarda pek çok bilimsel araştırmaya yer verilmiştir. Bu araştırmalar tarihsel serüvenleriyle birlikte çalışma konusu olabilir.
- Romanlardaki söylemler çözümlenerek bir araştırmaya konu olabilir.
- Kapiland serisinin ilk kitabı Kapiland’ın Kobayları Türkçe ders kitaplarında yer alan Birey ve Toplum, Vatandaşlık temaları bağlamında eğitim materyali olarak kullanılabilir. Empati, eşitlik, hukuk, hükümet, iktidar, siyaset, toplumsal kurallar, farklılıklara saygı, dayanışma, adalet, görev bilinci, hukukun üstünlüğü, sorumluluk gibi kavramların kazandırılmasında kitabın içinden seçilen ilgili bölümler derslerin etkin işlenmesine katkı sağlayabilir.
- Kapiland’ın serisinin ikinci kitabı Kapiland’ın Karanlık Yüzü, Türkçe ders kitaplarında yer alan Hak ve Özgürlükler teması bağlamında eğitim materyali olarak kullanılabilir. , Bireysel haklar, çocuk hakları, demokrasi, düşünce özgürlüğü, hakkını savunma, ifade özgürlüğü, kişi dokunulmazlığı, temel hak ve özgürlükler, yaşama hakkı, insan hakları gibi kavramların kazandırılmasında kitabın içinden seçilen ilgili bölümler derslerin etkin işlenmesine katkı sağlayabilir.
- Kapiland serisinin üçüncü kitabı, Kapiland’ın Kıyameti, Türkçe ders kitaplarında yer alan Doğa ve Evren teması bağlamında eğitim materyali olarak kullanılabilir. Bitkiler, canlılar, çevre, çevrenin korunması, doğa, doğal afetler, zaman bilinci, dünya, evren gibi kavramların kazandırılmasında kitabın içinden seçilen ilgili bölümler derslerin etkin işlenmesine katkı sağlayabilir.
- Kapiland serisinin son kitabı Kapiland’ın Külleri, Türkçe ders kitaplarında yer alan Bilim ve Teknoloji teması bağlamında eğitim materyali olarak kullanılabilir. Bilim

insanları, etik, haberleşme, hayal gücü, iletişim, keşif ve icatlar, tasarım, teknoloji, yenilikçilik gibi kavramların kazandırılmasında kitabın içinden seçilen ilgili bölümler derslerin etkin işlenmesine katkı sağlayabilir.

- Yeni bir tür olarak kabul edilen distopik metinler, Türkçe dersinde metin türü odaklı okuma çalışmalarında kullanılabilir.

- Distopik metinlerin öğrencilerin düşünsel dünyasına katkı sağlaması bakımından 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alması önerilmektedir.

- Distopya öğeleri taşıyan metinlerin kurguları, dijital dünyadaki oyunların dünyasına benzerlik göstermektedir. Günümüzde çocuk ve gençlerin tercih ettiği oyunların çoğu karanlık atmosferleri yansıtır. Savaş, şiddet, terör, zulüm, totaliter yapılar gibi distopik sayılabilecek unsurların bulunduğu oyunlar karşısında sanatsal distopyalar, çocuk okur için bu kavramların anlaşılır hale gelmesine olanak tanır, böylece farkındalık kazanan okur, günümüzde sıkça rastlanan oyun bağımlılığı riskinden uzaklaşabilir.

- Distopya türünde yazılmış eserler insanlığa ait değerlerin yok olduğu günümüzde çağın sorunlarını yakalamasına fırsat sunabilir.

- Çocukların bu eserlerle karşılaşması, 21.yy. becerileri arasında yer alan eleştirel düşünme sürecine katkı sağlayabilir. Eleştirel düşünmeyle birlikte distopik düşünme becerisini de geliştirebilir.

- Kapiland'ın Kobayları serisinde kurmaca yapıya gerçek hayatta karşılığını bulabilecek olan pek çok gösterge yerleştirilmiştir. Bu bağlamda Kapiland'ın Kobayları serisi göstergebilim alanı çalışmalarına iyi bir örnek olabilir.

6. KAYNAKÇA

- Abacı, T., 2011, *Gelecek Düşü, Ütopya ve Edebiyat*, Varlık Dergisi, 1250, 3-8.
- Ağkaya, O., 2016, Ütopya ve Distopya: Siyasetin Edebiyat Üzerindeki Etkisi, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (4), 24-48.
- Akın, M., 2009, *Türk Çocuk Edebiyatında Bilim Kurgu*, Bizim Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Alatlı, A., 2014, *Batı'ya Yön Veren Metinler*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Altuntaş, M. G., 2021, *Distopya ve Özel Alan*, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atasoy, E., 2017, *Ütopyacılık, Ütopya ve Distopya Üzerine Genel ve Eleştirel Bir Bakış*, Doğu Batı Dergisi, 80, 55-71.
- Atasoy, E., 2020, Distopik Kurgu ve Ümitvar Distopya Bağlamında Ütopyacılık Geleneği, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19 (3), 1135-1147.
- Bakırcı, Ç.M., 2011, *Kimyasal Evrime Giriş: Canlılık ve Cansızlık Nedir?*, evrimağacı.com.tr, [Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2023].
- Başaran, T., 2007, *Soğuk Savaş Sonrası Bilimkurgu Sinemasında Distopik Sistemler ve Kontrol Mekanizmaları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bauman, Z., 2016, *Sosyalizm Aktif Ütopya*, Heretik Basın Yayın, Ankara.
- Baytimur, T., 2018, *Kadınsız Yeni Dünya*, Distopya Hayal İle Gerçek Arasında Distopik Yaşam Temsilleri, In: Ülger, G. (ed.), Bölüm 8, Aya Kitap, İstanbul, 137-157.
- Bezel, N., 1984, *Yeryüzü Cennetlerini Kurmak*, Say Yayınevi, İstanbul.
- Bezel, N., 2021, *Yeryüzü Cennetlerinin Sonu*, Güldiken Yayınları, İstanbul.
- Booker, M. K., 2012, *Ütopya, Distopya, Toplumsal Eleştiri*, Notos Dergisi, 36, 45-46.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, Çakmak E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., 2009, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Yayınları, Ankara.

- Campanella, T., 2014, *Güneş Ülkesi*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Canbaz Yumuşak, F., 2011, *Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği ve Ütopik Metinlerde Kadın, Varlık Dergisi*, 1250, 9-16.
- Carroll, L., 2023, *Alis Harikalar Diyarında*, Koridor Yayınları, İstanbul.
- Ciorian, M.C., 2020, *Tarih ve Ütopya*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Claeys, G., 2021, *Distopyanın Kökenleri: Wells, Huxley ve Orwell*, Ütopya Edebiyatı, In: Claeys, G. (ed.), Bölüm 5, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 155-190.
- Claeys, G., 2021, *Ütopya Edebiyatı*, İş Kültür Yayınları, İstanbul.
- Çakmak, S., 2016, *1980 Sonrası Türk Romanında Karşı Ütopya*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çeçen Topuz, B., 2018, *Günahın Rengi*, Distopya Hayal İle Gerçek Arasında Distopik Yaşam Temsilleri, In: Ülger, G. (ed.), Bölüm 9, Aya Kitap, İstanbul, 161-175.
- Çelik, E., 2015, Distopik Romanlarda Toplumsal Kurgu, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi / Journal of Sociological Research*, 18 (1), 57-59.
- Çer, E., 2014, *Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik İlkelerinin İncelenmesi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demir, İ., 2020, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Distopik Romanların Kuramsal Analizi ve Tematik Çerçevesi (1990-2019)*, Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilidüzgün, S., 2013, *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Edebiyatında Masallar, In: Güneş, Z. (ed.), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, Eskişehir.
- Dilidüzgün, S., 2018, *Çağdaş Çocuk Yazını*, Tudem Yayınları, Ankara.
- Dima-Laza S.R., 2017, *Ütopya Distopyaya Karşı- Mükemmel Bir Varoluş İçin Mükemmel Bir Çevre*, Doğu Batı Dergisi, 80, 255-263.
- Düşgün, U., 2019, Tayfun Pirselimoglu'nun "Olası" Distopyası: Şehrin Kuleleri, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 36(2), 336-351
- Göktürk, A., 2020, *Ada*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Güney, K.M., 2007, *Başka Dünyalar Mümkün*, Varlık Yayınları, İstanbul.

Hazır-Dereci, 2017, *Modernlikten Postmodernliğe Bir Ütopya-Distopya Dikotomisi İçinde Toplum*, Doğu Batı Dergisi, 80, 95-115.

Jameson, F., 2009, *Ütopya Denen Arzu*, Metis Yayıncılık, İstanbul.

Karaca, B., 2010, Yevgeni Zamyatin Ütopya Algılarını Yeniden Kurarken, *Ciu Cyprus International University, Folklor /Edebiyat*, 16 (63), 3.

Karanisoğlu Güder, M., 2019, Yüksek Lisans Tezi, *Nezihe Meriç'in Çocuk Kitaplarından "Küçük Bir Kız Tanıyorum" Serisinde Gelişim Alanlarının İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Kavas, F., 2019, *Çağdaş Sanatta Ütopya ve Distopya*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kavcar, C., 1999, *Edebiyat ve Eğitim*, Engin Yayınevi, Ankara.

Kır, Y.E., 2007, Yüksek Lisans Tezi, *Klasik ve Çağdaş Ütopyalarda Din ve Toplum*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kocabay Şener, N., 2017, *Distopyadan İnternete Bilgi ve İktidar İlişkisi: Kim Kazandı, Kim Kaybetti?*, Doğu Batı Dergisi, 80, 283-300.

Kozan, D., 2018, *Bilinç Maddenin Yeni Bir Hali mi?*, www.khosann.com, [Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2023].

Kramer, S.N.,2002, *Tarih Sümer'de Başlar*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Kul, A., 2019, *Ütopya ve Distopyalarda Devlet Tahayyülü*, Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kumar, K., 2006, *Ütopya ve Karşıütopya*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Küçükcoşkun-Gariper, 2011, *1980 Sonrası Ütopik Türk Romanında Mekan Algısına Kısa Bir Bakış*, Varlık Dergisi, 1250, 17-24.

Küçükcoşkun, Y., 2006, *1980-2005 Türk Edebiyatında Ütopik Romanlar ve Ütopyanın Kurgusu*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- M.Keither Booker, 2012, *Ütopya, Distopya, Toplumsal Eleştiri*, çev: Oğuz Tecimen, *Notos*, 36, 45-46.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. Sage Publications, California.
- Moran, B., 2018, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Oğuzkan, A. F., 2013, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayınevi, Ankara.
- Özsoy, S., 2017, Utopia, Güneş Ülkesi ve Atlantis: Dayanışma Bir Hayal mi, Yoksa Bir Hakikat mi?, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 6 (2), 1313-1325.
- Parrinder, P., 2021, Ütopya ve Romans, Ütopya Edebiyatı, In: Claeys, G. (ed.), Bölüm 7, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 219-243.
- Posner, R.A., 2017, *Huxley'e Karşı Orwell: Ekonomi, Teknoloji, Mahremiyet ve Hiciv*, Doğu Batı Dergisi, 80, 223-253.
- Sever S., 2021, *Çocuk ve Edebiyat*, Tudem Yayınları, İzmir.
- Sultanzade, T., 2021, *Distopik Kurgunun Altı Önemli Unsuru*, www.bilimkulubu.com.tr, [Erişim Tarihi: 10 Nisan 2023].
- Şirin, M.R., 2007, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. Kök Yayıncılık, Ankara.
- Şirin, M.R., 2022, *Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı*, Uçan At Yayınları, İstanbul.
- Tarım, R., 2013, *Çocukluk ve Şiir Zamanın ve Mekânın Ötesi*, Özgür Yayınları, İstanbul.
- Tavşancıl, E., Aslan, E., 2001, *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*, Epsilon Yayınları, İstanbul.
- Tayfur, N.G., 2018, Tükeneen/Tüketen Dünya, Distopya Hayal ile Gerçek Arasında Distopik Yaşam Temsilleri, In: Ülger, G. (ed.), Bölüm 6, Aya Kitap, İstanbul, 109-133.
- TDK, 2005, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Thoreau, H.D., 2022, *Yürümek*, Can Yayınları, İstanbul.
- Uğurlu, F., 1992, *Bir Edebiyat Bakışı*, Kurgu Dergisi, 10, 189-212.

Urgan, M., 1984, *Edebiyatta Ütopya Kavramı ve Thomas More*, Adam Yayınları, İstanbul.

Ülger, G., 2018, *Ütopyadan Distopyaya*, Distopya Hayal İle Gerçek Arasında Distopik Yaşam Temsilleri, In: Ülger, G. (ed.), Bölüm 1, Aya Kitap, İstanbul, 9-27.

Üretmen, P.K., 2017, *Foucault'un İktidar Kavramının ve Agamben'in Olağanüstü Hal Açılımının Distopik Anlatılardaki İzdeşimleri*, Doğu Batı Dergisi, 80, 141-166.

Vexliard, A., 1967, Ütopya'nın Psikolojisi, *D.T.C.F. Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 5, 63-113.

Vieira, F., 2021, *Ütopya Kavramı*, Ütopya Edebiyatı, In: Claeys, G. (ed.), Bölüm 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 3-35.

www.insanokur.org, [Erişim Tarihi: 1 Nisan 2023].

www.tdk.gov.tr, [Erişim Tarihi: 9 Şubat 2023].

Yıldırım, A. ve Şimşek, H., 2016, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara.

Zamyatin, Y.İ., 2015, *Biz*, İthaki Yayınları, İstanbul.

7. EKLER

7.1. İNTİHAL RAPORU

7.2. ÖZGEÇMİŞ

